

M. F. 1.
02781
RÉGI MAGYAR KÖNYVTÁR

SZERKESZTI HEINRICH GUSZTÁV.

5.

PONCIANUS HISTORIÁJA

BÉCS 1573.

KIADTA

HEINRICH GUSZTÁV.

— HÁROM HASONMÁSSAL. —

BUDAPEST.

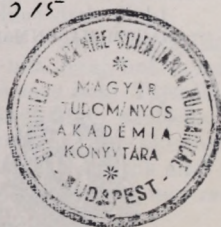
FRANKLIN-TÁRSULAT

MAGYAR IROD. INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA

1898.

MAGY. AKADEMIA
KÖNYVTÁRA

52015

TARTALOM.

I.

Bevezetés.

	Lap
I. A keret tartalma	9
II. Az egyes novellák tartalma	14
III. A munka eredete és iránya	24
IV. A keleti földolgozások	25
V. Syntipas, a görög szöveg	30
VI. Az ó-spanyol átdolgozás	32
VII. A latin szövegek	33
VIII. Dolopathos és a francia átdolgozások	38
IX. A modern nyugati fordítások	41
X. Összefoglalás. A novellák	45
XI. A magyar fordítás	49
XII. A magyar népmese: «A böles királyfi»	54

II.

Poncianus historiája. Bécs, 1573.*

Ajánlás Salm-Neuburg Eck grófnak	(3)	67
Kezdetik het bölchnec chelekedetyk sep pelda besedek- wel és haszonlatoszagokwal egyben szerkeoszteteh	(6)	69
Ith mimodon attá az Chiazar az het beolchnek az eo fiath tanítani	(12)	73
Ith kerí azon chiazart az Chiazarne, hogy kwldene az eu fiaerth, es igen hamar hozatna eu hozzaia, had latna megh	(17)	75
It az Chiazarne el zagattia az eu ruhaiat es haragia- ban magat veri es az Chiazarfia fogua vitettetik	(27)	82

* Zárjelben az eredeti szöveg lapszámait. A sajtóhibák kijavítva, l. a Függelék.

Elseo hasonlatossaga az chiazarnenak az farol melliel igiekezik vala az chiazarnak fiath meg eoethni ...	(31)	84
Elseo ki vitele az ifu Diocletianusnak, holot az ew elseo mestere Bancillas ez bezeddel menti megh halaltul...	(35)	86
Az elseo mesternek kinek newe Bancillas hasonlatos- saga az kigiorwl ...	(38)	88
Masod beszede az chiazarnenak az Paztorrol mimodon az Wad kant megh eolte Volth...	(48)	93
Masodik kivitele az chiazar fianak az akaztofara, hol- oth az ew Mestere Lentulus ez bezeddel menti megh ewtet...	(51)	95
Masod Mesternek hasonlatossaga az Lentuluse egy Romabeli aszoniallatrol ki az ew feriet hamis wuel- teswel az temleczben vitette vala ...	(54)	97
Harmad bezede az Chiazarnenak az egi vitezreol es az ew fiarol ...	(66)	103
Mimodon az Chiazarne aszonij harmadczor tanachiul aggia az Chiazarnak hogi az ew fiath megh eolesse ez Bezeddel ...	(68)	104
Harmad ki vitele az ifwnak kit Cato neweo Mestere tanaczi adasual ment megh halaltul...	(77)	109
Harmad mesternek Catonak hasonlatossaga egi zarkarul ki az ew vranak megh mongia vala valami othon- lesen vala ...	(80)	110
Negied bezede az chiazarnenak, mi modon heth Beolez Mesterek az egi chiazart eordegii tudomaniokwal megh Bwueoltek volt es ezert mind feieket zettek volth...	(92)	116
Negied ki vitele az chiazar fianak [kit] ew Mestere Maschiorak bezedewel mente megh halaltul ...	(103)	122
Negied mesternek bezede egi zentelt vitez felesegerwl ki egi katonat halalra zeret volt az ew Annianak enge- delme nelkwl...	(106)	124
Eoteod pelda bezede az Chiazarnenak egi Octavianus new Chiazarrol mi modon az Romabeliek megh teol- teottek volna az ew torkat arannial es vgi temettek vala eleuenent...	(125)	134
Ewteod ki vitele az Chiazar fianak az akaztofara kit az ew Mestere Josephus bezedewel megh mente halaltul	(138)	141
Eoteod mesternek bezede egi Galenus new oruosrol kit		

az ew mestere megh eolt vala es ennek vtanna nagj betegsegeben senki meg nem giogithattia vala es az ew halalat igen sirattia vala... --- --- --- ---	(141)	143
Hatod pelda bezede az Chiazarne aszonnak, egi vndok keweli kirallirol ki az ew hop mesterit azon kerj vala hoga neki gonos aszont hozna --- --- --- ---	(151)	148
Hatod ki vitele az Iffiunak az Akastofara kit az ew mes- tere Cleophas mente meg az halaltul --- --- --- ---	(161)	153
Hatod Mesternek bezede egi aszonirol, ki az ew chia- cziogasanak miatta ew magath es feriet harom vitez- wel egietemben meg eoletel --- --- --- ---	(164)	154
Heted pelda bezede az Chiazarnenak egi kiralirol ki- nek vala egi bizodalmazb viteze kit igen szeret vala es ki az ew felesaget maganak hozta vala --- --- --- ---	(179)	162
Heted ki vitele az ifiunak az akazto fara, kit az ew heted Mestere Joachim az halaltul megh menteth volth... --- --- --- ---	(196)	171
Heted Mesternek bezede egi vitezreol, ki egi kisedel vernek latasa miat melliet az ew felesegen latot vala, megh hal vala eretteh --- --- --- ---	(198)	172
Az Chiazar fianak Diocletianusnak bezede az attianak --- --- --- ---	(219)	183
Mimodon Alexander ketczzer geozte megh az Sidot kit harmadzor megh eole --- --- --- ---	(254)	201
Az poklos mimodon Ludouicus kiraliy poharabol ith legien es az giwrwt kit regen Kyraly adot volt neki szeretetiben, az poharba vetette volt --- --- --- ---	(261)	204

III.

A tizenöt novella.

I. Arbor. — Fa és fácska... --- --- --- ---	(31)	84
II. Canis. — Kutya és kigyó... --- --- --- ---	(38)	88
III. Aper. — Vadkan és pásztor... --- --- --- ---	(48)	93
IV. Puteus. — A kizárt férj --- --- --- ---	(54)	97
V. Gaza. — A kincses ház... --- --- --- ---	(66)	103
VI. Avis. — A beszélő madár... --- --- --- ---	(80)	110
VII. Sapientes. — A megbűvölt császár --- --- --- ---	(92)	116
VIII. Tentamina. — A férj türelme --- --- --- ---	(106)	124
IX. Virgilius. — A bűvész --- --- --- ---	(125)	134
X. Medicus. — Hippokrates és Galenus --- --- --- ---	(141)	143

	Lap
XI. <i>a.</i> Senescalculus. — Király és hopmester	(151) 148
XI. <i>b.</i> Roma. — A megmentett Róma	(156) 150
XII. Amantes. — Három kérő	(164) 154
XIII. Inclusa. — A megszöktetés	(179) 162
XIV. Vidua. — Az özvegy vigasza	(199) 172
XV. <i>a.</i> Vaticinium. — Igazolt jóslás	(219) 183
XV. <i>b.</i> Amici. — Két jó barát	(228) 192

IV.

Hasonmások.

Az 1573-iki eredeti kiadás czimlapja	65
Eber Balázs műhelyének jegye	217
Az 1573-iki eredeti kiadás kolophonja	218

V.

Függelék.

1. Az 1573-iki szöveg jellemzéséhez	219
2. A fordítás jellemzéséhez	223
3 Magyar vonatkozások	228

BEVEZETÉS.

A könyv, melynek legrégibb, csak egyetlen példányban reánk maradt magyar fordítását e kiadásban közzéteszem, a világirodalomnak legelterjedtebb, legfontosabb, legbefolyásosabb termékeinek egyike, melyről Görres József már századunk elején megjegyezte,* hogy híres voltát és hatásának körét tekintve megközelíti a szent írást és messze túlhaladja a görög és római ókor összes irodalmi maradványait. «Kalila és Dimna»** mellett művelődéstörténeti jelentőség tekintetében is elsőrangú forrás, hisz egy rendkívül kiterjedt és nagy hatású irodalmi körnek áll élén. Számos keleti és nyugati földolgozásban maradt reánk. A keletiekben czime: *Sindbad*, *Sindibad*, *Sindabad*, *Sendebad*, *Sandabar* vagy *Sendabar története*, a nyugatiakban: *Historia septem sapientum*, *Historia de calumnia novercali* vagy *Syntipas*, *Dolopathos*, *Poncianus*, *Erasto története*.

Eredete ősrégi időkbe vezet vissza, és keleti és nyugati földolgozásai oly számosak, hogy a tudomány ma sem képes még teljes átnézetét és biztos csoportosítását adni a fönmaradt hagyományoknak; egyes elbeszélései

* *Die teutschen Volksbücher*, Heidelberg 1807, 155. l.

** *Kalilag und Damag. Alte syrische Übersetzung des indischen Fürstenspiegels. Text und deutsche Übersetzung von Gustav Bickel, mit einer Einleitung von Theodor Benfey.* Leipzig, 1876.

pedig Európa legkülönbözőbb népeinél nemcsak az irodalom keretében találhatók első és alsóbb rendű költők földolgozásaiban, hanem megvannak az eleven néphagyomány birtokában is, helyenként persze többé-kevésbé lényegesen módosított alakban.

Még ma is a tudományos kérdések nagy száma fűződik a «Hét Bölcs Mester» történetéhez. «Sem magának e munkának eredete nincs akárcsak nagyjában is tisztázva, sem egy országból a másikba, egy irodalomból a másikba való vándorlásáról nem jutottunk még oly világosságra, mely minden kételyt eloszlathatna», írja a derék Goedeke Károly egy emberöltővel ezelőtt,¹ — és ma, harmincz esztendővel később, annyi nagy jelentőségű és eredményekben gazdag kutatások után, csak ismételhetjük állítását. Nincsen eddigelé munka, mely e nagy érdekű és az összehasonlító irodalomtörténet terén első rangú terméknek eredetét és történetét összefüggésben és az egész, rendkívül terjedelmes és elszórt anyag fölhasználásával tárgyalná, úgy hogy a nagy számú részletes dolgozatokon és Adalbert von Keller kiadásainak² gazdag és még ma is becses bevezetésein kívül be kell érünk Domenico Comparetti,³ Marcus Landau⁴ és M. Murko⁵ többé-kevésbé tájékoztató tanulmányaival, melyek nem

¹ *Orient und Occident*, III, 1865, 385. 1.

² *Li romans des sept sages*, Tübingen 1836, CCXLVI lap és *Diocletians Leben von Hans von Büchel*, Quedlinburg und Leipzig 1841, p. 7—64.

³ *Ricerche intorno al libro di Sindibad*, Milano, 1869.

⁴ *Die Quellen des Dekameron*, 2. kiad., Stuttgart 1884, 28—70. lap.

⁵ *Beiträge zur Textgeschichte der Historia septem sapientum*. Zeitschrift für vergleichende Literaturgeschichte, V, 1892. 1—34. lap.

minden kérdésre adnak megnyugtató választ és sok lényeges pontra nézve eltérnek egymástól. Ily nehézségekkel szemben a következőkben csak azon adatok összefoglalására szorítkozom, melyek legalább nagyjában biztosaknak vagy valószínűeknek tekinthetők, és főszólyt fektetek arra, hogy a rendkívül gazdag anyagról lehetőleg világos áttekintést nyujtsak.

Könnyebb tájékoztatás czéljából közlöm a munka rövid tartalmát, lehetőleg az 1573-iki magyar fordítás szavaival.*

I.

A munka keretének tartalma a következő.

Poncianus uralkodék Rómának városában, ki böles vala és veve ő magának feleségül római császárnak igen szép és embereknek kellemetes leányát, mely ő neki nagy szeretetében vala, és szüle neki egy igen szép fiat, kinek lön neve Diocletianus. Midőn a fiú hét esztendő s vala, meghalt anyja. Halála előtt arra kérte férjét, hogyha más feleséget veend, ne legyen annak hatalma az ő fián, de neveltessek távol az ő fia tőle, hogy tanulhasson böleséget, mely dolog használatos leszen a fiúnak életének megtartására. «Mert ha ő neki az én fiamon hatalma veend, halállal hal meg az én fiam.» A császár tehát «tanuságra» akarja adni fiát s tanácsot kér tanácsosaitól. Ezek így szólnak: «Urunk, Rómában vagyon hét böles, kiknek bölesesége e világon minden embereket meghalad-

* V. ö. Heinrich G., *Poncianus historiája*. Abafi-féle «Figyelő» VI, 1879. 25—40. lap. — A zárjelbe tett számok a fordítás eredeti (1573.) kiadásának lapszámai.

nak (!); hívják ide egyiket és a gyermek adassék annak nevelésre és tanításra.» A császár meghivatja mind a hét bölcsét és az egyik mester, kinek neve Bancillas, így szól: «Uram, engedd nekem a te fiadat tanítani, és hét esztendeig úgy tanítom meg, hogy fog annyit tudni, a mennyit én és mind az én társaim is.» Hasonlóképen kéri a császárfiút a többi hat mester — Lentulus, Cato, Melkiorak, Josephus, Cleophas és Joachim — is, azon különbséggel, hogy minden további mester egy-egy évvel kevesebbet mond, úgy hogy az utolsó, Joachim, már csak egy évig akarja tanítani és igéri, hogy Diocletianus ezen egy évi oktatás után is «leszen olyan», mint ő és az ő társai.* A császár most mind a hét mestert bizza meg fiának nevelésével és tanításával.** A mesterek magukkal viszik a fiút és két mérföldnyire Rómától egy kertben, kit szent Mártonénak mondanak, csináltatnak kőből egy kamrát, közepén az ifjúnak ágyat, a falon köröskörül pedig a hétféle tudományt írják meg (14. l.).

Míg a hét mester bölcsen neveli a fiút, a ki nagy elméjű lesz, a császár nőül veszi Castella királynak igen szép leányát. Ennek nem lesz magzatja; mégis azon gondolkodik, hogy az ő mostoha fiát mi módon ölhetné meg. Azért kéri a császárt, hogy neki még gyermeke nem lévén, hozassa el fiát; hadd örüljön rajta, míg ő neki is magzatja leszen. A császár nyomban megírja a mestereknek,

* A mestereknek e versengése hiányzik a görög szövegből (Syntipas).

** Ez csak a latin és az ezen alapuló földolgozásokban történik, míg a héber szövegben Sandabar, a perzsában Sindibad, az ó-spanyolban Sendubete, a görögben Syntipas játszik a főszerepet. A «Negyven Vezír», a «Hét Vezír», a «Túti Námeh» és a «Syntipas» csak egy mestert említenek, a többi mesterek helyett pedig a vezírek védelmezik az ifjút.

hogy fiát pünkösdi napjára vigyék hozzá. A bölcsek, a mint a császár levelét vették, hajnal hasadása koron megláták az égnek forgását, hogy használatos volna-e az ifjút császárhoz vinni vagy nem? Kik nyilván megláták a csillagokban, hogy ha ők az ifjút a hagyott napra haza vinnék, mihelyt egyet szólna a gyermek, azonnal hirtelen halállal meghalna. A mesterek, ezt látván, igen megszorodának, és mikoron mélyebben megnézték volna, nyilván megláták, hogy ha a hagyott napra megvinnék, mind fejöket vennék ő magoknak is (19. l.).

Az ifjú is megnézte a csillagokat és látta, hogy a mesterek igazat szoltak. De mikoron nyilvánban nézte volna, látá egy kis csillagban, hogy ha hét napiglan egyet sem szólna, hát a halált eltávoztathatná, jöllehet minden napon az akasztófára vitetnék. Azért így szól tanítóihoz: «Heten vagytok mind elég bölcsek; engem igen könnyen mindenitek megszabadíthat egy-egy napon bölcseségével; én is nyolczad napon megszabadítlak mindnyájan titeket haláltól.» Ezután a mesterek haza küldik az ifjút, kit apja igen szívesen fogad (23. l.).

De Diocletianus nem szól egy szót sem és sem atyjának, sem a császárnénak kérdéseire nem felel. Ekkor ez így szól a császárhoz: «Engedd én nekem, uram, hadd beszéljek ő vele; és ha soha nem szólt volna is, majdan megszólaltatom.» A császárné szobájára viszi az ifjút és szerelmi vallomást tesz neki. Az ifjú nem szól, de írásban visszautasítja az asszony gonosz kívánságát. Erre a császárné megbúsula és az ifjú sorait fogával elharapdálá, az ő ruháját mind köldökig alászakasztá, orcáját körmével megkörömszelé és minden ékes öltözetét leveté, és ezt nagy felszóval üvölté: «Ne hagyjatok engem Istenért e gonosz embernek megölni!» A császár kérdésére, azzal vádolja a császárné az ifjút, hogy ez őt erőszakkal rá

akarta venni, hogy neki engedjen és, mivel nem akara, meg akarta őt ölni. E hírre a császár megdühödék és hagyá az udvarlóknak, ragadni az ifjút és felakasztásra vinni. De vitézei kéri, ne hirtelen haragjában, törvénytelen ölje meg egyetlen fiát, mire a császár hagyá őt tömlöczben tartani, mígnem ő reá törvényt szolgáltatna. A császárné nem akar ebbe belenyugodni és úgy szól urához: «Uram, ha ő sokat élend, ugyan történik te neked dolgod ő vele, mint történt volt a Luc fenyőfának és az ő fiatalinak.» Monda a császár: «Kérlek, beszéld el énnekem a példát.» Monda az asszony: «Im, elmondom és hallgasd meg.» *

És most elbeszéli a császárné az első «hasonlatosságot», melyet nyomban a császár fiára alkalmaz, rögtöni kivégeztetését sürgetve. Elbeszélésének befejezte után így szól a császár: «Jó tanácsot adál énnekem. Holnapi napon szörnyű halállal öletem meg őtet» (35. l.).

Másnap széket üle a császár és hagyá a vitézeknek, hogy az akasztófára vinnék fiát trombita szóval. Midőn az ifjút halálra vinnék, íme az első mestere, Bancillas, egy poroszkán ülven, a néphez közelgett vala, és az ifjú, hogy mesterét meglátta volna, fejét hajtá, mintha azt mondaná: «Emlékezzél meg én rólam az én atyám előtt, mert ím akasztani visznek.» Monda a mester azokhoz, a kik viszik vala: «Szerelmes atyámfia, ne siessetek vele, mert hiszem én istent, hogy ma őtet megmentem haláltól.» A nép is sürgeti, hogy siessen a palotába és mentse meg az ifjút. Bancillas a császár előtt térdet hajt, de Poncianus igen mérgesen fogadja, mert fiát némává és

* Az összes keleti változatokban, az ó-spanyol fordításban, az Erastoban és némely olasz szövegekben a mesterek kezdik az elbeszélések sorát.

gonoszsza nevelték: «titeket is mind szörnyű halállal megöletlek». Monda a mester: «Hogy ötet némává mondd, nem mi bűnünk, mert az tegnap is mi köztünk szépen szólt. Miért most nem szól, azt tudja Isten, ki meg nem csalatik; és igaz hittel mondom, hogy hamis az, hogy feleségedet meg akarta ölni, mert mi közöttünk jó erkölcsében volt. Sőt inkább, tisztelendő uram, egyet mondok te neked: hogy ha a te fiadat megöleted, ugyan történik dolgod innét, a mely vitéz egy szép ebet öle meg az ő felesége beszédeért, mely eb az ő fiát megszabadította vala.» A császár most a fiát visszavezetteti a tömlöczbe és a mester elmondja az ő beszédét, mire Poncianus így szól: «Jó példát adál énnekem kétség kívül. Ma meg nem hal az én gyermekem.» (46. l.)

Midőn a császárné erről tudomást nyer, sir és búsul és új elbeszéléssel igyekszik férjére hatni, a ki újra akasztatni küldi fiát. Ez most a második mesterrel találkozik stb.

Ez a munka kerete. A hét mester hét elbeszélésével szemben áll a császárné hét elbeszélése; amazok óvatosságra, megfontolásra intik a császárt; ez gyors cselekvésre, fia ellen erélyes föllépésre sarkalja férjét. Míg ezek ily módon egymással viaskodnak, eltelik a csillagokban vészesnek föltüntetett hét nap, mely alatt Diocletianus némaságra volt kárhoztatva, és az ifjú megszólalhat. Ő is «hasonlatosságban» fejezi ki véleményét. De előbb behivatja atyjával a császárnét összes hölgyeivel és levetkezteti mostohája legkedvesebb «szűz leányát», kiről kiderül, hogy férfi.* A császár rögtön meg akarja égetni hűtelen nejét, de az ifjú kívánságára előbb meghallgatja ennek elbeszélését, mely a könyvnek utolsó novellája. Ez

* Ez epizód az udvarhölgynek öltözött szeretőről csak a latin és az ebből származó) földolgozásokban van meg.

annyira megtetszik a császárnak, hogy rögtön «fia kezébe adja mind az ő birodalmát». A birák erre ítéletet mondanak a császárné fölött, kit ura egy ló farkára köttet és az akasztófára vitet. És hogy fölakasztották volna, levevék és megégeték. «Ez ennek, atyámfiai, a beszédnek és historiának derék summája ez és értelme.» *

II.

A gyűjtemény tizenöt elbeszélésének czíme és rövid tartalma a következő: **

I. (31. l.) «*Első hasonlatossága a császárnénak a fáról, melylyel igyekszik vala a császárnak fiát megöletni.*» [Arbor.] Egy embernek igen jeles fenyőfája volt, melynek gyümölcse minden betegséget meggyógyított. E fa mellett egy kisebbik fácska nevedett. A kert ura ettől várván nagyobb hasznót, az öreg fát, mely a kisebbiktől a napot és az esőt elfogta, kivágatta, mire a kis fácska is megaszott. «E nemes lúcz fenyőfa a te személyed, melyen betegek és vakok vesznek tanácsot. A kised lúcz fenyőfa a te fiad.»

II. (38. l.). «*Az első mesternek, kinek neve Bancillas, hasonlatossága a kigyóról.*» [Canis.] Egy vitéznek egyetlen gyermeke volt, melyet fölöttébb szeretett. Volt a vi-

* A keret tartalmának van történeti alapja is. Rishya-Rakshitá, Açoka király neje, Kunála herczeg mostoha anyja, kinek gonosz szándékát a fiatal herczeg undorral utasította volt vissza, ügyes esellel kieszközli, hogy férje őt egy hétre uralkodóvá teszi, mire a felbőszült nő rögtön Takshaçilá tartományba küld, hol Kunála mint helytartó lakik, és kiszúratja a herczeg szemeit. Midőn Açoka utóbb a történetekről értesül, Kunála maga kér kegyelmet mostohája számára, kit azonban férje megéget. V. ö. *Orient und Occident*, III, 1865, 177. l.

** [ ] közt az illető novella tudományos czíme.

téznek még egy igen okos és hű kutyája és egy sólyom madara is. Egyszer viaskodni ment a vár alá. A párba megtekintésére kiment az egész háznép, úgy hogy a gyermek egyedül maradt a várban. A vár falában egy kígyó volt, melyről senki sem tudott. Ez most kijött és fölfordította a bölcst, melyben a gyermek feküdt, hogy ezt megéhesse. Ezt látván a sólyom, lármával fölébreszti az alvó kutyát, mely a kígyóra rohan, vele viaskodik és megsebesül, de végre megöli a kígyót. A visszatérő dajkák és a vár úrnője látják a fölfordult bölcst és a véres ebet, mire menekülnek, kiáltva, hogy a kutya megette a gyermeket. A vitéz erre megöli a kutyát, csak aztán látja a fölfordított bölcst alatt az élő gyermeket és mellette a megölt kígyót. Most jajgat, hogy feleségére hallgatva meggyilkolta hű állatját. Így akar tenni Poncianus a fiával, felesége tanácsára.*

III. (48. l.). «*Másod beszéde a császárnénak a pásztorról, mi módon a vadkant megölte volt*». [Aper.] Egy vadkan annyira pusztít az országban, hogy a császár leányát és koronáját igéri annak, a ki megöli. Egy pásztor meg akarja kísértetni és bemegy az erdőbe. De itt a vadkan elől egy fára menekszik, a honnan, midőn a vadállat rágni kezdi a törzsöt, a gyümölcsöt ledobja a kannak. Ez eszik belőle és végre ledől és elalszik. Most a pásztor leszáll és megöli az állatot, mire a királyleányt és utóbb a koronát megkapja. Diocletianus a pásztor, a ki a császár hatalmát a vadkant) előbb elaltatni, majd megsemmisíteni és végre magához ragadni akarja.**

IV. (54. l.). «*Másod mesternek hasonlatossága, a Lenulusé, egy róমabeli asszonyi állatról, ki az ő férjét hamis*

* Érdekes párhuzam Pausanias X, 33.

** Egyes keleti változatokban (Sindibad, Pančatantra, Çukasaptati), valamint a görög és ó-spanyol szövegekben a pásztor helyét egy majom foglalja el.

üvöltéssel a tömlöczbe vitette vala.» [Puteus.] Egy vén vitéz fiatal nőt vesz el, kit nagyon szeret és őriz. A kapu kulcsát minden éjjel a vánkosa alá teszi. A városban törvény, hogy a kit harangszó után az utcán találnek, azt becsukják és másnap pellengérre állítják. A fiatal asszonynak kedvese van, kihez minden éjjel elmegy, ura feje alól kilopva a kapu kulcsát. Egyszer felébred a férj az asszony távozása után, beszegezi az ajtót és az ablakon meglesi feleségét. Ez megjön, a vitéz megdorgálja és nem akarja beereszteni, hogy az őrség harangszó után elfogja. Az asszony azt hazudja, hogy haldokló anyjánál volt. A vitéz nem hisz neki és nem akarja beereszteni. Erre a nő kijelenti, hogy a mély kútba ugrik; de csak egy nagy követ dob bele. Most a vitéz megbánja szigorúságát, kijön a házból és lenéz a kútba. Ezalatt az asszony belopódzott a házba és beszegezi a kaput. Az öreg kinreked, az őrség elfogja és másnap pellengérre kerül. Poncianust is hasonlókép törekszik rászedni a felesége.

V. (68. l.). *«Harmad beszéde a császárnénak az egy vitézről és az ő fiáról».* [Gaza.] Egy gazdag vitéznek van egy fia és két leánya. A vitéz igen szereti a lovagjátékokat, sokat költ ezekre és igen elszegényedik. Octavianus császárnak egy tornya tele van kincsekkel. Apa és fiú oda mennek lopni. De másod izben cselbe esik az apa, és a fiú, hogy őket föl ne ismerjék, levágja és magával viszi atyja fejét. Keresik a bűnösöket, de nem találják meg; a fiú csele kisegíti őt magát és jajgató nővéreit. Diocletianus is így fogja tönkre tenni atyját.*

VI. (80. l.). *«Harmad mesternek, Catónak, hasonlatossága egy szarkáról, ki az ő urának megmondja vala, valami otthon lesen vala».* [Avis.] Egy polgárnak szép fiatal

* Legismertebb változata Herodot. III. 121.

neje van, a ki urát ifjú szeretőjével megcsalja. A polgárnak van egy szarkája, mely mindent elmond, a mit hall vagy lát. Innen sok szóvita férj és feleség közt, mely utóbbi a szarkát igen meggyűlöli. Egyszer az úr elmegy hazulról és az asszony bebocsátja szeretőjét. Egyúttal bosszút akar állani a szarkán: apró kövecseket, fövenyt és vizet kever össze és ezt dúsan hinti az állatra. Midőn az úr megjön, a szarka elbeszéli az asszony hűtlenségét, de egyúttal azt is, hogy az éjjel nagy zápor és jég volt. Ez utóbbi állítás hazugságnak bizonyul és az asszony követeli, hogy ura ölje meg a hazug madarat, a mit az úr meg is tesz. De rögtön rá észreveszi a fövenyt, a kövecseket és a vizet, és látja, hogy neje megcsalta. Így akarja a császárné megcsalni urát.

VII. (92. l.). «*Negyed beszéde a császárnénak, mi módon hét bölcs mesterek az agg császárt ördögi tudományokkal megbűvölték volt és ezért mind fejöket szedték volt.*» [Sapientes.] Egy római császáron hét bölcs tanácsosa annyira uralkodott, hogy ezek nélkül semmit sem tett. E mesterek úgy elbűvölték urukat, hogy ez a palotában csak az ő szemökkel, a palotán kívül pedig épen semmit sem látott. A hét mester álmofejtéssel is szereztek pénzt. A császár búsul sorsán és neje tanácsára megparancsolja a bölcseknek, hogy a szemét «fejök vesztében» gyógyítsák meg. A mesterek mindenfelé járnak tanácsért és segítségért. Ekkor tapasztalják, hogy egy gyermek igen bölcsen fejt meg egy álmot. E gyermeket viszik a császárhoz, kinek ez azt tanácsolja, hogy végeztesse ki a mestereket, mert csak akkor szűnik meg a császár ágya alatt a lét forrás, melyek vakságának okozói. A császár a gyermek tanácsa szerint tesz és visszanyeri látását. Diocletianus mesterei is így akarnak uralkodni a császáron.

VIII. (106. l.). «*Negyed mesternek (Malchiorak) be-*

széde egy szentelt vitéz feleségéről, ki egy katonát halálra szeretett volt az ő anyjának engedelme nélkül.» [Tentamina.] Egy római vitéz sokáig nőtelen volt, végre ráveszik, hogy egy ifjú szép leánynyal összekelt. De ezt ki nem tudván elégíteni, a menyecske más szerető után nézett, daczára annak, hogy anyja gonosz szándékáról lebeszélni iparkodott. De a fiatal nő csak annyiban hajtott anyja intéseire, hogy mielőtt szerelmi viszonyt szőtt egy katonával, ugyancsak anyja tanácsára, megkísértette urát, vajon megbüntetné-e: kivágta legbecsesebb fáját, agyonütötte legkedvesebb kutyáját és nagy vendégség alkalmával lerántotta az aszalterítővel az egész asztalt. A vitéz minden egyes esetben nagyon megharagudott, de mihelyt az asszony egy kissé sírt, mindannyiszor megbocsátott neki, végre azonban borbélyt hivatott és oly erősen vágatott eret rajta, hogy az asszony majd belehalt és nem gondolt többé más kedvesre. Poncianus is így óvakodjék feleségétől.

IX. (125. l.). *«Ötöd példabeszéde a császárnénak egy Octavianus nevű császárról, mi módon a rómabeliek megtöltötték volna az ő torkát arannyal és úgy temették vala elevenen».* [Virgilius.] Rómában Octavianus uralkodék, ki az arannak annyira kívánója volt, hogy mindenek felette szerette. Virgilius, a nigrománeczia nagy mestere, épített a városban egy tornyot, melynek képei rögtön tudatták a néppel, ha valamely ellenség Rómát meg akarja támadni, úgy hogy a város polgárai mindig ideje korán készülhettek a védelemre. Három fejedelem szeretné Rómát megtámadni; de míg a torony áll, nem mernek a város ellen indulni. Ekkor három ember elvállalja, hogy a tornyot ledöntik: ügyes csellel elhitetik a császárral, hogy a torony alatt nagy mennyiségű arany van. Octavianus megengedi, hogy a kincset kiássák, de ők aláássák és fölguytják a tornyot. Az ellenség most bátran közeledik

a városhoz, a polgárok pedig bosszúból arannyal tömik tele a császár száját, mire őt magát elevenen temetik el. Poncianus ellen is küldi a fia a hét mestert, hogy a császárt tönkretegyék.

X. (141. l.). *«Ötöd mesternek (Josephus) beszéde egy Galenus nevű orvorról, kit az ő mestere megölt vala és ennek utána nagy betegségében senki meg nem gyógyíthatja vala és az ő halálát igen siratja vala.»* [Medicus.] Hippokratesnek egy kitűnő tanítványa volt: Galenus. Hogy ez őt túl ne szárnyalja, Hippokrates eltitkolta előtte tudományát. De Galenus saját erejéből is kitűnő orvos lett. Egyszer a magyar (!) király küld Hippokratesért: jöjjön gyorsan, mert fia nagyon beteg. De a mester maga helyett Galenust küldte, ki a királyfiút meggyógyította és sok pénzt meg dicsőséget szerzett. E miatt Hippokrates «meggyúla irigységgel» és megölte tudásának és hírnevének e veszedelmes vetélytársát. Később Hippokrates maga lett beteg és senki sem tudott rajta segíteni. Galenus tudott volna, de azt megölte volt. Így tehát meg kellett halnia. Így járhat Poncianus is, ha fiát megöletné.

XI. (151. l.). *«Hatod példabeszéde a császárné asszonyoknak egy undok kevély királyról, ki az ő hoptemesterét azon kéri vala, hogy neki gonosz asszonyt hozna.»* [Senescalculus. Róma.] * Egy kevély parázna király megbízta hoptemesterét, hogy hozzon neki az éjjelre egy szép nőt; ha kell, akár ezer forintot is fizet az asszonynak. A hoptemester szeretné ezt a pénzt megkapni és azért saját feleségét, bár ez nagyon ellenzi, viszi a királyhoz. Ez meg-

* E két történet, melynek semmi köze egymáshoz, más földolgozásokban mint egy-egy önálló elbeszélés szerepel; így «Senescalculus»: Sindibad, Sandabar, Syntipas, ó-spanyol, francia és olasz szövegek; — «Roma»: Syntipas, francia és olasz földolgozások. V. ö. a XV. elbeszélést.

tudja, hogy a szép nő hopmesterének neje, és igen megszereti, férjét pedig száműzi az országból. Azután Róma ellen megy a király, hogy a városból Cicero faragott képét elvigye. A polgárok védik a várost. Van Rómában hét böles, kik a várost hét napig akarják megvédeni. Mind-egyik egy-egy napon oly bölesen szól a királynak, hogy ez ezen idő alatt nem folytatja az ostromot. Hetedik nap a hetedik böles madárnak öltözik és fényes tört villogtat a város faláról. Ezt látván a király, mivel a csudás teremtet a rómaiak istenének nézi, megijed és elvonul. Erre a rómaiak üldözőbe veszik és egész seregével együtt levágják. Diocletianus is el akarja üzni a császárt, mint ama király a hopmesterét; a hét mester pedig úgy akarja tönkre tenni Poncianust, mint a római hét böles a kevély királyt.

XII. (164. 1.). *«Hatod mesternek (Cleophas) beszéde egy asszonyról, ki az ő csacsogásának miatta ő magát és férjét három vitézzel egyetemben megöletett».* [Amantes.] Rómában egy szép asszony vala, ki gyönyörűen énekelt. A császárnak három vitéze beléje szeretett és külön-külön, nem tudva egymásról, egy éjjelért száz forintot ígértek neki. Az asszony ez ajánlatokat látszólag elfogadja, de tudósítja férjét, ki az egyes vitézeket, a mint a nő őket magához rendeli, megöli és a háromszáz forintot megnyeri. Az asszony a három holttestet nagy furfangos módon egy öcscsével viteti ki a házból, a ki kettejüket a tengerbe dobja, a harmadikat pedig megégeti. Évek múlva összevesznek férj és feleség, és ez utóbbi elárulja a titkot, mire a császár mindkettejüket ló farkán meghurczoltatja és végül fölakasztatja. A császárné is így akarja emberölésre rávenni Poncianust, hogy utóbb elárulja és elveszítse.*

XIII. (179. 1.). *«Heted példabeszéde a császárnénak egy*

királyról, kinek vala egy bizodalmasb vitéze, kit igen szeret vala és ki az ő feleségét magának hozta vala.» [Inclusa.] Egy király annyira szereti és félti szép nejét, hogy egy toronyban elzárva tartja. Ez a királyné és egy szép vitéz álmodnak egymásról és álomban megszeretik egymást. A vitéz keresi álomképét és megtalálja a toronyban zárt királynéban, kit az ablakon észrevesz. Hasonlóképp fölismeri a királyné a vitézben álmának hősét. Ez a vitéz megnyeri a király kegyét, a ki megengedi, hogy a torony falához magának házat építsen. A vitéz fölépítteti a házat és ebből átjárót készíttet a királynéhoz, kivel sokszor találkozik. A vitéz azután megcsalja a királyt, kinek a királynét mint saját mátkáját mutatja be. Végre a király jelen van a vitéznek és a királynőnek esküvőjén és hajóra kíséri a boldog párt, mert jobban bízik a toronyban, mely oly erős, hogy a királyné onnan ki nem jöhet, mint saját szemében, melylyel a királynét első pillanatra fölismerte. Egy járhat Poncianus is azokkal, kiknek nagyon hisz.

XIV. (199. 1.). *«Heted mesternek (Joachim) beszéde egy vitézről, ki egy kisdéd vérnek látása miatt, melyet az ő feleségén látott vala, meghal vala érette.»* [Vidua.] Egy vitéznek gyönyörű felesége volt, kit mód felett szeretett. Egyszer mikor labdáztak, a férj kést tartott kezében, melybe nejé véletlenségből bele ütötte kezét. Egy kis vér kezd csöpögni kezéből, melynek láttára a vitéz rögtön meghalt. Az asszony nagy pompával temetteti el urát és megesküszik, hogy férje koporsójától nem távozik. Azért építtet a koporsó fölé egy kis gunyhót, melyben lakik. Ugyanakkor fölakasztottak egy gonosztevőt. A halottat az ispán őrzi, és ha a holttestet ellopják, az vala akkor a törvény, az ispán fejét vesztí. Hideg volt és az őr nagyon fázott. Ekkor világoságot vett észre a kis gunyhóban és oda megy fölmeledni. Azalatt ellopják a holttestet és az asszony oda adja

urának holttestét, melyet előbb rútul eltorzít, és nőül akar menni az ispánhoz. De ez visszaretten a borzasztó nőtől és törével ledöfi. Így járhat Poncianus is a feleségével.*

XV. (219. l.) «*A császár fiának, Diocletianusnak beszéde az atyjához*», egy vitézről, «*ki az ő fiát a tengerbe veté, kit isten megszabadíta és azzal mind atyját, anyját megszabadítá, hogy a fiok a tengerbe nem halna.*» [Vaticinium. Amici.] ** Egy császárnak egyetlen fia volt, kit igen jól neveltetett. Egyszer a fiú egy madár éneklését úgy magyarázza, hogy ő oly gazdag és nemes lesz, hogy atyja neki vizet tart mosdania, és anyja keszkenőt törülköznie. Az atya erre felbőszül és a tengerbe dobja fiát. Ez kiúszik a partra, honnan egy hajóba fölveszik és messze országban egy herczegnek átadják, a ki őt igen megszereti. Ekkor a királyt három varjú üldözi. A ki ezeket elűzni képes, kapja a király leányát és az országot. Az ifjú ezt megteszi, mert megfejtí, hogy a madarak ítéletet várnak a királytól egy köztük kitört viszályt illetőleg. A király ítél és a madarak elmaradnak. Az ifjú a király kedves embere lesz. — Cyrus király arról híres, hogy

* Ez az ephesusi matrona híres története, mely Petronius elbeszélése alapján egész Európában közkedveltséget nyert. E novella eredetét és történetét igen érdekesen tárgyalja Ed. Grisebach, *Die treulose Witwe*, 3. kiad. 1877 (v. ö. ismertetése-met *Egyet. Philolog. Közlöny* I, 1877, 136. l.). A magyar földolgozásokat tárgyalják Heinrich Gusztáv, *Az ephesusi matrona a magyar irodalomban* (u. o. II, 1878, 406. l.) és Tolnai Vilmos, *Az ephesusi matrona irodalmához* (u. o. XX, 1896, 902. l.). — Érdekes e történetnek egy orosz változata a nép ajkáról, *Orient und Occident* II, p. 373.

** E két történet, melynek semmi köze egymáshoz, más földolgozásokban mint egy-egy önálló elbeszélés szerepel; így «Vaticinium»: Scala cœli, franczia és olasz szövegek; — «Amici»: az örmény-orosz földolgozásban. V. ö. a XI. elbeszélést.

jó erkölcsű és böles. Hozzá megy az ifjú (Alexander a neve), hogy jobbá és bölcsébbé legyen. Ide jön Ludovicus, a zsidó király fia is. A két ifjú igen hasonlít egymáshoz, csakhogy Alexander erős és Ludovicus gyengélkedő. Amaz a király asztalnoka, ez pohárnoka lesz. A királynak csak egy gyermeke van, leánya Florentina, a kit igen szeret. Ez megszereti Alexandert, a leányba pedig Ludovicus lesz szerelmes, de sem a király, sem leánya nem tudják az ifjakat megkülönböztetni egymástól. Alexander közbenjárására Ludovicus megnyeri Florentina kezét és boldog. Ekkor meghal Alexander atyja (az egyiptusi király) és az ifjú, barátjának és a királyleánynak nagy bánatjára, haza indul. Nemsokára távozta után jön a spanyol zsidó király fia, a ki mint asztalnok Alexander helyébe lép és csakhamar megtudja a szerelmesek titkát. Írigységből elárulja őket a királynak és párbajban kész állítása helyességét bebizonyítani. Ekkor Ludovicus, mintha atyja haza hívatta volna, elmegy Alexanderért, ki ő helyette megvív az áruló királyfiúval, míg Ludovicus Alexander helyében megesküszik ennek menyasszonyával. Alexander legyőzi a zsidó királyfiút és visszatér országába nejéhez. Ez szerelmes viszonyba lép egy vitézzel, a kivel férjét meg akarja mérgezni. De Alexander nem hal meg, hanem oly poklos lesz, hogy főemberei őt az országból kiűzik. Ezalatt Cyrus meghal és veje, Ludovicus lesz utódja, a ki, midőn a zsidóság királya is elhal, ennek országát is kapja. Hozzá jön Alexander, mint poklos kol-dus. Ludovicus a legnagyobb szeretettel fogadja és mindenkép, de siker nélkül, gyógyíttatja. Végre megtudja, hogy poklos barátja csak úgy gyógyulhat meg, ha a király saját öt fiát megöli és vérökkel Alexandert érinti. Ludovicus ezt megteszi, de gyermekei életben maradnak. Azután visszahelyezi Alexandert trónjára, a ki gonosz fele-

ségét megégeti és újra megnősül. Végül meglátogatja szüleit, a kik fiúkat föl nem ismerik és szolgálják a királyt, vizet és keszkenőt nyujtva neki. Csak ezután ismerik föl, és Alexander magához veszi őket és mindnyájan boldogok. Így bánt volna Diocletianus is az atyjával.*

III.

És most lássuk a nagyjelentőségű munka eredetét és történetét, legalább fővonásaiban.

A történetnek eredeti hazája kétségtelenül India; Benfey szerint** valószínűen buddhista termék; de szanszkrit eredetije eddigelé ismeretlen. E fölfogást mégis indokoltta teszi — a munkának általános jellegén és irányán kívül — két körülmény: először Masûdi arab történetíró († 956) szerint, a ki, úgy látszik, a munka főszemélyét össze-
tévessztette annak szerzőjével, Sindabad indus bölcse írta e művet Khurus vagy Khus indus király, a Nagy Sándortól legyőzött Porus királynak harmadik utódja alatt, — és Mohammed Ibn el Nedim el Werrak († 987) szintén Indiából származtatja «Sendabad könyvét, a nagyot és a kicsinyt»; — és másodszor jellemző, hogy a héber fordításban, mely a fönmaradt változatok közül a legrégebbek egyike, a főcselekvénynek (a keretnek) színhelye India. A «Sindbad» név talán (Benfey szerint) az eredeti «Siddha-

* E XV. novella mint magyar «népmese» olvasható: *Gaál György magyar népmesegyűjteménye*, kiadták Kazinczy Gábor és Toldy Ferencz, Pest, 1857, mint az I. kötet első darabja: *Világbiró Nagy Mátyás*. — Ugyanez megvan Erdélyi János 1855-iki gyűjteményének 11-ik darabjában; l. alább 54. l. és a Függelék.

** *Pantschatantra*, I. 592.

pati» (azaz: a «siddhas», a bölcsek vagy varázslók ura) névnek mohammedán (?) átalakítása. Az indus eredetinek elvesztét Benfey úgy magyarázza,* hogy az egyes történetek korán mentek át más munkákba, különösen a «Pancātantra» nevű híres mesegyűjteménybe, a mi az eredeti, jóval kisebb keretű művet nélkülözhetővé tette.

A munka nevelő irányú, mint a buddhista eredetű szépirodalomnak legtöbb terméke, pl. a «Pancātantra» és az ebből alakult «Hitopadesa» is. A királyné az ifjú versenytárs törekvéseiből, a király könnyelmű elnézéséből, a tanácsosok önző hűtlenségéből fenyegető veszélyeket iparkodik új meg új világításban rajzolni; a mesterek pedig az elsietés veszedelmes voltát, a nők gyalázatos ledérségét és a mostohák gonosz cseleit állítják tarka mesékben az ingadozó király lelke elé. A munka, mint egységesen szerkesztett egész, főleg három jó tanácsot iparkodik fontosnak és megfontolandónak föltüntetni és elbeszéléseiben érvényre juttatni: Tiszteld tanítóidat és nevelőidet! Légy óvatos ítéleteidben és tetteidben! Óvakodjál gonosz nők cseleitől! **

IV.

A keletről származott e munka, és négy keleti átdolgozásban vagy változatban maradt reánk: perzsa, arab, szyr és héber nyelven, — melyekről a görög fordítás vezet át a nyugati, európai földolgozásokhoz.

* *Mélanges asiatiques*, St.-Petersbourg III, 2, 188—203. l. és *Pantschatantra* I, 41. l.

** Marc. Landau, *Quellen des Dekameron*, 28. l. — Paulus Cassel (*Mischle Sindbad*, Berlin, 1888, 60. l.) turesa fölfogása szerint a mű czélja a hallgatás ajánlása.

1. A perzsa fordítás, *Sindibád Námeh* (Sindibad könyve, arabul «Kitáb Essindbád»), tízezer versre terjedő munka, egy 1375-ben, valószínűen Indiában írt, most Londonban őrzött kéziratban maradt reánk. E munka egy perzsa prózai elbeszélés alapján készült, melynek szerzője arab eredetű ember volt.¹ A vezírek és a királyné elbeszélésein kívül a bevezetésben még több állatmesét is tartalmaz; utolsó elbeszélése («A négy ügyes testvér») pedig a «Hét Bölcs Mester» egyetlen változatában sincsen meg, de Európában széltiben ismeretes.² A «Sindibad Námeh» még nem jelent meg nyomtatásban; tartalma csak Forbes Falconer terjedelmes kivonataiból³ és A. Clouston fordításából (*The book of Sindibád from the Persian and Arabic*, 1884) ismeretes. A cselekvény színhelye India.

2. Az arab szöveg czíme: *A hét vezír*, pontosabban: *A királynak, fiának és a hét vezírnek története*; németre fordították Habicht Miksa, Hagen Frigyes Henrik és Schall Károly, *Tausend und eine Nacht*, Breslau 1825, XV, 146—259. l. Legrégibb ismeretes kézírata, mely Egyiptomban készült, csak a XVIII. századból (1731-ből) való. Az elbeszélések számára és az elbeszélés módjára nézve eltér a héber és görög szövegektől s általában modernebb jellegű. A keret színhelye China. Fenmaradt alakjában nem lehet azonos azzal az arab fordítással, melyet Masûdî (+ 956) és Moha-

¹ Egy másik, szintén verses perzsa átdolgozást említ Saadi (+ 1291) *Bostan* cz. művében; ennek szerzője, Azraki, 1132-ben halt meg Heratban. Műve eddigelé ismeretlen.

² V. ö. Reinhold Köhler, *Volksmärchen aus Venetien*, Jahrbuch für romanische und englische Literatur. VII, 30—36. l., a ki olasz, német, dán, zsidó-német stb. változatokat ismertet, és Theod. Benfey, *Das Märchen von dem Menschen mit den wunderbaren Eigenschaften*. Ausland, 1858, 41. sz.

³ *Asiatic Journal*, 1841, XXXV. és XXXVI. kötet.

med Ibn el Nedim el Werrak (987) emlitenek. Ezen régi, eddig ismeretlen, legkésőbb X. századi fordítás valószínűen a reánk maradt szyr átdolgozás eredetije, mely maga ismét a perzsa Musos (Musa) művére megy vissza.

A *Hét vezír*-nek egy bengál kéziratában 17 elbeszélés foglaltatik, melyeket Scott Jonathán fordított angolra (Edinburg 1800). Ez elbeszélések közül tizenhatot Habicht és társai is közölnek német fordításban.

Ismét más jellegű, bár alapvonásai azonosak, az arab *Tíz vezír*. E munkát kiadta Gust. Knoes, *Historia decem Vezirorum et filii regis Azad Bacht*, Göttingen 1808, a ki latinra is fordította (Upsala 1814); németre fordították Habicht és társai, id. h. X, 122—268. l.* Itt a keret is eltérő: a herceg, kit gyermek korában kitétek, ismeretlenül, illetőleg föl nem ismerve kerül atyja udvarába és megnyeri ennek kegyét. Ezért a vezírek irigységből élete ellen törnek, miben a királyné velük tart, de a herceg tíz napig meséivel elhárítja a veszedelmet, mire a tizenegedik napon diadalt ül.

3. A szyr fordítás, *Sindban*, valószínűen a VIII. század közepén keletkezett egy arab szövegből,** melyre a sok arab kifejezés és fordulat is utal. A XVI. század második felében írt egy töredékes kéziratból kiadta Baethgen Frigyes, *Sindban oder die sieben weisen Meister, syrisch und deutsch*, Leipzig 1879. E szöveg igen közel áll a görög Syntipashoz — mit a szyr és görög változatok bevezetéseinek részben érthetlensége is megerősít, — úgy hogy a görög átdolgozás vagy a szyr szövegből származott,

* Egy régebbi német fordítása (franciából) is ismeretes: *Die eilf Tage, neue arabische Märchen*, Jena 1789. — Dánra ford. R. Ch. Rask, 1828., francziára René Basset, Paris 1883.

** Theod. Nöldeke, *Zeitschrift der deutschen morgenländischen Gesellschaft* XXXIII, 515—518. l.

vagy a görög és szyr fordítások egyazon (perzsa? arab?) forrásra mennek vissza.

4. A héber fordítás, *Sandabar*,¹ egy ismeretlen (Joel nevű?) zsidó ember műve, a ki e könyvét egy arab műből dolgozta, de maga forrásra nem hivatkozik. E munkát már Kalonymos ben Kalonymus a XIV. század elején is említi,² még pedig mint rég ismeretes könyvet (de az összszefüggés szerint lehetséges, hogy az arab szöveget érti). A héber átdolgozás címe: *Misle Sandabar* (Sandabar mondásai) és először 1516-ban Konstantinápolyban jelent meg nyomtatásban (utóbb még 1544. és 1605. Velenczében). Németre fordították Sengelmann Henrik, *Das Buch von den sieben weisen Meistern, aus dem Hebräischen und Griechischen übersetzt*, Halle 1842, és Paulus Cassel, *Mischle Sindbad, Secundus-Syntipas*. Berlin 1888 (a héber szöveggel); francziára Carmoly El., *Paraboles de Sendabar sur les ruses des femmes*, Paris 1849. A cselekvény színhelye e változatban India és ezért, de egyéb, részben művelődéstörténeti okokból is Landau azt hiszi, hogy a héber szöveg közvetetlenül az indus eredetiből származott, míg ismét mások úgy vélekednek, hogy a héber fordító vagy a görög, vagy a perzsa, vagy eshetőleg egyszerre a görög és perzsa szöveg alapján írta művét.³

¹ A név (Sindabar is) talán a másolónak téves olvasásán alapul, e h. Sandabad, mert a héberben a *d* és *r* betűk nagyon hasonlók. V. ö. Keller, *Dyocletians Leben* p. 7., Benfey, *Pantschatantra* I, 12. l. és *Mélanges asiatiques* III, 196.

² Ez alapon teszi Heinr. Sengelmann, id. h. 21. l., a héber szöveget a XII. század elejére.

³ A «Hét Bölcs Mester» története megvan zsidó-német szójárásban is, több XVII. és XVIII. száz. változatban. De ezek valószínűen nem a héber szöveg, hanem a német népkönyv alapján készültek. V. ö. ezekről és a «Misle Sandabar»-ról: Mor. Steinschneider, *Die hebräischen Übersetzungen des Mittelalters*. Berlin 1893, 887. l. §. 538.

A keleti változatokhoz tartozik még egy másik perzsa és egy török átdolgozás:

a) Az első Nachschebi (+ 1329 Kr. u.) műve *Túti Náme*h (A papagáj könyve) a XIV. századból, melynek eredetije a Çukasaptati (Egy papagáj hetven * elbeszélése) cz. indus mesegyűjtemény. A «Tuti Nameh» VIII. éjjele tartalmazza a «Hét Bölcs Mester» történetét, melyből azonban csak hét elbeszélést közöl. A cselekvény színhelye India. Hermann Brockhaus, a ki a perzsa szöveget német fordítással kiadta (*Die sieben weisen Meister oder Veziere von Siyāi-eddin Nachschebi, persisch und deutsch*, Leipzig 1845) és Benfey a Nachschebi művét tekintik a «Hét Bölcs Mester» legrégibb, az eddig ismeretlen szanszkrit eredetihez legközelebb álló szövegnek, mit már Goedeke Károly ** nem tartott elfogadhatónak. A «Tuti Nameh» csak a vezírek elbeszéléseit a nők ravaszágáról és cseleiről tartalmazza, míg a királynénak ellentétes irányú meséit teljesen mellőzi. A «Tuti Nameh»-t Mohamed Kadiri a XVII. században perzsa kivonatban tette közzé és ezt lefordította C. J. L. Iken 1822-ben németre, Marie d'Heures pedig 1826-ban francziára. A XV. században átdolgozták török nyelven is és ezt a török szöveget németre fordították Georg Rosen, *Tuti Nameh, das Papageienbuch*, Leipzig 1858, és Moritz Wickerhauser, *Die dreissig Nächte*, Hamburg, 1863.

b) A másik keleti változat a török átdolgozás, mely egy arab szövegen alapul. Ez jóval fiatalabb, mert csak a XV. század első felében írta egy Scheichzadeh nevű török író II. Murád szultán (1421—52) számára. Címe:

* Nachschebi átdolgozásában csak 52 éjjel és ugyanannyi elbeszélés van. — A szanszkrit «Çukasaptatit» németre ford. Richard Schmidt, Kiel 1894.

** *Orient und Occident* III, 388. l.

A *negyven vezír története* (pontosabban: «A negyven reggel és este története»); egy drezdai kéziratból németre fordította Walter F. A. Behrnauer, Leipzig 1851. (Elbeszéléseinek egy része megvan a Habicht-Hagen-féle munkában is, id. h. I, 108—250. l.). Tartalma 80 elbeszélés (negyvenet a vezírek mesélnek, ugyanannyit a királyné), melyek közül azonban csak négy található a «Hét Bölcs Mester» egyéb fordításaiban vagy változataiban.¹ A cselekvény színhelye Perzsia.

V.

Középhelyet a keleti és nyugati változatok közt foglal el² a *Syntipas* (pontosan: «Syntipas bölcsnek legeslegszebb története»), a «Hét Bölcs Mester» görög átdolgozása, mely egy verses előszóban Gábornak, Melitene herczegének (Arméniában) van ajánlva. Régebben e munkát a XI—XIV. századból valónak hitték; de D. Compagetti kimutatta,³ hogy e Gábor herczeg 1100 körül élt, és így a «Syntipas» valószínűen még a XI. század utolsó éveiben keletkezett. Szerzője Andreopulos Mihály, «Krisztus szolgája», a szyr nyelvből fordította,⁴ még pedig

¹ T. i. Avis, Tentamen, Vidua és az «Erasto» XIII. elbeszélése a meghalt gyermekről.

² Ezt elsőben hangsúlyozta Adelb. v. Keller, *Li romans des sept sages*, p. XXV.

³ *Ricerche intorno*, 30. l.

⁴ Sengelmann, id. h. 18. l., azt hiszi, hogy Andreopulos «szyr» alatt a «héber» nyelvet érti és a «Sandabar»-t tekinti a görög szöveg eredetijének. E fölfogás azonban igen valószínűtlen, de czéltalan is, mert a görög író forrása, a szyr *Sindban*, tényleg megvan.

valószínűen a reánk maradt szyr szövegből (l. fönt 27. l.), ha esetleg ennek valamely más, talán jobb változatából is; ¹ de a fordító maga megjegyzi, hogy e szyr munka egy eredeti perzsa szövegből származik. Krumbacher ² a görög szöveget a «Hét Bölcs Mester» legrégibb és az eredetihez legközelebb álló fordításának tekinti. A görög fordítás három igen eltérő változatban maradt reánk: az egyik közép-görög (byzanczi) műnyelven van írva; a másiknak nyelve a görög népnyelv, melyet tudós befolyás csak kis részben módosított; a harmadik az 1626-ból származó újgörög fordítás, mely azonban nem azonos az 1805-ben Velenczében megjelent modern fordítás szövegével.³ A «Syntipas»-ban a cselekvény színhelye a perzsa király udvara; a fordító a nyugaton ismeretlen «indus Kuru» helyébe az Európában széltiben ismeretes «perzsa Kyros»-t tette. A fordításban meg van tartva az eredetinek keleti színezete, de azért a keresztény világnézetnek számos nyoma félreismerhetetlen, — a fordító nem ok nélkül hangsúlyozza, hogy ő Krisztus szolgája. Jellemző saját-sága még a görög átdolgozásnak, hogy a hely- és személynéveket mellőzi. A «Syntipas»-t kiadták Jo. Fr. Boissonade, *De Syntipa et Cyri filio Andreopuli narratio*, Paris 1828, és Ed. Alfr. Eberhard, *Fabulae romanes graece conscriptae*, Leipzig, 1872.

¹ Th. Nöldeke, *Zeitschr. d. deutsch. morgenländischen Gesellschaft*, XXXIII, 1879, 513—36. l.

² *Geschichte der byzantinischen Literatur*, 2. Aufl., München, 897, 891. l.

³ «Ἐκ τῆς συριακῆς φωνῆς», olvasható a könyv elején! Keller, *Sept sages* p. XXIX. szerint nagyon megegyezik az Andreopulos szövegével, bár rövidít s egyes elbeszéléseket elhagy.

VI.

Mindezen keleti változatok, valamint a görög szöveg is, melyeknek egymáshoz való viszonya különben sok tekintetben még elég homályos, egyetlen eredetire mennek vissza, mely valószínűen egy szanszkrit, Landau szerint* egy arab szöveg volt. Ily arab szövegen alapul kétségtelenül egyetlen egy nyugati átdolgozás, a legrégibb spanyol fordítás, melynek címe: *Libro de los engaños et assayamientos de les mugeres* (A nők cseleiről és csábításairól szóló könyv), mely 1253-ban Castiliai Szent Ferdinánd király fia, Frigyes trónörökös, számára készült. Először kiadta Domenico Comparetti (*Ricerche intorno al libro di Sindibad*, Milano, 1869) egy XV. századi kéziratból, mely az érdekes fordításnak egyetlen reánk maradt szövegét tartalmazza.** Leginkább a «Syntipas»-ra és «Sandabar»-ra emlékeztet. A herczeg nevelője Sendubete (v. ö. a perzsa Sindibad alakot). Huszonhárom elbeszélése közül 22 megvan a «Syntipas»-ban is, míg a «Sandabar»-ban ezek közül csak 16 található és még ezek is tartalmilag és az előadás módjában közelebb állnak a «Syntipas» szövegéhez. A királyné a cselekvény végén máglyára kerül, míg a keleti változatokban csekély vagy semmi büntetés nem éri (csak a Tuti Namehban jut bitóra). E szigorúbb igazságszolgáltatásban a spanyol író valószínűen tudatosan módosította arab forrását.

* *Die Quellen des Dekameron*, 40. l.

** Ugyanezen kéziratban van a *Conde Lucanor* is, Juan Manuel (szül. 1273., megh. 1348) spanyol herczeg műve (kiadta Adalb. v. Keller, Stuttgart 1839, németre fordította Jos. Eichendorff, Berlin 1840, francziára Adolphe de Puibusque, Paris 1854).

VII.

Nyugaton ¹ a híres munka legrégibb fordításai latin és francia nyelven készültek.

A latin átdolgozás eredetijére nézve — a szöveg maga nem hivatkozik forrásra — még mindig igen eltérők a vélemények. Loiseleur Deslongchamps ² szerint e fordítások alapja a «Sandabar», Joseph Dacier ³ szerint a «Syntipas», D'Ancona ⁴ pedig azt hiszi, hogy a latin és a régibb keleti szövegek közt volt még egy közvetítő változat, vagy hogy a latin átdolgozó többféle eltérő szövegek alapján szerkesztette meg művét. Landau ⁵ e kérdésben Loiseleur Deslongchamps fölfogásához csatlakozik és szintén a héber «Sandabar»-t tekinti a latin szövegek eredetijének, mert a héber mű már nyelvénél fogva is sokkal hozzáférhetőbb volt a nyugati népeknek, mint akár a keleti változatok, akár a görög «Syntipas», csakhogy a latin átdolgozás más forrásokból, esetleg a szóbeli hagyományból is vett föl egyes elbeszéléseket.⁶ Föltűnő, hogy a latin változatokban a hét bölcs mesternek neveik vannak, míg

¹ A nyugati átdolgozásokat felsorolják Carmoly id. művének bevezetésében, Goedeke Károly, *Orient und Occident* III, 1866, 397. l. és Murko M., *Zeitschrift f. vergl. Literaturgeschichte*, V. 1892, 1—34. l., de egyikök sem teljesen, a mi természetesen nekem sem czélom.

² *Essai sur les fables indiennes et sur leur introduction en Europe*, Paris 1838, 80—180. l.

³ *Mém. de l'acad. des inscr.* XLI. köt. 556. l. és *Roman des sept sages* p. XXIX.

⁴ *Il libro dei sette savj di Roma*, Pisa 1864.

⁵ *Quellen des Dekameron*, 46. l.

⁶ A fönt 32. l. említett régi spanyol átdolgozás nem lehetett a latin szövegek alapja.

a keleti források közül csupán a «Sandabar» nevezi meg őket. Igaz, hogy e nevek nem egyeznek, de maga a tény is figyelmet érdemel. A latin szövegek csak öt elbeszélést tartalmaznak, melyek keleti változatokban is találhatók: Avis, Canis, Aper, Senescalcus és Amantes. Ezek közül az első négy megvan a következő változatokban: Sindibad, Sandabar, Sindban (Syntipas, ó-spanyol szöveg); az utolsó csupán a Sandabarban. A Dolopathosban ez elbeszélések közül csak Canis van meg.

A «Hét Bölcs Mester» latin szövege eddigelé 17 kéziratban és 9 nyomtatványban ismeretes.

A kéziratok közül a legrégibb az innsbrucki: *Incipit hystoria · VII · sapientum*, és a kézirat végén: *Finitus est iste liber anno dni 1000. 300. 42. 3 Noñ Sept.* E kéziratban a «Hét Bölcs Mester» történetét megelőzi a «Gesta Romanorum» teljes szövege, és a kéziratot mind a két munkára tartozó tartalommutató zárja be. Jellemző, hogy e kéziratban a «Hét Bölcs Mester» története mint a «Gesta Romanorum» egy része szerepel, hiszen a kézirat e szakkkal kezdődik: «*Historia septem sapientum (ut cum vulgo loquar) ex Romanorum gestis partim excerpte hic subnotantur cum earum similitudinibus ac exemplis.*» Kétségtelen, mire a strassburgi 1512-iki kiadás is enged következtetést, hogy a «Hét Bölcs Mester» története korán kapcsolódott a «Gesta Romanorum» szövegéhez, melybe a kiadók sokszor szószerint fölveszik.* Innen van, hogy a két munkát régebben gyakran fölcserélték vagy összevetesztették egymással. (L. alább a német fordításoknál.)

* Ezt már Görres József, id. m. 157. l., is észrevette, a ki e helyen a német «Gesta» 1489-iki augsburgi kiadására hivatkozik, mely a 36. levéltől a «Hét Bölcs Mester» történetét szó szerint közli.

Az innsbrucki kéziratot kiadta Georg Buchner, *Die Historia Septem Sapientum nach der Innsbrucker Handschrift vom Jahre 1342*, Erlangen 1889, 117. l. (Erlanger Beiträge zur englischen Philologie V.). Buchner csak 16 kéziratot sorol föl, mert nem ismeri a budapesti egyetemnek II. Abdul-Hamid szultántól 1877-ben egyéb Corvinacodexekkel ajándékozott 25. sz. papirkéziratát, mely *Incipit Liber Qui Vocatur Historiegraphus* kezdettel p. 1a—83b. a «Gesta Romanorum» szövegét tartalmazza, melyre p. 83b. következik: *Hic incipit historia septem sapientum magistrorum et philosophorum bene moralisata de quodam filio regis famosissimi et boni*, mely p. 84a. kezdődik: *Poncianus in urbe romana regnavit prudens valde, qui uxorem filiam regis Romanorum accepit* stb. és p. 102a. végződik: *Explicit historia septem sapientum ad textum. Et incipiunt narrationes morales predictae*, mire a codex p. 104b. megszakad e szavakkal: *Reductio narrationis quartis magistri*.* Hogy a kéziratot magyar ember írta, mutatja a 82a. lapon egy szakasz végén e vörös írású sóhaj: «Hogh yhathnam.» A kézirat 1474-ben íratott, valószínűen Sztárai Mátyás által, Egervári László nagyváradai püspök megbízásából.

Nyomtatásban kilenczszer jelent meg a latin szöveg, de csak nyolcz nyomtatvány maradt reánk. Ezek közül hatnak czime: *Historia septem sapientum Romae*, kettőnek pedig: *Pontianus. Dicta aut facta septem sapientum*. A legrégibb nyomtatványt (h. és é. n.) Buchner szerint Veldener János kölni nyomdász 1475-ben eszközölte, Murko szerint**

* Ilyen «reductiók» minden egyes elbeszélés végén találhatók öt XV. századi müncheni kéziratban is.

* *Die Geschichte der sieben Weisen bei den Slaven*, Bécsi Akadémia CXXII, 1890, 17. l.

azonban Goswin Gops von Euskirchen kölni nyomdász műve és 1473 körül készült. E szöveg kétségtelenül Németországban keletkezett átdolgozás, mit latinságának számos germanismusa is bizonyít. E földolgozáson alapszik az a szöveg is, mely *Historia de calumnia novercali* címen Antwerpenben 1496-ban megjelent, bár ennek szerzője sokban módosította az elbeszélés eredeti szövegét, pl. elhagyta a tulajdonneveket.*

Minket közelebbről a Pontianus-szövegek érdekelnek. Ilyen van, mint említettem, kettő:

1. *Pontianus Dicta aut facta septem sapientum miro quodam artificio in se complectens: cum parabolis ac similitudinibus, haud spernendis, que lectorem mediocriter eruditum oblectabūt.* A kötet végén: *Finis Argentine. Anno XII. T. O.* E nyomtatvány, mely 1512-ben készült, negyedréti, 45 levél, minden levelen 37 sor, 28 fametszet-tel (melyek közül azonban egyesek ismétlődnek). E strassburgi szövegen alapszik:

2. *Pontianus Dicta aut facta Sapientem (!), miro quodam artificio in se complectens, cum parabolis ac similitudinibus, haud spernendis, que lectorem mediocriter eruditum oblectabum* (sic!). A kötet végén: *Finis Wiēensis. Anno dñi 1526.* E bécsi kiadás a strassburgi szövegnek hanyag és hibás, egyúttal kevésbé szép utánnyomata, ** 45 levél, minden levelen 37 sor, szintén

* V. ö. a befejezés következő szavait: «Exegi, mi Gerarde, hanc narrationem servata serie veteris scripturæ, ut nihil obmissum sit, nihil magnopere mutatum nisi in verbis: res eadem sunt, textum credo paulo connexiorem quam erat ille vetus; an melior sit, tu judicabis.»

** Függségét legjobban mutatja az a tény, hogy a strassburgi kiadásnak legfeltűnőbb sajtóhibája (*Sexta similitudo imperatricis* e h. *Septima*) a bécsi szövegben is megvan.

28, de más és jóval kevésbbé sikerült képpel, melyek közül egyesek szintén ismétlődnek.

E Pontianus-szövegek¹ közelebb állanak a legrégibb (az innsbrucki) kézirathoz, mint az első, 1473 körül készült nyomtatványhoz. Az összes latin szövegek egyébiránt az egyes elbeszélések számára s tartalmára nézve megegyeznek egymással és csupán az elbeszélés módjában, — stilben, kifejezésekben, kisebb-nagyobb rövidítésekben stb. — térnek el egymástól.

A «Hét Bölcs Mester» története kivonatban megvan Joannes Junior francia domokos rendi szerzetesnek *Scala coeli* cz. művében,² mely a XIV. század első feléből való és már a XV. századból három kiadásban maradt reánk: Lübeck 1476, Ulm 1480, Strassburg 1483; újra kiadta Goedeke Károly (*Orient und Occident* III, 1865, 402—23. l.) a ki azonban tévesen hiszi, hogy a «Hét Bölcs Mester» történetét ő fedezte föl a «Scala coeli» szövegében, mert ezt már a «Cancionero de Baena» egyik kiadója (Madrid, 1851, 701. l.) ismerte föl;³ még inkább téved, midőn a «Scala coeli» kivonatos elbeszélését (esetleg ennek eredetijét, melyből a kivonat készült) a világhírű munka legrégibb, legeredetibb alakjának tekinti.⁴

¹ Én a bécsi udvari könyvtár példányait használtam.

² A «Femina» cz. fejezet vége felé: «Femina est omnis matritæ inventiva. Legitur in libro de septem sapientibus, quod fuit quidam imperator, Dyocletianus nomine» etc.

³ Ad. Mussafia, Bécsi akad., 1867, 83. l., a ki egyúttal figyelmeztet, hogy a «Hét Bölcs Mester» történetének ugyanezen kivonata található egy kéziratban, mely a bécsi udvari könyvtárban «Summa recreatorum» czímmel őriztetik.

⁴ Goedeke, *Grundriss zur Geschichte der deutschen Dichtung*, 2. kiad., 1884, I. 348. l. hangsúlyozza, hogy a keret forrását (Kunâla történetét) ő fedezte föl. V. ö. fönt a 14. l. első jegyzetét.

VIII.

E latin szövegen alapulnak az összes európai fordítások, kettő kivételével; ezek a fönt VI. alatt említett régi spanyol fordítás és a francia verses *Romans de Dolopathos*, melyet első ízben Charles Brunet és Anatole de Montaiglon Párisban 1856-ban adtak ki. Gaston Paris e fölfogástól, mely ez idő szerint általánosan elfogadottnak tekinthető, lényegesen eltérő nézetet fejtegetett.* Szerinte ugyanis a *Historia de calumnia novercali*, mely 1330 körül készült volna Franciaországban, egy régi francia prózai munkán (részben kiadta Le Roux de Lincy)** alapszik, mely maga ismét egy még régibb francia verses változatra megy vissza. De e sajátos nézet nem tartható; hiszen, nem tekintve a latin és modern nyelvű szövegeknek bajosan indokolható viszonyát, melyet föltételez, — a Genfben 1492-ben megjelent francia fordítás (*Istoire des sept sages de Romme*) is világosan mondja, hogy latinból készült.

A francia verses «Dolopathost» Herbers trouvère 1223 és 1226 közt írta és VIII. Lajos francia királynak ajánlotta, ill. francia versekbe foglalt egy latin prózai munkát, melynek szerzője, saját nyilatkozata szerint, Dam Jehan, Haute-Seille vagy Haute-Selve (Alta-Silva) apátságnak egy szerzetese volt. Latin forrását kétszer is említi a francia költő; 19—23. v.:

Uns blans moines de bonne vie,
De Haute Selve l'abaïe,

* *Deux rédactions du roman des Sept sages de Rome*, Paris 1876, a bevezetésben.

** Loiseleur-Deslongchamps munkájában *Essai sur les fables indiennes*, Paris 1838.

A ceste estoire novellee;
 Par biau latin l'ordence,
 Herbers la velt en roman trere —

és 1844—47. v.:

Si com dans Jehans nos derise,
 Qui en latin l'estoire mist,
 Et Herbers, qui le roman fist,
 De latin en roman le trest.

E latin forrást egy Orval (Aurea Vallis, Trier vidékén) apátságból származó és Luxemburgban fölfedezett XIII. századi kéziratból kiadta Hermann Oesterley: *Johannis de Alta Silva* Dolopathos sive de rege et septem sapientibus*, Strassburg 1873. A lotharingiai származású szerző e művét Bertrand metzi püspöknek (1179—1212 volt püspök) ajánlotta, tehát valószínűen a XII. század nyolczvanas éveiben írta. Igen valószínű, a rendelkezésünkre álló anyag alapján legalább nem igen állíthatni egyebet, hogy ez a «Dolopathos», melyben a keretes cselekvény színhelye Sicilia, a «Calumnián» alapszik, mert Oesterley véleménye (kiadásának bevezetésében, XII. l.), hogy Johannes de Alta Silva semmiféle irodalmi forrást nem használt, hanem csupán az eleven szóhagyományból merítette könyvének anyagát, nemcsak rendkívül valószínűtlen, hanem valósággal lehetetlen. A latin «Dolopathossal» lényegében azonos a következő négy latin munka, melyek mind csak XV. századi kéziratokban maradtak fön: *Historia pulcher-*

* Ciszterczita apátság a nancyi püspökségben. A név («Dolopathos») a. m. «A szenvedő» (t. i. a római császár = Pontianus) és a francia költeményben így van magyarázva:

Sages hon fu, et de grant los,
 Por ce ot non dolopatos,
 Car il sofri trop a sa vie
 De dolor et de tricerie.

rima et delectabilis Lucinii, qui fuit discipulus Virgili magni philosophi (egy bécsi kéziratban; e munka még a XII. század végéről való), *Dolopuchi historia fabulosa temporis Augusti* (a prágai káptalan kézírata) és *Lucinii Chronica* (a prágai egyetemi könyvtár kézírata), melyeket Mussafia Adolf ismertetett;¹ végre a *Historia Lucinii* (egy innsbrucki kéziratban), melyet Herm. Oesterley fedezett föl.

A «Dolopathos» lényegesen tér el a «Hét Bölcs Mester» egyéb szövegeitől: bevezetése, a szereplő személyek száma és nevei, az elbeszélések tartalma és száma, a befejezés mind sajátos vonásokat tüntetnek föl. Egyik főjellemzője Vergilius nagy szerepe úgy a keretben, mint az egyes novellákban, melyeknek sorában a világhírű munkának latin változatából csak négy elbeszélést találunk,² míg a többi novellák más keleti és nyugati forrásokból származnak.

Egy másik eltérő vonása, hogy a «Dolopathosban» csupán a mesterek mesélnek, míg a királyné néma marad; végre egészen eltérő a munka befejezése, mely a hősnek megtérítését — a Barlaam-legenda mintájára — terjedelmesen tárgyalja. A történet Augustus császár idejébe esik, kinek Dolopathos, Sicilia királya, adót fizet. Fia Luscinien, ennek tanítója Virgilius. A francia verses átdolgozás már egy későbbi, romlottabb kor terméke: jóval részletezőbben mesél és rajzol és főleg a cselekvények sikamlós elemeinek eleven és érzéki festésére fordít sok helyet és erőt.³

¹ *Über die Quelle des altfranzösischen Dolopathos*, Bécsi Akadémia 1864, és: *Beiträge zur Literatur der sieben weisen Meister*, U. o. 1867. — A «Dolopathos» hat egyes elbeszélésének (VI, VII, II, IV, III. és VIII.) egy régi német fordítását közzétette Mor. Haupt, *Altdeutsche Blätter*, I, 1835, 119—156. l.

² Canis, Puteus, Gaza és Inclusa.

³ Itt pl. az udvari hölgyek is el akarják csábítani a királyfit, mit a szerző 150 versben terjedelmesen mesél, míg a csá-

A többi francia földolgozások közül a legfontosabb az a verses munka, melyet Adelbert v. Keller egy XIII. századi kéziratból kiadott: *Li Romans des sept sages de Rome*, Tübingen 1836, melyben a cselekvény színhelye előbb Róma, azután Konstantinápoly; a római császár Vespasianus, a 910 évet élt Matusales fia; neje a carthágói herczeg leánya; a novellák száma 15; — a prózaiak közül pedig az a kettő, melyeket Gaston Paris tett közzé: *Deux redactions du Roman des sept Sages*, Paris 1876. Ez utóbbiak közül az első, egy párisi kéziratból, igen közel áll a Keller kiadta verses földolgozáshoz; a másik, melyet már említettem, először Genfben jelent meg nyomtatásban 1492-ben. A császár Poncianus, fia Diocletianus. A leánynak öltözött szerető leálczázása megvan. A francia verses mű csak egy kéziratban maradt reánk, míg a prózai változatból eddigelé már 26 kézirat ismeretes, t. i. 19 Párisban, 4 Belgiumban és 3 Angolországban.

IX.

A *Historia septem sapientum* összes modern fordításait ölsorolja Goedeke, *Grundriss zur Geschichte der deutschen Dichtung*, 2. kiadás, I. 350. l. és ezt kiegészíti Murko, *Zeitschrift für vergleichende Literaturgeschichte* V, 1892, 5—34. l., de a teljes anyag még most sincsen sehol pontosan összeállítva.

Tudomásom szerint eddigelé a következő fontosabb fordítások ismeretesek:

1. *Francia nyelven*, l. fönt 38. l. és H. P. Junker,

császárné jelenete az ifjúval 180 verset foglal el; a császárné bájaiak rajzára 68 verset fordít stb. V. ö. Marc. Landau, id. h. 63. l.

Grundriss der Geschichte der französischen Literatur, Münster 1889, 99. 1.

2. *Német nyelven*: Goedeke 38 fordítást sorol föl, melyekhez Murko még ötöt csatol, tehát összesen 43 német (felnémet) fordítás. Ezekhez járul még egy 1494-iki magdeburgi alnémet fordítás. Egy német fordítást Modius Frigyes a XVI. században (1560 körül) visszafordított latinra.* A német fordítások mind ugyanazon forrásra mennek vissza, még pedig oly forrásra, mely a «Gesta Romanorum» szövegébe bele volt dolgozva. Ezt maguk a német fordítások árulják el, melyeknek vagy címlapján «Aus den Geschichten der Roemer» vagy befejezésében «getzogen aus alten Geschichten der romern» olvasható. Sok kiadás-hoz csatolva van a «Gesta Romanorum» glossája is, a mi szintén jellemző. Egy német szöveget már 1412-ben szedett verse Hans von Büchel: «Diocletians Leben» (kiadta Adelb. v. Keller, 1841); nem sokkal később verse szedte az eredeti latin szöveget egy ismeretlen német költő: «Hye heut sich an eyn puoch das man nennt gesta Romanorum» (kiadta ugyanaz: *Altdeutsche Gedichte*, 1846).

3. *Holland nyelven*: már 1479. írva és 1483. (1480?) Delftben nyomtatva; — azután Brüssel 1580, újra kiadta B. Koene, Amsterdam 1819.**

4. *Spanyol nyelven*: Seuilla 1538, és fönt 32. l. — Érdekes, hogy e fordításban a «rex Ungarie» (a X. elbeszélésben) helyett «rey d' polonia» áll. Tehát a spanyol átdolgozónak Lengyelország mythikusabb világ volt, mint hazánk.

* Keller, *Li romans des sept sages*, XXXVI. l. A címlapon: «Ludus septem sapientum de Astrei regii adolescentis educatione . . . antehac latino idiomate in lucem nunquam editus».

** Vannak izlandi, svéd és dán fordítások is, de ezekről nincsen pontosabb tudomásom. Nyomtatásban, úgy látszik, először dán nyelven jelent meg, 1663; de a legrégebb fordítás az ó-svéd.

5. *Olasz nyelven*: E fordítások közül igen el volt terjedve egy XVI. századi munka, mely állítólag egy görög eredetű, tényleg azonban valamely francia szövegen nyugszik. Címe: *I compassionevoli avvenimenti di Erasto*; megjelent nyomtatásban Velenczében 1542, 1551, 1552, 1565, 1583, Nápolyban 1784, Turinban 1853; megvan egy francia fordításban is Párisban 1565 («Histoire Pitoyable du Prince Erastus») és még 1709, spanyolul 1573, angolul 1674.* Az Erasto-változatban az elbeszélések sora az első mester novellájával veszi kezdetét, úgy hogy a királyné csak hat történetet mesél. Eltérő a könyv befejezése is: a királyné, miután tömlöczbe került, egy tüvel maga öli meg magát.** Erasto Diocletianus császár fia, a mostohájának neve Aphrodisia. — Más olasz fordításokat adtak ki Giovanni della Lucia (*Novella antica nel buon secolo della lingua*, Venezia 1832, ugyanezt a kéziratot közzétette Antonio Copelli is: *Il libro dei sette savi di Roma*, Bologna 1805), D'Ancona (*Il libro dei sette savi di Roma*, Pisa 1864), Hermann Varnhagen (*Eine italienische Prosa-version der sieben Weisen*, Berlin 1881) és Pio Rajna (*Questo libro narrato di Stefano fiolo de uno imperador di Roma el qual narrato de beli amaistramenti*, megjelent a «Scelta di curiosità letterarie» cz. gyűjteményben, Bologna 1881; ez a kiadás 1420 és 1470 közt készült Velenczében ottave címében; tartalma 22, illetve, a közbeszöttekkel együtt, 26 elbeszélés). Megjegyzem, hogy Mussafia (bécsi akadémiai «Sitzungsberichte», 1867, 92. l.) közzétett egy latin

* Az angol fordító a francia szöveget ültette át. Érdekes az az állítása, hogy Irlandban e munka annyira el van terjedve, hogy minden gyermeknek nyomban az ABC után adják kezébe!

** D'Ancona, id. h. XXXI. l. — Az olasz fordításokról nem esz Murko említést.

szöveget, mely az olasz nyelvű változatok forrásának tekinthető és melyet ő azért «Versio italica» névvel jelöl.

6. *Angol nyelven*: ford. Wynkyn de Worok 1505 vagy 1520., újra kiadta Laurence Gomme, 1885, és ennek skót átdolgozása, melynek szerzője Rolland in Dalkeith, Edinburg 1578, újra kiadta David Loing, 1837. Az angol fordítás is a közös latin szövegen alapszik, nem a francia fordításon, mint S. Petras* és utána Körting állították.** — A XIV. századból van két angol verses földolgozás: a század elejéről, 4002 vers, kiadta Weber, *Metrical Romances*, 1810, III., — a század végéről, 3453 vers, kiadta Wright, 1846. (A római császár: Diocletian, fia: Florentin). Decker Tamás a híres történetet 1599-ben drámává dolgozta föl.

7. *Örmény nyelven*: egy 1687-ben Ispahanban Soliman sah alatt írt kéziratban, nyomtatva 1696; oroszra fordította David Serebrjakov 1847 és e fordításból kivonatossan ismertette P. Lerch, *Orient und Occident* II, 1864, 369—74. l.

8. *Cseh, lengyel és orosz nyelvre* előbb a latin eredetiből, utóbb német szövegekből fordították a «Hét Bölcs Mester» történetét. E fordítások sorozata a cseheknél már a XIV. század második felével veszi kezdetét; a lengyelek a XVI. század eleje óta ismerik a híres munkát; és a lengyelek közvetítésével bírják az oroszok is, szintén már a XVI. század óta. Egy ily orosz szöveget kiadott Th. Bulgakov, Szt. Pétervár 1878.

9. *Bolgár és szerb nyelven* csak a jelen század eleje óta van meg a «Hét Bölcs Mester» története, még pedig a

* *Über die mittellenglischen Fassungen der Sage von den sieben weisen Meistern*, Breslau 1885, 55. l.

** Gustav Körting, *Grundriss der Geschichte der englischen Literatur*, Münster, 1887, 117. l.

«Syntipas» újból görög szövege alapján. A bolgár fordítás 1802-ben készült Vidinben, de csak 1844-ben jelent meg Budapesten az egyetemi nyomdában; a szerb fordítás 1809-ből való és ugyanott jelent meg, ahol a bolgár szöveg.*

10. *Magyar nyelven*: Bécs 1573, Eber Balázsnál, a Kassaburgi szövegből. L. alább.

X.

Összefoglalom a fenti adatokat.

A «Hét Bölcs Mester» története Indiában keletkezett régi időben. Innen került Perzsiába, hol pehlevi nyelvre fordították és ezt a szöveget átdolgozta Musa a VIII. században arab nyelven. Ez arab változaton alapulnak a szyr, az ó-spanyol (1253-ból) és a héber átdolgozások, míg görögre a szyr szöveget ültették át. Mind e fordítások és átdolgozások idővel igen eltérő, többé-kevésbé lényeges módosításokat szenvedtek, úgy hogy az egyes, reánk maradt szövegek rokonsági viszonyai igen szövevényesek. Ezen idő szerint még jó részt homályosak. De kétségtelen, hogy a keleti szövegek közül az arab («Hét vezír»), a nyugatiak közül pedig a görög («Syntipas») a legfontosabbak, mennyiben számos változat és a világhírű munkának nagy elterjedése első sorban az arab és görög szövegeken alapszik, melyek mellett a héber átdolgozás («Sandabar») jelentősége és szerepe még nincsen teljesen kiderítve.

Az összes változatokat tekintve, kétségtelen, hogy azok egy csoportot alkotnak: első a keleti, melyhez a legtöbb

* A 8. és 9. alatt említett szláv fordításokról l. Murko id. pos. dolgozatát a bécsi Akadémia «Sitzungsbericht»-jei CXXII. évfolyamában.

Ázsiában létrejött átdolgozás és az európaiak közül az ó-spanyol és jó részben a görög tartoznak; a második a nyugati, melyhez a többi európai szövegek és az ázsiaiak közül az örmény átdolgozás sorolandók. A két csoport legfeltűnőbb eltérései: a tulajdonnevek módosítása és a színhelynek a nyugati világba áthelyezése. A keleti változatokban a színhely India vagy China vagy Perzsia; az ó-francia átdolgozásban Róma és Konstantinápoly; a későbbi nyugati változatokban mindenütt Róma és a keretben szereplő fejedelem mindig római császár (Diocletianus). A görög szövegben a távol eső és ismeretlen indus Kuru helyébe a nyugaton is népszerű perzsa Kyros lépett. A hét bölcs mesternek, mint már említettem (33. l.), a keleti szövegek közül csak a héber »Sandabarban» és a nyugati, a latin fordításon alapuló változatokban vannak neveik. De e nevek sem egészen azonosak; pl. a »Sandabarban»: Sandabar, Jofkot, Apollonius, Lucanus, Aristoteles, Biner Omer (Sengelmann szerint; Carmoly fordításában Aristoteles helyett Plato szerepel); — a legrégebb latin (az innsbrucki) kéziratban: Bantillus, Lentulus, Katho, Malquidrac, Josephus, Cleophas, Joachim; — a strassburgi Poncianusban: Bancillas, Lentulus, Cato, Malchiorach, Josephus, Cleophas, Joachim stb. További eltérések pl. a legrégebb nyomtatott szövegben: Cato helyett Craton, Malchiorach helyett Malquidrac stb. A »Sapientes» cz. elbeszélésben a gyermek neve a strassburgi kiadásban: Serlinus, az innsbrucki kéziratban helyesen: Merlinus; Alexander (p. 74) a strassburgi szövegben Cyrus, az innsbruckiban Tytus (Titus) királyhoz megy; a spanyol királyfi neve amott Syto, emitt Gydo (Guido); a francia király helyett (p. 75) Izrael királya szerepel; a császár második felesége »filia regis Castellan», az innsbrucki kéziratban: »regis Castelli», a legrégebb nyomtatványban: »Castelle». Stb. stb.

Az elbeszélések száma a különböző változatokban igen térő, mert a bölcsek mesterek rendszerint naponta egy történetet mesélnek el (Tuti-Nameh, Negyven vezír, Poncianus, Dolopathos), de némely változatban kettőt (Sindibad, Sandabar, Syntipas, ó-spanyol szöveg; a «Hét vezírben» majd egy, majd két elbeszélést mondanak el), míg a királyné némely átdolgozásban egyáltalában nem mesél (Tuti-Nameh, Tíz vezír, Dolopathos), másokban hat (Sindibad, Sandabar, Syntipas, német és olasz változatok), öt (a legtöbb európai műben), kilencz (a «Hét vezírben»), négyet negyven (a «Negyven vezírben») történetet mesél. Hasonlóképen mesél a fiatal herczeg különböző átdolgozásokban 1—10 történetet,* másokban («Negyven vezír» Dolopathos) egyet sem. Az egyes fontosabb és jellemzőbb változatokban következő az elbeszélések száma: **

Syntipas	--- --- --- --- --- ---	26
Ó-spanyol szöveg	-- --- --- --- ---	24
Sandabar	--- --- --- --- --- ---	23
Sindibad és «Hét vezír»	--- --- --- --- ---	22
Sindban	--- --- --- --- --- ---	21
Historia septem Sapientum (Poncianus)		17
Örmény-orsz szöveg	--- --- --- --- ---	16
Sept sages, Sette savj, Scala coeli	--- --- --- --- ---	15
Német Gesta Romanorum	--- --- --- --- ---	9
Tuti Nameh	--- --- --- --- --- ---	6
Dolopathos	--- --- --- --- --- ---	4

«Poncianus historiájában» a következő, a tudományos állomással jelölt elbeszélések foglaltatnak, — zárjelben azok

* A «Tíz vezír»-ben tizet, a Sandabarban és a latin szövegben alapuló átdolgozásokban csak egyet.

** V. ö. a Landau könyve mellett az összes változatok tartalmát föltüntető tanulságos táblát.

a többi változatok, melyekben az illető elbeszélés szintén megvan : *

1. *Arbor* (Europa).
2. *Canis* (Sindibad, Europa, Dolopathos).
3. *Aper* (Sindibad, Europa).
4. *Puteus* (Europa, Dolopathos).
5. *Gaza* (Europa, Dolopathos).
6. *Avis* (Sindibad, Europa).
7. *Sapientes* (Europa).
8. *Tentamina* (Europa).
9. *Virgilius* (Europa, de a német *Gesta Romanorum* kivételével).
10. *Medicus* (Europa).
11. a) *Senescalcus*¹⁾ (Sindibad, Europa, de a verses *Sette savj* és a német *Gesta* kivételével).
11. b) *Róma*¹⁾ (Europa, de a német *Gesta* és a *Scala coeli* kivételével).
12. *Amantes* (Sandabar, örmény-orosz szöveg).
13. *Inclusa* (Dolopathos, Europa, de a német *Gesta* és a *Scala coeli* kivételével).
14. *Vidua* (Europa, de a német *Gesta* kivételével).
15. a) *Vaticinium*²⁾ (Europa, de a *Sette savj*, a német *Gesta* és az örmény-orosz szöveg kivételével).
15. b) *Amici*²⁾ (Poncianus, német «Hét Bölcs», francia népkönyv és az örmény-orosz szöveg).**

* Europa a. m. az összes európai szövegek, de a «Dolopathos» kivételével.

** Az ¹⁾ és ²⁾ jelű elbeszélések némely szövegben (pl. a Poncianusban) egy-egy elbeszéléssé vannak összefoglalva. V. ö. fönt a 19. és a 22. ll. jegyzetét.

XI.

A magyar fordítás legrégibb kiadásának ¹ pontos címe a következő:

«Poncianus Historiaia: az az Hét Bölch Mestereknek, mondasit chiwda fzepe hazonlatoffagoual foglaluon, minodon, az Chazar Fiat Diocletianuft hetzer halaltul megmentettet legien. Mely mostan igaz, es tizta Magyar nyelvere forditatot. Bechben Ebervs Balas által eo feolfzege engedelmehul nyomtattatoth. MDLXXIII.»² — 8r. A—S = 18 iv = 144 számozatlan levél (az utolsó levél üres).

Colophon: «Bechben, Ebervs Balas által eo feolfzege hatalmabol nyomtattatot, MDLXXIII.»³

Német betűkkel van nyomtatva, csak a fejezetek cím-öliratai (l. a tartalomjegyzéket) latin irással (ezek e kiadásban ciceroval vannak szedve).

Eber Balázs nyomdász e kiadást latin levélben Salm-Neuburg Eck grófnak ajánlja. Ez ajánlás lehető pontos magyar fordításban így hangzik:

«Nemzetes és Vitézlő Eck Úrnak, Salm és Neuburg Grófjának, a Dunántúli Részek Főkapitányának, Győr város Parancsnokának, Pozsony vármegye Főispánjának stb., Ő Császári Felsége Tanácsosának és Belső Kamarájának stb., az Ő Kegyelmes Urának.

A nehéz teendőknek és szorgos gondoknak közepette szakadatlan nyugtalankodás ki nem birható, ha némi időhővel és kellemetes szünettel nem enyhítjük. Nyilván-

¹ Későbbi kiadások: Lőcse 1633, 1653, 1676 és 1679.

² A címlap hasonmását l. alább a 65. lapon.

³ Eber nyomdajegyének és a colophonnak hasonmását l. alább a 217. és 218. lapokon.

való ez minden egyéb foglalkozásnál, de még inkább Méltóságod örökös terhei és gondjai között. Ezért tehát, hogy a megfeszített ideg a komolyabb teendőkre rugékonyabb és el nem ernyedtt legyen, már csak a bölcsek ítélete szerint is kellemes és könnyebb dolgokra [olvasmányokra] van szükség, melyeknek olvasásában a lélek üdülést találjon. Ennek következtében barátaim tanácsára és mintegy a fényes nászünnep alkalmára alázatos üdvözlésül ezt az épen nem haszontalan, de félig mesét, félig igaz történetet tartalmazó tanítást, mely Pontianus neve alatt minden nyelvre lefordíttatván, ismeretes és nem rég annak rendje és módja szerint, azaz a szokott tiszta, nem aljas és a szemérmes füleket nem sértő szavakkal lőn, egyetlen sornak mellőzése nélkül, magyarra is fordítva, Méltóságodnak szentelve, saját szerény erőmen kinyomatva, elhatározotam följánlani.

Nem vagyok oly esztelen, hogy ne tudnám, hogy Méltóságod tekintettel mind ősrégi, annyi sok királyi és fejedelmi családdal való összeköttetésénél és rokonságánál fogva fényes nemzetségére, mind nagyatyjának és atyjának, valamint saját maga erényeire és Magyarország iránt teljesített kimeríthetetlen szolgálataira és érdemeire, melyeket majd a történelem lesz hivatva megörökíteni, nagyobb szabású műre volna érdemes. Mindazonáltal, mivel a magyarok, kik téged kiválóképen szeretnek és becsülnek, olvasni óhajtják ez elbeszélést, mely a történelmi igazságtól sincsen távol: azt akartam, hogy e könyv kiadásának dicsősége és érdeme hozzád legyen kötve és bármi csekély, de közhírű emlékezete nevedhez fűződjék.

Kivánok és esdekelve kérek a jó Istentől számtalan újévet és ép annyi sarjadékot az oly előkelő urnővel, Török Ferencz özvegyével, az Országgh nemzetség díszével, a tiszteletre legméltóbb és legjobb asszonynyal kötött frigyed-

ből: talán majd ezeknek a Pontianus története vagy okulásul vagy legalább tisztos emlékül fog szolgálni.

Magamat Méltóságodnak legalázatosabban ajánlva, újból meg újból alázattal kérem, hogy e csekély újévi és nászajándékot elfogadni kegyeskedjél.

Bécsben, január hó elsején, a Szűz szülésének 1573-ik évében.

Méltóságodnak

csekély jobbagya

Eber Balázs

nyomdász.»

Salm-Neuburg Eck vagy Eginó gróf unokája volt Salm (II.) Miklós grófnak, ki Bécs városát 1529-ben Szoimán ellen hősieen védelmezte. Atyja Salm (III.) Miklós gróf (megh. 1550-ben Egerben, 28 éves korában), anyja Lberstein Amália grófnő volt. Hazánkban 1563-ban a XXVII. t.-cz. II. Miklós grófot, testvéreivel, (IV.) Miklóssal és Gyulával honfiusította. Mint a fönti ajánlás is mondja, Eck gróf pozsonyi várparancsnok és dunántúli, Győri főkapitány volt. Részt vett a szerencsétlen szigeti csatában. Meghalt 1574. június 7. Győrött. Egy évvel halála előtt nőül vette gúthi Országh Borbálát, Török Ferencz özvegyét*. Ez a Török Ferencz jeles katona s pl.

* Ennek ajánlotta Szikszai Hellopaeus Bálint «A keresztény állás három főartikulusáról» írt és Debreczenben 1574-ben megjelent művét: «Az Nagságos Gvti Ország Borbala azzonnak előző az nehai Nagságos Török Ferencznek, mostan penig az nehai Nemes es Nagságos Groff Ecchiusnak, Nag Gőri Capitannak, az Felseges Maximilian Czazarnak es Kiralnak tanaczanak en felő Hazas Tarsanak, mint kegielmes Azzonianak keuan Atia Istentül az Jesus Christus által igassagra vezelő es g zentelő Lelket.» Országh Borbála ekkor már másod-

1566-ban Veszprém bevételének főtényezője, egyúttal a reformatiónak buzgó híve volt; meghalt 1570 előtt. Országh Borbála Salm gróf halála (1574) után harmadszor ment férjhez Geszthi Ferenczhez.¹ Salm Eginonak nem maradt gyermeke.

A könyvnyomtató, Blasius Eber, a bécsi egyetem kötelekébe tartozott; műhelye a «Bursa Agni» épületében volt, a mi, ezen ház alapszabályai értelmében, azt bizonyítja, hogy osztrák ember volt. Az 1571—73-iki évekből hét (latin, német és egy magyar) nyomtatványa ismeretes, köztök, a «Poncianus historiáján» kívül, még egy magyar vonatkozású munka: Werbőczy Tripartituma 1572-ből.² Műhelye jegyét, mely egyéb nyomtatványaiban is található, a 217. lapon hű hasonmásban közlöm.

A «Poncianus» fordítója ismeretlen³ és így azt sem tudjuk, mily kapcsolatok fűzték Salm Eginó grófhhoz és Országh Borbálához, kiknek esküvőjük alkalmával e sajtószertű nászajándékkal kedveskedett; mert sajtószertű gondolat volt, nászajándékul ép ezt a munkát ajánlani föl, melyet valóságos nőgyűlölet sugallt és melynek voltaképi alap-

izben volt özvegy és Debreczenben lakott, mint az ajánlás következő mondataiból világos: «Nagsagadnak neue alat akaram penig ez köniueczket ki boczatani, hoğ halaadó voltomat meg mutassam, es minden tiztem zerint valo zolgalatomat ielenczem Nağsagodnak, minek vtanna az Vr Isten egrül (Egerből?) ki hozna az te Nağsagod Varossaba Debreczenben zallítot. Masadzor hoğ lenne Nağsagodnak miuel mulatni banattiat, es két vitez Vr Ferienek, az Nağsagos Török Ferencznek es Nağsagos Groff Ecchiusnak halalan való keserüsiget feleiteni, kire az Szent iras sokat zolgal.»

¹ Nagy Iván, *Magyarország családai* XI, 1865, 293. l. (tévésen nevezi e Salm grófot Eleknek és teszi halála évét 1571-re).

² Anton Mayer, *Wiens Buchdrucker-Geschichte*, I. Wien, 1883, 112. l.

³ Talán protestáns ember volt; l. a Függelékét.

gondolata: óvakodjál az asszonyoktól, mert ravaszok, álnokok és minden képzelhető bűnre hajlandók!

A fordítás igen hű és azért sok helyütt nehézkes. A fordító küzd a nyelvvel és sokszor vesztes e küzdelemben. De van a fordításban sok részlet, mely meglepően folyékony, magyaros, általában igen sikerült. E kiadásban, mely az eredeti szöveget betűről betűre, összes számos sajtóhibáival közzéteszi, a szöveg alatt följegyeztem a latin eredetinek oly kifejezéseit és fordulatait, melyek a magyar szövegnek helyesebb megértését elősegítik, a fordítónak eltéréseit föltüntetik, nyelvének, szókincsének és stíljének méltánylását lehetővé teszik. Minthogy az egész munka egyszerű elbeszélés lehető egyszerű párbeszédekkel, sem a latin eredeti, sem a magyar fordítás nem gazdagok fordulatokban, úgy hogy a latin szövegből tőlem közlött helyek elég anyagot szolgáltatnak a fordító eljárásának jellemzésére. A fordítás nyelvkincsének és stíljének behatóbb jellemzése természetesen túlhaladja e bevezetésnek szűk keretét. A fordításnak egyes jellemző sajátságairól l. e kötet végén a Függelék.

XII.

Erdélyi János *Magyar népmesék* cz. könyvében (Pest, 1855, Heckenast) a 114—127. lapokon közöl egy úgynevezett «népmesét», mely a «Poncianus historiájából» a keretnek egy részét, valamint a IV. és XV.* novellát tartalmazza.** E «népmese» irodalmi eredete annyira félre-

* Ezt Gaál György gyűjteménye is közli. L. a Függelék.

** Benfey T. egy közléséből (*Orient und Occident* III, 1865, 180. l.) látom, hogy Teza tanár ezt a népmesét olasz nyelvre for-

ismerhetetlen,* hogy bővebb fejtegetése czéltalan szósza-
porítás volna. Minthogy azonban Erdélyi id. gyűjteménye
ma már nagyon ritka, teljesen közlöm ez elbeszélést, hogy
a szakférfiaknak hozzáférhetővé tegyem. Ime az egész:

A BÖLCS KIRÁLYFI.

Volt egyszer egy király; volt annak egy fia. A királyné
meghalt, s meghagyta testamentomban a királynak, hogy az ő
fiát bölcseségre taníttassa. Darab idő múlva eszébe jut a
királynak, hogy felesége mit hagyott; tüstént levelet írt a hét
bölcsmesternek, hogy nála jelenjenek meg. Felmentek a böl-
cesek a királyhoz; azt mondja nekik a király: halljátok, bölc-
smesterek! a feleségem meghagyta testamentomban, hogy a
fiamat bölcseségre taníttassam. Azt mondja a legelső bölc-
s: én egy nap alatt megtanítom, hogy annyit fog tudni, mint én;
a második azt mondja: én megtanítom két nap alatt, hogy
annyit fog tudni, mint én; a harmadik szinte azt mondja: én
három nap alatt; a negyedik négy nap alatt; s így tovább a
hetedikig.**

Elvitték tehát a bölcsek a fiút, s adtak neki egy tanulószo-
bát, de soha felé sem mentek. Ez alatt a király megházasodott,
s elvett egy fiatal királykisasszonyt, kinek a király igen dicse-
kedett, hogy van neki egy szép fia. Ő tehát igen kérte a királyt,
hogy hivassa haza a fiát, mert igen szeretné látni. A király
mindjárt levelet írt a hét bölcsmesternek, hogy fiát bocsássák
haza látogatás végett. Kapja a hét bölcsmester a levelet, tü-
stént összegyűlnek, tanácskoznak, hazabocsássák-e a fiút, vagy

dította és a *Giornale La Gioventù* cz. folyóiratnak V. kötetében,
érdekes megjegyzések kíséretében közzé tette. De az id. olasz
folyóiratot nem tudtam megszerezni.

* A «Hét bölcsmester» számos változatban a ponyvának
egyik legkedveltebb terméke.

** E versengést a kivonatolás értelmetlenné tette.

nem, mert még semmire sem tanították. Elhatározzák, hogy meg fogják próbálni. Ekkor kimennek s leszakítanak egy oronafalevelet és aláteszik a fiú nyoszolyájának lába alá. A fiú mihelyt belé feküdt, mindjárt észrevette, s kérdezte a bölcséktől: mi dolog az, hogy az ő nyoszolyája alacsonyabb mint másszor volt. A bölcsék egymásra néztek és álmélkodtak, hogy nem is tanították, mégis tud valamit. Ekkor azt mondják a bölcsék a királyfinak: most haza fog menni, de előbb kimegyünk és megvizsgáljuk a csillagokat, ha jó lesz-e felségednek haza menni. Kimentek és megvizsgálták a csillagokat; azt mondják a királyfinak: jó lesz felségednek haza menni. Ekkor azt mondja a királyfi: én is kimegyek és megvizsgálom a csillagokat: ha jó lesz-e valósággal haza mennem. Kimegyen és talál egy csillag mellett egy kicsit, mely azt jelentette neki, hogy ha ő otthon beszélni fog, meghal, ha pedig némának tettei magát, életben marad. Bemegyén, azt mondja a bölcséknek: halljátok-e, ti bölcsék vagytok, és azt mondjátok: jó lesz nekem hazamenni; de én találtam egy nagy csillag mellett egy kicsit, mely nekem azt jelentette, hogy ha otthon beszélni fogok, meghalok, ha pedig magamat némának tettetem, életben maradok. Ha nem hiszitek, jertek ki és vizsgáljátok meg. Kimennek a bölcsék, széjjelnéznek, azt mondják a királyfinak: bizony felségednek igazsága van; de ha valami baja lesz, segítségére fogunk menni.

Hazament a királyfi, magát némának tette; senkinek se köszönt, még az apjának sem. A király igen megboszankodott, hogy az ő fiát nemhogy bölcseségre tanították volna, hanem némává tették. Adott neki egy külön szobát, hogy egyedül lehessen, senkit ne botránkoztatson. Azt mondja a királyné a királynak: hallod-e, ha a te fiad tudott valaha beszélni, én megmutatom, hogy most is tud beszélni. Ekkor bement a fiúhoz és kezdett hozzá beszélni, de a fiú rá sem ügyelt. Minden módon ostromolta a szegény fiút, csábítgatta, és azt mondja neki: hallod-e, édes fiam! ha valaha tudtál beszélni, szólj hozzám; tudod, hogy a te atyád öreg ember, én pedig fiatal vagyok; a mit csak kívánsz, mindent adok. A fiú nem felelt semmit.

Ekkor elkezdett a királyné a szobából szaladni, ruháját, haját tépni, kiabálni, hogy a fia meg akarta paráznítani. Bement szét-szórt hajjal a királyhoz, s kérte, hogy a néma fiát akasztassa fel, mert nem méltó, hogy rá is nézzenek. A király mindjárt csináltatott egy akasztófát és a fiát fel akarta akasztatni, de a bölcsek meg tudták és siettek a királyfi megmentésére. A legelső bölcse épen akkor ért oda, mikor a fiút vitték akasztani; megállította a sokaságot és felment a királyhoz, hogy legalább még egy nap legyen a szobában, hát ha meg fog szólalni. A király megkegyelmezett a fiának, hogy akkor nap nem akasztották fel. Másnap ismét, mikor vitték a fiút akasztani, jött a második bölcsmester; ez is megmentette, hogy aznap nem akasztották fel. Így ment ez addig, míg csak a legutolsó bölcse el nem érkezett; mihelyt ez odaérkezett, mindjárt felment a királyhoz és a fiút is magával vitte. Azt mondja a királynak: ha felséged ezt az egy fiát is felakasztatja, úgy lesz állapota, mint egyszer egy öreg nemesembernek volt. Ez az öreg ember is özvegyen maradt és elvett egy fiatal leányt . . .

Itt megállott a bölcse és nem beszélt. A király vágyta volna tudni az öreg nemesember történetét; kérte a bölcsmestert, hogy beszélje el; de ez csak azzal a feltétellel akarta, ha fiának megkegyelmez a király. Megkegyelmezett.* Ekkor megszólal a bölcsmester: **

Felséges király! az az öreg nemesember elvett egy fiatal leányt, mint tulajdon felséged; de ez a fiatal személy minden éjtszaka kijárt a városra. Egyszer az öreg ember észrevette, hogy felesége nincsen mellette; felkél és megnézi az ajtót, ha nyitva van-e, s úgy találja. Kiment és kereste a feleségét, de nem találta; ekkor jutott eszébe valami az öreg embernek; bement és bekulcsolta az ajtót. Később jött a felesége haza, de az ajtó be volt zárva. Bekiáltott az ablakon az urának, hogy nyissa ki az ajtót, de nem akarta, hanem azt mondta neki:

* Eddig a keret, melynek befejezése azonban hiányzik.

** Itt következik a «Poncianus historiájá»-nak IV. novellája, kivonatossan összerántva.

nem nyitom ki, mert fajtalanzkodni jártál; majd eljönnek hajnalban a bakterek, jó huszonötöt fogsz kapni. Azt mondja a felesége: hallod-e lelkem, én nem jártam rossz czélból, hanem az anyám halálán van, őt voltam megnézni; de az öreg ember nem akarta kinyitni. A felesége felvett ekkor egy követ, s az ablak alatt lévő kútba lökte, hogy a férje azt gondolja, hogy a kútba ugrott. Az öreg megbánta tettét és kiment keresni a kútban; a felesége pedig, ki lesben volt, míg az öreg kereste, bement és lefeküdt. Észrevette az öreg ember, hogy megcsalott, indúlt be, de az ajtót zárva lelte. Azt mondja a feleségének: hallod-e, bocsáss be. Nem bocsátlak vén lator, mert a városba jártál latorkodni; hanem majd hajnalban eljönnek a bakterek és jó huszonötöt fogsz kapni. Azt mondja a vén ember: nem voltam sehol, hanem megbántam a tettem és kerestelek, azt gondoltam, hogy a kútba ugrottál. Semmit sem használt a kérelem; nem bocsátotta be, de eljöttek a bakterek és jó huszonötöt kapott. Azt mondja ekkor a bölcsmester: ha felséged a fiát felakasztotta volna, így lett volna állapotja.

Ekkor szólalt meg a királyfi, s azt mondja az apjának: ha engem most felakasztatott volna, úgy járt volna, mint egyszer egy öreg ember, kinek volt egy fia, mint én vagyok felséges király atyámnak.* Egy vacsora közben az öreg ember ablakán egy fülemile igen szépen énekelt; az öreg ember igen gyönyörködött benne; s azt mondja a fiának: beh bölcs, hatalmas volna, a ki meg tudná mondani, mit fütyörész ez a fülemile. Azt mondja a fia: édes apám, én meg tudnám mondani, de ha megmondom, megharagszik rám édes apám. Az apa azt mondja, hogy ne féljen. Azt mondja ekkor a fiú: ez a fülemile azt fütyöréshi, hogy én belőlem olyan hatalmas ember lesz, hogy édes apám fogja tartani a mosdótálat, édes anyám pedig törölközőt, mikor mosdani fogok. Erre az öreg ember megposzankodott, felkapta a fiát, vitte és bevetette a tengerbe: redj hunczut! még én neked inasod lennék valaha! A fiút

* Itt következik a XV. novella.

Alexandernek * hívták. Azt mondja ekkor a királyfi, ha én beszélni tudtam volna, úgy jártam volna.

Azonban Alexander jól tudott úszni és felkapott egy sziklára. Arra mentek a gályások, felkérdezett rá és felvették. Egy néhány nap utaznak a tengeren, végre egy város alatt kikötöttek. Alexander megköszönte szívesességeket és bement a városba; beállt inasnak a király tiszttartójánál, mert a király ebben a városban lakott. Ennek a királynak a kastélyára három holló járt károgni; akárhová ment a király, a három holló mindig a feje felett károgozott éjjel, nappal. A király igen megfélemllett és még a kastélyából sem mert kimenni. Hírül adta az egész országban, hogy a ki megmondaná, miért jár oda az a három holló és eltávolítaná onnan, az egész királyságát és leányát annak fogná adni. Sokan felmentek a hír hallatára a király udvarába, ezek közt az Alexander gazdája is, de senki sem tudta megmagyarázni, miért jár oda a három holló; a hogy felmentek, úgy ismét hazamentek. Kérdezi Alexander a gazdájától, ha volt-e ember, a ki megmondotta volna, miért jár a három holló a kastélyra. Nem volt, felelé, s kérte őt Alexander, hogy menne fel a királyhoz és mondja meg, hogy ő meg is fogja mondani, miért jár a három holló a kastélyra, el is fogja űzni. Felment az Alexander gazdája és bejelentette a királynál; a király mindjárt felhivatta Alexandert és ígéretét ismét kimondva, unszolta Alexandert a magyarázásra. Ő pedig azt mondja a királynak: ha felséged szavát állja, elmondom és el is űzöm a három hollót. A király azt mondja: én, fiam, szavamat állom és királyi koronámra esküszöm, hogy a mit ígértem, meg is adom. Ekkor azt mondja Alexander: felséges király, az a három holló azért jár ide, hogy tegyen köztök mint király ítéletet, mert az egyik tojó holló, a másik gunár, a harmadik pedig a kettőnek fia. A tojó holló azt kívánja, hogy őtet illeti a fiú holló, mert ő kiköltötte, a gunár azt kívánja, hogy őtet illeti, mert a tojó holló elhagyta, míg kicsin volt és ő messze-földről táplálta. Most tegyen felséged közöttök ítéletet. A király

* Erdélyi szövegében: Alekszánderek írva.

kimondta közöttök az ítéletet, s úgy elment a három holló káromgva, hogy most is oda van.

Ekkor azt mondja a király: hallod-e, Alexander! vedd el a leányomat; légy király, mert én már öreg ember vagyok, nem igazgathatom az országot. Azt mondja Alexander: felséges király atyám! még nem veszem el a lányát, mert egy böles királyt hallottam, elmegyek hozzá még egy esztendeig bölcseséget tanulni. Azt mondja a király: nem bánom, ha elmegy is, most is sokat tudsz, de azért hasznát veszed valaha. Szedett ekkor magához Alexander kincset, aranyat, a mennyi csak kellett neki, és útnak indult. Darab idő múlva beért abba a városba, hol a böles király lakott. Szerencséjére ételhordó inas nem volt a királynál, s őt mindjárt megfogadták. Ennek a királynak is volt egy igen szép leánya; volt még a király udvarában egy más inas is: Ludókius, de ez csak külső dolgokat végzett, ennél fogva a királykisasszonyt soha sem láthatta. Ez a Ludókius mindenben igen hasonló volt Alexanderhez, senki se ismerte egymástól és csakhamar lelki-testi barátok lettek. Egyszer valami különös dolga akadt Alexandernek, a miért az udvart el kellett hagynia. Tehát megkérte barátját, Ludókiust, hogy végezze el érte az ételhordást, fel is vállalta és senki se ismerte meg, hogy nem Alexander. Bevitte Ludókius az ételt a kisasszonynak, és egyszerre úgy belé szeretett, hogy a hideg mindjárt kilelte. Megérkezett Alexander, kérdezi tőle: barátom, Ludókius, mi bajod? Azt mondja Ludókius: barátom! nincs az a doktor, a ki megadná azt mondani, egyéb az istennél. Azt mondja Alexander: én tudom, kedves barátom, hogy mi bajod: téged a szelem bánt; no de ne félj, majd segítünk a bajon. Elment mindjárt a piacra és vett egy drága arany köntöst, felvitte a királykisasszonynak és általadta a Ludókius nevében. Azt mondja a kisasszony: mi dolog az, Alexander, hogy te másnak ereszed a hasznot, nem magadnak? Más nap ismét vett Alexander még drágább köntöst és felvitte ismét a kisasszonynak. A kisasszony elcsodálkozott és kérdezte: Ludókius szegény inas kére ilyen drága ruhákat bir venni ajándékba? Azt mondja erre Alexander: felséges királykisasszony! vehet ő, mert

nagy királynak a fia ; hanem arra kérem a kisasszonyt, eressze be vagy egyszer egy pár szóra magához. Azt mondja a kisasszony : mondd meg Ludókiusnak, holnap este jöjjön az ablakomra, kopogtassa meg : beeresztem. Lement Alexander, mondta Ludókiusnak a hallottakat, ez is örömében mindjárt meggyógyult, alig várta a kitűzött időt, s midőn eljött, tüstént ment az ablakra, megkopogtatta, a kisasszony mindjárt beeresztette, és igen nagy szerelembe estek. Így folyt egy darabig az idő, mindig bejárt titokban az ablakon.

Egyszer az Alexander apjoka levelet ír, hogy eltelt az esztendő, menjen haza, mert ő tovább nem bajlódik az országgal. Alexander felment a királyhoz, megköszönte szívességét és lement Ludókiushoz, azt mondja neki : édes barátom ! én már tovább itt nem leszek, mert atyám levelet írt, hogy menjek haza ; hanem arra kérlek : vigyázz magadra, ki ne tudja a király, hogy a kisasszonyt szereted, mert felakasztat. Most pedig, kedves barátom ! cseréljünk gyűrűt ; olyannak fogom nézni, mintha tégedet látnálak. Ez megtörténvén, elbúcsúztak egymástól ; ő útnak indult ; s helyére beállt inasnak egy Vályi nevű ember. Ez alig volt ott egy hétig, már észre vette, hogy Ludókius a kisasszonyt szereti ; felment a királyhoz és bejelentette. Azt mondja neki a király : hogy lehet az, mikor Ludókius régi szolgám ; te pedig egy hete, hogy szolgálsz, már is észrevetted ? Azt mondja ekkor Vályi : ha nem igaz, kihívom Ludókiust egy szál kardra, és ha nekem lesz igazságom, én vágom le, ha pedig neki lesz, ő fogja levágni az én fejemet. Felhivatta a király Ludókiust, s azt mondja neki : Vályi azt mondja, hogy te az én leányomat szereted ; s kihítt egy szál kardra, hogy ha neki lesz igazsága, ő vágja le fejedet, ha pedig neked, te vágod le az övét. Ludókius igen szomorú lett és ment egyszerre a kisasszonyhoz, elbeszélte neki, mi történt vele. Erre azt mondja neki a kisasszony : hallod-e, Vályi erős vitéz, te pedig gyenge ember vagy, le talál vágni, s nekem is végem lesz, hanem menj be atyámhoz, és kérd meg, bocsásson haza, mert az atyád igen beteg, levelet írt, hogy ha nem sietsz, életben nem kapsd ; te pedig, ha elbocsát, siess Alexanderhez és kérd meg, hogy jöjjön,

vívjon meg érted Vályival. Fel is ment Ludókius a királyhoz és a király elbocsátotta, a bajvívás napját hátrább rendelte. Elindult Ludókius és elért abba a városba, a melyikben Alexander lakott; felkereste és elbeszélte sorsát. Azt mondja neki Alexander: barátom, nagyon rosszkor jöttél, mert holnap akarok esküdni feleségemmel, hanem úgy fogunk segíteni a bajon: minthogy igen hasonló vagy hozzám, te fogsz megesküdni az én feleségemmel, és addig, míg oda leszek, míg érted vívni fogok, itt fogsz lenni. Ekkor elindult Alexander és elért abba a városba, hol az ő barátja Ludókius lakott. Bement a királyhoz és mondja neki: felséges király! visszajöttem a rendelt időre; de én most is azt mondom, hogy a királykisasszonyt sohasem szerettem; hiszem az istent, hogy megsegít; levágom a Vályi fejét. Másnap kimentek egy szál kardra, de mind a kettő igen erős vitéz volt; reggeltől estig mindig viaskodtak; végre Alexander levágta Vályi fejét s felvitte a királynak. Azt mondja neki a király: hallod-e, Ludókius! (mert a király sem ismerte meg, hogy Alexander) látom, hogy neked volt igazságod; most már vedd el a lányomat és uralkodj. Azt mondja Alexander: felséges király! az atyámat még sehogy sem hagytam, mert a bajvívás napjára siettem, azért elmegyek és megnézem, ha él-e vagy meghalt?

Ez alatt az idő alatt, míg Alexander elvégezte a Ludókius dolgát, Ludókius is elvégezte az Alexander dolgát: megesküdt feleségével, de sohasem nyúlt hozzá, hanem minden éjjel csupasz kardot rakott magok közé. Haza ment Alexander, azt mondja Ludókiusnak: barátom, kinyertem az egész utadat; eredj haza, vedd el a kisasszonyt és te fogsz uralkodni. Ludókius megköszönte a szívességét, elbúcsúzott tőle és haza ment.

Lefekszik Alexander estve a feleségével; azt mondja neki a felesége: hallod-e, miért raktál még eddig közénk minden éjjel csupasz kardot? Ekkor tudta meg Alexander a Ludókius hűségét. A felesége kérdésére azt felelte: az asszonyi állhatatosságot akartam vele megpróbálni. E napságtól fogva soha

sem kellett Alexander a feleségének, hanem volt az udvarnál egy haditiszt és egy vén asszony. Felhívatta a vén asszonyt s azt mondja neki: hallod-e, én ezt a haditisztet jobban szeretném, mint Alexandert; minden vacsorára mérget adj be Alexandernek. Úgy is lett, de ő nem halt meg a méregtől, hanem nagyon elbetegesedett és elfekélyesedett. Ekkor a haditiszttel megesküdött és Alexandert még az udvarából is kilökte. Sok idő multával elért Alexander abba a városba, a hol Ludókius lakott. Már ekkor három fiú gyermeke volt Ludókiusnak. Épen akkor tartott egy nagy bált, az országból még a koldúsok is oda igyekeztek. Alexander is felment a többi koldúsok közt, de ő oly fertelmes koldús volt, hogy még a többi koldúsok is lökdösték magok közül. Végre nagy ügygyelbajjal feltörekedett az ajtóhoz, melyen az ételt hordták. Azt mondja az ételhordó inasnak: mondja meg a királynak, hogy egy koldús kér egy pohár bort a király poharából Alexander nevében. Bemegy az inas, azt mondja a királynak: felséges király, az ajtón álló koldús kér egy pohár bort a maga poharában Alexander nevében. Azt mondja a király: tölts neki egy pohár bort, akárki legyen az, ha Alexander nevében kért. Töltött neki és kivitte. Megitta a koldús és az újjáról a régi gyűrűt, melyet cseréltek, lehúzta és belé vetette a pohárba. Azt mondja az inasnak: vidd be és tedd a király elibe. Bevitte az inas és a király egyszerre megismerte a saját gyűrűjét, melyet Alexandernek adott; azt mondja az inasnak: eredj és zárd el azt a koldúst, a kinek a bort adtad. Az inas kiment és elzárta.

Mikor a sokaság szétoszlott, kiment a király feleségestől a koldúst megnézni, de a felesége mindjárt visszament, mert a koldús nagyon fertelmes volt. Ludókius maga maradt és azt mondja a koldúsnak: hol vetted ezt a gyűrűt, megölted-e érte az én kedves barátomat, Alexandert, vagy elloptad tőle? Azt mondja a koldús: felséges király, én se meg nem öltem, se el nem loptam tőle, tulajdon az az ember adta felségednek a gyűrűt vissza, a kinek felséged adta; én vagyok Alexander. A király ekkor nagy szomorúságba esett, hogy az ő testi-lelki barátja

olyan nyomorúságra jutott. Felmegy és azt mondja a feleségének: ha a milelki-testi barátunk olyan volna, mint az a fertelmes koldús, a kit láttál, ráállnál-e, hogy gyermekeinkből vért bocsátanánk, ha segítenénk rajta azzal, s ha vele megmosnók, olyanná tehetnők, mint az előtt volt? Azt mondja a felesége: hogyan állnék, lelkem, mikor ő mentette meg a mi életünket a haláltól. A felesége elment a templomba, Ludókius pedig bevitt egy tekenőt, mind a három fiából vért bocsátott, s a koldúst megmosta benne.

Felállt Alexander a tekenőből és csak olyan ember lett, mint azelőtt volt; egy néhány nap ott mulatott; azután azt mondja Ludókiusnak: kedves barátom! van nekem egy öreg apám és egy öreg anyám, hanem adj nekem katonaságot és költséget, mert meg akarom őket látogatni. Adott neki Ludókius mindent, a mire szüksége volt és egy királyi öltözetet. Elindult Alexander azon város felé, melyben az apja lakott. Még messzi volt a várostól, már levelet küldött az apjának, hogy ez s ez királyt várja vacsorára; mikorra oda is érkezett, a katonaságot elszállásolta a városba, maga pedig az apjához ment. Vacsora közben kérdezi az apját: volt-e valaha gyermekök, hogy csak kettecskén vannak. Azt mondja az apja: nem volt nekünk, felséges király, soha sem. Alexander sokáig nem kérdezőskölt, hanem lefeküdt. Másnap reggel, mikor mosdani akar, látja, hogy az apja viszi a mosdótálat; rá kiált az inasára: vedd el ettől az öreg embertől a mosdótálat, mert nem vagyok méltó, hogy ilyen öreg ember tartsa a mosdótálat előttem. Mikor megmosdott, az anyja ismét vitte a törülköző kendőt és megtörülközött.

Egy kis idő múlva azt mondja az apjának: tudja-e, édes apám, mikor egy vacsora közben egy fülemile igen szépen énekelt az ablakon; mikor azt mondta, hogy beh böles, hatalmas ember volna, a ki megtudná mondani, mit füttyörész az a fülemile, a pedig mikor megmondottam, bevetett a tengerbe? Tovább nem tudott beszélni, mert az apja nyakába esett és örömében elhalt; az anyja is hasonlóképen. Még egynéhány napig ott mulatott; végre elindult katonáival azon város felé, melyben fele-

sége lakott. Mihelyt oda értek, tüstént megfogatta a haditisztet és a feleségét; négy felé vágatta és a várnak négy szögire akasztatta, a vén asszonyt pedig szilaj csikó farkára kötteté és mindaddig hurczoltatá, míg egy darab sem lett belőle; maga pedig elvett egy királykisasszonyt, és most is élnek, ha meg nem haltak.*

★

A «Hét Böles Mester» történetét gyors egymásutánban a régi magyar próza egyéb emlékei fogják követni e gyűjteményben.

Budapest, 1897. augusztus végén.

Heinrich Gusztáv.

* A XV. novella be van fejezve, de a keretes történet befejezéséről megfeledezett a «szerző». V. ö. a Függelék.

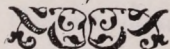
PONCIANVS
HISTORIAIA:

AZ AZ

Het Bölch Mesterek

nek, mondasit chiwda szep hazon-
latossagoual foglaluan, mimodon,
az Chazar Fiat Diocletianust
hetzer halaltul meg men-
tettet legien.

✦ *Mely mostan igaz, es tizta Magyar
nyelwere forditator.*

BECHBEN
EBERVS BALAS

altal co feolszege engedelmebul
nyomtattath.

M D LXXIII.

Az 1573-iki kiadás czímlapja, eredeti nagyságban.

1717

XXXXXXXXXXXX

MDLXXIII

1773

1773

EBERAZ BVIVAZ

BECHBEI

XXXX

1773

1773

1773

1773

1773

1773

1773

HOE BOICH MEICLER

1773

HISTORIA:

BOICIAVA

XXXXXXXXXXXX

[A2 3] ILLVSTRI AC Spectabili Heroi, Domino
ECCHIO, Salmæ et Neoburgi Comiti, supremo
Capitaneo partium Transdanubianarum, Prefecto
Iauriensi, Comiti comitatus Posoniensis, etc. Cons:
et intimo Cubiculario S. Cæs. Mtis etc. Domino
suo clementiss: *

*IN rebus ardinis, et Consilijs necessarijs sollicitudo
perpetua non semper constat, nisi relaxatione quada, et
suavi intermissione temperetur. Patet hoc cum in alijs
omnibus negocijs: tum vero oneribus et curis V. Ill.
perpetuis. Quare ut ista quasi nerui contentio ad grauio-
res alacrior, et restituta fiat: vel Philosophorum iudicio
inijcienda sunt iucunda et libera, quorum lectione col-
lectus animus duret. Consilio itaque amicorum, et humili
quadam ad nuptias celeberrimas [4] congratulatione
hasce non nugas, sed inter fabulosa, et historica interie-
ctam disciplinam, PONTiani nomine cunctis in linguis
nobilem et versatam, nuper autem adeo Vngaricam rite
factam, hoc est, verbis vsitatis, ac puris, non sordidis,
atque aures verecundas offendentibus, nulla linea omissa
translatam V. Illust. dedicatam, meisque satis tenuibus
umpitibus impressam offerre statui. Nec sum adeo recors,
nui scilicet non intelligam, V. Illust. maiori argumento
signissimam, tum ob vetustissimæ tot Regum Ducumque
ffinitate et cognatione amplissimæ gentis splendorem,*

* A rövidítések föl vannak oldva.

tum ob aui parentisque, tuas etiam virtutes proprias, inque nomen Pannonicum inexhausta officia et benemerita: quarum narrationem Historiae complectentur, etc. Veruntamen quando ista lecturi sint Pannoni, qui te amant imprimis et colunt, neque ab historicis omnino sint aliena: volui huius libelli editi honorem et liberalitatem [5] in vobis conspici, memoriamque, licet exiguam, vulgatam tamen agnosci. Spero et precor a DEO Opt. Max. CO. kl. Januarij, adeoque multiplicem ex matrimonio tam Illustris vestrae uxoris, relictæ Francisci Török, familiae Orzagh, et honestissimæ et optimæ faeminae, prolem: quibus forte ista Pontiana, vel ad institutionem, vel saltem honorificam memoriam inseruitura sunt. Me V. Illust: infime commendans, utque hoc munusculum Strenæ et Epithalamij nomine clementer acceptet, etiam atque etiam supplico.

Viennæ ipsis kal. Januarij, Anno virginæ partus 1573.

V. Illust. C.

Clientulus

Blasius Eberus
Typographus.

[6] Kezdetik het bôlchnec chelekedetyk sep pelda befedekwel es hafzonlatofazgokwal, egyben fzerkeofzteteh: ¹

Pontianus vralkodek Romanak warofaban ki beolcz wala es wôwe ew maganak felefegeul Romai Chiazarnak | igen zep es embereknek kellemetes ² leaniat | meli ew neki nagy űzeretiben vala ³ | es ⁴ zeule neki egy igen zep fiat | kinek leon newe ⁵ Dioclecianus newekedett az giermek | es emberekteul igen űzerettetik vala | mikoron kedigh immar az giermek het eztendeos wolna halalra ⁶ megh betegedek az ew annia | latwan az halalt hogi el nem tawoztathatnaia ⁷ | hozza hiuata az chiazart ⁸ | es monda neki | en vram | miért hogy az betegsegeth el nem tauoztat [7] hatom halal nelkwl. ⁹ Annak okaert chiak egy kifded kereft twled kerek ¹⁰ | halalomnak eleotte | Monda az Chiazar ew neki ¹¹ | keried en twlem | es walamit kerendez ha lehetczeges meg adom te neked. Monda az aűony: miért hogy ¹² erzem az en halalomat | kerlek azon | hogy ha mas felefeget weiendez az en halalom

¹ *Historie septem sapientum [vt cum vulgo loquar] ex Romanorũ gestis partim excerpte | hic subnotantur | cum earum similitudinibus ac exemplis.* — ² *gratiosam.* — ³ *quam multum dilexit.* — ⁴ *impregnata kihagyva.* — ⁵ *nomen impositum erat.* — ⁶ *usque ad mortem.* — ⁷ *euadere non posse.* — ⁸ *nuncium ad imperatorẽ destinavit | vt cito eam accederet. Qui statim ad eam venit.* — ⁹ *non possum euadere.* — ¹⁰ *humiliter oro.* — ¹¹ *Qui ait.* — ¹² *Quia.*

vtan | ne legien annak hatalma az en fiamon ¹ | de newel-
teffek tawol az en fiam ew twle | hogy tanulhaffon beol-
chiefegeth | meli dologh haznalatos lezen az en fiamnak ² |
eletinek megh tartafara | Mert ha ew neki az en fiamon
hatalma leend | Halalal hal megh ³ az en fiam. Monda az
Chiazar: Añoni | az te kerefednek engedek. ⁴ Ezeket meg
mondwan az chazarne añonal ⁵ az fal fele fordula | es
az ew lelket kibochiata | ez halalt az Chiazar nagy fok
napiglan ⁶ firata | es ewtet tizteffeg [8] wel el temete. ⁷
Immar az halalnak vtanna az Chiazar igen zomoru wala |
es nagy fok ideiglen nem akara megh hazasolni: ⁸ Mi-
koron egyczer az agyban fekwnneiek | gondola azt az ew
fiarul (miert hogy ew neki chiak az egy volna | giermekis
volna) hogy immar eotet tanufagra adni io volna ⁹ | ki-
wel az ew halala vtan orzagat birhatnaia | reggel hogy
az agybol fel kele hozzaia hiwata az ew tanaczit ¹⁰ es az
ew fianak tanitafarol tanachiot kerde ¹¹ | kik mondanak.
Vrunk Romaban vagion het beolch kiknek beolchefege
ez wilagon minden embereket megh halladnak ¹² | hiwiak
ide eggiket | es az giermek adaffek annak newelifre | es
tanitafra | hogy az Chiazar megh halla | legi ottan ¹³ az
het beolchnek lewelet irata ¹⁴ | hogy femmi kefedelem
nelkwl iöiönek ew hozzaia | kik hogy el iöttek [9] volna |
es eokeyot nagy io kedwel ¹⁵ fogatta volna | monda ew

¹ *potestatem non habeat.* — ² *quod factum nimiumque vos penitebit et filio proderit.* — ³ *morte morietur.* — ⁴ *annuo.* — ⁵ *azonnal.* — ⁶ *multis diebus egre ferens ac gemens.* — ⁷ *honorifice tradidit sepulture.* — ⁸ *uxori copulari.* — ⁹ *unicum filium tantum habeo, qui heres meus erit. bonum mihi videtur, ut cum iuuenis est, doctrinam ac sapientiam addiscat.* — ¹⁰ *satrapas et consiliarios imperii.* — ¹¹ *consilium habuit.* — ¹² *qui omnes homines in mundo sapientia et doctrina excellunt.* — ¹³ *statim.* — ¹⁴ *litteras annulo suo signatas misit.* — ¹⁵ *beniuole.*

nekik az Chazar | tuggiatoke ſzerelmes atiamfiai¹ mire
 hiwattalak tikteket?² mondanak hogy nem.³ Monda az
 Chiazar: egygietlen egi fiam wagion | (az mindt) tuggia-
 tok⁴ | en ewtet tinektek adom felnewelefre és tanitaſtra |
 hogy az ti bölchiefegteknek általa | az en halalomnak
 vtanna | haſznalatoſſaggal⁵ birhaffa az en orzagomat.
 Monda az⁶ mester kinek newe Bancillas. Vram enged
 nekem az te fiadot tanítani es het eztendeigh vgy tani-
 tom megh hogy fogh annit tudni az menit en | es mind
 az en tarſaimis. Monda az az maſik meſter kinek newe
 Lentulus: Vram ſok ewdõtül fogwa⁷ zolgaltam te neked
 es megh ſemmi haznat nem kerek | chiak⁸ hogy az te
 fiadat tanitaſtra nekem aggiad | es hat eztendeiglen⁹
 [10] tezem ollian beolchie mint en wagiok | es mint az
 en tarſaim. Monda az harmadik Meſter kinek neve Cato:
 Vram nilwan wagion nalad meni wezedelemben woltam
 te eretted¹⁰ | es mind eddiglenis ſemminemw iutalmam
 nem wolt¹¹ | aſert ſemmit iutalmamert¹² nem kerek
 egiebeth | chiak hogy az te fiadat ad nekem newelesre es
 tanitaſtra | es eot eztendeiglen tezem eotet ollian tu-
 doſſa¹³ | mint en wagiok es mint az en tarſaimis | Fel
 kele az negiedik Meſter | kinek newe Malkiorak¹⁴ ki tef-
 teben igen | azzu wala¹⁵ | es monda: Vram meg emleke-
 zel rola | en es mind az en eleim¹⁶ te neked mimodon
 zolgaltanak | es ſemminemw iutalmat nem wettünk

¹ *charissimi.* — ² *quare nuncium vobis miſi.* — ³ *Domine; penitus ignoramus.* — ⁴ *sicut vobis notum est.* — ⁵ *cum utilitate . . . poſſit regere.* — ⁶ *primus.* — ⁷ *multo tempore.* — ⁸ *nec adhuc mercedem accepi, nec aliud peto niſi.* — ⁹ *infra ſex annos.* — ¹⁰ *vobis liquet, qualiter ſepius in periculo vite vobiſcum manebam.* — ¹¹ *nec mercede aliqua mihi ſatisfactum eſt.* — ¹² *pro mercede.* — ¹³ *kihagyva: ſi ad hoc ingenium habet.* — ¹⁴ *Malchiorach.* — ¹⁵ *macilentus valde.* — ¹⁶ *predeceſſores.*

erette | azert nem kerek egiebet | chiak az te fiadat ne-
welefre es tanitafra ad nekem es azt tezem ¹ | hogy negy
eztendeig | tud annit menit en es mind az [11] en tarfaim
tudonk. ² Monda az Hotodik ³ mester kinek neue Jose-
phus: Vram wen wagiok | es az te tanachidban giakorta
hiwattatom ⁴ | minemw tanachiokat attam legien | nilwan
wagion ⁵ te beolchiefegednek | meli hatalmaffagot ⁶ wet-
tel legien ebbeol | tuggiak azt mind az te tanachid ⁷ | de
megh semmi haznot nem weottē | nem kerek egiebet
azert chiak az te fiadnak tãnitafat | es tezem harom ezen-
deig ollian tudoffa | mint en | es az en tarfaim. Fel kele ⁸
az hatodik mesteris | kinek neue Cleophas es monda:
Vram immar wen wagiok | es mind eleitűl fogwa az te
zolgalatodban woltam | es munkalottam ⁹ | semmi haznot
megh nem weottem. Annakokaert ¹⁰ az munkamert kerem
az te fiadat tanitafra es newelesre | es ket eztendeigh
tezem ollian bõlche mint en es tarfaim. Elõ alla ¹¹ az
[12] hetedik mesteris | kinek neue Joachim es monda:
Vram halgas megh engem | mindeneknel ¹² nilvan wa-
gion az meni wezedelmekben te weled woltam | es chiak
fel rezent walo iutalmat ¹³ mind eddigh sem wõttem:
azert nem kiwanok egiebet az te fiad tanitafanal es azt
fogadom ¹⁴ | hogy egy eztendeiglen vgy tanitom megh
hogy lezen ollian mint en | es mind az en tarfaim.

¹ *et eum faciam scire.* — ² *sciunt.* — ³ helyesen ötödik. —
⁴ *vocari solitus sum.* — ⁵ *liquet.* — ⁶ *utilitatem.* — ⁷ *satrape.* —
⁸ *Venit.* — ⁹ *et in vestro seruitio toto tempore vite mee labo-
raui.* — ¹⁰ *Ideo.* — ¹¹ *Surrexit.* — ¹² *omnibus.* — ¹³ *mercedem
condignam.* — ¹⁴ *et faciam eum scire.*

Ith mimodon atta az Chiazar az het beolchnek az eo fiath tanitani.¹

EZek meg lewen² monda az Chiazar | ſzerelmes attiam-fiai igen közönöm ti nektek | hogy mindentek³ kiwannia tanitani az en fiamat | de ha chiak eggikteknek adnam ewtet tanitani | es az többiteknek nem⁴ | esmerē hogy nem mindenitek elegednek megh raita⁵ | [13] Annakokaert⁶ adom ti nektek mindniaitoknak az en fiamat newelefre es tanitafra. Ezt a beolchiek megh halwan feieket haitwan⁷ neki halat adanak | es wewen az giermeket | wiwek Romaban.⁸ Az vton hogy mennenek⁹ monda az Cato Mester az ew tarfainak: Jo vrain¹⁰ halgaffatok es wegietek effetekben¹¹ az en tanachiomat: ha az ifiath Romaban wyffengywk tanitani¹² | ot az keoz nep rank kezd futni¹³ | es az giermeket az ew tanufagaban kezdik megh bantani: ¹⁴ de Romanak kiwle ket mely feolden¹⁵ egy kertben kit zent Martonenak mondnak¹⁶ | chinaltaßwnk ot keobeol egy kamorat¹⁷ kiben az giermeket fel newelheffuk es tanithafuk. Az teobbi ez tanchiot iowa hagiak¹⁸ es legottan keo miwefeket¹⁹ hozanak chinaltatanak | es az keozepin az ifiugnak agiat chinalanak | es az fa [14.] lon keoreos keornieul az het fele tudomant²⁰ megh irak vgy hogy az giermek korof-

¹ *Septem sapientibus committitur filius Imperatoris.* — ² *His itaque peractis.* — ³ *quisque vestrum.* — ⁴ *et non alteri.* — ⁵ *ceteri non essent contenti.* — ⁶ *Idcirco.* — ⁷ *inclinantes.* — ⁸ *versus romam.* — ⁹ *Inter autem equitandum.* — ¹⁰ *charissimi.* — ¹¹ *percipite.* — ¹² *educare debemus ac docere.* — ¹³ *tantus populus confluet.* — ¹⁴ *impedient.* — ¹⁵ *ad duas leucas.* — ¹⁶ *ad quoddam viridarium sancti Martini.* — ¹⁷ *cameram lapideam.* — ¹⁸ *approbarunt.* — ¹⁹ *cementarios.* — ²⁰ *septem artes.*

kent¹ latnaia az ew tanulafat mikeppen ha az keonybe
 nezne | es az mefterek | mindennap zeuntelen² es nagy
 zorgalmatoffaggal tanitak az giermeket Het eztendeoig-
 len | es az het eztendeo be telwen³ mondanak ew keo-
 zeotteok: ⁴ bißoni io wolna megh keserteneunk⁵ az mi
 tanitwaniunkat | ha haznalt walamit az mi beolchiefe-
 geunkben.⁶ Monda Bancillas | mimodon kiferthettieuk
 megh monda Cato | mikoron ew el aluzik tegiunk az
 niozolianak mindenik zegletibe egy egy boroftian agath⁷
 es alliwnk mindniaian az agy eleot migh az alombol fel
 ferkendend.⁸ Dichierek mindniaian az Cato tanachiat. Es
 hogy el alut wolna az niozolianak minden zegeletiben
 egy egy boroftian agat tő [15] nek | mikoron fel serkent
 wolna | chioda modon⁹ tekent wala zemeiwele az Kamora
 padlafara¹⁰ | az mefterek ezt megh latwan mondanak.
 Vram mire zemlelze illien modon az padlafara? ¹¹ Monda
 az ifiw: nem chioda ha fel nezek | mert auagi az kamo-
 ranak teteie le hailot ez feoldre: ¹² auagi az agy fel emel-
 kedet en alattam.¹³ Az Mesterek azt megh halwan | eo
 keozeotteok mondanak | ha az giermek elhetend nagy
 elmeieo¹⁴ lezen. Ennek vtanna¹⁵ menenek az beolchiek
 Chiazarhoz es mondanak ew neki | Vram chiak egy fiad
 wagion es aßert lehető dologh hogy megh halhat | Jo
 wolna neked megh hazafulnod¹⁶ es ha harmicz fiad
 wolnais eoket mind nagy vrakka tehedned¹⁷ | kiknek monda

¹ *omni tempore.* — ² *instante.* — ³ *Consumatis . . . annis.* —
⁴ *inter se.* — ⁵ *ut probaremus.* — ⁶ *an in doctrina nostra pro-*
fecerit. — ⁷ *ponamus sub quolibet cornu lecti unum folium he-*
dere. — ⁸ *excitetur.* — ⁹ *miro modo.* — ¹⁰ *summitate camere.* —
¹¹ *oculos sic sursum erigis.* — ¹² *summitas inclinata est.* — ¹³ *aut*
terra sub me elevata. — ¹⁴ *magne scientie vir.* — ¹⁵ *Circa idem*
tempus. — ¹⁶ *ut aliam in uxorem duceres.* — ¹⁷ *poteris eos omnes*
ad summos honores permouere.

az Chiazar: miért hogy¹ ez így wagian | kereffetek en-
nekem egy zep leant | nemes nemzetet | kedwest² [16] es
ezeft³ | es eotet feleffegeol el wezem | el iaranak az beol-
chiek minden orzagokat | es vdwarokat⁴ | wegre talala-
nak egi Castella newo kiralynak ighen zep leaniat | kit
aßonnal⁵ az chiazarhoz winek. Az Chiazar hogy az leant
megh tekinte legh ottan annira meg ßerete | hogy az
eleobbi felefege nek halalarul ingien sem emlekezik wala⁶ |
es immar nagy ßeretettel elnek wala | eginéhany ezten-
deig.⁷ De az Chiazarne aßony | miért hogy nem fogad-
hat wala maghzatot⁸ | igen bankodik wala. De hogy
hallotta wolna az Chiazarnak egy fiat | hogy eo teule
tawol⁹ tartatnieik het beolcz mesterteul | ew magaba¹⁰
gondollia vala | hogy ha az meghalna¹¹ hat vgi lenne az
eo magzattia¹² az orzagnak birafaban rezes¹³ es az naptól
fogwa gondolkodik wala az eo mustohafiat¹⁴ mimodon
eolhetneie megh.

[B 17] Ith keri azon chiazart az Chiazarne, hogy
kwldene az eu fiaerth, es igen hamar hozatna eu
hozzaia, had latna megh.¹⁵

TEortinec hogy egy eiel mikoron az Chiazar az agyban
fekeunniek monda | en ßerelmes felefegem¹⁶ | im
en megh mondom az en titkaimat.¹⁷ Mert nincz oly allat

¹ *Ex quo.* — ² *generosam, gratiosam.* — ³ *nines.* — ⁴ *castella.* —
nines. — ⁵ *captus est oculis eius in tantum, ut dolor prime*
uxoris totaliter euanuit. — ⁷ *ad certos annos.* — ⁸ *concupere*
non posset. — ⁹ *in longinquis partibus.* — ¹⁰ *intra se.* — ¹¹ *ex-*
inctus esset. — ¹² *et ego filium haberem.* — ¹³ *heres esset.* —
¹⁴ *eum.* — ¹⁵ *ut filium suum nuncio certo vocet ad se.* — ¹⁶ *Do-*
mina mea charissima. — ¹⁷ *iam secreta cordis mei tibi aperiam.*

e felden ¹ | kit te naladnal fellieb ² ſzeretnec. Nem wara az aſſoni hogi teobbet ſjollana ³ monda | vram ha ez igy wagion | egy kis kereft kerek teoled | monda az Chiazar | ha leheteo dolog leſſen | be telliefitem ⁴ | el kezde ⁵ az aſſoni es monda. Vram minec akaert hogi megh magzattal az ſzerenchie nem aiandekozot engemet ⁶ hallottam hogy egy fiadat tanitia walahol het Beolcz meſter | kerlec azon hogi ho [18] zafdide ⁷ eoreollic addigh raita ⁸ | migh eñekemis magzatom leſſen. ⁹ Monda az Chiazar | immar het eztendeie hogy eutet nem lattam | azert megh zerzem ¹⁰ az te kerefedet. Azonnai Paranchiola az Chiazar lewel altal az meſtereknec | hogy egiebet benne ne mernenec tenni | hanem peunkeost napiara ¹¹ az eu fiat neki megh hoznaiac | mert ha el nem hoznaiak mind feieket zedetneie. ¹² Az poſta ¹³ wiue el az lewelet | es hogy az meſterekhez iutot wolna | eotet nagy io kedwel ¹⁴ fogadak | es hogy az lewelbeol megh ertettek wolna Chiazar paranchiolattiat ¹⁵ | hainal hasadasa koron ¹⁶ megh latac az egnec forgafat ¹⁷ | hogy ha haznalatos wolna ¹⁸ az Iffiwt Chiazarhoz winni wagi nem? kik nilwan ¹⁹ megh latak az Chillagokban | hogy ha eok az Iffiwt az hagiót napra ²⁰ haza winneiec | mihelt eggiet [19] zolna az giermek | azonnal hertelen halallal ²¹ megh halna | vgian az

¹ *creatura sub celo.* — ² *magis.* — ³ *e mondat nines.* — ⁴ *eam libenter implebo.* — ⁵ *nines.* — ⁶ *Notum est vobis me adhuc non concepisse, quare cum sim multum desolata.* — ⁷ *pro eo mittatis.* — ⁸ *de eius presentia.* — ⁹ *quousque dominus me prole aliqua gravidam reddat.* — ¹⁰ *satisfaciam.* — ¹¹ *in festo penthecostes.* — ¹² *sub pena mortis.* — ¹³ *Nuncius* — ¹⁴ *gratiarum actione.* — ¹⁵ *mentem.* — ¹⁶ *in crepusculo noctis.* — ¹⁷ *stellas inspexerunt firmamenti.* — ¹⁸ *si expediret puerum secundum tenorem que.* — ¹⁹ *clare.* — ²⁰ *in tempore assignato.* — ²¹ *mala morte.*

attia eleot.¹ Az mesterec ezt latwan igen megh zomoro-
danac² es mikron meliebben³ meg neſtek wolna | nil-
wan megh latak | hogy ha az hagiót napra megh win-
neiec⁴ | mind feieket wennek eu magoknakis.

Monda Cleophas mester: ket nilvan walo gonoz
keoſſul⁵ mindenkor az kiffebbie gonofst kel walaztani |
iob minekeunk mindniaian megh halnunc | hogy nem
mint ez Iffiwnak | azert laſſatok | en azt mondem hogy
az eletet az Iffiwnak tarchiwc⁶ mikoron penigh igien
megh zomoradwan allananac | ki jeowe az Kamarabol az
ifiu | es mi wolna az doctoroc banattioknac oka | megh
kerde. Mondanac az meſterek: Vram az te atiadnac keo-
wete ieot mi hazzanc | lewellel | hogi teged [20] neki
pünkeofd napiara haza winnenc megh latoc nilwan az
egben⁷ | hogy ha azkorra⁸ hazawinnenk elſeo ſſolafodon⁹
zeornieu¹⁰ halallal kel | lenec megh halnod. Monda az
ifiu | megh akorom az eget az Chillagokwal latni: es
mikoron megh latta wolna | nilwan eoís megh lata | hogy
az eu meſteri igazat montac wolna. De mikoron nilwab-
ban¹¹ nezte wolna | lata egy kis Chillagban | hogy ha het
napiglan eggiet ſem ſolna¹² | hat az halalt el tawoſta-
hatnaia¹³ | iol lehet minden napon az akaztofara witet-
neiec¹⁴ | es mindenſzer el ſſabadulna hogj ezt megh latta
wolna | az eu meſterit eu hozza hiwa | es monda nekik |
o mesterim | ime lattiatoc ez kifded Chillagbol | hogj
ha het napiglan minden bezedteol az en ſſamat megh

¹ nines. — ² contristati sunt valde. — ³ intime. — ⁴ non
dducerent. A «nem» elhagyása értelmetlenné teszi a monda-
t. — ⁵ de. — ⁶ seruemus. — ⁷ firmamentum aspeximus. —
tempore assignato. — ⁹ in primo verbo, quod ab ore vestro
uerit prolutum. — ¹⁰ turpissima. — ¹¹ clarius. — ¹² ab omni
erbo abstineret nec loqueretur. — ¹³ vitam retineret. — ¹⁴ cum
nni die ad suspendium duceretur.

tarthatandom | hat az halalt nehezen el tauoztathatom.¹ Azert [21] heten wattoc mind elegh beolchek | engem igen keonnien mindenitec megh zabadithat egy egj napon beolchiefegewel enis niolchad napon megh zabaditlak mindniaian titeket halaltul.² Az Mesterec hogy az chillagot megh neztec volna | megh latak hogj az ifu igazat mondot volna | es mondanac: Aldot legien az nagj iften ³ | az mi tanitwaniunknak beolchiefegireol ⁴ | mert lam az mienketis mindenezteul fogwa fellieul mulla ⁵ | Monda Bancillas mester. Vram azen holtomra keoteom magamat ⁶ | hogj egy napon ⁷ megh szabaditlac halaltul. Monda Cato en mafodic napon | es mind ezen modon fogadnak.⁸ Ezek megh lewen ⁹ | fel eolteoztetec az ifiat arantias barfony ruhaba ¹⁰ | es lowakra űlwen | es az iffiwth kőreul vewen | wiffik vala az chiazarhoz. Az chiazar hogj ieoni hallotta volna [22] az ű fiat | nagj zep szerrel ¹¹ eleibe mene es hogy ezt az beolchiek megh ertec | hogy ieune az Chiazar | mondanac az ifiunac. Vram mi el megieunc ¹² | es ezenkeozben gondot vifeleunk ¹³ az te eletedre | hogy mindenikunc egj egj napon halaltul megh menchien.

Monda az ifu io mesterim | ezt en igen szeretem ¹⁴ | de kerlek emlekezzetec megh en rolam az en zwkfegemenec ideien.¹⁵ Az mesterec feieket haitwan menenec egy warofban | az ifiunak kediglen elegh nagj vduara wala ¹⁶

¹ *vitam meam seruabo.* — ² *octauo die loquar vosque omnes una mecum saluabo.* — ³ *altissimus.* — ⁴ *de.* — ⁵ *que nostram omnem excellit sapientiam.* — ⁶ *Omne in periculo vite mee.* — ⁷ *prima die.* — ⁸ *per ordinem dixerunt.* — ⁹ *His dictis.* — ¹⁰ *purpureo pallio.* — ¹¹ *cum magno apparatu.* — ¹² *nos rece-demus.* — ¹³ *peruidebimus.* — ¹⁴ *mihi placet haec res* (a strassburgi szövegben sajtóhiba: *reo*). — ¹⁵ *tempore necessitatis.* — ¹⁶ *satis honestam comitiuam habebat.*

annelkeulis.¹ Az Chiazar hogj el keozelgetne az eo fia-
 hoz | megh eolele eotet | es megh chiokola | es monda
 neki. Szerelmes fiam² | mint elhecz³ | sok ideie immar
 hogj nem lattalak | az ifiu feiet le haita semmit nem
 űola | az Chiazar igen chiodallia wala | hogj nem űolna:
 gondola⁴ hogy talam az [23] eu mesteri tanitottac wolna |
 hogy ne űollion az lohaton⁵ az attiawal | mikoron immar
 az vdwarba⁶ iutottac wolna | az lorul le zallanac | es az
 Chiazar fianac kezet foga | es hogy elbe witte wolna az
 palotaba⁷ | Chiazari zekiben melleie eultete⁸ | igen⁹
 megh neze eutet az Chiazar | es monda neki: mond
 megh ennekem edes fiam | ha zereted az te mesteridet?¹⁰
 az ifiu feiet le haitwan | semmit neki nem űola.¹¹ El chio-
 dalkdzec az Chiazar | monda neki: mi dolog ez fiam hogj
 ennekem nem űolaz?

Az Chiazarne hogj megh hallotta wolna | az eu muf-
 toha fianac¹² megh ieowefet es hogj eggiet sem űolna¹³ |
 igen megh eoreule es monda | el megiek megh latom
 eutet | fel eolteozet wala penigh annac eleotte¹⁴ | es
 mind vdwarawal¹⁵ nagy eolteozwe ki mene | es [24] ewtet
 az Chiazar az eu fia melle eultete¹⁶ | es monda az aűoni |
 eze az te fiad az kit az het beolch tanitot? monda az
 Chiazar | en fiam | de nem űól. Monda az aűoni | enged
 ennekem¹⁷ vram had beűelliek eo wele | es ha űoha
 nem¹⁸ zólt volnais maidan megh zolaltatē¹⁹ | monda az

¹ *secum.* — ² *fili mi.* — ³ *quomodo vitam agis?* — ⁴ *dixitque
 in corde suo.* — ⁵ *inter equitandum.* — ⁶ *ad pallacium.* — ⁷ *ad
 ulam.* — ⁸ *et eum ad se collocavit.* — ⁹ *nines.* — ¹⁰ *quomodo
 tibi placent.* — ¹¹ *nullum dederat responsum.* — ¹² *csak filii.* —
¹³ *et taciturnitatem eius.* — ¹⁴ *Ornauerat autem se meliori
 nodo.* — ¹⁵ *cum dominabus et ancillis suis.* — ¹⁶ *iuxta filium
 sedere fecit.* — ¹⁷ *trade eum mihi.* — ¹⁸ *vnquam.* — ¹⁹ *faciam
 eum loqui.*

Chiazar | wid el bator.¹ Az aſony foga az ifunac az eu keſzet² | es az ifu el ranta³ az kezet.

Monda az attia | kely fel | es meniel uele | az ifu feiet haita | es el mene⁴ | mint ha mondanaia | kez wagiok atiam az te paranchiolatodnak engednē. Az Chiazarne kedigh bewiue eotet eggik hazaban⁵ | es mindent ki keulde onnajt | es az ifiat az agyra melleie eultete | es monda neki | ſzerelmes ifu⁶ az te ſpeſlegedreol lokat hal-lottam | de⁷ immar vgian latom | es vgi ſzeretlek mint az en letkemet. De io Diocletianus [25] azert ſzorgalmaz-tattam⁸ az te attiadat hogy haza hozna nekem⁹ | hogy eorŰlnék az te eſmereteden.¹⁰ Azert ketſegnelkeul mon-dom ezt | hogy az te ſzerelmedert | mind ez mai napig ſzeuzen¹¹ megh tartottam magamat teneked¹² ſzoly azert ennekem | es egietemben fekeggiwnc le | es aluggiunc el.¹³ Az ifu nem felele neki | chak egy ſzötis.¹⁴ Ezt lat-wan az aſoni monda: Oh io Diocletianus | en lelkemnec fel reze¹⁵ | nem ſzolaſ ennekē? ſem wigafagnac | ſem ſzerelemnec iegiet¹⁶ nē mutatod? mit akars hogy tegiek te neked? mond meg enekem | kes wagiok mind azt che-lekedni az mit kiwanz? chiak¹⁷ elliek az te zerelmeddel | mert ha keuleombē leſzen megh halok. Ezt mondwan megh eolele az ifiat | eo megh akaria wala chiokolni | de az ifu az ew orczaia el forditwan¹⁸ | nem akara neki engedni¹⁹ |

¹ *mihi placet.* — ² *elmaradt: vt secum pergeret.* — ³ *retra-xit.* — ⁴ *nines, nem is ide való.* — ⁵ *secum ad cameram.* — ⁶ *charissime.* — ⁷ *innen a mondat vége: sed iam sum experta, quia oculis meis video, quem diligit anima mea.* — ⁸ *sollicitavi.* — ⁹ *nines.* — ¹⁰ *vt gauderem de tua societate.* — ¹¹ *virginem.* — ¹² *e szó helyett: vt tu virginitate mea potireris.* — ¹³ *simul dormiamus.* — ¹⁴ *verbum.* — ¹⁵ *dimidium.* — ¹⁶ *signum.* — ¹⁷ *nisi amore tuo fruar, moriar.* — ¹⁸ *auertens.* — ¹⁹ *ei con-sentire.*

monda az aſſoni | oh [26] te bolond | mire tes igien ¹ |
im fenki nem lat minket | alugywnk el kettem ² | es bi-
zon | megh erzed ³ hogy az en zeuzefegemet az te zerel-
medert ⁴ megh eoriztem | Az ifiu feiet eu teule el fordita |
az aſſőj kenigh ki weté az eu melliet es chieoczit ⁵ es
monda | ihon en zereteom ⁶ minemw zep teſtel kenallak
teged ⁷ | elly bator ezzel | az te akaratod zerent | ha nem
engedendez megh kel halnom. ⁸ Nem mutata az ifiu fem-
minemeu ſerelemnek iegiet. De az menire lehete teule
magat elwona ⁹ | hogy ezt latta wolna az aſſonj | monda
neki | oh zerelmes fiam ¹⁰ ha ennekem engedni ¹¹ nem
akars talam tam walami okofagos ezbeol nem engette-
tik | hogy ennekem ſőly. Ime az papyros | es az tenta ¹² |
ha nem akars ſolni | ird megh ennekem | ha kel biznő
az te ſerelmedben vagy nem ¹³ | veue az ifiu az papyroſſates
ezt ira. Tauol [27] legien en twlem | hogy en megh rutit-
tanam az en atiamnak giwmeolcheos kertit ¹⁴ | ha ewtet
megh rutittanam nem tudom minemu giwmeolchieom
lenne innen. Tudom azt hogy iften ellen igen vetkeznem
es atiamnak atkaba eſnem. Annakokaert engem illien
nagy gonoz dologra ne ¹⁵ zorgalmaztas.

¹ o fatue, quare talia facis. — ² condormiamus iam. — ³ bene
percipies. — ⁴ pro. — ⁵ pectus et vbera ostendens. — ⁶ dilecte
mi. — ⁷ quale corpus quod ad tuam voluntatem offero. — ⁸ prebe
attem mihi tuum consensum, alias mori cogar. — ⁹ ab ea rece-
dere nitebat. — ¹⁰ fili dulcissime. — ¹¹ consentire. — ¹² ecce carta
atramentum. — ¹³ si debeo in tuo amore confidere. — ¹⁴ ut
iolem pomerium patris mei. — ¹⁵ de cetero non sollicitetis.

It az Chiazarne el zaggattia¹ az eu ruhaiat es haragiaban² magat veri es az Chiazarfia foguea vitettetik.

Mikoron az Chiazarne el oluafta volna az ifiu irafat³ | megh bufula | es az lewelet fogawal el harabdala | az ruhaiat mind keoldeokigh ala szakazta⁴ | orchaiat keormewel megh keoreomzele | es minden ekes eolteozetet le vete | es ezt nagy fel[28]zowal iweolte.⁵ Ne haggiatok engem istenert ez gonoz embernek megh eolni.⁶ De az Chiazar mikoron wolth volna az palotaban es az iweoltest megh hallotta volna | nagj hamar⁷ az kamoraba futamek es eo vtana az vitezek.

Monda az Chiazar | oh io aßoni mit iweoltes mi teortenek te neked? monda az aßoni | oh io⁸ vram kõnieorul en raitam | mert ez nem te fiad | hanem valami gonos eordeoge⁹ | mert hogy ewtet be hozam ide (mint iol tudod) okat ez vala | hogy valami modon ewtet megh szolithatnam¹⁰ | es mikoron ewtet kerem vala | hogy szolion zorgalmaztatni kezde ew engem hogj en ew neki engednek¹¹ | es hogy neki nem engedek megh akaruala eolni.¹² De az menire ellene alhatek hogy chiak illien nagy szertelen szemtelenfegh oda ki ne hallatneiek¹³ | azert nem iweolteok va [29] la im latod orczhamat el szag-

¹ scindit. — ² nines. — ³ cedula. Megbúsulásról s a levél elharabdálásáról nem tud az eredeti. — ⁴ dilaceravit et faciem usque ad sanguinis effusionem et omnia ornamenta capitis deposuit. — ⁵ clamorem validum emisit. — ⁶ succurrite mihi propter deum, antequam ille malignus me opprimat. — ⁷ agili cursu. — ⁸ nines. — ⁹ demon. — ¹⁰ inducere ad loquendum. — ¹¹ ipse me ad peccandum quantum potuit sollicitavit. — ¹² vi opprimere. — ¹³ csak propter scandalum.

gatta | mind vegiglen ruhamat el ſaggatta | es feiem
 ekeffeget tellieffeggel leuona | es immar ha hamar benē
 iwteok vala az ew rut akarattiat megh teſzi vala.¹ Az
 Chiazar mikoron latta volna veres orczaia² | es le ſag-
 gatot ruhaia³ | es az ew boſzonkodasat⁴ hallotta volna |
 meg dūheowek⁵ | es hagia az vdwarloknak⁶ ragadni eotet |
 es fel akaztafra vinni.⁶ Az witezek⁷ ezt haluan | monda-
 nak | chiak egy fiad wagian | nem io eotet illien keon-
 nien⁸ megh eolni | az teorwent az beuneofeokert ſerzet-
 tek.⁹ Annakokaert ha immar megh kel halni | hallion
 teorwenniel megh | ne mongiak azt ime az Chiazar az ew
 fiat | egy hertelen haragiaban¹⁰ teorwentelen¹¹ megh
 eole hogy ezt hallotta volna | az Chiazar | hagia az teom-
 leoczbe tartani | mig nem eu rea teorwent zolgaltatna.
 De az chiazarne [30] hogy hallotta volna hogy az ifu
 megis elne¹² kezdde annira¹³ firnya hogy ſenki megh nem
 kelelthetheti¹⁴ vala | mikoron immar eftwe volna | be mene
 az chiazar az agias hazban¹⁵ | es az aſonit hogy firwa
 talala | monda: mit firſ en zereteom? es mire kese-
 regh¹⁶ igien az te atkozot fiad mint zaggata el | az en
 orchamat | azt mondtad wala hogy megh eolned | es im
 megis el. Monda az chiazar | holnap megy kel eretted
 halni | de teorwenniel alkolmatofb leſzen | mind te erret-
 ted | ſmind en errettem¹⁷ | monda az aſoni || Vram | ha
 eu fokat¹⁸ elend | vgian tertenik te neked dolgod eu

¹ explevisset. — ² eam sanguinolentam. — ³ querimoniam. —
⁴ furia repletur. — ⁵ satellitibus. — ⁶ ut eum ad patibulum
 ducerent et suspenderent. — ⁷ satrape. — ⁸ tam leviter. — ⁹ lex
 pro transgressoribus posita est. — ¹⁰ in furia sua. — ¹¹ sine
 iudicio. — ¹² quod filius nondum mati adiucatus esset. —
¹³ amare. — ¹⁴ consolari. — ¹⁵ camera. — ¹⁶ itt hiányzik a
 magyar szövegből: anima tua. At illa: Nonne vobis notum est,
 quod. — ¹⁷ decens pro me et te. — ¹⁸ diutius.

vele | mint teortent wolt az Lucz fenieu fanak | es az eu
fiatallinak ¹ | monda az chiazar | kerlek beşeld megh
ennekem az peldat ² | monda az aşoni | im elmondom |
es halgafd megh. Ezt mondwan jg kezde el beşelleni. ¶

[31] Elfeo hasonlatossága ³ az chiazarnenak az
farol melliel igiekezik vala az chiazarnak fiath
megy eoethni. ⁴

VAla Romaban egy ember ki Burgh neő warosbol iűt
vala oda lakni ⁵ | ennek vala egy nemes lucz fenieu
faia | ki minden eztendeoben olj haznos giwmeolchieot
hoz vala | hogj valmeli betegh ew benne eşik vala |
(keoşueniestwl megh walwan) ⁶ minden megh giogiul
wala | teorteniek hogy egy napon be menne az ember az
kerbe | megh neze mind keorul az Lucz fenieu fat | es
hat ⁷ az fa alat fel newekedet egy kiseded maş lucz fenieu
fachka | ygen zep | oda hywa az kerteşť ⁸ es monda: Io
attiamfia kiualt keppen gondot wifeli ⁹ imez kiseded fara |
mert azt hişem hogy sebbis [32] iobis leşen ebben ¹⁰ |
hogj nem az nagiobbik faban | monda az kertez | azt
teşem az mit parancholz | masod napon be mene az
kerbe | latwan az fat | oda hiua az kerteşť | es monda
neki | io attiamfia | ennekem vgj | teczig hogy az kisseb-
bik fa | nem neő vgian mint kellene | monda az kertez |

¹ de pina et pinella. — ² illud exemplum. — ³ similitudo. —

⁴ conabatur neci tradere. — ⁵ erat quidam Burgentis (t. i. pol-
gár) in civitate romana, qui ortum (kert) pulcherimum habe-
bat. — ⁶ félreértve: excepto leproso. — ⁷ sajtóhiba: vidit. —

⁸ ortulanum. — ⁹ curam . . . specialiter habeas. — ¹⁰ spero me-
liorem arborem de ea habere.

vram nem chioda ¹ | mert hogy az faczka ² illien magas |
 es az ew agaiwal illien hoſzu | hogy ingien ³ nem eri az
 egh ⁴ az faczkat | monda az vra io attiamfia meteld el
 mindeneftwl fogwa az ew agait ⁵ | hogy az egh ewtet ſaba-
 don erheffe ⁶ | mikoron ez megh leõt volna | az kis faczka
 tellieffeggel meztelen ⁷ marada | egj burg new ember ⁸
 egjnehanj nap vtan be mene ifmegh az kerbe | es hogy
 lata az faczykat | oda hiua az kertezt fmonda | io atiam
 fia mitwl | wagion ez hogy az kiffebbik fa nem [C33] ne-
 wekedik vgj az mint en kiwanom ⁹ | monda az kertez |
 vram nem chioda | mert az mafik eoregh fanak az arnieka
 megh fogia az napot | es az effeõt | es az kiffebbik fa
 azerth nem newekedhetik fel ¹⁰ | monda az vra mindeneft-
 twl fogwa ¹¹ le vagiad az eoregh fat | es hizem hogj az
 kiczin fa iobban giwmeolczeoz iwuendeore ¹² hogy nem
 az nagy | le vaga tellieffeggel az kertez az fat es ennek
 vtanna az kifded faes megh aſza ¹³ es ſemmi giwmeol-
 chieot nem hoza. Eñek vtanna ¹⁴ az ſegeniek es betege-
 kik ennek az giwmeolchietül meg giogiülnak vala | megh
 atkozak megh aztis az ki tanachiawal ¹⁵ ez fa le vagatek.
 Annakokaert ¹⁶ ertede mireol mondom ezt ? ¹⁷ monda az
 Chiazar | iol ertem ¹⁸ | monda az aſzoni im megh magia-
 razom immar ¹⁹ mireol montam | ez nemes lucz fenieofa
 az te zemelied mel [34] lien betege- es vakok ²⁰ veſznek

¹ *mirum non est.* — ² félreértve: *arbor* (a nagy fa). —
³ *nincs.* — ⁴ *aer.* — ⁵ *ramos arboris succide.* — ⁶ *ut aer ad*
pinellam pertingere possit. — ⁷ *totaliter nuda stetit.* — ⁸ félre-
 értve: *burgensis.* — ⁹ *ad libitum meum.* — ¹⁰ *per que duo pi-*
nella crescere deberet. — ¹¹ *totam arborem.* — ¹² *et spero de*
pinella meliorem arborem habere. — ¹³ *aruit.* — ¹⁴ *nincs.* —
¹⁵ *maledixerunt omnibus illis, quorum auxilio vel consilio.* —
¹⁶ *tunc ait imperatrix.* — ¹⁷ *que dixi.* — ¹⁸ *utique.* — ¹⁹ *etiam*
exponam. — ²⁰ *elmaradt: et pauperes.*

tanachiot¹ | az kifded lucz fenieofa² az te fiad³ | ki immaron tudomanion keşdet menekedni es az te hatal-maffägödnak igait⁴ le kezdette metelni | hogy eget | az az emberi hirt es dicheretet vehessen miwel az te zeme-liedet el ronthaffa⁵ es hogy az te halalodnak vtanna ural-kodhaffek | ha ez leşen ne talam | teortenhetik.⁶ Bizo-niara mondom hogy az şegeniek es betegekek megh atkozak azokat az kik moston az te atkozot fiadat megh nem eolik | es megh eolhetneiek.⁷ Tanachiwl adom azert ezt en mostan te neked hogy im most megh eolhetneiek⁸ | mert bwne vagion rea⁹ | mig egeşşegbe vagy¹⁰ en azt mondom ne effel az zegenieknek atkaiban monda az Chiazar io tanachiot adal ennekem holnapi napon zeor-niw halallal eoletem megh ewteth.¹¹

[35.] Elseo ki vitele az ifiu Diocletianusnak, holot az ew elseo mestere Bancillas ez bezeddel menti megh halaltul.¹²

MIkoron az nap el iwt volna | zeket wle¹³ | es hagia az wytezeknek¹⁴ hogy az akazto fara vinneiek | trombita şowal¹⁵ | kik Leg ottan¹⁶ fogadak az Chiazar paranchiolattiat | es mikoron az varos altal vinneiek |

¹ *magnum consilium habent.* — ² *sub arbore.* — ³ *elmaradt: maledictus.* — ⁴ *ramos.* — ⁵ *destruet.* — ⁶ *si hoc fiet, quod eveniet.* — ⁷ *qui potuerunt filium tuum opprimere et non fecerunt.* — ⁸ *ut eum suppressatis.* — ⁹ *nines.* — ¹⁰ *cum sitis in vestra potestate ac sanitate.* — ¹¹ *crastina die turpissima morte contempnabo.* — ¹² *parabola sequenti eum liberauit.* — ¹³ *sedit pro tribunali.* — ¹⁴ *satellitibus.* — ¹⁵ *ad patibulum cum tubis sonantibus.* — ¹⁶ *perfecerunt.*

ime az keoz nepnek nagy iweltefel ¹ mongiak vala | hogy
 az Chiazarnak chiak egy fia volna aztis halalra vinneiek.
 Mikoron kedig eoteth vineiek | ime az elseo mestere Ban-
 cillas | egy porozkan ² wlwen | az nephez keozelget vala |
 es az Iffiw hogy az meftereth megh latta volna feiet haita
 mint ha azt mondanaia emlekeffel megh en rolam az en
 atiam eleot | mert im akasztani ³ viz [36] nek | monda az
 Mester azokhoz az kik uizik vala szerelmes atiamfiai ne
 sieffetek vele | merth hizem en iftent ⁴ hogy ma ewtet
 megh mentem halaltul. Monda az keoz nep | oh te io
 Mester lies menni az palotaba es menczi megh az te
 tanitwaniodat | az mester lowat megh Sarkanttiuza ⁵ |
 vita ⁶ az palotahoz | es terdet haitwan keofeone az Chia-
 zarnak | monda az chiazar soha neked iol nelegien semmi
 dolgod ⁷ | monda az mester vram egieb ⁸ keofeoneft er-
 demlek vala | twled monda az Chiazar hazuch ⁹ | mert
 adam az en fiamat ¹⁰ te neked es az te tarfaidnak | newe-
 lefre es tantiafra | es ime nemawa leot | eleob zol vala
 es meli dolog ennelis gonozb | az en felesegemet ereowel
 akaria volt megh eolni | mely bwnert ma megh kel halni |
 es tikteketis mind zeorniw halallal megh eo [37] letlek |
 monda az Mester hogy ewtet nemanak mondod nem mi
 bwnunk | mert az tegnapis mi keoztunk zepen zolt |
 miért ¹¹ mast nem fol azt tuggia isten | ki megh nem chia-
 latik | es igaz hittel mondom hogy hamis az hogy felese-
 gedet megh akarta eolni mert mi keozeottwnk io erkwl-
 chiuben volth | Seot inkab tiztelendeo vram eggiet mon-
 dok te neked ¹² hogy ha az te fiadat megh eoleted vgian

¹ clamor populi intollerabilis. — ² supra dextrarium. —

³ ad patibulum. — ⁴ spero domino favente. — ⁵ calcaribus for-
 titer pungens. — ⁶ venit. — ⁷ nunquam tibi bonum sit. —

⁸ aliam. — ⁹ mentiris. — ¹⁰ bene loquentem. — ¹¹ quare. —

¹² pro certo.

teortenik¹ dolgod innit az meli vitez egy zep² ebet eole
megh az ew felefege bezedeiert mely eb az ew³ fiat megh
zabaditotta vala. *P*Monda az Chiazar mond megh nekem
az peldat ha teczik neked | monda az mester vram nem
mondom oka vagion | mert netalamtan migh el vegeznem
addigh az te fiadat fel akasztanaiak | es ezen modon⁴
mit haznalna az en bezedem⁵ ha azt akarod hogj [38] ez
peldad el mongiam hiwafd haza az Iffiwth | es vessék
ismet ezennel az teomleoczben | es mikoron az en beze-
demet megh hallandod ha neked nem teczig⁶ ha akarod
el zabadithatod az iffiwth auagy ha kelletik ismegh ki-
vihetik akasztani⁷ az chiazar hogy ezt halla legottan hagia
az ifyath hatra hinia⁸ es az teomleoczben vetni migh az
mester az ew bezedet el mondanaia⁹ | es a megh lewen¹⁰
az ew mestere el kezde az bezedet illien modon.¹¹

Az elseo mesternek kinek neue Bancillas¹² ha-
sonlatossaga az kigiorwl:

*V*Ala egy ereos¹³ vitez | kinek chiak egy fia vala mint
neked vagion az giermek oly kichin vala hogy megh
nem űolhat vala¹⁴ oli igen űereti vala [39] ewtet hogy
harom daikakat tart vala neki eorzeni.¹⁵ Az elseo hogy
ewtet eltetne¹⁶ es newelneie¹⁷ az mafik hogy chiak ferez-
teneie¹⁸ | az harmadik hogy chiak rengetneie es alut-

¹ *propter verba uxoris vestre, peius vobis continget quam illi militi.* — ² *optimum.* — ³ *unicum.* — ⁴ *tunc.* — ⁵ *quid verba mea valerent.* — ⁶ *si minus vera videbuntur.* — ⁷ *vel pendere ad voluntatem vestram.* — ⁸ *reuocari.* — ⁹ *narrationem finiret.* — ¹⁰ *et his peractis.* — ¹¹ *formam narrandi sic incepit.* — ¹² *nincs.* — ¹³ *strenuus valde.* — ¹⁴ *e mondat nincs.* — ¹⁵ *tres nutrices puero in custodiam ordinavit.* — ¹⁶ *aleret.* — ¹⁷ *nincs.* — ¹⁸ *a sordibus lauaret.*

naia¹ az giermek nelkwl uala megh ket lelkes allattia² kiket igen ſzeret vala tudni illik egy ebe es egy folyma.³ Az eb valameniffer mas ebre futh vala | mind anniffor megh tartia vala az predat addigh migh nem az ew vra oda iwne es megh latnaia.⁴ Es mikoron az vra hadba akar vala menni |⁵ az eb minden koron eleotte forgodik vala | es mikoron az eb egy termezeti ſzerentli valo eſzeſegeből lattia vala hogy az ew vra few hadhoz valo lowara fel ewlne | megh efmeri vala es fel al vala az ew ket vto labara es nagy zeokdeocheffel keſeri vala ki az kapun mint ha biztatnaia az ew vrat hogj az had [40] ba io ſzerencheie lenne⁶ | mikoron kedig eſmerte az eb hogy az ew vranak gonozul lenne dolga ahowa menne | akkor megh fogia wala vagy megh harapia vala az eb az ew vra lowanak farkat es nagy őrditaſt riuaſt⁷ teſzen vala es ez ket iegien megh efmeri vala mindenkoron mint iarna az howa indula egy Solymotis ygen ſzeret vala mert valameniffer ew vele madaraſzni⁸ megien vala | az ew vrat madarual mindeneſtwl fogwa megh terheli vala⁹ annit fog vala es mikoron el veteotte az vra ſoha el nem labboth.¹⁰ Ez vitez az harcholaſt es egyeb tuſzakodost¹¹ mikoron igien ſzeretne | megh kialtata hogy az ki magat piſznaia iwne az ew vara ala harcholni es tuſakodaſokat keſerteni meli vduarra nagy ſokan giwlenek | az vitez nagy zepen ſokoth fegyuereben eolteoz [41] wen es lowara

¹ *ad dormiendum alliceret.* — ² *Post puerum habebat et duo nimalia.* — ³ *canem optimum et falconem.* — ⁴ *donec dominus dueniret.* — ⁵⁻⁶ *igen eltérő: canis ex naturali sua industria res vel quatuor saltus ante dominum suum fecerat cum equum d bellum aptum ascendere volebat, significans per hoc dominum se bene habere.* — ⁷ *ciulatus.* — ⁸ *aucupij gratia.* — ⁹ *avis tunc captura sua dominum onerabat.* — ¹⁰ *érthetetlen: et cum plauit, non defecit.* — ¹¹ *torneamenta et hastiludia.*

ewlwen ki iwue | es felefege ew iwtanna mind haza nepe-
 wel az varboel ki iwuenek | hagiak otben az hazban chiak
 az daikakat | hogj az giermeket rengetnek | vgy hogj
 fenki az palotaba nem marada teob az beolcheos gier-
 meknel es az eb az fal mellett fekwuen es az Soliam az
 rudon¹ vala | vala kenigh egy kegio az varnak eggik
 falaban newekedwen | fenki nem tudtara² ki mikoron
 megh erzette volna az nepnek az varbol ki zudulafat³ ki
 tolia az ew feiet az likon | lata hogy az palotaba fenki
 nem volna egieb az beolchieos giermeknel | ki iwue az
 lykbol | es fel fordita az beolcheot hogy az giermeket
 megh enne.⁴ Az Soliom ezt latwan nez vala az ebre ki
 mikoron latta volna hogy az eb alunneiek az ew ſarnia-
 wal nagiot ſörditte⁵ | mint ha azt mondanaia ke [42] lifel
 es fegeli ne haggiwk az kigionak az giermeket megh
 enni.⁶ Az eb mikoron az chierdwleſben fel ſerkent volna⁷ |
 lata az kigiot hogy az beolchieo fele chiwſna⁸ | es az
 giermeket akarna meg marni megh haraguek es az kigiot
 megh futama⁹ Legh ottan ketten nagy fokaig igi uina-
 nak | az kigio aſert hogy az giermeket migh eolneie es
 az eb hogy az giermeket megh ſabaditanaia mikoron
 eſzen modon viaſkodnanak | az kigio az ebeth megh mara
 annira hogy az ew vere mind az beolchieo keorniwl el
 folia mikoron erfette volna az eb hogy igien megh ſebe-
 fedet volna oli nagy ſebefſeggel vgordek¹⁰ az kigiora hogy
 ew kezettek az beolchieo ala borula | de mire hogy az
 beolchieonek nagy hoſzu fogatoi valanak¹¹ megh tarta az

¹ in portica. — ² omnibus ignorantibus. — ³ strepitum eun-
 tium de aula. — ⁴ occideret. — ⁵ strepitum fecit. — ⁶ et adiuv-
 puerum contra serpentem. — ⁷ cum sonitum alarum audisset,
 excitatus a somno, vidit. — ⁸ repere. — ⁹ impetu inuadit. —
¹⁰ irruit. — ¹¹ quattuor longos pedes.

giermeket hogj az ew orchaia az feoldbe megh nem
 [43] teorek ¹ | vegre az eb meg eole az kigiot meli dologh
 megh lewen ifmet az fal fele fekwuek es az ew febet
 nialogattia vala ² | hamar ennek vtanna az harczolas es
 vegeztetek | s eleozer be iwuenek az daikak | latak az
 beolchieot hogj le fordült volna es keorül az feold veres
 volna mondanak Jai bişoni megh eolte az eb az gierme-
 ket | niawaliafok nem tudak megh latni az giermeket az
 beolchieobe ha mikar leot volna ³ | mondanak iertek fuf-
 funk el ne eollieon minket megh az mi vrunk az gier-
 mekert mikoron volnanak az futasban eleol talala ewket ⁴
 az ew aşoniok es monda nekiek | howa mentek en io
 hyweim | mondanak az daikak | Oh aşoniom iai mine-
 kwnk es te nekedis | az meli ebet vram tart es şeret
 niakat şakaştotta ⁵ az giermeknek es megh eolte es megh
 elegendwen [44] az giermek verewel le fekwat az beolchieo
 mellett es az beolchieo keornieke mind aon ver az gier-
 nek veretul | mikoron azt hallotta volna az aşoni nagy
 şiraffal iaigataffal az agias hazban mene mondwan iai
 enekem mit tegiek immar megh foztattam az egy fiamtul
 az vitez megh iwuen az iatekbol be mene az wueoltesre
 es okat az şirafnak kezde kerdeni | monda az aşoni oh
 vram iai mi nekwnk im az te atkozot ⁶ ebed az kit igen
 zerecz megh eolte az giermeket es megh rakodot az
 giermeknek verewel ⁷ am az fal mellett fekzik vtanna. Az
 vitez megh haraguuan be mene az palotaba | es az eb
 hogj latta volna fel vgordek es zeokdechiel vala eleotte |

¹ quod facies pueri terram non tetigerat. — ² lambens. —
 nec fuerant ita prudentes, ut cunabula crexissent et quid ne
 amni (mi kár) actum esset, cognovissent. — ⁴ obuiavit eis. —
 cure commissum iugulauit. — ⁶ nines. — ⁷ satiatus de san-
 guine pueri.

eorwluen az ew megh iwuefenek ¹ | ki rantuan az teort²
 az vitez egy chiapassal ³ el vaga az ebnek az niakat es
 megh lewen mene az [45] beolchieoheoz | es hogy fel for-
 dita hat az giermek benne vagion nincz femmi dolga ⁴
 az beolchieo mellett kedigh lata az holt kigiot el niul-
 wan ⁵ az mely iegyebeol megh esmere hogy az eb az kigiot
 otalmazwan az giermeket eolte volna megh. Ez megh
 lewen Legh ottan nagy wueolteffel haiat zaggattwan ⁶
 ruhaiat walaßwan ⁷ nagy siraffal kezde ezt iuelteni ia-
 enekem | iai ennekem | ki az en felesegemnek ßawara
 az en ebemet megh eolem | ki az en fiamath halaltul megh
 mentette es az kigiot meg eolte iai ennekem | iai bizon-
 en magamnak poenitenchiat vezek ⁸ | ezt mödwan | el
 teore haragiaban az ew teoreth ⁹ | es ruhaiat magariul le-
 zaggatwan | mezit labbal az feoldre ki mondatiße zent
 feoldnek ki mene ¹⁰ | es ot migh lene nagy zent eletben
 ele. Monda az Mester az Chiazarnak vram hallade
 [46] mit mondek | monda az Chiazar iol hallam. Monda
 az Mester annak okaert mondom te neked Chiazar hogy
 ha az aßoni ßawara megh eoleted az te egy magzatho-
 dath ¹¹ | sokal gonozban teortenik dolgod ¹² | hogy nem
 mint az viteznek az ebbel. Monda az Chiazar io peldat
 adal ennekem ketchegnelkwl ma ¹³ meg nem hal az en
 giermekem | monda az Mester ha igy teendes iol chiele-
 kedel es beolchien | halat adok ¹⁴ ezert te neked hogy
 en erethem ¹⁵ az te fiadat megh nem eoleted ¹⁶ | es ezert
 teged iftenek aianlak mindenkoron.

¹ *assurrexit sicut potuit et applaudebat sicut sueuerat domino.* —

² *gladio extracto.* — ³ *uno ictu.* — ⁴ *puerum sanum.* — ⁵ *nincs.* —

⁶ *scissis crinibus.* — ⁷ *nincs.* — ⁸ *mihi ipsi penitentiam imponam.* —

⁹ *lanceam.* — ¹⁰ *et nudis pedibus ad terram sanctam perrexit.* —

¹¹ *filium.* — ¹² *peius eueniet vobis.* — ¹³ *sine dubio . . . isto die.* —

¹⁴ *regrator.* — ¹⁵ *propter exemplum meum.* — ¹⁶ *pepercistis.*

De mikoron az aſſoni megh hallotta volna | hogy az ifiw meghis elne¹ ſirnia kezdé² | es hamuba kezdé wlni es az ew ſemeit nem akaria vala chiak fel emelnieis³ hogy ezt hallotta volna az Chiazar be mene az agias pazba [47] es monda Oh en ſerelmes feleségem⁴ mire kinzod⁵ illien igen az te ziwedet⁶ es mire hans en ſememre illieneket | monda az aſſoni nem tudode vram neli nagy zegient zenwedek en az theatkozot fiadtwl. Azt fogadad ennekem hogy megh eoleted ewtet im megis el | Biſſoni mondom te neked hogy vgian tertenik te neked fogod | mint az egy paſtornak teortent volth az wad annal | Monda az Chiazar kerlek hogy mond megh ennekem azt az bezedet⁷ | monda az aſſoni mit haſſnalok a el mondomis lam mondek tegnapiſ egiet | de eſtif ha megh halgatandod nilwan haſſnal te neked el kezdé monani ezen mondon.⁸

[48] Maſod beſzede az chiazarnenak az Paztorrol aimodon az Wad kant megh eolte Volth.

Ala egy chiazar | es ennek vala egy erdeie kiben egy kegietlen wadkan wala | anyra hogy valaki az erdeon megien vala mind megh eoli vala. Az chiazar ezt heſſe tartwan⁹ | megh kialtata¹⁰ kogy valaki az Vadant megh eolhetneie annak leaniat neki adnaia annak ete es orſzagaban rezeſſe tenne | es halala vtan az teobis mind nekie hadna. Vala egy por paſtor¹¹ ki gondollia

¹ *nondum mortem passus esset.* — ² *flebat amare.* — ³ *et carum suum leuare nolebat.* — ⁴ *O domina.* — ⁵ *affligis.* — ⁶ *animam tuam.* — ⁷ *exemplum.* — ⁸ *sub hac forma.* — ⁹ *de hoc altum contristatus.* — ¹⁰ *per preconem iubebat proclamari in regno et imperio suo.* — ¹¹ *pastor ouium et rusticus.*

vala | hogy ha ew az wad kant megh eolhetneie tehat
erşaga lenne | es az chiazar leaniat neki adnaia fel veue
bottiat ¹ es be mene az erdeobe | kit mikoron megh latot
volna az vad kan nagj [D49] rohanaffal megh futama ²
es hogy | megh iedet volna az pařtor fel haga nagy gior
fařagal | egy termet keortwely fara ³ | de az vad kan ezt
latwan vgy kezde ragni az fat hogy immar lattatik vala
az pařtornac myndyarařt le řakadni legh othan kezde az
Pařtor ⁴ az giwmeolchieot az kannak hinteni az feoldre
es mikoron az kan megh elegedeth volna ⁵ az giwmöl-
chiel | le dwle es othan el aluuek | ezt latwan az pařtor
le zalla az farol nagi lařfan es kezde ew neki az řerteiet
vakargatni hogi inkab alunnec mikoron kedigh igen
horttiogna. Ki wona az hiweliobeol az kest ⁶ es az kannak
az torkaba elbe giaka ⁷ es az vadkanac eggik kezewel az
hatat | vakarwan mafikkal az kest az torkaban ewtwen
megh őle ennek vtanna az Chiazar az ew leaniat neki
ada | es ezen mondon kirallial tewe | [50] ezt el vegez-
wen az ařoni mōda? Vram ertede mit mondek | Monda
az Chiazar iol ertem | monda az ařoni im megh magia-
razom ⁸ az mit pelda řerent mondottam te neked. Az
vad kan az te hatalmadat iegiczi ⁹ | ki ellen fenki nem
alhat | megh bōlchis ¹⁰ | az pařtor iegzi az te atkořot fia-
dat ki az ew tudomanianak bottiawal kezde teged megh
chiwfolni ¹¹ | mert mikeppen az pařtor vakargatařfal eole
megh az kant vgy az te atkozot fiadnak gonoz Meřter
teged | az ew tudomaniokkal hazudoznak teneked hogi

¹ *baculum pastorem.* — ² *in eum irruit.* — ³ csak *arbor.*
rem. — ⁴ elmaradt: *quia arbor erat fructuum plena.* — ⁵ *ita*
replebatur. — ⁶ *cultro extracto.* — ⁷ csak: *occidit.* — ⁸ *expo-*
nam. — ⁹ *designat.* — ¹⁰ *nullus potest resistere fortis nec sapi-*
ens. — ¹¹ *vobis deludere.*

chiak el aludnal | es fiad hogy Leghotan megh ölne | es
 vralkodhatniek. Monda az Chiazar tauul legien¹ ez en
 twlem hogy az en fiam vgy tegien nekem mint az pafstor
 teot volt az kannak. Im mondom te neked hogy ma megh
 kel neki halnia | az aßoni hogy ezt halla [51] monda neki |
 vram ha ig teendez beolichien chielekezel. Parancziola
 azerth az Chiazar hogy az ew fiat hamar vinneiek akaz-
 tani meli dologh hogy megh leot volna kezde az varos
 wuolteni² oh bizoni nem io dolog ez³ ime az Chiazar
 fiat ki wißik akasztani.

Mafod ik ki vitele az chiazar fianak az akazto-
 ara, holoth az ew Mestere Lentulus, ez bezeddel
 menti megh ewtet.

Mikoron azerth ezen modon vinneiek az Iffiwth ime az
 ew masod Mestere Lentulus egy porofkan wlwen
 leikben iwue es monda. Zerelmes atiamfiai ne fiesfetek
 nerth ha iften segedelmewel megh zabaditom ma ez
 fiat az halaltul mi keppen [52] tegnap az en tarfom za-
 aditotta meg de az iffiw hogi Mesteret latta volna feiet
 aita mint ha azt mondanaia | en io mesterē emlekeßel
 meg en rolam az en atiamnak. Az mester lowat meg far-
 antiwza iuta az palotahoz | es az lorol le zalwan terdet
 aita az chiazar eleot es kofzene. Monda az Chiazar soha
 ten neked iot ne agion⁴ monda az mester azt hiszem
 ala hogi az en keozonethemet iobban fogadnad es az en
 olgalatomert iutalmat vennek. Monda az Chiazar hazucz
 ert az en fiamot hogi nektek adom zol vala es immar

¹ Absit. — ² clamor populi totius civitatis factus est. — ³ e
 ondat hiányzik. — ⁴ nunquam tibi bene sit.

nemawa tóttetek kiert titeket mind eltig giwlöllek¹ es ki legh gonozb² az en felelegemet megh akarta eolni | minek okaert megh kel halni titeketis annak vtanna mind megh öletlek.

Monda az Mester: Bizoniawal a hol azt mondot hogi nema az Iffiw [53] nem nema | de minek okaert ne şollion azt ő maga tugia mi oka legiē de egiet tudok kith megis mondok mikor ideie leşen merth hol azt mondod hogj felelegedet megh akarta őlni bizoni azt nē mondom igassagnak mert ha az te feleleged az ifiat ennek elötte kilencz holnapigh vifelte volna meheben³ nem vetet volna az ifiwa illien nagy vetket. Bişonial higied hogy ha az te eggietlen egy fiadat az te feleleged beşedere megh őlended vgian kezdez iarni (megh gonofşban penigh) mint az vitez az ki az ew felesege zawaert az teomleoczben vettetet volt bwntelen.⁴ Monda az Chiazario Mester mond megh ennekem mint volt az⁵ monda az Mester nem mondom | mert chiak heaba chielekednem⁶ mert am fiadat az akaşto fara vişik megh eolik adig migh el vegeşnem az bezedet | es ig [54] chiak heaba mondanam. Azert ha kivanod megh hallani ki tişteffegedre es hafnodra leşen | hiuafd megh⁷ az te fiadat es soha megh nem banod ieowendeore⁸ | Az Chiazar Mesternek tişteffegeiert megh hiuata az iffiwth | es hagia az teomleoczbe tenni | Es az Mester el kezde ezen modon bezelleni az bezedet.

¹ *adio vos habeo.* — ² *et quod peius est.* — ³ *in utero.* — ⁴ *in pilorio positus erat iniuste.* — ⁵ *quomodo hoc factum erat.* — ⁶ *nam inuaniū laborarem.* — ⁷ *reuocate.* — ⁸ *et si placebunt quae dixerō siue bonum siue malum de filio vestro: fiat voluntas vestra.*

Mafod Mefternek hafonlatoffaga az Lentulufe egy Roma beli afzoniallatrol ¹ ki az ew feriet hamis wueltefwel az temleczben vitette vala.²

REgen egy varofban vala egy ven vitez ki wõt vala egy ifiw menieczket ³ felesegwl | kit igen megh űzerete | annira hogy minden eiel ew maga ⁴ teűi vala be az aito zariat ⁵ es [55] az aito kwlchiat mindenkoron az ew feie ala tezi vala | Az varafban kedigh oly teorweni vala hogy eggiet harangoznak vala ⁶ es az vtan valakit lelnek vala az haznak kiwle az tõmleoczbe vetik vala es reggel az pelengerbe megh verik vala ⁷ | teorteniek hogy miért az ember ven vala nem vigasztalhattia vala az ew felefeget mind az ew teste kiuanfagag ⁸ annak okaert | az aűoni maűt űzerete | es minden eiel az kwlchiokat ki veűi vala az ew aluuo vranak feie alol es ki megien vala az ew űzereteiehez es ew vele migh űzereti vala mulat vala ⁹ ennek vtanna ¹⁰ ifmeglen be megien vala az ew vra melle | az aűoni. De egy eiel tõrtenyek hogy az vra igen alunnek fel kele es ki mene az ew űzereteiehez hamar ennek vtanna az ew ferie almabol fel ferkene ¹¹ | es mikor az ew felefeget nem lelte [56] volna az agyba | fel kele es az aitokat nitwa lelwen ereoffen be űegeze ¹² mely dology megh lewen egy ablak vala az vcza feleol es az melle vona magat ¹³ hogy megh latna az ew felefeget honnat

¹ *de quadam muliere.* — ² *falsis clamoribus incarcerari fecit.* — ³ *quandam iuenculam.* — ⁴ *manibus propriis.* — ⁵ *hostia domus sue.* — ⁶ *quod una campana nocte pulsabatur.* — ⁷ *in pilorio ponebatur.* — ⁸ *ad actum carnis.* — ⁹ *se voluptate oblectabatur.* — ¹⁰ *peractis itaque rebus suis.* — ¹¹ *excitatus.* — ¹² *satis firmiter eum (hostium) repagulo occluserat.* — ¹³ *se apodiamit.*

iwne ki az ew řereteoietwl. Ennek vtanna | inte az vtolřo
 tykřokoron ¹ megh iwue az ařoni es hogy lata hogy az
 aitokat be teottek volna gondolkodek rola mit mivelne |
 es řergetni kezde az aiton megh iede | monda az vitez |
 oh gonoz atkozot faitalan Ařony ² im ma tudom meni-
 řer ³ imar az en agiamat el hattad es faitalankottal ⁴ |
 biřoni mondom faitalan ařony hogj mind addigh otkin
 allas mig nem harangaznak es az varos řrizők megh
 fogianak es hiffem hogj holnap az pelengerben megh
 tanitnak. ⁵ Monda az ařoni oh en io vram řmire mondas
 illien dolgot | ha igaffagot mon[57] dok | hogy mikoron
 az agyban volnek veled | el twue egy kis leani az en
 anyamtul | es attul azt izene hogy minden kefedelem
 nelkül azonnal ew hořaia menniek | mert halalan
 volna ⁶ | es nem akaralak almodban megh bantani azert
 menek ollian lařan elki hazbol az am ewtet halalan
 hagam es ařert řietek ide hořad. Annakokaert kerlek az
 iftenert hogy nifd megh ennekem az aitot | migh haran-
 goznak. monda az vitez biřoni nem iws addig mig nem
 harangoznak | es az varos eorzeok ot talalnak | Monda az
 ařoni vram tudode mel nagy řegien leřen meg az mara-
 dekodnakis ⁷ kerlek iftenert bochias be. Monda az vitez
 no biřoni emlekeřel megh rola meniffer zekted meg az
 en hazaffagomat paraznařagodal ⁸ iob neked it kint val-
 lonod ⁹ erette hogy mint pokolba. Monda [58] az ařon
 vram kerlek teged azert az ki az keoreozt fan megh fe-
 zwlt ¹⁰ mi erettwnk hogy bochias be es irlalmaz enne-

¹ circa tercium gallicantum. — ² meretrix pessima. — ³ quam
 sepius. — ⁴ adulterium commiseris. — ⁵ ponant. — ⁶ ut eam
 sine dilatione visitarem eo quod in extremis laboraret. — ⁷ erit
 mihi et tibi et parentibus tuis ac meis magnum obprobrium. —
⁸ quotiens lectum meum violasti et adulterium commisisti. — ⁹ pe-
 nam sustinere. — ¹⁰ nudus pependit.

kem. Monda az vitez chiak heaba mwnkalodol mert bişoni mondom addig be nem iwş migh nem ielth adnak Chen-deşegre¹ ezt halwan monda az aşoni vram iol tudod hogy az aito eleot ihol egy kwt igen mel² bişoni mondom hogy ha be nem bochiattandaş bele zeokeollem³ es iob ennekem it lennem hogy nem holnap az pelengerbe monda az vitez vaiha ennek elötte egy nehani nappal belezeokeollettel volna hagi⁴ sohol ne lathatnalak halat adnek istennek rayta⁴ | hogj nem mint | az en hazaffagomat megh şekted volna⁵ | eşen mondon şolwan ew keoztek ketten az hold el enieffek es monda az aşoni | Vram miert hogy ez igi vagion az kutba akarok şöknöm | [59] de en nek eleotte im testamentomot teşek⁶ eleozer az en lelkemet hagiom es vallom istennek | es az ew şent annianak marianak es mind az lokşenteknek es az en testemet el temetefre vallö az Romai şent Leorncz egj hazaban | hogy el temeteffed egiebek zoerezteffenek ke akaratos şerent es mint te neked teczik | Ezeket megh mondwan iarula az aşoni az kwt felibe es az kut felet vala nagj köfel emele azt es monda ime immar beleşeo-kellem | az köwet el be bechyata | eleozer Jefušt kialt-wan⁷ | az vitez hogy megh hallotta volna az keonek az vizben lochianafat⁸ megh iede | es monda oh iai ennekem mert az en felefegeg az kutba hala es legottan ki ieoue az aiton az vitez es az kuthoz iarula⁹ mas feleol az aşoni elbe efek az hazban es nagy lassan be fegeze az kaput¹⁰ fel mene az palotaba¹¹ [60] es¹² le vona ot magat hol az ew vra ennek eleotte elreitezet vala ewtet

¹ *donec campana pulsetur.* — ² *fons profundus.* — ³ *in fonte submergere.* — ⁴ *hiányzik.* — ⁵ *antequam mea in societate adulterium commisisses.* — ⁶ *statuam.* — ⁷ *nincs.* — ⁸ *magnum sonitum.* — ⁹ *cucurrit.* — ¹⁰ *clausit.* — ¹¹ *solarium ascendit.* — ¹² *csak: et in fenestra se appodiauit.*

nizwen honnan iwne megh ſzereteoietwl | Azonkeozbe kezde az vitez nagy ſiraſt tenni az kutfelet es mondani oh hogy veſtem az en feleſegemet¹ el veſzen az ora kiben az aitot be teottem volt | meg halla ezt az aſſoni es monda nagy newetwe oh te gonos ven agh ember² | mit iars maſt az gonoz aſſonyoknal nem elegh voltame en magam³ az te megh aggot teſtednek | hogy immar minden eiel az gonof aſſonyk hoz⁴ megí es az en agiamot el hagiod de az ven ember hogy megh ertette volna hogj elne az ew feleſege igen megh eorwle es monda | Aldot legien az nagy iſten | hogy te egeſſegben vagi de io aſſoni en ſzereteom⁵ mire hans illieneket az en ſmemre⁶ | nem zartam vala en az aitot egiebert be hanem chiak hogy [61] ezzel oktatnalak⁷ mikoron penigh az kutban az ſergest hallam vgy iedek azt tudam hogy bele veſzel es azert futok vala az kutra hogy teged megh ſegellenelek. Monda az aſſoni iſten lattia hogy ſoha nem voltam olliam gonofagokban⁸ kiket ſmemre vetel | de im moſt latom hogy igaz az amit az regi pelda bezedben mondanak hogy az meli ember vndok⁹ azt akarnaia hogy minden ollian vndok volna⁹ mint ew maga | im oly bwnben akarnal engemet eiteni¹⁰ kiben tennen magad vagy | De biſſoni mondom te neked hogy mind addigh ot allas mignem chendeffegre Jegyeznek es az varos eorzeoy el iwnek es teged illien gonoz teweo embert megh fogianak.¹¹ Monda az ven vitez mire mondas illieneket | im ven vagiok ſoha megh en hozzam ſenki gonofſt nem hallot¹² | [62] ſem

¹ *uxorem mea priuatus sum.* — ² *male senex.* — ³ *corpus meum tibi ſufficiebat.* — ⁴ *ad meretrices.* — ⁵ *dimidium animae meae.* — ⁶ *mihi talia imponis.* — ⁷ *volui te caſtigare.* — ⁸ *nunquam talia commiſi.* — ⁹ *fedatus.* — ¹⁰ *imponis mihi crimen.* — ¹¹ *et in te legem adimplebunt.* — ¹² *nusquam de talibus ſuſpectus fui.*

latot sem mondhatot ha holnap | az pelengerbe viznek
 eorek zegien leſzen mind ennekem | ſmind te neked ¹ |
 Annakokaert kerlek az nagy iftenert bochias be engemet |
 ne veflek el eorek ſzegienben mōda az aſſoni chiak heaba
 zolas iob leſzen neked ez vilagon megh bwnhedned hogy
 nem pokolban | Emlekezheche mit mond az beolez harom
 fele embert giwleolek vgymonden | zegeni kewelt gazdag
 hazugot es agh bolondot es erzekeſegnelkwl valot ² |
 elegh gazdag vagi de igen hazugh vagy de ³ mit haſſnal
 nekem hogy zegienedet ſzemedbe haniom | mit iars az
 gonos aſſonyoknal nem elege az en ifiw testem illien ven
 ag embernek ³ | Azert iowen ember iol tehet iften veled
 az ew irgalmaſſaga ſzerent | hogy teged vgian eſzen vilagon
 megh bwntet. Annakokaert nagy io kedwel ſzen [63] ved az
 kint monda ⁴ az ferie az aſſonnak io aſſoni | az iften elegh
 irgalmas | de az bwneſtwl nem kiwan egiebet eleghtetel-
 nel bochias be engemet es im megh mentem magamat
 es ha bwnheottem megh oſtorozom magamat monda az
 aſſoni vallion ki eordegh tehet teged predicatorra hogy
 azt mondod nagy az iftennek irgalmaſſaga vgian chiak
 az hogy fizeld megh vgian it ez vilagon ⁴ | igazan mon-
 dom hogy ma te ide be nem iwz mikoron igi zollanak
 harangozni kezdenek | melliet hogj az ven vitez hallot
 volna monda io aſſoni kerlek bochias be immar mert am
 harangoznak ne valliak eorek ſzegient ⁵ seot az haran-
 gozas leſzen te neked bwnōdnek bochianattianak oka ⁶
 azert nagy bekefeggel zenuedgied az bwntetelt. Ezeket
 mondwan az varos eorzek megh la [64] tak az ven em-

¹ *mihi et tibi pro ſempiterno obprobrio erit.* — ² *fatuum et insensatum.* — ³ *Quid fuit necesse mihi obprobrium imponere.* —

⁴ *nincs.* — ⁵ *hiányzik: Quae ait.* — ⁶ *ista pulsatio intendit salutem animae tuae.*

bert es mondanak neki io ven ember ez nem io iegi¹ hogy ezekort it allas az varos ſzerzefe ellen² | mikor az aſſoni hallotta volna az porozlok³ ſzawat monda | io attiamfiai varos eorzők⁴ kerlek tegietek iol en velem⁵ im az gonos ember minden eiel az gonos faitalan aſſonyokhoz iar iol tuggiatok il nagy nemzetw ember leania vagiok en⁶ mindenkoron chiak ezt varom vala mimodon ew maga megh eithetneie magat es aſſert halgatam el hogy ne mondhaffa azt hogy hamiffan vadoltam volna be Aſſert imtattiatok az | ew gonoffagath es kerlek vgian iftenertis hogy tegietek teorwent ezennel ew rea es bwn-teffetek megh vgian iol. Az parozlok fogak az ven vitēzt es vetek ewtet nagy hamar az bekouaſſba⁷ es mafod napon reggel megh verék⁸ ewtet az pelengerben. [E65] Monda az Meſter az Chiazarnak | el vegezem ez beſzedet | vram ertede mit mondek. Monda az Chiazar iol ertē⁹ biſſoni mondom hogy ha az te egy fiadat megh eolended az aſſoni beſzedere gonofſban tertenik dolgod hogy nem mint az Viteznek. Monda az Chiazar biſſoni mondom gonoz aſſoni volt az | hogy az ew vrat illien hamiffan el arulta volt.¹⁰ Mondom neked Meſter hogy ez gonos aſſony dolgait halwan nem eoletem megh az en fiamat. Monda az Meſter biſſoni mondom hogi iol teſzed es hiſſem iftent hogy megh nem banod ieowendeoreis¹¹ | Minekokaert halat¹² adok en | hody ebben az en tanachiomat megh fogadad es az te fiad ma az en bezedemnek miatta zabadula megh halaltul.¹³

¹ *signum bonum.* — ² *nines.* — ³ *illorum.* — ⁴ *o boni vigiles.* — ⁵ *mihi succurrite.* — ⁶ *vobis constat, cuius filia ego sum.* — ⁷ *vincula.* — ⁸ *posuerunt.* — ⁹ hiányzik: *Qui ait.* — ¹⁰ *falso modo prodidit.* — ¹¹ *quod vobis post modum placebit.* — ¹² *gratias.* — ¹³ Az utolsó mondatot az eredetiben a császár mondja.

[66] Harmad bezedé az Chiazarnenak az egi vitezreol es az ew fiarol.

DE Högj ezt megh hallotta volna az Chiazarne aſſoni hogy az ifiw megis elne firnia kezde | es be mene az kamoraba kezde ot magat zaggatnia¹ es nagifel ſzowal ezt iweolteni² Oh hogy vezek bator ſoha ne zwlettetem volna³ | im en kiral leania ki nagy ſzegient vallek | es ſenkit erettem megh nem bwntetenek | az aſſoniok hogy az ſiraſt megh hallottak volna es az wueolteſt meg izenek az Chiazarnak. Az Chiazar hogy hallotta volna hamar el be mene az aſſonichoz es monda neki | oh en edes ſjere-teom mire keſergez illien igen⁴ ne chielkeggiel igy ha az te tizteſſegedet⁵ ſjereted. Monda az aſſoni oh en edes vram ha ennire te [67] ged nem ſjeretnelek nem annira gondolnek enni nagy ſzegien valaſſal⁶ | de a mi keoztunk valo nagi ſjerelem teſzi ezt hogi en ennit zolliak es hogi ennit bankoggiam rayta⁷ tudom azt hogy ha valami ſjegeniſſeged tertennekis anagi niomorufagod | az en atiam megh ſem hagy engem hogj megí nem gazdagitana.⁸ Monda az Chiazar tauol legien az en twlem hogy valami fogi atkozaſom legien ſemibe⁹ es migh elek ſoha ſjeggennie nem leſz.¹⁰ Monda az aſſoni vai ha te ſok ezten-deot elnel de igen felek raita | hogy vgi ne iari mint az egi vitez iart volt az ew fiawal ki oli igen ſjereti vala az ew fiat hogy inkab akara feie el vagwa megh halni¹¹ hogi

¹ *seipsam delaceravit.* — ² *clamabat.* — ³ *heu mihi quod unquam nata fui.* — ⁴ *quare affligitur tantum anima tua.* — ⁵ *honorem.* — ⁶ *dedecus mihi factum esset.* — ⁷ *tantum dolere.* —

⁸ *pater meus posset me ad maximas divitias promovere.* — ⁹ *quod mihi male eveniat.* — ¹⁰ *nulla penuria afficeris.* —

¹¹ *maluit capite amputari.*

nem minth valami űegient fiara űollani¹ | meli fiw vegreis az ew attiat az akasztofarol le vagatta vala² es megh az chintĕrem ben³ sem haggia [68] vala el temetni. Monda az Chiazar mimodon tehetet az igaz fiw illien nagi ke-gietlenfeget⁴ az ew attianak | az ki ewtet nem chiak űwlt de megh erette megis holt⁵ | monda az Chiazarne tel-lieffeggel megh beűellem minth volt az dologh chiak kerlek halgald megh mind vegik⁶ es az vtan el kezde beffelimi.

Mimodon az Chiazarne afzonij harmadczor tanachiul aggia⁷ az Chiazarnak hogi az ew fiath meg eolelse ez Bezeddel.⁸

VAla regen Romanak varaűaban egi ereos⁹ vitez | ki-nek egi fia vala | es ket leania ez vitez igen űeret vala minden fele iatekokat ki vitezleo dolog volna¹⁰ mind harczolaűt mind űkleleűt¹¹ Annira hogi valami ieowedel-[69] me volna¹² mind az iatekoknak űeorzetire keolti vala ez ideoben vala eg Octauianus new Chiazar Roma-ban ki gazdagűaggal mindeneket meg hallad vala¹³ | mert anni araniat es ezufteot giwteot vala hogi egi nagi | torniot vele megh rakot vala es ez toronnak eorizefere zerze egy vitez¹⁴ hogi az lopok ne iwthatnanak az arani-hoz es ezuftheoz.¹⁵ Az meli vitez igen űereti vala az

¹ *filius suus in aliquod scandalum aut dedecus veniret.* —
² *in patibulo suspensum.* — ³ *in cimiterio.* — ⁴ *impietatem.* —
⁵ *e mondat nines.* — ⁶ *ad capite ad calcem.* — ⁷ *persuadet.* —
⁸ *parabola.* — ⁹ *strenuus.* — ¹⁰ *quae militarem artem concer-nunt.* — ¹¹ *torneamenta et hastiludia.* — ¹² *omnia bona sua.* —
¹³ *excellabat.* — ¹⁴ *praefecit turri.* — ¹⁵ *ne fures aliquid ex ea auferrent.*

iatekokat | annira el ſegeniedek hogi immar kes vala
ioſſagat el arulni.¹ Ezenkeozbe hozza hiua az ew fiat es
monda | en ſerelmes fiam ime ſegenſegre iuta² | igiem
ha az eoreokſeget el adandom mind te es mind az te
hugaid aſſonnal megh alaztatatok³ | Monda az fia io
volna bizoniara ha valami egieb utat lelnek raita⁴ hogi⁵
elhetnek | es az heliet az mi iozaginkat egywth tiz-
teffeggel megh tarthatnok.⁶ [70] Monda az attia en eggiet
tudok az Chiazarnak egy tornia rakwa arannial es ezufel
vegiwnk egy egy kapat⁷ kezunkbe | es meniunk oda
lopiwnk annit az kenczben menit el hozhatunk.⁸ Az fiw
kezde az attia tanachiat dicherni es mondani io attiam
iob minekwnk az Chiazart megh lopnunk ki igen gaz-
dagh hogi nem minth mi az ioſſagot el adnoiok es mind-
niaiwnknak ſegeniſegre iutua igie⁹ | eiel ketten fel kele-
nek es menenek az toroni ala | melliet igen megh vaia-
nak¹⁰ es be buuan az toromba annit hozanak el az
kenczben menit akaranak¹¹ | de ez megh lewen az vitez
adoffagit mind megh fizete es kezde ifmet azon modon
iatekokat zerzeni mint zokta vala eleozer | Reggel az
Toronnak eorizeoie¹² hogy be ment volna es latta volna
hogi az kenchet megh | loptak volna es hogi az tornion
[71] nagi likat latot volna | megh buſula ereoffen¹³ es az
Chiazarhoz menwen neki megh monda hogy az kenchiet
megh loptak volna | Monda az Chiazar mire mondas te
ennekem illien dolgoth nam teged teottelek vala eorzeo-
nek | Minek okaert azt akarom hogi megh legien az en

¹ *suam hereditatem vendere.* — ² *pauper factus sum.* —
peribunt. — ⁴ *sanum consilium accipere.* — ⁵ *elmaradt: ho-*
reste. — ⁶ *et non nostram hereditatem vendere.* — ⁷ *ligones.* —
sufficiet. — ⁹ *in miseriis vivere.* — ¹⁰ *foramen latum fece-*
unt. — ¹¹ *portare poterant.* — ¹² *custos.* — ¹³ *commota sunt*
mnia viscera eius.

kenchiem kit chiak te twled varok megh.¹ Az vitez legot-
tan el be mene az toromban es chinala az lik melle nagi
Mesterfeggel egy nagi kadat² kit űurokual oli modon
megh teolte³ es alnokfaggal cinala vgi hogi valaki az
likon be menne | soha nem tehetne egiebet hanem a
kadba efneiek es soha onnat kinem kelhetne⁴ Egy kewes
ideo mulwan kezde ifmet az lopo vitez zwlkeolkeodni⁵
mert imar mind el keolteotte vala az mit lopot vala.
Monda az ew fianak mint elözer | Edes fiam im iol latod
hogi ifmet [72] ollian zegeni vagiok mint ennek előtte
valek mit⁶ mondas aűert hogi tegiek⁶ | Monda az fia
menniwnk el ifmet az toromba | es hazzunk el az kencz-
ben mint eleozer es az mi adofinknak fizeffunk megh hogi
fenkinek ne legien zwkfegh adnunk⁷ az iozagot monda
az vitez biűoni igazlom tanachiodat⁸ io fiam fel kelenek
ciel es az toroni hoz menwen az vitez eleol be bwuek az
likon⁹ es mind niakiglan¹⁰ az kad ban efek es kezde
nagi fel zowal iweolteni fiam fiam ne iwi ide mert ha ide
ieowendez nekedis it kel vezned.¹¹ Monda az fia ne aggia
az iften hogi en te neked nem fegelhetnek | mert ha it
talalandnak mind ketten halalnak lezunk fiai es ha zinte
nem fegelhetekis megis fegetczeget gondolok neked es oli
embert kerefek ki fegelhet.¹² Monda az vitez de ne mongy
ingien illient¹³ tauul legien az [73] hoky valaki ezt megh
tuggia hoky en illien vagiok | Annakokaert vond ki ezen-
nel az te kardodat es ved el¹⁴ az en feiemet | mert ha az
feiemet it nem talalliak fenki megh nem efmer minemw

¹ respondebis. — ² foderat. — ³ in quam caldare plenum
pice et bitumine imposuit. — ⁴ resurgere. — ⁵ egere. — ⁶ nines. —
⁷ vendere. — ⁸ bonum est consilium. — ⁹ pater prius intravit. —
¹⁰ usque ad collum. — ¹¹ evadere non poteris. — ¹² auxilium
queram per quod iuvare poteris. — ¹³ noli talia dicere. —
¹⁴ amputa.

gonos életben eltem¹ | es ezen modon megh neked sem
 leſzen femmi niawaliad² | Manda az fia biſon io leſzen
 mert ha teged megh esmernek chiaak eggikwnkis nem
 menekedhetik megh az halaltúl | de iob az tefeiedet el
 vagnom. Azonnal ki vona kargiat es el vaga az ew attia-
 nak feiet es vete az feiet a likba³ | ennek vtanna
 naza tere es az ew attia dolgat⁴ megh bezelle az ew
 hugainak kik mikoron hallottak volna mindenkoron⁵
 nagi fohazkodafokat es firasokat tezne vala | Az vitez-
 nek halala vtan az toronnak eorizeoie el be mene | es
 hogi latta volna az kadba az holt tetet fw nefwl igen
 [74] chiudallia vala | es az Chiazarnak hogi megh mon-
 lotta volna. Monda az Chiazar ezennel az tetet keoffe-
 nek egy lonak az farkara es hordozzatok el mind egez
 Romanak vchain es valameli hazbol iaigatafokat es firafo-
 tat hallotok az az ew haza | oda mennietek be es megh
 az nemzetczegetis megh eollietek.⁶ Ezt halwan az toron-
 nak örzeoie veue az tetet es keottete egi lonak farkara
 s mikoron az varoson zerenzerte hordoznaiak⁷ el iwue-
 nek az holt tetnek ket leani es nagi iweolteffel kezdek
 mondani iai iai minekwnk el vezwnk⁸ az holt viteznek
 a hogi az ew hugai firafat hallotta volna. Azonnal veue
 az ew dakosat⁹ es az ewneon maga terdet¹⁰ nagon
 megh febefite annira hogi az ew vere igen foli vala. Az
 atonak¹¹ hogy ez nagi zait megh hallottak volna az tet-
 et el hagiwan [75] kezdek az wuöltetnek okat kerdeni
 monda az fiw nemes vrain aſert wuöltnek es firnak az
 n hugaim hogi ime mostan nem akartomwal megh fer-

¹ *qualis sim ego.* — ² *et sic tu confusionem humanam eva-*
des. — ³ *et in quandam foveam proiecit.* — ⁴ *causas.* — ⁵ *sin-*
ilis diebus. — ⁶ *et omnes in domo accipite ac morti tradite.* —
Cum vero corpus traherent. — ⁸ *heu heu nobis.* — ⁹ *pugione.* —
in crure. — ¹¹ *Satellites.*

tem az en terdemet es hogi annak az veret lattiak aſer
firnak ha nem hizitek ihon laſſatok hogy igazat mondok
Az katonak hogi lattak volna az ſebet hiwenek neki e
nagi bolondul el ki menenek az kapun.¹ Az viteznek tes
tet fel akasztak es nagi fokaig ot alla meg el ſem teme
az fia | Ez bezedet el vegezwen | monda az Chiazarn
aſſoni. Vram hallade mind vegik mit mondek | monda a
Chiazar iol hallam. Monda az aſſoni vram igen felek hog
igi ne törtenniek dolgod | az te fiaddal | mi ez niawalia
vitez zegennieis leon az ew tizteſſeſgeiert² es inkab akar
lopni hogy nem az ew fia megh fogiat koznek az iozag
tul³ kiert az gonos ifiw el [76] vaga az ew feiet es nen
temete el hanem az likba vete | az ew attia teſtet az akaszt
fan hagia mind vegik ha immar emberektwl nem mer
vala leuenni megis eiel el orozhattia vala⁴ zinte aſſo
modon igiekezzel aſſon hogy az te atkozot fiadat valam
meltofagra hizlalhaffad⁵ de nilwan ketezeg nelkwl az t
vezeledre⁶ | Annakokaert en azt mondom hogy meg
eoleſſed ezennel mert⁷ tugiad hogy ha ezt nem tezed ig
teortenik vegre dolgod.⁷ Monda az Chiazar biſſoniar
mondom io tanachiot adal ennekem moſtan⁸ nilwan ige
gonos fiw volt az hogy az ew attia feiet el vakta volt e
chiak el ſem temette volt | de biſſon az en fiam ezt nen
tezi ennekem megh latod.⁹

¹ *et sic delusi exierunt.* — ² *propter honorem filii.* — ³ *n*
filius in obprobrium hominum caderet. — ⁴ *adimplere.* — ⁵ *a*
honores et divitias promovere possitis. — ⁶ *in vestram confusio*
nem. — ⁷ *antequam malum aliquod ab eo accipietis.* — ⁸ *narra*
sti. — ⁹ e két utolsó szó nincs.

[77] Harmad ki vitele az ifiwnak kit Cato neo Mestere tanaczi adasfau¹ ment megh halaltul,

[A]gia aßonnal az Chiazar hogy az ew fiat vinnek akaztani kezde az keoznep egienleokeppen wueolteni² | ne ifmegh az Chiazarnak egi³ fia az akazto fara vitetik | Elikoron igy vinneiek ime eleo iwue egy porozkan⁴ az Ewnak harmad Mestere | kinek vala newe Cato | kit mi-
pron az ifiw lata feiet haita mint ha mondanaia emle-
ezzel megh en rolam az en atiamnal. Az keoz nepis
wueolti vala | oh te io Mester fies hamar az palotahoz |
zabadicz megh azte tanitwaniodat. Legottan megh far-
antiuzwan az lowat iuta az palotahoz | es az Chiazarhoz
mene | es nagi tizteffeg [78] wel keozene. Monda az
chiazar el vezessen teged az iften⁵ | monda az Mester |
Vram inkab hißem vala | hogy megh aiandekoznal | hogy
m mint igien atkozna⁶. Monda az Chiazar a mint er-
mled vgi veßed haznat⁷ | Az Mester monda Vram mit
emlek. Monda az Chiazar bißoniara ßörniw halalt |
Mert zol wala az en fiam hogy nektek adam tanitafra es
uelefre | im immar nemawa teottetek megh ki gonozb⁸
en felesegemet meg akarta ölni | meli dologert ma
ki megh kel halni | ti nektekis mindniaian⁹ Monda az
Mester hogy ewtet nemanak mondod az iften itellie | ki
nemakal ßollot¹⁰ es az fiketekkel hallat | abol¹¹ azt
mondod hogy felesegedet akarta erőwel megh ölni | azt
amikeppen nem hihetem. Mert örömeft akarnek oli

¹ *persuasionibus.* — ² *Clamor populi erat intollerabilis una*
³ *clamantis.* — ⁴ *unicus.* — ⁵ *super gradarium.* — ⁶ *nun-*
⁷ *um tibi bene sit.* — ⁸ *et non indignationem cordis audire.* —
⁹ *habebis.* — ¹⁰ *et quod peius est.* — ¹¹ *et vos omnes peribi-*
— ¹⁰ *facit loqui.* — ¹¹ *Sed cum.*

embert latni ki azt mond [79] hatna hogy latta¹ aſer mondom hogy ninchien gonoffag nagioab aſoni allatnak gonoffaga felöt | es tudnak oli peldat mondani felölel hogy kiböl megh öfmerhetned hogy az aſoni allatok mind hazugok es rakwa vadnak chialardfagokwal² es az te felefedgednek zawara öletede megh az te egi fiadat Biſoni zinte vgy törtennek dolgod mint egy nemes embernek törtent volt az ew felefedgewel | es egy zarkawal dolga melliet igen ſzeret vala | Monda az Chiazar kerlek mond megh enneké mimodon hazugok az aſoni allatok es rakwak chialardfagwal es az zarkarolis | monda az Meſter nem mondö addigh hanem hiuafd megh az te fiadat⁴ es hogy ez beſedet el vegezendem tegy bator vgj a mint akarod | Ezt haluan hagia az chiazar az ifiat haza hozni es temlőczbe tenni ez vtan el kezde | Cato meſter bezelleni illien modon.

[80] Harmadmesternek catonak haſonlatofſaga egi zarkarul ki az ew vranak megh mongia vala valami othonleſen vala.⁵

VAla egi polgar egi neminemw varofban kinek vala egy zarkaia kit ygen ſzeret vala annira hogy minden napon az fido nielwre tanitia vala az zarkat es immar mikoron az zarka iol tudna zollani | valamit hal vala es lathat vala mind megh mongia wala az ew vranak | vala egy polgarnak⁶ egi ifiw feleſege igen zep | mint im nekedis vagion ki az ew vrat nem ſzereti vala azert hogi az

¹ si aliqua creatura sub coelo esset, quae hoc vidisset. —

² canillationibus. — ³ de pica. — ⁴ nisi — a morte revocetis. —

⁵ quae in absentia eius fiebant. — ⁶ Ille civis.

ew testewel nem vala ifiw es hatalmas.¹ Ez aßoniallat
nem gondolwan az ew vrath valazta titkon maganak egy
gereteot kit valamenizer az ew vra el megien [F81] vala
az varos kiwl minden koron hoßa huiat vala es minden
iel vele hal vala. Mikoron aßarka ezt megh latta volna
hogy meg i w vala az ew vra neki mind megh beßelli
ala. Annira hogy immar megh az varosbanis mind el
irulth vala az aßoni gonosßaga² | Es az polgar erröl³
gen giakorta megh feddi vala⁴ az aßont | es mond vala
az aßoni te hiße az te atkozot zarkadnak ki migh mi
öztwnk elend soha nem lehetwnk egienesek egy mas-
oz.⁵ Monda az polgar: Oh te aßoni higgied nem tud
azudni az zarka de az mit megh hal vagi lat azt mon-
ta | Azert többet hizek en ew neki hogy nem mint te neked
ertinek hogi egyczer az polgor kereskedni mene mas
arofban kalmararuwal⁶ ez vtan mind iart ertekwlde az
v ßeretöieert | hogi aßonnal⁷ ew hozza iwne az ifiw
[2] ßereteo nem iwue aßonnal az aßonihoz hanem eielre
allazta⁸ | hogi nappal ewtet ne latnaiak mikoron immar
el volna es az ifiw el iwt volna zeorgete az aiton es ki
ue az aßoni megh nita az aitot es monda neki iwi be
tor⁹ mert maft minket¹⁰ nem lat senki | monda az ifiw
en felek az gonos atkozot zarkatul hogi be ne vadollion
ew altala vezelt ne valliunk¹¹ | monda az aßoni ez
el boßut alliunk¹² az gonos ßarkan mikoron immar az
w az palotan altal ment volna | es iutna oda ahol az

¹ quia per omnia ei placere non poterat, eo quod impotens
et ei debitum carnale reddere non valebat. — ² infamia. —
super hoc. — ⁴ arguebat. — ⁵ semper erit inter nos discor-
dia. — ⁶ ad partes longinquas iuit pro mercantiis faciendis. —
sine dilatione. A mondat alanya (uxor) elmaradt. — ⁸ distulit —
audacter. — ¹⁰ vos. — ¹¹ quia . . . confusionem incurremus. —
erimus vindicati.

ʃarka volna | monda az aʃoninak en io ʃeretem biʃoni
 fellieb nem lehet¹ oly igen felek az ʃarkatul | ezt megh
 halwan monda az ʃarka | oh ʃegeni niawalias² biʃoni az
 űetetben nem latlak de az mit mondotok mind iol hal-
 lom | vgian te gonos lator³ nem [83] iol⁴ chielekezel az
 en vrammal | hogy ew hon nem lewen azt mondod hogy
 aʃoniomwal halz ez eiel biʃoni mihelt vram haza iw
 aʃonnal megh mondom neki | hogi ezt halla az ifiw
 monda az ew matkaianak⁵ ihon lam mondam hogy ez
 atkozot ʃarka ʃegeniben hoz⁶ minket | monda az aʃoni
 ne feli űemmit mert | ez eiel gonozol kel iarni⁷ be me-
 nenek az kamoraba es az eiel az ifiw az aʃonniál hala.
 Az aʃoni zinte tik zo koron⁸ hoʃa hiua az eggik leant⁹
 es monda neki | menniwnk el es az laitrán¹⁰ hagiwnk
 fel az hazra | es megh latod hogy ez eiel boʃut allok az
 ʃarkan | wewen az laitoriat fel haganak az haz heará¹¹
 es vinek ew veleek apro kőwechieket | főwentis¹² vizet.
 Es az három fele allatot¹³ eozue keweruen eiel az ʃar-
 kara [84] hintek | annira hogy az zegeni zarka feligh¹⁴
 megh holtnak teczik vala | meli dolog megí lewen le zal-
 lanak | es reggel az ifiw legen fel kelwen ki vrozkodek¹⁵
 az kapun. Aʃonközbe az polgar haza iwue es zokafa ʃe-
 rent mindennek előtte az ʃarkat megh latogata es monda |
 Oh ʃarka ʃarka de mond megh mint laktal¹⁶ adigh migh
 en ithō nem voltam monda az ʃarka. Vram megh mon-
 dom előzer michioda iwűagokwal vagiwnk ide haza¹⁷ |
 mert aʃoniom az ew matkaiať ez eczaka be bochiatta es

¹ *ultra quam credi potest.* — ² *O miser.* — ³ *nincs.* — ⁴ *in-*
iuste. — ⁵ *amasiae.* — ⁶ *confunderet.* — ⁷ *vindictam sentiet.* —
⁸ *circa gallicantum.* — ⁹ *ancillam.* — ¹⁰ *scala.* — ¹¹ *in summi-*
tate domus. — ¹² *parvos lapillos, arenam maris.* — ¹³ *ista tria.* —
¹⁴ *fere.* — ¹⁵ *recessit.* — ¹⁶ *quomodo tibi erat.* — ¹⁷ *dico tibi*
rumores, quos audiui.

w vele hala | kit bişoni elegge megh feddek es mondom
 ala neki hogy mihelt megh iwnel | ottan mind megh
 nondanam de aşert ew semmit azzal nem gondola. To-
 vabba azt kerded hogi mint laktam | bişoni talam soha
 gonozban¹ nem voltam mint most mert chiak megh nem
 [85] halek oly nagi kw effeo² zakada ez eiel ream annira
 hogy chiak alege vagiok. Mikoron az aşoni ezt hallotta
 olna monda vram bişoni igen hiz az hazug şarkanak
 azt mongia hogy ez eiel nagy şapor effe³ leot | maga
 itemre hazud mert talam mind ez niaron⁴ | sem volt
 ilagofb⁵ ei mint ez eiel vala | monda az aşonnak az
 erie | Ezennel az zomzedot megh kerdem | mert megh
 eked sem hizek inkab hizek az şarkanak | el mene az
 omzedhoz es monda neki şerelmes şomzedom | mond
 megh ennekem ha volt ez eiel şapor effeo vagi nem
 monda az şomzed bişoni eigniehanian iarank ot kin ez
 eiel de nagi zep tizta⁶ ewdeo leon mind virattigh⁷ az
 polgar el haza mene es monda az ew felefege nek. Aşoni
 z mint te mondad az effeo feleol vgi vagion mert igen
 zta ewdeo volt [86] ez eiel. Monda az aşoni vram edes
 ram latode immar vgian nilwan | hogi ez gonos atkozot
 arka chiak hazud es azon gondolkodik korofkenth⁸ |
 hogi im kőztwnk haborufagot şerezhetne | Im annira
 utottam iol tuggia iften hogy az egez varofban gonos hir
 agion hoşam.⁹ Az polgar ezt haluan iarula az şarka-
 poz | es monda neki | tudode azt şarka hogy minden
 apon az en kezemmel attam enned | es azt te nem gon-
 olvad hanē chiak en kőztem es felefegem kőzöt haboru-
 got şerzettel | es ew reaia gonos newet attal⁹ immar

¹ *ita male.* — ² *grando nix et pluvia.* — ³ *grando et plu-*
via. — ⁴ *in isto anno.* — ⁵ *ita serena.* — ⁶ *ita amoena.* —
nincs. — ⁸ *nincs.* — ⁹ *sum diffamata.*

megh az varosbanis. Monda az şarka lattia¹ az nagy iften hogy nem tudok hazudni de az mit hallottam auagi lattam azt igazan meghmontham:² Monda az polgar hazucz ebwl³ | mert lam azt mondad hogy chiak meg nem hol[87]tal az nagy şapor esseoben ez eiel maga⁴ igazan mongiak hogy zep tizta ewdeo volt ez eiel⁴ | im bişoni megh latod hogy soha teobbet nem hazuch⁵ | Ragada az şarkat es ki tekere az niakat.⁶ Az aşoni hogy ezt hallotta volna | nagon megh eorule es monda | Oh en io vram iften elteffen⁷ immar bekewel lakhatwnk | Mikoron az polgar megh eolte volna az şarkat fel tekinte es hogy latta volna az nagi likat az kalitka felet es az laitoriat fel haga es lata az haşhean hat egy saf⁸ viz vagon es az mellet nagy fok keoweczkek es az feowent | kiket hogy lata ottan megh elmere az ew felesegenek alnok fagat⁹ | hogy mind az eiel | az şegeni şarkara az vizet es az feowenies keoweczkeket hintettek volna es az şarka azt hitte volna hogy mind esseo effet volna. [88] Ezvtan le zalla az laitrán es nagi keze kulczolaffal¹⁰ kezde firni es iwölteni | iai hagi veztem¹¹ az en eletemnek viga-fagat¹² az en gonos felesegemnek hazugfagahoz kepoft¹³ im most latom hogy mind igazat mond volt. Ezt mondwán harma zege az ew lanchat¹⁴ es el ada minden morhaiat es az földre mene lakni az kit şent földnek mondanak magiarul deakul penigh terra sancta¹⁵ | soha ez vtan haza nem iwue. Hogy ez beşedet az Cato Mester el vegezte volna monda az Chiazarnak | vram veode

¹ novit. — ² retuli. — ³ nines. — ⁴ nines. — ⁵ talia mendacia et discordiam inter me et uxorem non facies. — ⁶ caput evulsit. — ⁷ optime fecisti. — ⁸ vas. — ⁹ fraudem. — ¹⁰ voce magna. — ¹¹ occidi. — ¹² totum solatium meum. — ¹³ propter. — ¹⁴ lanceam suam in tres partes fregit. — ¹⁵ omnia quae habebat vendidit et ad terram sanctam pergens.

ezedbe ¹ az mit mondek | monda az Chiazar ² de mit nem
 veottem ha vgian bofsus vagiok az gonos aßoniallatra az
 ki az nemes madarat illien nagy hazug faggal eolette
 megh | bißoni mondom gonos aßony volt az | igafßan
 mondom hogj vgian keferwleom az madarat ³ ki az igaffa-
 [89] gert halalt ßenwedet. Aßert im megh latod hogy
 ehiak ez beßedert ma megh nem hal az en fiam. Monda
 az Mefter vram ⁴ ha ezt tehented bißoniara vegre ßereted |
 es iftennek aianlak mindenkoron ⁴ | Az Chiazarne hogi hal-
 totta volna hogy az ifiw el megis es el zabadult volna |
 az naponis halaltul ⁵ oly nagiot iwólte | hogy megh odaki
 s iol hallak vala monda iai ennekem hogy veßek | ne
 totta volna bator iften hogy soha ez földre iwhettem volna. ⁶
 Az Chiazar hogy hallotta volna az aßonnak iaigatasat be-
 nene az agias haßba ⁷ es kezde kerdeni az ßirafnak okat
 s miért mondana azt es monda az aßoni nincze iftenert
 nnek nagy nilwan valo oka im feleseged hazas tarsod
 agiok megis az te atkozot fiad megh akar vala zepleo-
 iteni ⁸ iften soha ne atta volna latnom or [90] chamat
 mind elzaggatta | es verbe ferteztette | az fogadag ⁹ hogy
 megh eoleted. Im megis el | mire nefiriak monda az
 Chiazar bißoni ¹⁰ eoreomeft akarnam | ket kezemelis ten-
 em ¹⁰ es igaffagot zolgaltatnam de mai napon ¹¹ monda
 z eggik melftere egy peldat | es chiak aßert halaztam

¹ intellexistis? — ² Ait ille, per optime. Qui ait: Nonne illa
 ait maledicta mulier, quae sic occidi fecit picam per menda-
 am. — ³ pice compatiar. — ⁴ Omne si sic feceritis, prudenter
 agitis. Sed habeo vobis gratias, ut filio vestro propter me peper-
 istis deo vos recomendo. — ⁵ salvatus esset. — ⁶ ut usquam
 cor imperatoris facta sum. Utinam mortua fuisset, quando ad
 artes istas veni. — ⁷ cameram. — ⁸ sum dilacerata et cruore
 perfusa. — ⁹ promisisti. — ¹⁰ libenter vellem tibi placere. —
 die hesterna.

marol el | monda az aſſoni | vram cziak az Mester hazug-
 ſagara hattad el¹ az te ſententiadat | hitemre zep dolog
 ez² | Biſſoni mondom neked hogy vgi történik dolgod
 mint az egy Chiazarnak történt volt az ew het meſtere-
 wel | monda az Chiazar kerlek mond megh ennekem³
 mint iartak volt³ monda az aſſoni mire kepeſt mongiam
 ha tudom hagi ſemmit nem haznal mert ha haznalna im
 igen zep peldat mondanek de ſemmit nem haznal⁴ kit
 en biſſoniara az te iteleſtednek megh tartasara mon-
 [91] dok altalan fogwa biſſonniai tuggiad⁴ hogy az te fiad
 meſteri mind az te romlaſodra inchielkednek.⁵ Ezt pe-
 nig vgian pelda ſzerentis⁶ megh mutatom te neked |
 monda az Chiazar de io aſſoni hiſſem⁷ az mi towab hal-
 lad mi nem el hallgattatik⁷ mert iol lehet az ew ſenten-
 tiaiat touabra hallaztottam⁸ de nem attam aſſert en ele-
 tet ew neki | de mongi ennekem egy peldat kibeol en
 tanulhaffak magamat megh otalmazhatnom⁹ | Monda az
 Chiazarne eoreomeſt de kerlek tartz ſiwedbe az mit mon-
 dok es el kezde eſſen modon bezelleni.

[92] Negied bezede az chiazarnenak, mi modon
 heth Beolcz Meſterek az egi Chiazart eordegí tudó-
 maniokwal megh, Bwueoltek volt¹⁰ es ezert mind
 feieket zettek volth.

REgen valanak Romaban het bölcziek kik által birat-
 tatik vala¹¹ mind az egez birodalom es annak felette
 megh az Chiazarral mikeppen immar moſtan az te het

¹ distulistis. — ² Certe dico vobis. — ³ hoc. — ⁴ nines. —

⁵ operantur. — ⁶ per exempla. — ⁷ quod differtur non auſſer-
 tur. — ⁸ distulerim. — ⁹ per quod potero melius precavere. —

¹⁰ magicis artibus incantauerant. — ¹¹ regebatur.

bőlcheid teznek. Annira hogy az Chiazar semmit ew tanachiok nelkwl nem teſzen vala ez het Meſterek hogy latak hogy mindenben chak az ew akarattiok volna az Chiazar-nal ¹ | Azt ſzerzek az ew erdengeſſegekkal hogy az Chiazar migh az haſſban volna addigh az ew ſemewel tiztan latna | de mi helt az palotabol ki lepnek aſſonnal semmit nem lat [93] hatna mint egy vak vagi gialok iarna vagy lowon ezt kenig aſſert tewek hogi ² itkin az Chiazari iwuedelme-wel meg rakodnanak ² egyczer megh keſertek ha megh adhatnak az Chiazarnak haz kiwl valo latafat vagi nem | es ſoha megh nem adhatak | es eſſen modon az Chiazar nagi fok eztendeiglen mind vakon ele az palato kiwl. Mikoron az bőlchiek illien igen el birtak volna ³ az Chia-zart | azt ſzerzek ⁴ es az kialtatak nagi bwntetes alat hogi valaki almot latna hat ew hozzaiook iwne | penzt vele hozwan | es ew ne kik az almot megh magiaraznaiak Annira hogy immar vgian nagi fok penzt giwtôttek vala | es ſokal többet hogy nem mint az chiazar az ew iöwe-lmeböl | mikoron egyczer az Chiazar az feleſege mel-et ewlne az aſſtálnal igien kezde ſirnia ⁵ kinek monda az Chiazarne | oh en edes [94] vram miért ſirz illien igen | monda az Chiazar oh aſſoni nagi fogiatkozaſom agion ⁶ | mert migh az palotaba vagiok addigh mind iol atok | es mihelt ki megiek ottan egy czalatis ⁷ nem latok | Londa az aſſoni tegy az en tanachiom ſerent es fogadom hogy megh nem banod | im az te palotadban het beol-niek vadnak kik az te birodalmadat biriak ⁸ | azokkal

¹ *in omnibus imperatorem assentire.* — ² *ut liberius imperariis rebus possent se intromittere et lucrum inde acquirere.* — *subiugaverant.* — ⁴ *ordinaverant.* — ⁵ *flebat amare.* — ⁶ *ma-num defectum patior.* — ⁷ *nullam rem.* — ⁸ *totum imperium gunt.*

vegez az ted okodrol¹ | es ha ewk bwneofeok leznek
 aßonnal megh efmered mel dologh ha ew twleok leend
 mind halalra meltok. Aßert hald megh az mit neked mon-
 dok | kwlgy eßennel ew erettek | es az te fogiatkozafo-
 dat² ad eleikbe | es vegre had megh nekik feiek veztese-
 ben hogy az te ßemedet megh giogicziak es bißoni hißem
 hogy meg giogiwlz³ ha ezt mielended | engedefnelkwl.³
 Monda az Chiazar foga [95] dom az te zodat es legottan
 be hiwata mind az beolchieket | kik hogy el iwttenek
 volna monda nekik az Chiazar | ßerelmes hiweim iol
 tuggiatok hogy migh itben vagiok az palotaban | mindent
 iol latok es ha ki menendek femmit nem latok | azert
 kerlekis titeket es hagiom feietek | veztese alat hogy ezen-
 nel az en ßememet megh giogchiatok hogy ahaz kiwlis
 lathafak es ha ezt tezitek megh megis aiandekozlak mon-
 danak az beolchek felfeges vrunk bißoni igen nehez dol-
 got kiuanz de agi minekwnk tiz napot kin oruoffagot
 gondolliwnk⁴ es az napra megh felelwnk | Monda az
 Chiazar bator vgi legien ez vtan el menenek es gondoliak
 vala⁵ hogy az palota kiwlis lat hatna az Chiazar nem
 tehetek es ygen megh ßomoro [96] danak es mondanak
 ew keoztök ha valami modon az Chiazarnak ßemet megh
 nem giogithattiwk mind halalnak vagiwnk fiaí | el iariak
 vala mind az egez birodalmat ha valami oruoffagot lel-
 hetnenek⁶ | tertenek hogi mikoron egi varofon altal
 mennenek az varofnak közepin talаланak giermekeket
 hogi iaczananak egi ember megien vala vtannok aran-
 nial⁷ es ezt mongia vala nemes vrain egy almot lattam

¹ cum illis causam vestram ad finem deducetis. — ² defe-
 ctum. — ³ nines. — ⁴ pro induciis. — ⁵ intra se deliberantes. —

⁶ si a casu possent pervenire per aliquem ad rei veritatem. —

⁷ cum talento auri.

z eiel mongiatok megh mit iegez¹ es araniat zokaftok
 erent² egy giermek az teob giermek kőzöt hogy ezt
 alla | monda neki ne ad nekik az araniat demond megh
 ekem az almat es megh magiarazom | es monda az em-
 er azt lattam hat az en giwmőlcz kertemben egy kut
 ew forrana fel³ igen zep meli kut feobeol anni apro
 orradekok fornak vala ki⁴ hogy mind az [G97] egez ker-
 et megh teolteottek vala vífel Monda az giermek menniel
 egy egy kapat⁵ es az kut feo helien afd megh | es ot
 anni kenczet talalz | hogy megy az nemzeteodis mind el
 hetnek holtig vele nagi gazdagon⁶ ezt haluan az ember
 haza mene es azon helien megh afa az feoldet es anni
 intchet lele hogi megh az ew baratijs nagon megh
 azdagulanak beleole. Mikoron kenigh az kenchet megh
 elte volna az giermekhez mene | es megh monda nagi
 gan neki hogy az kenchiet megh lelte volna es ada az
 ermeknek ket darab araniat⁷ az magiarazafert | es nem
 eue el az araniat az giermek hanem monda. Tauul
 gien az en twlem inkab imagiad iftent en ertem⁸ | mi-
 pron az beolchiek hallottak volna | hogy az giermek az
 mat illien beolchien megh magiarazta vol[98] na mon-
 anak az giermeknek oh te nemes⁹ giermek ki newed¹⁰
 oda az giermek Seruilius¹¹ newnem | Mondanak az
 efterek űerelmes eochienk¹² a mint lattiuk nagy beol-
 chiefegh vagion benned azert im egy dolgot adunk eleodbe
 kerunk hogy mongy igaffagot rola¹³ | monda az gier-

¹ mihi interpretabimini. — ² hiányzik: vobis dabo. — ³ ut
 medio pomerii mei quidam fons scaturiret. — ⁴ a quo tot
 auli procedebant. — ⁵ ligonem. — ⁶ tu et omnes de parentela
 a diuites eritis. — ⁷ duo talenta auri. — ⁸ rogare deum pro
 e. — ⁹ bone. — ¹⁰ quod est nomen tuum. — ¹¹ Serlinus. —
 charissime. — ¹³ veritatem in hoc.

mek mongiatok es mondanak az mefterek Chiazar az mi vrunk mikoron az palotaba vagion mindent lat | es ha ki megien az palotabol laban vagy louon aßonnal femmit nem lat. Azert ha ewtet megh giogitanad neked iol megh fizetnek | monda az giermek az mit en twlem kerdetek tudom en azt | mondanak az beol chiek io ifiw kelle¹ teged az Chiazarhoz vinnunk vagi nem | monda az giermek kel felettebis² es ezen modon az giermeket az Chiazarhoz viuek es mondanak felleges vrunk im [99] egi giermeket³ hozank es ez akaratod ßerent megh giogit⁴ monda az Chiazar io hiweim aggiatoke tanachiwl hogy megh fogaggiam⁵ az mit az giermek mondand mondanak az mefterek aggiwk vram igenis mert mi megh kefertettwk az ew beolchieseget | az Chiazar fordula az ifiwhoz es monda neki edes fiam megh tudnade mondani ennekem az en vakfagomnakokat es megh tudnade giogitani? monda az giermek igen iol tudom | monda az Chiazar immar mi modon chielekezel velem | monda az ifiw menniwnk be az agias hazban ahol halz | es im megh mondõ mit miwel⁶ | kettõ az Chiazarral be menenek es | az giermek hagi az chiazar agiat meg neze mõda azchiazar zolgainak hamar vegietek el iñet az agiat es az agialat ezeñel chiodat⁷ lattok mikorõ az agiat el vittek volna oñan hat [100] az agi helien vagion egi kut fw mel kut feobeol het foliadekok folnak vala ki⁸ | monda az giermek ime vram egy kut few az ew het forrafiwal az te agiad alad vadnak addigh soha az palota kiwl nem lat-hacz | ezt az Chiazar igen chwdallia vala es monda io

¹ *placeret ne tibi.* — ² *vtique.* — ³ *vnum adolescentem.* — ⁴ *qui voluntati vestre per omnia satisfaciet.* — ⁵ *permittitis ne id ratum habere.* — ⁶ *quid faciendum sit.* — ⁷ *mira.* — ⁸ *habens septem riuulos bulientes.*

fiam kis gyermek mimodon vezthettiwk el innen¹ ez het foliadekot mind kwt feeftwl monda az gyermek chiak egi modon es ha vgi nem chielekedendez soha tellies latofod nem leſzen² | Mi modon mond megh azt ennekem es mind az teſzem az mit mondaz es kiwanz | Monda az gyermek az het foliadekok nem egiebek | hanem chiak az te het beolcz mesterid kik engem ide hoztanak es kik az te birodalmadat mindenkoron nagi hamiffagokwal es arwltatasokkal³ tennen magadatis birlak ezek tewek az ew őrdengeffekkel⁴ hogi az palota kiwl [101] ne lathatnal ſjemeddel | es oruoffagot immar soha nem lelnek kiwel megh vigasztalhatnanak⁵ | Annak okaerth eſjennel mindeniknek feiet el veteffed es eſzen modon el vez az kut feo mind foliadekiawal egietemben. Az Chiazar az gyermeknek minden zawat meg fogada es eſzen modon chielekedek | Annak vtanna monda az gyermek vram immar ewl fel porozkadra⁶ es ier ki las vilagot | es eſzen modon az Chiazar az ifiwnal egietemben nagi vigafagal iargala es ſjabadon lat vala mint zinte annak eleotte es az Chiazar az Seruiliuft nagi fok kenchel es iozaggal megh aiande koza es nagy tizteffegre emele. Hogi az beſzedet el vegeze az aſſoni monda vram ertede mit mondek monda az Chiazar iol ertem | Biſſon io peldat mondal nekem monda az aſſoni vram zinte igi akar [102] nak te neked tenni az te beolcz meſterid | hogi⁷ az ew meſterfeggel valo hazugſagokwal megh mentheffek az ew tanituanio- kat es ewtet oztan te raitad vralzkodtaffak⁷ mert az egi kwt feo az te fiad | es az het foliadekok az ew het meſ-

¹ *quomodo fons poterit amoueri.* — ² hiányzik: *Ait imperator.* — ³ *falso modo et proditorie.* — ⁴ *incantamentis.* — ⁵ *remedium quoque apponere ignorant.* — ⁶ *gradarium.* — ⁷ *per eorum narrationes, ut filius tuus super te regnet.*

teri | es soha addigh az te fiadat megh nem eolheted migh nem az het foliadekot az az az het mestereket megh eole-tended meli kwt fw az az az te fiad keonien el vezhet azutan aßert hogi az ew mesterijtul ne vehessen valami alnokfagot¹ akazzak fel eleozer az te fiadat | az vtan keoniw leßzen az mestereket fel aggatni es eßzen modon birodalmadat iol birhatod | az Chiazar leg ottan hagia hogi az ew fiat az akazto fara vinneiek.

[103] Negied ki vitele az chiazar fianak ew mesterre Malchiorak² bezedewel menre megh halaltul.

MIkoron immar az zolgak vinneiek az ifiat akaztofara wuolti vala az kőz nep ime az Chiazarnak egi fia akasztani vitetik | es ime negiedik mester kinek neue Malchiorak igen őztőwer ember³ | wluen egi porozkan hogi az giermeket elől talala feiet haitogata az giermek mint ha azt mondana emlekezzel megh rolam atiam eleot. Az keoz nep wueolti wala hogi fietne az palotaba es mentene megh az ifiwth monda az mester io vrain ne fieffetek vele es ha az iften segel ma megh mentē halaltul ewtet | ezt mondwan el wte az lowat⁴ | es hogi iwtath volna az palotához le ßalla es bemene [104] es keozeone az Chiazarnak monda az Chiazar iften el vezessen teged gonos ven aßu ember⁵ mert engem megh chialal. Adam az en fiamat nektek tanitani az korth zol vala⁶ | es im nemawa teottetek minekokaert ma megh kel halni mind ew neki mind tinektek ieleßben aßert⁷ hogi felesegemet

¹ *fulcimentum.* — ² *Malchiorach.* — ³ *macilentus valde.* — ⁴ *festinans.* — ⁵ *maledicte senex.* — ⁶ *bene loquentem.* — ⁷ *et quod peius est.*

megh akarta eolni | Monda az Mester bişoni nem erdemlenek twled illien beşedet | mert chiak az egi isten tuggia mert nem zol most az te fiad megh penigh teis megh tudod de megh nincz ideie hogi rola bişonifagot vennel¹ | Mikoron penigh azt mondod hogi felesegedet akarta megh eolni² nem kel hinni es nagio b bişonifagh megh erreol leşen ieowendeore² | ha penigh feleseged zawara megh eoleted az te fiadat ez mai napon | igen felek raita hogi vgi ne teortenniek dolgod mink az [105] egi agi³ viteznek az ew felesegewel | monda az Chiazar gondolode şegen ember hogi ollian modon tegietek en velemis mint regen az het beolchiek az egy chiazarral teottek volt monda az mester vram ninchien nekwnk arra zandokunk hogi | mi valamiben nekedenk a mit egi auagi ket ember chielekedet gonoczul azzal nem kel mas embert bwntetni az ki nem miweli | Minden fele allatban auagi şerzethen lelhetunk⁴ fok iokat gonozokatis | de ezt bişonnial mondom hogi ha az te fiadat megh eoleted az te feleseged zawara ez mai napon igen gonozul teortenik dolgod | es ezt nilwan valo peldauaal megh bişonitom. Monda az Chiazar eoreomeşt akarnam bişoni hallani azt mi volna az az gonozt kit mondaz ieowendeore lenni⁵ | monda az mester ha az ifiat hatra hi vatnad megh [106] mondanam | leg ottan hagia az Chiazar az Ifiwth hatra hinia es az temleoz be vetni el kezde az mester bezelleni illien modon.

¹ sed nondum tempus advenit ut hoc experiamini. — ² verba ista non sunt fide digna, indigent autem maiori probatione. — ³ seni. — ⁴ in omni enim statu sunt. — ⁵ Et quod hoc erit libenter audirem.

Negied mesternek bezede egizen telt vitez ¹ fele-
fegerwl ki egi katonat ha lalra zeret volt az ew
Annianak engedelme nelkwl.

VAla egi neminemw vitez ² ki nagi fokaig feleseg nel-
kwl leon | vegre iwuenek ew hozza az ew barati mint
im te hozzad az orzagh feiedelmi ³ iwuenek es adak neki
tanaciul hogi megh neoznek ⁴ | Ez vitez hogi nagi fokzor
zorgalmaztatnek ⁵ baratitwl az hazaßagra rea haila ⁶ es az
ew barati Romaban lelenek neki egi igen zep leant |
melliet hogi az vitez megh latotvolna legh ottan megh
ßeretwen hozza veue ⁷ es [107] chioda igen ⁸ ßereti vala |
harom eztendeig nagi ßeretettel elenek egi massal de egi
gier mekek sem leßen vala mikoron egyczer reggel fel
keolt volna es az egy hazhoz ⁹ ment volna az aßoni |
eleol ¹⁰ talala ewtet az ew annia, es monda neki oh en
edes aniam iften aggion io napot ¹¹ | monda az annia
fogagi iftē ¹² edes leaniom | de mond megh ennekem mint
ßereted ¹³ az te feriedet | monda az lēania bißoni eleg
gonozul ¹⁴ mert akar egy teoke mellet ¹⁵ fekwnnem az
agyba akar ew mellette mind egi arant esnek ¹⁶ | semmi-
nemw testi vigafagot ¹⁷ nem vehetek ew tule | de ßent
aßoni vgi segellien ¹⁸ hogy egiebet valaztok magamnak
kit ßereffek | monda az annia ne tegy bißoni ollian gono-
zul es ingien gondolatodban se legien az ¹⁹ io leaniom |

¹ *cuiusdam equitis aurati.* — ² *miles quidam senex et iustus.* —
³ *satrapae.* — ⁴ *ut uxorem acciperet.* — ⁵ *sollicitatus.* — ⁶ *victus*
addixit. — ⁷ *eam desponsauit.* — ⁸ *miro modo.* — ⁹ *ad ecclesiam.* —
¹⁰ *in via.* — ¹¹ *dominus sit tecum.* — ¹² *et tecum.* — ¹³ *quomodo*
tibi placet. — ¹⁴ *pessime.* — ¹⁵ *iuxta truncum.* — ¹⁶ *eque valet.* —
¹⁷ *solacium corporale.* — ¹⁸ *csak et ideo.* — ¹⁹ *nec proponas tibi*
talem viam.

mert im immar fok ideie hogy az te atiad dal eggíwt
 [108] vagiók | de foha illien bolondfagnak magamat nem
 bochiattam ¹ | monda az leania ania nem chioda ez merth
 mind ketten ifiak ² voltatok egy mas vigaztalafat erzettetek ³
 de nem ollian az en agh vram | mikor az agiban fezik
 mellettem hideg es hatalmatlan ⁴ es mint egy hazontalan
 megh azot tőke ⁵ | aſert altalan fogwa maſt akarok ſe-
 retni | monda az aſonnak az annia | ides leaniom immar
 ha egiebet akarz ſeretni mond megh ennekem kit ſerecz |
 monda az aſoni biſzon az mi varunknak tiztartiat ⁶ |
 monda neki az annia mire ſereted io leanium az tiztartot
 nem iob volnae valameli egieb vdvarbeli nemes ifiat
 ſeretned | hogy nem mint az te zolgadat | auagi valameli
 vitezt ⁷ ſeretnel | monda az leania | nem imez penigh az
 oka ha valameli vitezt auagi vdvari ifiat ſeretnek ha-
 [109] mar megh elegedneiek ew en velem ⁸ | es el hadna
 es annak felette megh meuetne | es rolam beſellene min-
 lenwt ⁹ de nem igi vagion az tiztartónak dolga merth ha
 valakinek megh mondana ottan gonozul iarna | es vala-
 mit kerendek ew tule megh aggia aſerth nilwan tiztartot
 akarok ſeretnem | monda az annia hald meg az en tana-
 chiomat | es hiſem hogi haznos leſen te neked az ven
 emberek igen kegietlenek keſercz megh ¹⁰ es ha megh
 nem bwntet erette bator tiztartot ſeres az vtan monda az
 leania | oh en edes aniam nem varhatom ollian fokaigh |
 monda az annia mind en ream kerlek fogagy zot ¹¹ keſercz

¹ *nunquam me de tali fatuitate intromisi.* — ² *iuvenes.* —
et vnus solacium ob alio obtinebat. — ⁴ *impotens.* — ⁵ *in-*
tile lignum aut truncus. — ⁶ *certe presbyterum huius ecc-*
esie. — ⁷ *militem vel armigerum, quam presbyterum.* — ⁸ *cito*
e me saciatus esset. — ⁹ *ac etiam me in confusionem et obpro-*
rium haberet. — ¹⁰ *tempta eum prius.* — ¹¹ *sub benedictione*
mea acquiescas mihi.

megh eleozer ewtet | monda leania bator megh kefertem
¹ de egiwld kenniat kezdē vallani ¹ mond megh azert mi
 modon keferchiem meg monda az annia egi faia vagion
 ew [110] neki az kertben kit igen ſzeret | es mikoron ew
 niulazni ² megien vagd le az giw meolcz fat es ha azt
 neked el elengedi bator ſzereffed az tiztartot monda az
 aſſoni megh latod ania hogy biſſoni megh ſzerzem ³ es ez
 vtan el haza mene | megh kerde othon az ew ferie hol
 iart kefet volna (mert bannia vala) ⁴ monda az aſſoni
 vram nē voltam egiebwat hanem az ſzent egyhazban valek
 ot predikachiot ⁵ hallek es aniamwal bezellek | monda az
 vitez igen ſzeretem azt hogy mindenkör ⁶ predikachiora
 meg es iftent zolgalod ⁶ | ez vtan az vitez az mind zokta
 vala niulazni mene es hogy el ment volna monda az
 aſſoni az kerteznek io atiamfia latod hogy hidegh vagion ⁷
 es az vram igen megh fazik az niulazafban ⁸ aſſert ier az
 kerbe vagi fat kiuel fwteozzek ⁹ mōda az kertez bator ¹⁰ |
 es fel veue az [111] kertez az feitzet el be mene az kerbe |
 es az aſſoni mind iaraſt vtanna | es migh az ew vra plan-
 talt faiat el ere addigh mind forgachiot ¹¹ zedegete |
 monda az aſſoni ot az kerteznek | kertez vagd ki ez vion-
 nan plantalt ¹² fat monda az kertez hogy iftenert ¹³ ha
 vram mind az teobbinel inkab ſzereti | Az aſſoni ezt hogy
 halla veue az feizet es ki vaga twuebeol ¹⁴ | es az teob fa
 keozeot az zemben ¹⁵ vete eftwe fele meg iwue az vitez
 az niulazafbol igen fazwan | az aſſoni ki mene eleibe es

¹ nines. — ² ad venandum. — ³ adimplebo. — ⁴ at maritus
 tarditatem ipsius egre ferens, ubi fuisset, requisierat. — ⁵ di-
 uina. — ⁶ omni die mane queras regnum dei. — ⁷ ventus vali-
 dus est. — ⁸ in aduentu suo. — ⁹ per quem posset calefieri. —
¹⁰ bonum est. — ¹¹ superflua ligna. — ¹² nines. — ¹³ absit a me. —
¹⁴ totaliter succidit. — ¹⁵ in ignem.

az fellie zeket tewe az zen melle¹ es oda wltete: mikoron egi oraig ot wlt volna megh erze az fanak zagat es oda hivata az kertezt monda io attiamfia zinte ollian bwz iw ki az zenböl mint ha az vionnan plantalt² fa egne benne monda az kertez | Aşoniom parancziola hogi azt ki vagiam | monda [112] az vitez bişoni bannam³ ha azt vaktad volna le | monda az aşoni bişoni az faczkat en vagam le de azert hogi tudam hogi igen megh faznal az niulazafban es vgy chinalek neked şenet benne | monda az vitez iften el vezeffen⁴ mert tuttat hogi azt mindeniknel inkab şerettem azert vagtat le boşufagomban⁵ | Ezt halwan nagon kezde firni es keonywezni az aşoni es monda vram lam io vegre⁶ teottem es hogi nem vezed io newen.⁷ Monda az vitez none firi meniuel wele most⁸ de reggel fel kele az aşoni es hogi az egi hazhoz mene eleol talala az anniat es monda neki | Ania edes aniam megh kefertem vramat es hogi latta volna hogi egy kichinnie⁹ firnek bişon chiak egi gonos beşedet sem monda hanem megh bochiatta bwneomet | Azert bişon immar tiztartoz megiek vigad[H113]ni¹⁰ monda az annia oh edes leaniom iol lehet az ven emberek el engedik egyczer felelegek bwnet de mazzor bişoni el nem engedi aşert megis azt mondom hogy kefercz megh megí ewtet ecczer monda az aşoni oh edes aniam¹¹ nem tudod am mostis meli nagy kent vallottam kefefemmel. De ha tudnad bişoni keferulnel raitam oli igen kiuanom az tiztartos katonat.¹¹ Monda az annia | Edes leaniom immar egyczer en erret-

¹ *cathedram iuxta ignem posuit.* — ² *noviter plantata.* — *absit.* — ⁴ *maledictionem dei habeas.* — ⁵ *nincs.* — ⁶ *propter onum tuum.* — ⁷ *in bono.* — ⁸ *ad presens remitto.* — ⁹ *modicum.* — ¹⁰ *nincs.* — ¹¹ *non possum ulterius expectare, quod tan-
tas punctiones sustinui propter amorem presbyteri quod etiam
eberos michi compati.*

tem megh kefertetted | de kefercz megh immar az te edes
 attiadertis ¹ kerlek | es ha neked eztis el engedi bator
 az katonat fereffed | Monda az leania Bizoniara nagy
 kin ennekem azt varnom | de im azt megh chelekefsem
 atiamert hogi megis megh kefertem egyczer de mond
 megh ennekem mimodon keferchem megh ewtet | Monda
 az annia egy kis ebeczkeie vagion neki ² igen [114] zeret
 afert hogi az ew agiat mindenkor őrízne | öld megh azt
 vgian ew előttte | es ha azt el engedi bator katonat zeref
 monda az leania megh főrzem aztis | Denem hísem en
 azt hogi fenki ezt keferteneie | anniaert vagi attiaert |
 mit en chelekefsem az ti fjerelmetekerth: mikoron imar
 el haza iwt volna | nagi fjeppen az agiat barfonnnial es zep
 verős kamukawal be vona ³ az vitez megh az zennel hogi
 volna ⁴ az ebeczke be iwue es fókafa fjerent az agyra
 fekwuek | Az afoni ezt megh latwan megh ragada az
 ebnek ket vtolfo labat | foga es mind addigh vere az fal-
 hoz migh nem az agia veleie ki omlana. ⁵ Az vitez hogy
 ezt lata fel vgordek ⁶ es monda oh atkozot gonos afoni
 mire hogi ⁷ az en fjerető ebemet vgian előtttem megh öld
 monda az afoni | Ides ⁸ vram nem latode hogi az agiat
 arani [115] as barfonnnial ⁹ be vontam es az eb az ew faros
 labaiual ¹⁰ mind el rutita ¹¹ | mōda az vitez inkab fjerettē
 en mind az agi nalis az kis ebeczket | Monda az afoni
 nagi fjraffal | no latō en hogi az mit io vegre ¹² chiele-
 kezem mind gonos newen vezed te ¹³ | hogi az vitez
 latta volna hogi iaigatna es feiet verne monda ne firi

¹ *propter benedictionem patris tui.* — ² *catellum habet; hiányzik: quem.* — ³ *lectum de purpura et palla preparavit.* — ⁴ *iuxta ignem sedebat.* — ⁵ *donec cerebrum circumquaque fuit effusum.* — ⁶ *nincs.* — ⁷ *cur.* — ⁸ *nincs.* — ⁹ *preciosis pannis.* — ¹⁰ *de luto veniens.* — ¹¹ *defedat.* — ¹² *propter bonum vestrum.* — ¹³ *vertitis in malum.*

hag¹ iarion legi eſzen maſod vendegem¹ | monda az aſſoni
 Vaiha adna iſten hogi en az te erkwlchiödöt megh vehetnē
 es neked kellenek.² Reggel fel kele es hogi az egihazhoz
 menne az ew añiat az terdeplözekben³ talala | es mōda
 neki Ides aniam immar tiztartos katonat akarok ſjeretnē |
 mert biſſon meg fizettē az ew ſjerelme arrat⁴ hogi eddig
 varam meg keſertē az en vramat az mint montad vala de
 hogi firni kezdek ottan meg kerlele maga⁵ az ebet megh
 ōlem mōda az añia higgied io leaniō ninchien kegietlen-
 ſegh az agh emberek kegietlenſege [116] felet de kerlek
 megis megh keſerchied egyczer monda az aſſoni biſſoni
 abba ſemmi nem kel⁶ edes aniam | mert ha tudnad meli
 nagi kinom volt immar az wdwarbiro miath⁷ biſſoni megh
 tenen magadis engednel az en akaratomnak | monda az
 annia kerlek io leaniom fogagy zot es tōbbe nem bantlak
 vele⁸ | iol erted meni kent az te zwleſedben vallottam | es
 meli nagi kinnal fel tartottalak⁹ mind aſſert kerlek hogy
 harmadzor keſercz megh ewtet es azt fogadom hogi ha
 ezt bwntetes nelkwl el zenuedi az te agi vrad ſoha nem
 zolok bator az katonahoz meni | monda az aſſoni ania
 nagiob kin ennekem enni ideigh az katonatul magamat
 meg tartanom¹⁰ | de mire hogi iſtenre fogadad hogi
 teobbe engem nem vonſas megh az katonatul¹¹ mond
 megh hogy keſergeſſem megh ewtet | monda az an-
 [117] nia a mint en ertem az te atiadnak vaſarnap¹²

¹ tibi ad presens remitto. — ² cor vestrum cognoscere, quod vobis possim placere. — ³ matrem orantem. — ⁴ care amorem eius emi. — ⁵ mihi remisit ex toto corde. — ⁶ inuanum laboras. — ⁷ pro amore presbyteri. — ⁸ amplius te non impediam. — ⁹ quod lac ex mammillis meis suxisti et quantas dolores propter te sustinui in partu. — ¹⁰ abstinere. — ¹¹ me amodo non impedies. — ¹² ut mihi bene constat, vir tuus die dominica proxima.

nagi vendegsege¹ leſzen holot lez teis mind ferieddel egietemben | es nagi fokban az Romai fwfw polgarok² es mikoron immaran az aztalhoz ewlnek az te ferieddel ellenben ewtek le ketten | orozwa auagi titkon az te kwlchidat keofd az abroz vegehez³ es mond megh ime meli feledekön vagiok | im az en keſemet az kamoraban felettem | es ezt mondwan vgorgial fel az aztaltul | es az abroft rancz el a kwlchial es vgi tetteſfed mint ha bankodnal raita⁴ hogi teotted | es ha eſert megh nem bwntet⁵ az en iſtenem elet fogadom⁶ hogi ſoba nem banom akar kiwel baratkozzal | monda az leania eztis megh keſertem iſten maraggion hozza⁷ haza mene az aſſoni | es hogy az vaſarnap el iwt volna es az hagiort orara⁸ az vendegek be giwltenek volna az ew attia az [118] elſeo helyre ewle es az aſſoni | az ew leania ellenbe ew hozzaia es az teobbies le telepedenek mikoron immar az aztalrakwa volna etkekkal borral kenierrel⁹ | monda ez aſſonij ime meli feledeken vagiok az keſt az kamoraban hattam volt el megiek ide hozom | hogi fel vgordek | nagi hertelen el ranta az abroft az kwlchial es mind valami az abrozon volna | az vitez mindgiaraſt hogi mōdhatatlan megh haragut vala wi abroz t ſerzete az aztalra | es mindent vionnan ſerze | es iollehet igen ſegienli vala de aſert nagi vigan kinalia vala az vendeget | es az ebed¹⁰ fel kelwen az vendegek haza buchiwzanak¹¹ | reggel az vitez predikachiora mene es egi predikachiot halla¹² kit mikoron el vegeztenek volna az barbelihoz¹³ mene | es

¹ *convivium.* — ² *nobiliores.* — ³ *clauem tuam secreto mappe alligabis.* — ⁴ *cum dolore.* — ⁵ *et si tunc penam euaseris.* — ⁶ *rotum deo facio.* — ⁷ *valedixit quoque matri.* — ⁸ *hora debita.* — ⁹ *pulmentis ac diuersis ferculis esset plena ac vino.* — ¹⁰ *finito convivio.* — ¹¹ *omnes militi gratias agebant.* — ¹² *ecclesiam intrauit missam audiuit.* — ¹³ *ad barbitonsorem.*

monda megh tudode vagni az eret¹ | ha mutatandok valamelliet az en felelegemen hogi az vert ki vened. Monda az bar[119]beli igen iol tudom monda az vitez iwy vtannam es hogi be menenek | oda mene ew maga ahol az aſſonij fekzik vala es monda keli fel igen hamar monda az aſſoni megh ninchien harom ora | monda az vitez ha megh chiak egi volnais² keli fel mōda az aſſoni oh en edes vram mire keoltez moſt fel³ monda az ura vert vegienek mind az ket karodon⁴ | Monda az aſſoni oh edes vram ſoha megh en raitam kōppōlt ſem vōttenek⁵ | monda az ferie bizon hiſſem hogi nem vōttek es azert miuelz illien bolondczagokat⁶ iute ezedben meni bozzufagokat⁷ tōl ez napokban raitam elōzer az en zereteo⁸ famat le vagad | maſodezer ebemet megh ōled | Ime harmadzor nagi ſegienemre lerantad az abrozť az aztalrol meli vetkek mind az gonos verbeol leznek⁹ Annak okaert azt akarō hogi ki vegiek az gonos vert beleoled | hogi maſodezor¹⁰ ne hoz valami zegienben | [120] hogy ezt halla megh iede es nagy firwan fel kele es az ew kezeit az egre fel terieztwen monda. Vram vram | ſzereteo vram irgalmaz ennekem | monda az ferie iſtentwl kerı irgalmaffagot ne en twlem | teriezd ki az te karodat hogi vagiak megh az eret | mert ha ki nem teriezted maid az ziwedbeol vetetem ki az vert iuſſon ezedben meni ebſegeket¹¹ tōttel ez napokban raitam | az aſſoni ki teriezte az ew kariait | es monda az ven vitez az Barbelinak vagd io mellien neki¹² | mert biſſon igen ewtlek | ez megh lewen monda az barbeli kōfd be immar az keze det es

¹ sanguinem elicere de vena. — ² et si non fuerit hora prima. —

³ cur surgere debeo. — ⁴ facies minutionem in utroque brachio. —

⁵ nunquam feci minutionem. — ⁶ ideo insanis (es). — ⁷ quae. —

⁸ nines. — ⁹ ex corrupto sanguine ortum habent. — ¹⁰ de cetero. — ¹¹ quanta mala. — ¹² tangas satis profunde.

teriezd ki az mafik karodatis | monda az aſzonij. Oh edes vram iftenert irgalmaz nekem mert im megh halok. Monda az vra | aha ezt az kor kellett volna meg gondolnod mikoron az harom bozzufagokat¹ miuelted | hogi ki ter ieztette volna az mafik kariat az aſſoní | megh [121] Vaga ereoffen az barbeli | es annira kezde ki folni az ver | hogi megh az ſhineis el veze ez vtan az agyra fekutek | es monda az vitez neki eregi immar es fekugi le es gondold megh immar hogi mindent iol chielekeggiel inkab hogi nem gonozt. Ezt mondwan az agyra be mene az aſſoni es hozzaia hiwa az ew leaniat² es monda | hamar meni az aniamert hogi iwieon ide migh megh halok. Mikoron az ew annia meg hallotta volna nagi eoreomwel hozza mene | kit hogi lata az aſſonij monda oh en edes aniam im megh holtam feligh³ kinek enni vire ki folia vagas miat. Monda az annia | Ih nam⁴ mondam hogi az ven embernek nagi haragia vagion kiuanode moſtan az katonat ſheretni | Monda az aſſoni az annianak de eordegh vigie el az gonoz lator katonat.⁵ Soha ennek vtanna nem [122] akarok egiebet az en vramnal ſheret nem migh elek. Hogy ezt el vegezte volna az Beolcz Meſter monda az Chiazarnak. Vram mi techik neked⁶ ez dologbol | monda az Chiazar biſſoni meni bezedeket halottam mind azoknal inkab ſheretem | mert im ez gonos aſſoni allat harmat miwelt volt gonozul | biſſon hiſem immar negiedzer az feriet ew magat eolte volna megh⁷ | Monda az meſter en az mondõ azerth hogi megh otalmazzad magadat az te feleſegedtwl | mert biſſoniara felek raita ennel gonozban ne tegien veled ha az te eggietlen

¹ mala. — ² ancillam. — ³ fere. — ⁴ ecce. — ⁵ diabolus auferat presbyterum illum et omnes. — ⁶ quid videtur vobis. — ⁷ penitus confudisset.

egy fiadat megh eoleted az ew bezedere. Monda az Chiazar bizonnial higgied Mester hogy az en fiam ma eßert megh nem hal | Monda az Mester. Vram hat en zolgalthomat aianlom ¹ | hogy ewtet ma halaltul en erettem meg tar [123] tottad isten maraggion fellegedhez ² | Hogi ezt hallotta volna az Chiazarne hogi az ifiat megh sem eoltek megh fel eolteozek nagi kazdagon es hagia hogi az lowakat el fel eolteoztetnek es az zekereket megh raknak | hogy az ew attiahoz vizza mehetne : Az zolgak ³ ezt megh ertwen az Chiazarhoz menenek es mondanak felleges vrunk am aßoniwnk ew fellege el kezult hogi igen reggel ⁴ attiahoz mennien. Mikoron ezt hallotta volna | legottan be mene hozzaia es monda edes ßereteom howa ygiekezel menni monda az aßoni. Atiamhoz megiek az hol nagy tiztefeggel ⁵ lakhatom monda az Chiazar bißoni azt hißem vala hogi senkit nem ßeretnel inkab mind engemet. Monda az aßonij Bißoni az ⁶ es aßert akarok el menni mert keonniwis leßen ennekem ⁷ az te halalodat hal [124] lanom hogi nem mint latnom. Bißon mind addig halgatod az het mester bezedet | hogy igaz vgian teortetik dolgod mint Octavianus chiazarnak ki oly feofwen ⁸ volt hogy az nemessek kik az ew orzagaban voltanak | vgian elewenen ⁹ el temettek volt | megh az ew zaiat arannial megh teolteottek volt | monda az Chiazar Idefem mond meg ennekem mimodon ¹⁰ | monda az aßonij | es mongia ¹¹ hanem inkab el megiek mindgiaraft ¹² | monda az Chiazar ne legien az istenert ¹³ mert maid azt kezdik mondani hogy en miattam mentel. Monda az aßoni |

¹ *ego vobis regratior.* — ² *Dominus sit vobiscum.* — ³ *militēs.* — ⁴ *cras mane.* — ⁵ *cum gloria.* — ⁶ *verum est.* — ⁷ *magis volo . . . audire quam videre.* — ⁸ *avarus.* — ⁹ *illum vivum.* — ¹⁰ *quo pacto.* — ¹¹ *non dicam.* — ¹² *nincs.* — ¹³ *absit hoc pacto.*

Bifoni vgianis te miattad es te bwneod | Mert azt mon-
 tad fokfzor hogi megh eoleted fiadat | Aſert megis im it
 marta az órdegh ſegienemre¹ | Aſert en teobbe nem
 bizhatom az te zodban | monda az Chiazar oh io aſoni
 az igaz Chi[125] azarnak fok dolgot forgatni es valasztani
 es fokaknak bezedeket beuenni² migh az dolgot megh
 chielekedheti | ha ezt nem tenne eorek vezele³ lenne ew
 niki | Aſert kerlek tegedet mongi ennekem ollyat ki haz-
 nos legien es ezembe tarchiam⁴ es mint iariak el ez
 dologban monda az aſoni eoreomeſt im egi peldat mon-
 dok es inntentowa⁵ ne halgaffad az te mefteridet. El kezde
 mondani illien mondon.

Eoteod pelda bezedé az Chiazarnenak egi Octa-
 uianus new Chiazarrol mi modon az Roma beliek
 megh teolteottek volna az ew torkat,⁶ arannial es
 vgi temettek vala eleuenenet.

OCtauianus Chiazar vralkodek Romaban igen beolcz es
 [126] arannak anniera kiwanoia⁷ hogi mindennek
 felette az araniat ſzeretneie. Az Romabeliek ew ideiebe
 eges nemzetczegeknek⁸ nagi fok bozzufagokat⁹ teottek
 vala | annira hogi ew ellene nagy fok orzagok fel zodu-
 lanak.¹⁰ Az ewdöben vala Romaban egy Vergilius¹¹ new
 meſter | ki igen beolcz vala ieleſwl az nigromanciaban¹² |
 az az ördögi tudomanban.¹³ Az polgarok kerek ewtet hogi

¹ *qui adhuc viuit.* — ² *oportet multa audire et facta secer-
 nere.* — ³ *confusio extrema.* — ⁴ *quod cordi meo imprimam.* —
⁵ *de cetero.* — ⁶ *os.* — ⁷ *cupidus.* — ⁸ *alii nationibus.* — ⁹ *ad-
 uersa.* — ¹⁰ *commota sunt.* — ¹¹ *Virgilius.* — ¹² *in arte magica.* —
¹³ *nincs.*

ew az ew tudomaniawal ſerezne¹ valamit | kiwel az varos
magat otalmazhatna² az ellenfegetwl | ſerze az Meſter az
ew kerefekre egi torniot | kinek az teteiben³ chinaltata
anni kepet⁴ | menie tartoman⁵ ez vilagon volna | es
azoknak keozepette egi kepet | kinek az kezepbe⁶ zerze
egy arani almat | az toron keorwl minden kep egi egi
harangot⁷ tart vala kezeben | es mindenik kep oda for-
dult vala archal | az ho [127] wa az ew orzaga auagi tar-
tomania fekwnek es vala menizer⁸ valameli tartoman
megh toliatik vala hatalomwal | es vizontak megh terri-
nek az Romaiaknak | legh ottan az tartomannak kepe
harangoz vala | es egy vitez ki ehez hagiattatot vala⁹ egi
lobogos kopiat¹⁰ teſzen vala az orzagh fele¹¹ az ki megh
kezdette volna folni az Romaiakat¹¹ | Ezt latwan az
Romaiak mindgiaraft fel fegyverkettek es chiak keonnien
az ellenfegeket el vertek | es ſemmi tartomani nem art-
hat vala nekik oly titkon | hogi kit az haz rangozafon
megh nem eſmernek vala Ennek vtanna az Vergilius
czinala egy nagi ſenet¹² az varosnak eggik vchaian¹³
hogy mindenkor egne | es holot az zegeni emberek fw-
teoznenek¹⁴ | ez ſen melle chinala egi folio vizet hogy
az ſegeniek ot feredhetnenek es ihatna [128] nak | az viz
keozeot es ſen keozet chinala egy ember kepet hogy fen
allana¹⁵ kinek az homlokan ezt irtak vala valaki engem
megh ewtend aſſonnal bozzu allafi veſzen maganak¹⁶ ez
kep nagi fok eztendeig ot alla | vegre iwue egi deak¹⁷ ki

¹ *componeret.* — ² *auisarentur.* — ³ *in summitate.* — ⁴ *ima-*
gines. — ⁵ *provincie.* — ⁶ *in manu.* — ⁷ *campanam.* — ⁸ *quo-*
tienscunque aliqua provincia volebat a romanis deficere ac se
eis opponere et rebellare. — ⁹ *huic operi prefectus.* — ¹⁰ *lan-*
ceam suam. — ¹¹ *nines.* — ¹² *ignem.* — ¹³ *in loco quodam*
civitatis. — ¹⁴ *se calefacere.* — ¹⁵ *quandam imaginem stan-*
tem. — ¹⁶ *vindictam in continenti accipiet.* — ¹⁷ *quidam clericus.*

az homlokan valo iraft el oluafa | es gondollia vala hogi
 mi fele bozzu allast adna az kep. Nem twrhete ¹ monda
 bişoni inkab hişem hogy ha archul capnalak ² es el duite-
 nelek ³ te allattad valami kenchet talalnek | es aştert nem
 akarnad hogi valaki teged ewtne hogi ezt gondolna az
 deak fel emele az iob kezét es vgi chiapa az kepet archul
 hogi feneket fel dwle ⁴ | es hogi ez megh leon | az twz el
 aluuek es az foliouiz el eniezek eleole ⁵ es semminemw
 kenchiet nem lele alatta | az zegeniek hogi latak az kep-
 nek le efeset bankodni kezdenek es mondanak isten el
 vezesse azt ⁶ az ki ez [I129] kepet kiuanfagok miat ⁷ el vez-
 tette twlunk kiben vala minden vigafagunk | Ennek
 vtanna özwe giwlenek három kiraliok | kik az Roma-
 beliektwl nagy fok bozzufagokat ⁸ zenwettek vala | es eo
 kőztők mondanak mi modon alhattiwk megh boşunkat
 az Romabelieken | monda nemeli ew keozzewleok ⁹ bişon
 chiak heaba munkalodunk ¹⁰ mert migh az toroni az kepek-
 kel fen al addigh semmit nekik nem arthatunk | ez be-
 zedre felkele három vitez es mondanak az kiralioknak
 mit attok mi nekwnk es azt fogadgiwk hogi mi el tőriwk ¹¹
 az torniot mind az kepekkel egietemben es annak vtanna
 az Romabelieket megh giőzhetitek | mondanak az kira-
 liok | mit es menit kiwantok mondanak az vitezek | Negi
 negel araniat ¹² kiwanunk | mondanak az kiraliok megh
 aggiuk őrőmest ez három vitezek veuek az negh [130] negel
 araniat es menenek Romához Romanak elseo kapuianal
 egy vermet arokkal asanak ¹³ | es az eggik negely araniat
 ot el temetek az mafodik kapunal ifmet azon modon az

¹ nines. — ² *si darem tibi alapam.* — ³ nines. — ⁴ *cecidit.* —
⁵ *euanuit.* — ⁶ *pereat ille.* — ⁷ *propter cupiditatem.* — ⁸ *iniu-*
rias. — ⁹ *aliqui.* — ¹⁰ *inuanum laboramus.* — ¹¹ *destruemus.* —
¹² *quatuor dolia plena auro.* — ¹³ *fossam profundam fecerunt.*

mafik negel araniat | es az harmadik kapunal az harmadik negelaraniat | negied kapunal az negiediket ez lewen¹ hoga az varosban be mentek volna eleikbe mene az Chiazar es monda. Jo atiam fiai honnan valok vattok es minek okaert iwttetek ide? Mondanak az vitezek vram nagi mezzul² iwttnk ieowwendo mondok³ vagiwnk es alomnak boldz magiarazoi⁴ | es az mi almaink soha arannal egiebet nem ielentnek | es annak okaert nagi fok araniat lelenk | hallottuk penigh mi kiualtkeppen az te iamborfagodat | iwttnk annak okaert | hoga talam zolgalhatnank effelebe fellegednek⁵ | monda az Chiazar [131] im megh kefertlek | es ha twtöket igaznak lelendlek | nilwan⁶ nagi iutalmat veztek entwlem | Mondanak az vitezek egiebet annal nem kiwanunk | chiak felet annak az mit lelwnk | kinec monda az Chiazar iwuetek el en velem | es hoga el kefertec volna az Chiazart mind az palotaiglan | az aztalhoz hiuatanac vachioralni | es hoga az vachiorat⁷ el vegeztek volna | mondanac az Chiazarnac. Vram egiat⁸ kerwnk es ez eiel az meli venb⁹ auagi agab⁹ almat lat közwlnk | megh ielentiwk fellegednek. Monda az Chiazar mennietek el iften hirewel¹⁰ aggion iften nektek oli almat kiwel lelheffwnk kenchiet. El menenek az vitezek | es az eielt nagi vigan es nevetefekwel viuek ki | reggel az Chiazarhoz menenec | es monda az agab vitez az Chiazarnac vram io almat latek | hoga hat az varosnak eggik kapuianal [132] nagi negel arani vagion el menniwnk oda es fellegedis el iwieon velunk | monda az Chiazar im el megiek es megh latom

¹ hoc facto. — ² de longinqua terra. — ³ augures periti. —

⁴ interpretes. — ⁵ querentes, an aliquo nostro seruitio indigeas. —

⁶ nines. — ⁷ cena. — ⁸ lectum. — ⁹ senior. — ¹⁰ cum benedictione dei.

ha igazat mondotok | mikoron iutottak volna az kapu-
hoz | ki afak az araniat es hogi ezt latta volna az Chia-
zar igen megh eorule | es felet az aranniak nekic ada |
eşen kőzben monda az mafik vitezis vram had laffak
enis ez eiel egi almot es megh magiarazom. Monda az
Chiazar iften aggion te nekedis io almot | Reggel az Chia-
zarhoz be mene | es mōda. Vram azt lattam almomban |
hogi az mafodic kapu mellet egy negeli araniat aſtac el
monda az Chiazar hala iftennec hogi ez vtan oda iuttenec
volna | kiuonac az veremből az araniat az kit ewk oda
tőttek vala | annak az felit neki ada az Chiazar | monda
az harmadik es aſō nal | Vram ez eiel enis io almat
latok. [133] Monda az Chiazar iften aggion nekedis io
eiet | es aldot legien az ora melben en hozzam iwttetek.
Reggel az Chiazarhoz menenek | es monda az az Chiazar-
nak vram azt latam ez eiel hogi az harmadik es negiedik
kapunal ket negel aran vagion | mind rakwak | Aſert
menniwnk el es laffuk megh | monda az Chiazar en kes
vagiok. Mi koron mentek volna az harmadik kapuhoz ki
afak az araniat | menenek az negiedikhezis otis ki afak
az araniat | monda az Chiaz foha nem lattam illien igaz
mondo embereket mint ti vattok fem hallottam | monda-
nak az harom vitezek ecczerfmind¹ vram megh eskedik
chiak eggienkint² lattunk almot de im ez eiel mind har-
man eggiwt³ latunk almot | es hizzuk hogi iftennek
akarattiabol fok araniat lelwnk | monda az Chiazar |
iften aggion nektek io [134] almot | es ſzerenchieft az ew
kegielmefsegeből⁴ | ez eiel az vitezek mind newetek az
Chiazarnak ew dolgot.⁵ Reggel mondanak az Chiazarnak
felleges vrunk igen io almot⁶ lattunk | kibeol ha akarod

¹ vno ore. — ² hucusque vnus post alium. — ³ simul. — ⁴ et
utile pro sua pietate. — ⁵ regem, sicut ante fecerant. — ⁶ rumores.

oly gazdag lehecz arannial hogi¹ soha eltedik el nem fogy | akar meli bewen kölchiedis.¹ Monda az Chiazar mongiatok megh mi modon. Mõdanak azt latok egienlõ-keppen hogi az toroni alat az ki kepekkel rakwa felliwl annie tizta arani vagion hogi ez egez Romaſagban meni lowak vadnak soha el nem vihetnek eczerſmind. Monda az Chiazar nem teſem en azt hogi az tõirot az araniert le tõi-riem kinek miatta az en birodalmam² korofkent nuigozik es otalmaztatik. Mondanak az vitezek vram mondha-za mikor nem montunk volna igazat chiak egi bezedwnkben. Monda az Chiazar | Soha [135] nem fõt igen igaz emberek vattok. Mõdanak az vitezek mindnia-ian. Vram mi oli meſterſeggel tuggiwk ki wenni az araniat hogi aſert az toroni eppen megh marad³ | de azt eiel kel miuelnünk mert nappal teortennek hogy az keoz nep rank rohanna⁴ az aranniert es tekozlas efnek belõle⁴ | monda az Chiazar mennietek el iften aldo maſawal⁵ bator es reggel enis ti hozzatok megiek el menenek harman⁶ nagi vigadwa es efeligh⁷ annira afak hogi immar az toroni chiak le efõben vala⁸ | es az vtan nagi hamar ſenet vetenek alaia es ki futanak hamar az varofbol | Ez vtan chiak alegh mentenek vala egy mely feoldet⁹ | latak az torniot hat megh eget es le dwle es eſen modon az mint fogattak vala el veztek az torniot | Reggel mikoron lattak wolna az fw fw vrak¹⁰ hogy el eget wolna az [136] toron | nagon kezdenek bankodni. Es mondanak az Chiazarnak vram vallion mi okaert eget megh az | toroni¹¹ kibõl otalmunk es eor allonk volt mindenkoron

¹ nines. — ² *per quam ab inimicis nostris sumus permoniti et auisati.* — ³ *fortiter stabit.* — ⁴ *populus ad nos confluens aurum vi exportaret.* — ⁵ *benedictione.* — ⁶ *illi.* — ⁷ *circa mediam noctis.* — ⁸ *casui parata.* — ⁹ *ad unum miliare.* — ¹⁰ *satrape.* — ¹¹ *turris cum imaginibus a quibus . . . habuimus.*

az mi ellenfegwnk ellen. Mõda az Chiazar harom atkozot gonos¹ emberek | mikoron en hozzam iwtttenek volna azt mondak | hogi anni arani volna az toroni alat hogi mind es egez varosban meni lo volna sem vihetnek eczer el | es azt mongiak vala hogy oly mesterfeggel vehetneiek ki az araniat hogy sem az torniot sem az kepeket | megh nem bantanak.² Mondanak az fw vrak az Chiazarnak | mire hogi az arannak kiwanfaga illien igen el folt³ | hogy az mi otalmunkat miatta el veztettk | Annak okaert az te kiwanfagodnak im eleget tezwk | es minden vezelt read vetwnk⁴ Ragadak egyczerfmind⁵ az Chiazart es az ew zaiat aran [137] nial megh töltek | es vgian elevenen el temetek | Ennek vtanna el iwuenek az Romabeliekre az ellenfegek es kezdek eröffen puztitani | Monda az Chiazarne aßoni vram ertede az mit mondek | Monda az Chiazar iol ertem | monda ifmet az aßoni. Vram az toroni az kepekwel õzwe | az te tested eot erzekefegeddel⁶ | mel eot erzekefegid migh az te testedben leznek addigh ne fellien az te kõz neped semmi nemw niawalia-tul⁷ | auagy idegen ellenfegtwl | De hogi ha az te atkozot fiad ezt latangia megh iregli⁸ | es nagi fok tanachiot tart rola | az ew hazugh mesteriwel | mimodon teged el vezthessen⁹ | meli hazugh mestereket oli nagi ferelemwel¹⁰ halgacz | hogy az te testednek torniat megh kezdik afni | es az te õt erzenkegenfegedet megh kezdik alutni¹¹ es meg kezdenek | õlni hogy chiak az te fiad bir [138] haffa az birodalmat | Monda az Chiazar bißoniara mondom hogi zep bezedet es peldat mondal ennekem | im megh latod.

¹ falsi. — ² lederent. — ³ cor vestrum inuasit. — ⁴ dampnum in vos redundabit. — ⁵ statim. — ⁶ cum quinque sensibus. — ⁷ iniuria. — ⁸ nines. — ⁹ vos destruere. — ¹⁰ diligentia. — ¹¹ corrumpendo.

hogy nem rontnak ¹ engem mint az torniot | mert az kiert az Mesterek törekednek vala ² ma megh öletem monda az Chiazarne ezt tegied es bőlchien chielekezel | es eletedben nagi tizteffeggel maracz ³ | megh reggel hagia az Chiazar hogy ne kefnenek hanem vinnek ideien az ew fiat akasztani meli dolog megis leon mert el ki viuek.

EWteod ki vitele az Chiazar fianak az akasztófara kit az ew Mester Jofephus bezedewel ⁴ megh mente halatul.

Mikoron hallotta volna az köznep hogy ifmet akasztani vinneiek az ifiat nagy iaigatas kezde az varos ferte lenni kit mikoron vin [139] nenek ime ötöd mester Jofephus elől talala ewket | es hogi az ifiw latta volna haitogata az ew feiet mint ha azt mondanaia emlekezzel megh en rolam az en atiam előt | mert im megh kel halnom | monda az Mester io atiamfiai ne fieszetek mert ha iften seggel ma megh zabaditom ewtet halaltul | Ezt mondwan el zagulda az lowon az mellien wl vala ⁵ | es hogi az palotahoz iutot volna | le zella az lorul es közőne az Chiazarnak. Monda neki az Chiazar | soha iften tinektek iot ne aggion egiteknekis | en ⁶ hiszem hogy azt tugiatok hogi igaz vgian teztek tw ennekem | mint ⁶ az harom vitez tőt volt az Romabeli toronnak kin az fok kep volt | de bişon nem eritek ti azt ⁷ | monda az Mester | mimodon azok megh chialtak legien nem tudom | de az atkot tudom hogi erdemlem vala ⁸ | monda [140] az Chia-

¹ prosternent. — ² laborant. — ³ honore atque potentia permanebitis. — ⁴ hac parabola. — ⁵ pungens equum calcaribus. — ⁶ creditis vos me decipere sicut. — ⁷ non fiet ita. — ⁸ sed vnum scio quod non merui a vobis talia audire.

zar tudode hogi zol vala az enfiam mikor nektek adam |
im nemawa tóttetek | megh annak felette felelegemet
megh akarta őlni. Monda az Mester hogi most nem zol az
nagi bölchiefegh ew twle | Azt iol tudom hogy hatalma
vagon mind zolafra mind vezteglefre ¹ melliet ² hişem
rőuid napon megh hallaz | mikoron penigh azt mondod
hogi megh akarta felelegedet őlni nem hişem semmi-
keppen hogi illien nagi bőlez | ili bolond dologra atta
volna magat ³ | Ezt bişonnial mondō fellegednek | ha
ewtet az te felelegednek zawara megh őletōd igaz vgian
történik dolgod mint Hipocratefnek történt volt Gale-
nufwal az ew tanitwaniawal ⁴ | ki vegre az ew Mesterin
bozzut allot volt | monda az Chiazar bişoni azt őrōmest
megh hallanam ha megh bezellened monda az Mester |
nem mō [141] dom | mert mit haznalna nekem ez mig el
vegeznem addegh fel akasztanaiak az ifiat | de ha akarod
megh hallani ez bezedet | hozafd haza es bator őrizzek
addigh migh el vegezem | ⁵ annak vtanna zabad legi
vele akar fel akasztafd akar howa ted ⁵ | az Chiazar haza
hiwata az Ifiat | es hagia ifmet az tōmlőczbe vetni | El
kezde az Mester bezelleni illien modon.

¹ *tacere.* — ² *quod.* — ³ *se intromittat talibus stulticijs.* —

⁴ *nepote.* — ⁵ *postquam finiero conscientia vestra iudicet si est occidendus vel non.*

Eoteod mesternek bezede egi Galenus new oruof-
rol kit az ew mestere megh eolt vala es¹ ennek
vtanna nagi betegsegeben senki meg nem giogit-
hattia vala es az ew halalat igen sirattia vala.¹

VAla egy hires neweo² Phylosophus | kinek newe hipo-
cras³ igen bölcz⁴ annira hogi senki ewtet tudoma-
[142] niawal meg nem halladgia wala. Vala neki egi
Galenus new tanitwania | kit igen szeret vala ez Gale-
nus igen nemes elmeiw⁵ vala es azon inchielkedik vala⁶
hogi az ew mesteretül⁷ oruoffagra valo tudomant tanul-
hatna. Hipocrates hogi ezt megh ertette volna | az menire
lehette az ew tudomaniat mind titkola twle | mert azt
hizi vala hogy mel nemes elmeiw volna | ha tanitanaia
fokkal iob lenne ew nalanal | az varosi⁸ dologban de
mikoron az Galenus ezebe vette volna | hogi az ew Mes-
tere vgian nem akarna tanitani iregisegeből annal inkab
kezde tanulni | annira hogi vgian egez orwos doctorra⁹
leon. Hogi ezt ezebe vette volna az ew mestere az Hipo-
crates | nagi fok alnokfagokat gondola ellene¹⁰ | Törte-
nek hogi magiari kiral nagi solemnis oratorokat¹¹ küldé
Hipocrateshez hogi ew hozza [143] nagi fietwe iwne | es
az ew fiat megh giogitana. Az Hipocrates ewnön magat
lewel altal megb mente¹² | mert tuggia vala hogy az ew
tanitwaniais eleget tudna | Aşert kwlde ewtet az kiral
fianak giogitafara | mikorõ az Galenus magiari kiral hoz

¹ cuius mortem postea egre ferebat, quod a nemine poterat
curari. — ² famosus. — ³ ypocras. — ⁴ subtilis. — ⁵ excellentis
ingenij. — ⁶ ad hoc laborauit. — ⁷ ab auunculo. — ⁸ sajtóhiba:
orvosi. — ⁹ perfectus medicus. — ¹⁰ multum ei insidiabat. —
¹¹ solemnes nuncios. — ¹² excusauit.

ment | volna ewtet nagi tizteffeggel fogadak | De az kiral
 chiwdallia vala hogi az Hipocrates nem iwt volna el | menti
 vala az Hipocrateft az Galenus | hogy nagy dolgai vol-
 nanak ¹ es aſert nem iwthetet volna el | es ewtet kwldötte
 volna heliebe ² | es ha iften fegellene hat az giermeket |
 ez moftani betegfegbeol megh mentene | az kiral igen
 ſzerete az Galenus feleletit | es mikorö ew meg latta volna
 az giermeknek vizefeletit es kezet megh tapogatta volna.³
 Monda az magiari kiralneañonnakis immar zwkfegh hogi
 megh laffam az felfeged vizeletetis | aſon modon az
 vrunketis [144] ew felfegeiet ⁴ | mert az giermeknek be-
 tegfeget abbol efmerhetem megh fogada ⁵ az kiralne
 aſoni hogi mas napon | az az holnap megh mutatnaia:
 mafod napon mikor mind kettönek vizeletit megh latta
 volna | fel fele ⁶ hiwa az kiralne azzont es monda neki.
 Aſoniom megh bochiaffon te felfeged ennekem ⁷ de mond
 megh nekem kichioda ez giermeknek az attia | Monda az
 aſoni | ez giermeknek az attia nem egieb hanem az kiral
 az en vram | Monda Galenus | biſoni nem ew hogi ezt
 halla az aſoni megh bufula es monda | ha ezt biſoniaba
 mondanad te neked ezennel feiedet vennek | monda az
 oruos en mondom hogi az giermek attia nem az kiral |
 de en nem aſert iwttem moft ide hogi feiemet vegiek
 hanem hogi iutalmat vennek az en mukamert | De mire
 illien iutalmat igerz [K145] ennekem | teged iftennek
 mindenkor aianlak | es az te fiadnak mas oruoft keref-
 tes | ki megh giogitzia. Az kiralne aſoni hogy ezt hallotta
 volna | monda io mefter aſert ne meni el twlunk | es az
 en titkaimat örömeft megh mondom neked chiak hogi el

¹ *quod in arduis occupationibus esset.* — ² *loco sui.* — ³ *cum
 urinam et pulsum vidisset.* — ⁴ *urinam vestram et regis.* —

⁵ *pollicebatur.* — ⁶ *ad partem.* — ⁷ *verba mea non egre feratis.*

ne arul¹ | monda az mester nem leſzen az | monda az aſſoni | Törtenet zerent² az en vramhoz Burgondiabol egy kiral iwt vala | es hogi aſſal haltam volna ez giermeket vgi zwlem | monda az oruos | ne feli azzoniom mert igazat mondal | im meg latod hogi az te fiadat egezen³ megh giogitom | legottan az giermeknek tehen huft⁴ ada ennie | es vizet rea inni | es ottan megh giogiwla az giermek | Az kirali hogi lata az giermek egeſſeget | iol megh fizete neki | de megh annak felette az kiralne aſſonijs megh fizete neki es vgi mene el haza. Mikoron [146] iutot volna Hipocrateſhez az ew Meſterehez | monda neki Hipocrates meg giogitade az giermeket | monda Galenus megh monda Hipocrates mit | adal neki oruoffagul | monda az Galenus Tehen huſt attam enni es vizet attam innia rea | monda Hipocrates | hat vgi az ew annia kurua volna⁵ | monda Galenus igazan mondod.⁶ Az Hipocrates megh giwla iregfeſſeggel⁷ es gondollia vala az ew ziweben hogi ha az Galenuſt ew meg nem ölne | hat az ew Meſterſege igen megh kiſſebbulne⁸ mert az ew tanitwania vegre iob lenne nalanal | es az naptul fogwa mind igiekezek⁹ mimodon ölhetne megh ewtet. Történek hogi egi nap Hipocrates az kerben mene el hiwa vele Galenuſt es monda neki edes atiamfia ier az kerbe zeggiwnk fiwet | monda Galenus iere bator¹⁰ | hogi mind ketten men[147] nenek monda Hipocrates ihon egi fwuet az illattiarol eſmerek hogi io de vonihacza¹¹ ki evtet az földböl | ki vona Galenus az fwuet | es towab ment volna monda iſmegh ihon vagion egi fw ki iob az Arannal¹² de vonihadeza ki mint

¹ *sed nolite perdere me.* — ² *casu.* — ³ *perfecte.* — ⁴ *car-
nes bouinas.* — ⁵ *ergo mater eius meretrix est.* — ⁶ *verum est.* —
⁷ *inuidia motus.* — ⁸ *me superabit.* — ⁹ *intendebat.* — ¹⁰ *presto
sum.* — ¹¹ *extrahe.* — ¹² *que valet aurum.*

gökereftül mert vgian fokat haznal¹ | az Galenus hogi ala hailot volna az fwuet ki vonni Hipocrates kiranta mordali hanczarat² es zinte az ziwebe ewte Galenusnak ki azonnal vgian ot meg hala. Ennek vtanna megh betegedek Hipocrates | es femmi modon magat megh nem tuda giogitani. Az ew tanitواني hogi ezt hallottak volna minden felől ew hozza iwuenek de semit nem tehetenek neki ki mikorö ezt latna | möda az ew tanitwaninak |³ hogi az mel füuet ew newezne az tenned⁴ az kad ala mel fwuet hogi oda töttek volna möda nekik edes atiamfiai furiatok egylikat⁵ az [148] förödö kad oldalan hogi aßon ki follion as viz | es hogi megh furtak volna es ew maga benne ewlne egy chõpuiz sem mene ki az likakon | monda Hipocrates ihol ßerelmes atiamfiai lattiatoke hogi iften baragia zallot en ream⁶ im az kadon zaz likak vannak es az fwnek miatta chiak egi cheoppis nem megien ki az vizben en magamis immar fok fwuel oruoslottam magamat | im twes eleget vezödetek⁷ | ha mit tehettek vala De azt nilwan latom hogy femmifele oruoffag nekem nem haznal. Ides atiamfiai im ha maft⁸ elne | az en ßeretö tanitwaniom Galenus kit kezemmel nem iol⁹ eoltem megh | az most engem megh giogithatna ihol az iften bozzu allafa | Ezt möda fel fele fordula¹⁰ es meg hala. Monda az Mester az Chiazarnak vram ertede ez bezedet az kit mondok | monda [149] az Chiazar igen iol | monda az Mester vollion mit artot volna az¹¹ Galenus ha az kort elt volna? monda az Chiazar annit haznalt

¹ *ad multa valet.* — ² *pugionem.* — ³ hiányzik: *unum dolium plenum aqua adportabitis.* — ⁴ *ponerent.* — ⁵ *centum foramina facite* (l. alább). — ⁶ *vindicta dei cecidit super me.* — ⁷ *vos omnes laborastis.* — ⁸ *most, modo.* — ⁹ *nines.* — ¹⁰ *vertens se ad parietem.* — ¹¹ *quid mali esset.*

volna | hogi az Hipocratest az betegfegből megh giogit-
hatta volna | es vgian iften iteletiből volt hogy ew neki
semmi oruos nem haznalt volt | monda az Mester azt
bişonniál mondom hogy ha az te feleségednek zawara az
te fiadat megh öleted | gonofban történik ennél dolgod
vgian sokkal es netalam tam vala ha zwkfeleg koran
megis felelhetne ¹ Monda az Chiazar bişoni nem hal ma
megh az en fiam monda az Mester bişani azt iol tezed
kiert iften neked aggion iot | monda az Chiazar az te pel-
dadert tőm ² de en vgian okoffagbolis iol ertem hogy az
aşoni allatok igen hazugok ³ iften vísellien bekewel.⁴ Az
Chiazarne hogi ezt hallotta [150] volna | hogi az ifiat
megh sem ölte volna megh | nagi rettenetessen fel
reada ⁵ | ruhait el zaggatta es monda Jai hogi vezik ⁶
mire iwttem ez földre | Im az en atiamnal mel nagi viga-
sagok vадnak es im it chiak az nagi buual kel megh
fuladnom.⁷ Az Chiazar hogy az ew iwőiteset ⁸ megh hal-
lotta volna be mēne | hozzaia es monda io aşoni mire
kefergez illien igen ⁹ | kerlek had el az firaft | monda az
aşoni hogi hagihatom en | el az firaft im kiral leania
vagiok es Chiazar felesége es illien nagi zegient kel val-
lanom ¹⁰ azt fogadad hogi en erettem megh öletőd az te
fiadat im megis bozzonth engemeth ¹¹ | Monda az Chiazar
igazan mondom hogi nem tudom mit tegiek | te mind
naprol napra azon inchekedel ¹² hogi az en fiamat megh
ölnem es vizontagh ¹³ az ew Mesteri eletiert munkalodnak.

¹ qui tempore necessitatis, si contingeret, vos saluaret. —

² propter tuum exemplum peperci. — ³ cauillosae. — ⁴ domi-
nus sit tecum. — ⁵ horribiliter clamauit. — ⁶ nines. — ⁷ tot
angustias patior. — ⁸ clamorem. — ⁹ quare tantum turbaris. —

¹⁰ talem despectum sustinui. — ¹¹ quod obtinere non potui. —

¹² labores. — ¹³ e contrario.

Aşert melli felnek [151] tennek igazat¹ nem tudom | monda az azzoni. Vram te inkab hizez az Mestereknek de² megh te neked vgi történi dolgod | mint egi kiralnak történt volt az ew hop mesterewel³ monda az Chiazar de kerlek mond meg ennekiem az peldat kinek általa hamarab Igazat chilekedheffem⁴ monda az aşoni im megh mōdom de azon kerlek hogi halgald meg.⁵

Hatod pelda bezede az Chiazarne aşonnak, egi vndok keweli⁶ kiralliol ki az ew hop mesterit⁷ azon kerü vala hogi neki gonos⁸ aşont hozna.

VAla egi vndok kewel parazna⁶ kirali annira hogi femmi keppen aşoniallatok ew hozzaia nem mernek vala iwni oli igen rettegik vala⁹ | ez kiral erōwel akaria vala el hozni Romabol az Ciceronak mar [152] uani kōbwł faragot kepert¹⁰ ki mikoron immar vtban volna | megh Salla¹¹ egi varosban es hozza hiua az ew hop mesterit kit igen şeret vala | az kihez tōbbet bizik vala az tōbinel es monda neki | edes atiamfia kerlek keres nekem egi aşoni allatot |¹² kinek meleg kebeleben halhaffak auagh | ōleben niukhaffak ez eiel¹² | monda neki vram tudode hogi az aşoni emberek iol tudgiak az te nagi akaratodat¹³ es nem iwnek ōrōmest hozzad | ha nem ha fok penzel fogadunk valamelliet | monda az kiral nem tudode gaz-

¹ *in qua parte autem veritas lateat.* — ² *ideo.* — ³ *cum senescallo suo.* — ⁴ *per quod citius eum occidere valeam.* — ⁵ *ut cor tuum verbis meis accomodes.* — ⁶ *immundo ac inflato.* — ⁷ *marscallo.* — ⁸ *nincs.* — ⁹ *faciem eius abhorrebant.* — ¹⁰ *intendebat corpora sanctorum Petri et Pauli de Roma violenter auferri.* — ¹¹ *hospitatus.* — ¹² *in sinu cuius dormiam ista nocte.* — ¹³ *defectum vestrum et vos esse inflatum.*

dagfagomath | ha valamit kerend meg ezer forintotis mind
 megh adom | hogy ezt halla az hop Mester megh örüle az
 penznek | es el mene az ew felesegehez monda neki |
 edes feleségem im te altalad gazdagodhatunk megh |
 monda az aſſoni mi modon | monda az ferie im tudod az
 en [153] vram meli keweli es nagi akaro ember. Azt
 mongia hogi ha ez eielre egi aſſont vizek melleie | megh
 aggia nekie ha megh eſſer forintot kerendis. Aſſert edes
 feleségem im el - vizlek tegedet einek ſetetchegeben hogi
 ſenki ne laſſon es fel kely megh hainal elôt ew mellôle |
 es illien modon ez eiel nagi sok penzwnk leſſen | Monda
 az aſſoni de ha megh iambor volnais¹ ne aggia iſten
 nekem azt tehetnem | hogi en napig valo iozagert örek
 bwnt zenvednek.² Monda az hop Mester im en azt foga-
 dom az en iſtenemnek hogi ha te ebben akaratomat nem
 teended ſoha migh eggiwt elunk bekeſeggel veled nem
 lakom³ az aſſoni hogi ezt megh halla megh iede az ew
 ſawatul es engede az ew akarattianak keketelen⁴ | Az
 hop Mester hogi ezt ertette volna⁵ mene az kiralhoz es |
 monda neki. Vram im leltem [154] egi io nemzetw⁶ ſep
 aſſont | de azt mongia hogi kwlômben el nem iw hanem
 ha ezer forintot acz nekie es | ez eiel mongia hogi ide iw |
 es eiel hainal elôt mongia hogi el megien hogy ne laſſa
 ſenki | monda az kiral biſſoni igen akarom es megh adom
 neki valamit veſſen⁷ | mikoron ez eiel iwt volna az hop
 Mester az ew feleséget be viue az kiralihoz es az aitot be
 tewen el ki iwve wyſſontag azt hop Mester tik zo koron⁸
 az kiral aitaiaara mene es monda | vram im megh kezdet

¹ *et si non esset inflatus.* — ² *contra deum committam.* —

³ *nunquam bonam diem mecum habebis.* — ⁴ *quamvis voluntas eius renitebatur.* — ⁵ *audisset.* — ⁶ *generosam.* — ⁷ *nincs.* —

⁸ *circa gallicantum.*

verradni¹ | aſert fizeld megh az araniat es bochiaſd el
 hogi ne laſſak ewtet | monda az kiral biſoniara megh
 nem megien mert kel meg ew ennekem | Az hop Meſter
 ezt halwan el mene egy kewes ideig vara | ifmegh oda
 mene monda | felleges vram hainal² vagion bockiaſd el
 az aſont | monda az [155] kiral de biſon nem megien
 megh ki az en agiambol inkab meni dolgodra | es zegez
 be az aitot vtannad | ezt haluan megh buſula es el mene
 az hop meſter | es mind addigh ideſtowa iara migh nem
 megh virrada³ | be mene ifmet az kiralhoz | es monda
 neki felleges vram bochiaſd el az aſont mert am maidan
 megh virrad⁴ | Monda az kiral de biſon nem megien
 mert ygen kellemetes nekem moſtan az ew tarſaſagah |
 Az hop Meſter hogi ezt halla nem twrhete⁵ monda Vram
 bochiaſd ki ewtet mert az en fele ſegem az aſoni | monda
 az kiral niſhacza⁶ meg az ablakot had laſſam ha igaz az
 mit mondaz | hogy megh nitottak volna az ablakot be
 iwue az vilagoffagh. Es megh lata az kirali az aſöt hogi
 az meſter feleſege volna möda oh [156] te gonos hitwan
 ember⁷ im az kewes penzert megh rutetottad⁸ az te fele-
 ſegedeth hogi ewtet nem tudwan en alam wetteted⁹ |
 Ezennel hamar ki meni az en orzagombol | mert ha it
 latandlak zörniw halallal öletlek megh az hop meſter ezt
 halwan elfutamek es nem mere tebbet lakni az orzagban |
 Az kirali migh ele az | hop meſter feleſeget nagi tizteſ-
 ſeggel es örömwel vele tarta. Az hop meſternek vezedelme
 vtan¹⁰ az kiral nagi ſereget ſerze es Romat meg zalla |
 es mind addigh viua migh nem az köſſegh az Ciceronak

¹ *diescit.* — ² *aurora aduenit.* — ³ *donec signa diei clare vidit.* — ⁴ *dies clare adest.* — ⁵ *non potuit se continere ulterius.* — ⁶ *aperi.* — ⁷ *o pessime.* — ⁸ *confudisti.* — ⁹ *ut me ignorante eam tradidisti mihi.* — ¹⁰ *post amotionem.*

kepet¹ neki adniakarnaia | hogi chak el mennenek² vala-
nak az varosban het bölchiek mint im neked most van-
nak kiknek tanacziawal mind az egez varos birattatik
vala³ | az Romabeli polgarok iwuenek az bölchiekhez es
mondanak mit tegiwnk im az varos immar vezedelem-
[157] ben vagion zwkfegh hogi vagi az varost vagi az
Cicero kepet kel ew nekik adnunk | monda az elfeo mes-
ter en egy napra fogadom⁴ hogy megh tartom mind az
egez uarost es az Cicero kepet | monda az masodik Mes-
ter enis megh tartom egy nap az varost es az Cicero
kepet | az több mesterekis mind ez szerrel⁵ | (mikent az
Mesterid fogattak fiadnak) mind azt fogadak. Az kirali
kezde az varost megh ostromlani⁶ es nagi iwólteft⁷ tenni |
Az elfeo mester ki iwue az varosbol es az kiralnak oli
bölchien zol vala hogi megh zwnik vala dolgatal⁸ es
mind addigh azt miwelek mig nem az hetedik mesterre
iwta | heted napra iwuenek az polgarokaz mesterhez es
mōdanak oh te io mester im meg estkvt⁹ az kirali hogy
holnap altalan fogwa megh uesti¹⁰ az varost es minket
mind megh ölet. Añert kerunk mencz megh [158] minket
mint az több mesterek | monda az Mester ne fellietek | mert
holnap oly dolgot miwelek hogi az kirali el futamik mind
nepewel eozwe¹¹ | masod napon az kiral nagy ostromla-
fokat kezde tenni az varosra | az Mester fel eolteozek egy
sahos tarka ruhaba¹² es az ruhara chiwda Mesterfeggel
sgeorße pawa tallat es egieb madarnak fenies tollalt mint
faczamnak farkat es puplican tollakat¹³ es eßen modan

¹ L. 148. l. 10. jegyz. — ² *ut recederet.* — ³ *regebatur.* —

⁴ *manu tenebo.* — ⁵ *per ordinem.* — ⁶ *vi inuadere.* — ⁷ *insul-*
tus. — ⁸ *ab incepto desistebat.* — ⁹ *iuravit.* — ¹⁰ *velit habere.* —

¹¹ *fugam capiet cum exercitu suo.* — ¹² *versicolori tunica.* —

¹³ *caudas carduelium et perbasianorum.*

ven kezeben ket fenes eles tórt fel haga egi magas toronra honnan az kiral ewtet lathattia vala es ideftowa magat ingadozwan nagi chiwda modon fenlik wala es az fenes tóróket az zaiaba falta vala ¹ ezt megh latak az feregbeol az ellensegek | mondanak az királnak felféges vrunk nem lacze az toronnak teteieben egy chiodat monda az kiral iol latom de mi [159] legien ez chiwda nilwan ² nem tudom mondanak ez chiwda nem egieb hanem az Romabelieknek ³ iftenek minket az ket eles teorrel mind le vagi ⁴ ha it többet mulatunk az kiral hogi ez halla megh iede | es monda mit tegiwnk mondanak | ezennel el menniwnk innen hogi ne eollieon megh minket az ew iftenek it az eles tórrel ez vtan el futamodek az kirali mind feregewel egietemben | es ezt latwan az Romabeliek vtannok fel fegyverkezenek | es az kiralt vgian az futamafban nagi fokadmagawal ⁵ meg ölek es leuagak | es ezen modon az egy uen ember miat ⁶ el gieozetek mind az egez had. Monda az Chiazarne aßoni | az Chiazarnak vram ertede az mit bezellek | monda az Chiazar iol ertem | monda az aßoni hallade eleozór mimodon az Kirali | az ew hop Mefterit az ew felefegenek [160] fegenek keritefeiert | es az penznek kiuanfagaert orzagabol ki ewzze. Azon modon az te fiad azt kiuanntia hogi teged el vezelfen ⁷ es az birodalomban vralkodhaffek | de migh az te birodalmadban vagi ⁸ teis vgi tegi az te fiaddal mint az kiral tót volt az hop Mefterrel | ha meg nem akarod öletni hat wzzek ki ez orzagbol ⁹ | hogi foha ide fele fe iwheffen es igi zabadon vralkodhatol ¹⁰ | Towabba hallade mimo-

¹ habebat. — ² quid sit penitus. — ³ christianorum. — ⁴ occidet. — ⁵ et infinitos alios. — ⁶ per cautelam senis. — ⁷ intendit vos confundere et destruere. — ⁸ dum tu es in tua potestate. — ⁹ fac ut de regno expellatur. — ¹⁰ in pace potes quiescere.

don az kirali megh zallotta volt Romat es az het Bôlcz-
nek rauaffagawal el ment volt alola ¹ | vegre az egy ven
ember miat ew maggis megh ôleted es nepe meg veretet |
eşen modon tezne te weled az te bôlchieid | hofi chiak
vegre az te fiaddal vralkodhaffanak ² | monda az Chiazar |
bişon mondom hogy az nem leşen mert megh kel halni
holnap paranczola azzonnal hofi vin [L161] nek akasztani
es mikoron vinnek ³ az kôz nep lata es nagon kezde
ewueolteni es ime az hatodik mester Cleophas iuta egy
lowon | kinek monda az kôffegh ⁴ ah io Mester fies menni
az Chiazarhoz es zabadicz megh az te tanitwaniodat az
iffiw hofi ewtetlata le fwgezte az w feiet mint ha azt mon-
danaia emlekezel megh en rolam atiam elôt merth im
halalra megiek el wte ⁵ az mester az lowat es iuta az palo-
tahoz es lezalla az lorul.

Hatod ki vitele az Iffinak az Akaşofara kit az
ew mestere Cleophas mente meg az halaltul.

Mikoron le zallott volna az lorol be mene az Chiazar-
hoz Cleophas terdet feieth ⁶ haita az chiazarnak es
kôşşone | monda az Chiazar: Isten [162] el vezessen bodog
ania. ⁷ Monda az Mester Bizonfagom ⁸ nekem Istenem hofi
inkab erdemlenek iutalmat hofi nem ez atkot ⁹ monda az
chiazar | hazucz mert mikoron nektec adam az fiamat
tanitani şolhat vala es im nemawa leot. Annak felette
felesegemet megh akarta erôwel niomni ¹⁰ | meli dologert
ma meg kel halni mind ew neki | mind tinektec. Monda

¹ reliquit. — ² vt filius tuus regnare possit. — ³ A következô
czim (Hatod kivitele) az eredetiben itt áll. — ⁴ populus. — ⁵ cal-
caribus pungens. — ⁶ nines. — ⁷ nunquam tibi bene sit. —
⁸ testis. — ⁹ ista non merui audire. — ¹⁰ vi opprimere.

az mester bizoni ew nem nema mert ha akaria ezennelis
 zolhat de haznofb ew neki ha mostan halgat | es azt mon-
 dom hogi ha harmad napot ¹ hacz neki elni | meg hallod
 hogi şolni Bõlchiebben tud hogi nem mint mi | towabba
 chiwdalunk az te beolchiefegeden hogi te illien igen ²
 hiz az aşoni allatnac | azt mondod hogi erõwel akarta
 meg niomni felesegedet. Bizon mondom hogi ha ewtet
 megh õleted vgian tõrténik dolgod mint egy [163] vitez-
 nec ki annira hişen vala az ew felesegének hogi vegre lo
 farkon hordozak wela ³ es fel akasztak. Monda az Chiazar
 mond megh nekem iftenert ez peldat hogi mentheffem
 megh magamat ieo wendeo vezeltwl: Monda az Mester
 nem mondom addigh migh nem az Ifiwth hatra hozatod ⁴ |
 kit im mar fel akarnak akasztani | es ha el vegezendem
 zabad legi vele ⁵ ha fel akasztatod | hagia az Chiazar hogi
 az giermeket hatra hoznaiak es az tõmlõczbe vetnek es
 ez vtan kezde az Mester eşen modon mindenek halwan ⁶
 bezelleni.

[164] Hatod Mesternek bezede egi afzonirol, ki az
 ew chiacziogafanak miatta ew magath es feriet
 három vitezwl egietemben megh eoletelh. ⁷

VAla egi Chiazar kinek vala három vitezi kiket igen
 zereth vala es Romanak varofaban vala egi ven vitez
 ki võt vala maganak felesegwl egi ifiw menieczket ⁸ ez me-
 nieczke oli zepen es oli edefen enekel vala mindenkor |

¹ *infra triduum.* — ² *ita leuiter.* — ³ *quod fuit ad caudam equi tractus.* — ⁴ *reuocetur.* — ⁵ *in vestra potestate sit.* — ⁶ *coram omnibus.* — ⁷ *ob verba sua neci tradidit.* — ⁸ *quandam iuuenculam pulchram.*

hogi vala kik halliak vala mindenek nagi örömeft mennek vala hazához | történek egiczer hogi mikoron az agion vgi ewlne hogi valakik az vchan eleo mennenek mind iol latnak az ablakrol kezde nagi zepen eneket mondani | Annira hogi fo kan giönörködnek | vala megí chiak hogi halliak vala is | történek hogi az Chiazarnak mentul [165] aggab legenie eleo menne azon ¹ es hogi az enek left halla fel tekente | es hogi megí nezelte volna ² az menieczket igen megh fjerete | es nem twrhete ³ be mene hozzaia | es hogi be mene mindgiaraft az bwiafagrol ⁴ kezde bezelleni es mōda mit adnek edefem hogi ez ⁵ eiel velem halnal? Monda az azzoni zaz forintot | monda az vitez megh adom | de mikorba ⁶ iwiek te hoz zad? monda az azzoni | mikor ideie lefjen megh adom en chiak halgas hozzam ⁷ | es az vitez ioyeth wen twle ⁸ | megh elegendwen az fogadaffal ⁹ es az Chiazarhoz mene. Masod naponis az palotaba mene az aſoni es nagi edeffen kezde enekleni | történiet fjerent ¹⁰ ifmet el iwue egi vitez az Chiazar vduarabol es hogi aſis megh fjerette volna be mene es zo bezed kōzben monda az menieczkenek | kerlek mit aggiak ha egi eiel veled hacz [166] halnom? monda az aſoni zaz forintot es egy fillierrel fem kewesebeth ¹¹ | ki monda legottan meg adom de megh mongiad ennekem | mi korban iwiek te hozzad | monda az aſonij megh ielentē en azt te neked mikor alkolmas helie es ideie lefjen. Aſert meni haza nelaffanak az emberek | Az vitez el buchiuzek twle es az Chiazarhoz mene | harmad napon

¹ *primus miles ac senior de curia imperatoris per eandem plateam ibat.* — ² *nincs.* — ³ *nincs.* — ⁴ *de amore inordinato.* —

⁵ *vna.* — ⁶ *quando.* — ⁷ *cum locum et tempus habebó, te super hac re certificabo.* — ⁸ *vale ei dixit.* — ⁹ *promissione.* — ¹⁰ *a casu.* —

¹¹ *et non minus.*

ismegh azon módõ ki wle¹ es hoga eneklene történek hoga
 az chiazarnak meg mas² viteze | azon vton menne ki
 mikoron hallotta es latta volna | az enekleo menieczket |
 ygen meg h̄erete es vgy teczik vala neki | hoga meg
 kellene halni ha velnem zolhatna³ | ki mikoron be ment
 volna hozza | monda neki edeffem nincz ez vilagban oli⁴
 kit en te naladnal inkab h̄eretnek | Monda az āsoni mit
 adnal ha keduednek elegeth tennek: monda az vitez |
 mit ki [167] wannal elfeo eielre | monda az āsoni zaz
 forintot | monda az vitez meg adom io kedwel⁵ | de
 mond meg mikoron halhatok veled⁶ | monda az āsoni
 im meg latom es mihelt alkalmas ideot lelhetõk | azon-
 nal vagi meg izenem vagi enmagam meg mondom | Monda
 az vitez h̄eretem chiak az zodatis⁷ kedwelē ez vtan az
 Chiazarhoz mene az vitez | Ez harom vitezek hoga az
 azonnial bezelnek vala | nem tuggiak vala az āsoni tyt
 kiai⁸ sem az āsoni az vitezeket | de az āsoni rakua vala |
 chialardfagokal es ok vetefekwel⁹ | ki legottan az ferie-
 hez mene es monda edes vram im en teneked egi titok
 dolgot mondok | kinek altala nagi fok penzunk lehet | ki
 nelkwl zwkeofeok vagiwnk¹⁰ monda az ew ferie | io āsoni
 eoremest fogadom tanachiodat | monda az āsoni horõ
 vitez legeni¹¹ iwt vala [168] immar en hozzam az Chiazar-
 nak¹² | eggik mafik vtan | vgi hoga eggik sem tuggia az
 mafik tanachiat¹³ es mindenek zaz h̄az forintot igere hoga
 ha egi egi eiel ew vele halnek | de ha az harom zaz h̄az
 forintot el vehet nem¹⁴ es vele nem halnek bizoni nagi

¹ *ascendit aulam.* — ² *tertius.* — ³ *nisi prius eam colloque-*
retur. — ⁴ *creatura.* — ⁵ *libenter.* — ⁶ *tibi condormire.* —
⁷ *responsio.* — ⁸ *secretum.* — ⁹ *plena cautelis, versutijs et mali-*
tia. — ¹⁰ *et hos (hely. hoc) indigemus, quia pauperes sumus.* —
¹¹ *tres milites.* — ¹² *hiányzik de curia.* — ¹³ *de secreto.* —
¹⁴ *haberemus.*

effeffegh ¹ volna monda az vitez. Az mit akarz azt akarom
 enis | monda az aſſoni. Vram im io tanachiot adok neked |
 eggiket az viteznek ² el hium einek elseo oraiara mind
 az forintokkal egietemben | mafikat tikzo korram ³ har-
 madikat hainalra es mikoron be iöwend te alij megh az
 aito meget egi meztelen törrel ⁴ | es ottan vgi vagiad hogi
 megh hallion | az mafikat vgian azon keppen az harma-
 dikatis | es eſen modon nagi fok penzunk lehet monda
 az vitez | igen felek raita hogi ha megh tudangiank az
 em berek | megh kezdnek minketis ölni ⁵ | [169] monda az
 aſſoni no ez dolgot en kezdem el | megí latod hogi elis
 vegezem ne feli chiak egi falatis ⁶ | hogi ezt hallotta volna
 az vitez monda | az te tanachiod | ſzerent iarok valamint ⁷
 leſzen ⁷ | Az aſſoni legottan az elseo vitezert kwlde hogi
 ew hozza iwne nagi hamarſaggal ⁸ | az vitez legottan el
 iwue | es monda neki az aſſoni | Edes vram ha az en ſze-
 relmemwel akarandaz elni es vigadni | iwi el ma ez einek
 eleire | es hozd el veled az fogadoth penzt ⁹ keduedet
 tezem mind virrataigh ¹⁰ | monda az vitez kez vagiok es
 örömeſt el iwuók | Az aſſoni ez vtan kwlde az mafodik
 vitezert | ki hogi el iwt volna | megh hagia neki hogi
 tik zo koron iwne el | ki azonnal nagi örömmel mene el
 twle Ez vtan kwlde az harmadikert | es hogi el iwt volna
 monda neki edes vitez vram hogi zinte az hainal fel
 hafadna [170] az kor iwi en hozzam az penzel egietemben
 es azt teſzem az mit akarz es ez eielreol el ne hallazd ¹¹ |
 mert iob ewdeot ¹² ennek nem talalunk | Monda az vitez |
 zinte vgianis igen ſzeretem en az orat | mikoron az eiel

¹ prudentia. — ² primum militem. — ³ in gallicantum. —

⁴ cum gladio euaginato. — ⁵ deprehenſi mala morte moriemur. —

⁶ noli timere. — ⁷ nines. — ⁸ cito. — ⁹ cum florenis. — ¹⁰ et

voluntatem tuam perficies. — ¹¹ nec iſtud obmittas. — ¹² aliud
 tempus.

fele volna¹ | es az elfeo vitez el iwt volna fjörgete az
aiton az ajszoni immar keffen vala es monda | el hoztade
veled az penzt? Monda az vitez mindenek keffen vadnak
nalam² | megh nita az ajszoni az aitot es mihelt az vitez
be lepet volna | ³vgi vaga az ferie mordafagwal | hogy
ottan megy hala³ es az testet az kamoraszekre voniak⁴ |
tik fjokoron el iwue az mafodik vitez | aztis megh eolek
es az testet az kamorazekbe voniak hainalba el iwue az
harmadik vitez aztis megh eolek | es az testet az kamora-
zekbe vonak | hogy ez meg leon monda az azzonnak⁵ |
Jo azzo [171] nij ha ez holt testeket | megh lelendik mi
nalunk megh eolnek minket sjeorniw halallal | mert nil-
wan nem haggiak kerefetlen az Chiazar vitez legenit hogi
howa leottenek el⁶ | Monda az ajszoni | Vram ez dolgot en
kezdet tem el | es megh latod hogy iol vegezem egy
czalat se fely⁷ | nem tudod megh az ajszoni embereknek al-
nokfagokat.⁸ De az ajszonnak vala egy eoczie ki varos eorzeo
vala⁹ | Az ajszoni ez dolog vtan megh nita az aitot es mind
addigh ot vara | migh nem az voros őrző arra iuta | megh
lata az ew eochiet es hozza hiua | monda neki edes
eocheom egy titkom vagion kit te neked megh ielentek¹⁰
iwibe egy kewesse niugodgial az en hazamban es im megh
mondō | Be iwue az ifiw es az vitez nagi io kedwel fogada
es mind kettē az zen melle ewlenek monda az ajszoni edes
sjerel [172] mes eochem es¹¹ az oka mire hiwalak hogi az
en ziwemnek titkiait neked meg mondanam | ez eiel be
iwue egi vitez | es az teob bezed közbe az en vrammal

¹ Cum nox adesset. — ² omnia parata habeo. — ³ maritus subito eum neci tradidit. — ⁴ in cameram secretam trahebant. —

⁵ hoc facta ait miles. — ⁶ peruenerint. — ⁷ nolite timere. —

⁸ cautelas mulierum. — ⁹ germanum, qui erat vigil ciuitatis. —

¹⁰ secretum habeo tibi pandere. — ¹¹ haec.

nagi rut bezedekkel ille tek egi maſt az en vram megh
 ha raguek es chiak egiczet vgi vaga ¹ hogi ottan megh
 hala | es am az teſte az kamorazekben fezik edes ſjerel-
 mes atiamfia ninchien ſenki kiben anni bizodalman
 legien mint te benned | mert ha az holt teſt mi nalunk
 megh leletik minket megh ōlnék | Aſert kerlek iſtenert
 hogi az teſtet rekkenchiwk el ² hogi mi nalunk megh ne
 lelliek es az aſoni nem mond vala többet az egy teſtnel
 hogy az kamoraba volnanak | Monda az ifiw biſoni nagi
 dolgot ³ mondas ennekem de im megis megh ſegellek
 titeket ted egi ſakba az teſtet | es im en az tengerbe vizem
 hogi ſoha ſenki nem lattia. ⁴ Ezt hogi hal [173] la az aſoni
 nagi őremmel egi ſakba tewe eggik teſtet es neki ada |
 veue az varos őrző az teſtet es nagi hamar ſagkal az ten-
 gerbe lobbanta. ⁵ Ez vtan tere iſmet az nenie hazához es
 monda az nennienek nenie hoz io bort immar mert vgiam
 vereem indula vgi emelek ⁶ | monda az aſoni iſten neked
 iot aggion fel veue az aſoni az kannat hogi bort hozna
 es mikoron ment volna az kamoraban a hol az több teſtek
 valanak | nagi wuólteffel monda ihol iſtenre mondom
 megh iwt az holt teſt az tengerből hogi ezt halla az ifiw
 mōda : hozd ide vigiem iſmegh bele | meg latom ha iſmet
 fel tamad ⁷ az kurta lelek halottia ⁷ | veue az aſoni az
 maſodik viteznek teſtet es ada neki az ſakba ki mindia-
 raſt az tengerbe vete | megh az niakara egy nagi kōwet
 kōte | az tenger penigh zinte az varos középet foliua-
 [174] la | ez vtan iſmet az neiniehez mene es monda neki
 edes nenem iṁarhoz io bort | ⁸ mert hiſṁ hogi fel nem
 tamad iṁar | mert egi nagi kōwet kōtek az niakara ⁸ |

¹ eum percussit. — ² amoue. — ³ causam arduam. — ⁴ ubi
 corpus nunquam videbitur. — ⁵ proiecit. — ⁶ quia ab onere isto
 liberati estis. — ⁷ nines. — ⁸ quia sine dubio es liberata.

monda az nennie iften teged megh algion io eochiem |
 veue az kannat es hogi be mene az kamoraba | nagi rea-
 daffal monda: iai hogy vessék ¹ eleo iftenre mondō hogi
 ifmet megh iwt | monda az ifiw ki eordegh ² ez holt test
 hogi im immar ketczer iwt megh az vizbeol | Adhacza ³
 ide harmadczoris veue az ifiw az harmadik testet kit
 megis az elseonek alit vala ⁴ | es viue az varosbal egy
 veolgire ⁵ | es raka nagy űenet es hogy az zenbe vetette
 volna es egne az holt test ew maga fel fele mene hafat
 keoniteni ⁶ | es teortenet űerent iwue egy vitez | egi louon
 az varofra valami iatekra ⁷ ki mas napon leendeo vala |
 ki mikoron latta volna [175] az űenet miwel hogy hidegh
 vala | le űala es megh keote az lowat | es kezde az űennel
 fwteozni | ezt hogy latta volna az ifiw fel keoteoze nad-
 ragat ⁸ es mene az űenhez | Monda az viteznek ki eordeog
 vagi te ⁹ ki az űennel allaz | Monda az vitez nemes nem-
 beol valo vitez vagiok | monda az ifiw te nem vagi vitez
 hanem pokolbeli űordeog ¹⁰ vagi | mert eleozer teged az
 vizben vetelek | onnat ki iwuel | mafodzor vgian keowet
 keoteottem vala az niakadra megis ki iwuel | im harmad-
 űor az űenben megh egetelek megis im it allaz | ezt
 mondwan megh eole az vitez | es mind az lowal egie-
 temben meg egete. Ennek vtanna az nenniehez mene |
 es megh bezelle neki hogi meg egette volna | es hogi
 az vtan ifmegh egy lowal talalta volna es mind lowaftul
 meg egette volna | monda edes nenē egi ¹¹ [176] innom
 imar enni fok dolgomra | mert igen zomiuhezom | Az
 nennie hogi ezt hallotta volna monda | Az vitez az kit
 vtolzor megí egettel egy vitez volt ki az hol napi iatekra

¹ nines. — ² *dyabolus*. — ³ *trade*. — ⁴ *credebat*. — ⁵ *ad
quandam forestam*. — ⁶ *vt ventrem purgaret*. — ⁷ *tornea-
mentum*. — ⁸ nines. — ⁹ *quis es tu*. — ¹⁰ *dyabolus*. — ¹¹ *propina*.

iwt volt ide | Ez vtan veue az kannat es bort ada innia |
 ki az ital vtan ioeit monda es el mene | nem fok wdeo
 mulwan történek nagi feddeczes¹ az ven vitez közt es az
 aſoni közöt | Annira hogi az vitez igen chiapa archul az
 azzont² | megh geriede az aſoni az ew mergeben³ | es
 nagi fokak eleot monda oh zegen ven ageb⁴ megh akarze
 engemetis ôlni mint az Chiazar harom vitez legenit megh
 eoled | Ezt hogi hallak az emberek nagi hamar az Chia-
 zarnak megh mondak es az Chiazar fogwa hozata mind
 az kettöt ew hoſa. Es az aſoni megh valla mindenek
 eleot hogi az ew vra eolte volna megh | es megh harom
 [M177] ſaz forintot veottek volna el twleok. Ez vtan igaf-
 lagot ſzeretwen⁵ az Chiazar megh hagia hogi mind ketteot
 lo farkon megh hordoznak es fel akaztanak kit megis
 telliefitenek | Monda az Meſter az Chiazarnak vram
 ertede mit mondek | monda az Chiazar iol iften eleot
 hogi nagi gonos aſoni allat volt es az vndok halalra
 melto ki az ew feriet ember eolefre intette⁶ es annak
 vtanna el vezette⁷ ew magatis monda az Meſter biſon
 felek raita hogi gonosban ne teortenniek dolgod ennel⁸
 ha az te fiadat az azzonnak beſedere megh eoleted.
 Monda az Chiazar biſon mondom te neked hogi az en
 fiam ma megh nem hal | Monda az Meſter nagy halakat⁹
 adok felfegednek hogi az en bezedemre az ew halalat el
 hallaztad iften maraggion felfegeddel. Az Chiazarne aſoni
 hogi hal [178] lotta volna | mint ha meg dwheot volna
 nagi vgordafokkal¹⁰ az Chiazarhoz futa es monda vram
 iai ennekem | im az ſandokom¹¹ hogi inkab megh ôllichem

¹ contentio. — ² ei alapam dedit. — ³ indignata. — ⁴ o mi-
 ser. — ⁵ ueritate comperta. — ⁶ instigauit. — ⁷ prodidit. —
⁸ vobis peius contingat. — ⁹ magnas grates. — ¹⁰ tanquam vehem-
 ens et impetuosa in furia sua. — ¹¹ sum in proposita.

magamat hogi mint eſen modõ mind eltig banatban¹ elliek. Monda az Chiazar ne gondold ingienis azt² ves kereztet read | es vari egi kewefet mert hiſem hogi immar maid vege leſen ez dolognak monda az aſonij vram ez dolognak az vege gonozul leſen mert teneked es ennekem vezedelmwinkre leſen³ | monda az Chiazar deingien ne gondoli ziwedben illieneket⁴ | Monda az aſoni biſoni felek raita hogi vgi tõrtenik dolgod mint egi kiralnak | az ew zeretõ vitezewel⁵ | monda az chiazar mond megh hogi iart volt tanulliak⁶ belõle⁶ | Monda az Chiazarne im el mondom õrõmeſt mert hiſem hogi haznal | el kezde bezelleni az aſoni eſen modon.

[179] Heted⁷ pelda bezede az Chiazarnenak egi kiralirol kinek vala egi bizodalmazb viteze kit igen fzeret vala es ki az ew felefeget maganak hozta vala.⁸

VAla egi kirali ki az ew felefegeth annira ſzereti vala hogi egi toromba rekezti vala es az kwlchiat ewnõn maga hordozza vala | ennek okaert az aſoni igen bankodik vala⁹ meſſe egy tartomanban¹⁰ vala egi nemes vitez es igen ereos | kinek almaba ielenek megh egy kiralne aſony ygen zep kith oly igen megh ſzerete es kiwana mint ha teſti¹¹ ſemeiwel latna es vgian teczik vala neki ha iol esmerne vizontag¹² az kiralne aſoni ygaz ollian almot lata az vitez felõl kinek igaz vgian teczik vala ha iol es mere | es

¹ *in dolore.* — ² *absit hoc a te.* — ³ *confusio tua et mea.* —

⁴ *absit talia cogitare.* — ⁵ *et suo senescallo.* — ⁶ *nincs.* — ⁷ *sexta,* l. fõnt 36. l. — ⁸ *ei abduxerat.* — ⁹ *tristabatur.* — ¹⁰ *in partibus longinquis.* — ¹¹ *carnalibus.* — ¹² *econuerso.*

el vegeze az ew ziwebe ¹ hogi [180] az vitezt megh akarna latni es az ew almat meg bişonitani ² az vitez meg azon keppen fogadaft teñn hogi az ew laba addigh meg nem niugodnek mig nem az kiralne aştont megh kerefne fel ewle egi lowara es mind el iara ³ Casteliokat es kwleomb kwleomb orzagbeli varofokat ³ migh nem az varofba iwue a hol az aştoni az toromban vala es kezde ot lakni ⁴ | egi napon be mene az vitez az varba | es nem tuggia vala hogi az kiralne aştoni ot volna az kit kerefne | ⁵ hogi ot az var piachan moralna ⁵ megh lata az aştoni hogi az toroni ablakarol kinez vala az vitezt es megh esmere az alombol hogi az volna az vitez fel tekintte törtenet şerent az vitezis es megh lata az aştont | legh ottan megh esmere hogi az volna az kiralne aştoni kiröl az almot latta volna | kezde nagi şep eneket az şerelemről ⁶ [181] es eşen modon egi mas şemeben nagi giakorta neznek vala | es az vitez minden nap el iaria | vala az varat nezi vala hogy honnat iuthatna az kiralne aştonihoz es vele zolhatna | az aştony hogi ezebe vette volna az iegiekből hogy vele akarna zolani az vitez | egy kis leweleczket ira es ki hagita az ablakon az viteznek az vitez penigh hogi eloluafta volna az leweleth igen megh eorwle es eoreomebe | kezde nagi harczolafokat şerzetni es giakorlani ⁷ | kinek az ew vitezi hire az Chiazar fwlebe akada | es mikoron az Chiazar hozza hivatta volna | monda neki edes attiamfia fok iot hallok feleoled | Aştert ha teczik maragi megh en nalam | Monda az vitez vram techenek nekem ez dologh ⁸ hogi ha egi hazat hadnal rakatnom ⁹ az varnak fala mellett |

¹ *statuit in corde suo.* — ² *probaret.* — ³ *castra ac regna.* —

⁴ *moram fecit.* — ⁵ *nines.* — ⁶ *canticum amoris.* — ⁷ *hastiludia et torneamenta exercere* — ⁸ *siquidem placeret.* — ⁹ *edificem iuxta muros arcis.*

mert ha eiel kellettnek felfeged [182] hez mennem anniwal hamareb es kőnniebben hozzad mehetnek | monda az Chiazar bator őrőmeft engedem. Az vitez mindgiaraft kw miwefeket¹ fogada | es kezde az hazat rakatni | vgy hogy ay haznak eggik reze kw falon volna chinalua az toronihoz ragasztwan.² Añon keozbe megh ßőrződek az fw kwmiueffel³ hogy valami beolecz okoffaggal vagna oly aitot auagi likat az tornion³ hogy az kiralne añonihoz zabadon iarna. Az kieomiues hogi az likat megh vakta volna añonnal ewtet az vitez megh eole | hogy ew raita ne lenne titkoknak nilatkozafa⁴ Be mene az vtan az kiralne añonnihoz | es nagy tizteffeggel keozeone neki es hogy latta volna vtet az añoni el chiwdalkozek es monda | mi modon iwttel te ide hozzam ielefwl hogy chiak en magam vagiok.⁵ Monda az vitez [183] az te nagy ßerelmed teotte ezt hogy en ide egy likat chinaltattam es arrol iwttem te | hozzad | Añert veled akarok halnom | mert te vagy az kirwl en almot lattam | Monda az añoni ne legien az hogy az en kiraliom alatt⁶ illien nagy bwnt tennek | monda az vitez ha ennekem nem engecz⁷ altal ewtlek⁸ ezennel az en teoremmel | es megh eollek⁹ | Az añoni hogy ezt halla ketelen leon vele halni es engede neki¹⁰ | meli dologh megh lewen az vitez dolgara mene.¹¹ Az kiralne añoni gondollia vala ziweben mond¹² | ha ezt az en vramnak megh mondan-dom ezzel en magamat nagi zegienben hozom | es az en vramat ezzel igen meg busitanam es az viteznek őrők halalt zőrzenek. Añert nilvan nē akarok illien bo lond-

¹ cementarios. — ² una pars domus supra murum arcis erat. — ³ quod murum arcis perforarent subtiliter. — ⁴ ne per eum perderetur. — ⁵ maxime cum sola sim. — ⁶ sub rege domino meo. — ⁷ si mihi sponte non consentis. — ⁸ te confodiam. —

⁹ nines. — ¹⁰ illa vero mortem timens dormiuit cum eo. —

¹¹ recessit. — ¹² nines.

czagba keteleznē¹ | Es vtan az vitez [184] valameníſzer akaria vala az aſſonihoz mehet vala az likon | es keduet akarattiat teheti vala² egikoron ew neki az aſſoni egi igen gazdagh giwreot adot vala | kit az Chiazar megh eleozer iegi giwrwbe³ adot vola neki | Ez vitez minden harczolafban es eokleleſben hatalmaſb vala⁴ | honnat oli igen megzerete ewtet hogy orzagh hopmeſterewe⁵ tewe ewtet | Történek hogi egi napon az kiral niulatni⁶ mene | es megh izene az hop meſternek hogy mind keffek lennenek mert kiral niulatni menne. Az hop meſter ezt igen eorwle | es mikor mind az egez napon niulaſſnanak iutanak egi zurdokba⁷ es ot le wlenek | Az vitez le fe kwuek az kiral mellet es kezde nagi hortiogaffal⁸ alunni es az giwrõs kezet zinte az kiral melle niutotta vala | mel giwrõt mikor az kiral megh latot volna aſſonnal megh [185] efmere hogy az volna az giwreo melliet az ew feleſegenek | iegybe adot vala. Az vitez hogi felferkene megh efmere hogi az kirali megh latta volna az giwrut viaban⁹ tettete | azt hogi betegh volna | es monda vram im egy hertelen betegfegh efek ream¹⁰ | aſſert el haza megiek | Monda az kirali menniel bator¹¹ | nagon megh farkantiuza az ew louat | es mikoron nagi titkon az kiralne aſſonhoz ment volna monda neki | Neſſe iſtenneben¹² az giwreo ted viodba merk megh | lata az kiral az en viomban | es hiſſem hogi mihelt meg iw ottan megh kerdi az giwrõt es aſſert fietek hogy megy ne eſnenk bezedwnkben¹³ | Ezt mondwan el mene | es egy kewes varua¹⁴ megh iwt az kiral | es az kiralne aſſonhoz mene | es monda neki | aſſoni mond megí nekem

¹ ab hac stultitia quiescam. — ² et voluntatem suam perfecit. — ³ in signum amoris. — ⁴ semper obtinuit. — ⁵ senescalcum totius regni. — ⁶ ad venandum. — ⁷ forestam. — ⁸ nines. — ⁹ in digito. — ¹⁰ apprehendit. — ¹¹ mihi placet. — ¹² (isten nevében) nines. — ¹³ ne confunderemini. — ¹⁴ cito post hoc.

hol vagion mostan az mi iegi giwrunk kit [186] űerettemben¹ neked attam vala mutafđ megh nekem | monda az aűoni mit akarnal latni az giwreoben | monda az kiral ha megh nem latam megı kel ezennel haldod. Az aűoni megh nita az ew Skatulaiat² | es megh mutata neki az giwrut | Es mikoron az kiral latta volna az giwrut | monda im meli igen hafonlatos az giwru az vitezehőz kit viaban latek azt tudam hogı ez volna az | Aűert ebben bwneoffe hagiom magamat³ | mert igen megh bufultam vala az gonos velekedesbőł⁴ es nem gondolom volt azt hőgi teob embernekis lehet illien giwruie | monda az aűonij | edes vram nem chiwda hogı eggik giwreo mafikhoz hafonlatos | mint az mi gwrunk az vitezehez de mire hogı gonozul haraguttal volt en ream iften bochiaffa megh neked.⁵ Ennek vtanna chıak [187] hamar az vitez nagi vendegfeget zerze⁶ | es mene az kiralihoz monda neki felfeges vram im ide iwt feoldembőł az en iegefem es zereto matkam⁷ kire valo eoreomemben⁸ zerzek egy lakodal mat. Aűert kerem felfegedet hogı ot legien felfegedis mind vegik⁹ az en űereteomwel | es ez en tizteffegem¹⁰ leűen. Monda az kiral¹¹ eoreomeft atiam fia ebben mutatam megh az en űerelmemet te hozzad | hogı ot lezek.¹¹ Az vitez hogı ezt halla nagi őrőmmel be mene az azzonihoz | es monda neki hamar ezennel | valamnit zebben eolteozhetel eolteozzel fel mert ma kiraliwal effel az en aztalomnal¹² | monda az aűoni bator vgy legien mint akarod mikoron eleo iwt volna az ebednek ideie es oraia. Az

¹ *in signum amoris.* — ² *cophinum.* — ³ *reddo me culpabilem.* — ⁴ *motus fui contra te de mala suspitione.* — ⁵ *parcat vobis deus.* — ⁶ *quoddam conuiuium solenne praeparari fecit.* — ⁷ *amasia mea de terra mea.* — ⁸ *et ideo.* — ⁹ *nincs.* — ¹⁰ *honor.* — ¹¹ *libenter tibi illum amorem et honorem faciam.* — ¹² *in mensa mea.*

kiralne aſſoni ala iwue az likon az vitez hazaban kit mikoron latot volna az kirali tauol ¹ | [188] monda az viteznek | kichioda iftenert az zep es nemes meniazzoni. ² Monda az vitez felleges vram ez az en felesegem ³ | aſſert wllieon felleged melle | hogi az aſſoni vda melle wlt volna az kirali kezde ſemlelni mind teſtet mind termetet ⁴ es ziweben mongia wala. Oh meli haſonlatos ez az en feleſegemhez (biſſoni az toronnak ereoffege chialta vala talam megh ewtet | hogi inkab hiſſen vala az vitez bezedenek hogi nem az az ew maga zemeinek) Az kiralne aſſoni kezde zollani az kiralnak es mondani felleges vram vigan ⁵ lakozzek felleged azzal az mit ide iften az aztalra adot | mikoron halotta volna zolafat ⁶ az aſſonnak | monda ew magaban. Sancta Maria | meli haſonlatos es aſſoni allat az en aſſoni emberemhez ⁷ | iften tuggia mind zaua mind kezeiarafa ⁸ ollian mint az en fe[189]lesegemnek vagi biſſonniara az toronnak ereoffege chialt megh engemet ⁹ | Soha nem meri vala azt kerdeni | ha az ew feleſege vagi nem | hanem hozza hiua nagi hamar az vitezt | es megh fuga hogi hamar vetetne fel az abrozt ¹⁰ hogi mehetne be az varba | gondollia vala | de biſſon megh latom ha ot ben vagion az en kirali felesegem vagi ninczi. Monda az vitez felleges vram ¹¹ megh ne vtali ha vala mi kedwed ellen eſeot volna ¹¹ | Monda az kirali valami dolgom vagion az varban | ¹² lakial vigan aſſert te mig en oda megiek ¹² | monda az kiralne aſſonni | had vigadgion bator az kiralne aſſonis az ew palotaiaba | monda az kiral vitezdel az abrozt mert többet it nem wlhetek ¹³ | Az vitez fel vetete az abrozt

¹ nines. — ² sponsa. — ³ amasia. — ⁴ rex vero hinc inde corpus suum mouebat. — ⁵ hilariter. — ⁶ vocem. — ⁷ mulieri meae. — ⁸ in facie. — ⁹ et semper . . . decepit eum. — ¹⁰ vt cito mensam tolleret. — ¹¹ Domine, tedium ne habeatis. — ¹² nines. — ¹³ mensam deponite, quia amplius manere non possum.

es az ki ral el buchiwzek | Aşonkeozben migh az kiral
vtban volna ¹ | addigh az vitez [190] be butata ² az kiralne
aşont az likon az toromba | es migh az kiral hozzu vton
el erkezek addigh az kiralne aşoni más ruhat ven ew rea |
es mafmodon eolteozek | Az kirali hogi az toromba ment
volna megh lata az aşont es hogy megh chiokolta volna
monda neki edes şerelmes felesegem immar megh masod-
zor vetkeztem te ellened monda az aşoni vram mi moden
monda az kiral | ma az en vitezemmel es az ew feleségewel
ebellem es bişoni soha eletemben ³ hasonlatofb allatot nem
lattam hozzad mint az en vitezemnek felesége ki mind zo-
lafaba mind teste iarafaba ⁴ ollian mint te vagi | Annira
hogy ot nem lakhatam hanem megh kelle teged latnom |
monda az aşoni bişon nagi bwnt teottel ⁵ edes vram nem
latode hogy az toron oly ereos var hogy senki bele nem iw-
[191] het es ki nem mehet hanem chiak az aiton ⁶ hişem
az okoffagis ⁷ mutattia azt hogi egi ember hasonlatos az
mafikhoz mi keppen hogy tegnapon meg lattad az giwrwt
ki hasonlatos leon az vitez giwreoiehez | monda az kiral
igaz az | Ez vtan chiak hamar iwue az vitez az kiralihoz |
es monda neki | kegielmes vram tudod meli şeretettel
şolgaltalak | immar ideie volna egyczer megh latnom az
en hazamat es mind az en zolgalatomert chiak eggiet
kerek | monda az kiral | mond meg mit kerz | Monda az
vitez felfeges vram megh en az en matkamwal meg nem
efkwtttem | Aşert tegi en velem oli tizteffeget hogi az egy
hazban mindenek lattara ⁸ vgian az te kezeddel aggiad
nekem az en iegiefemet | meli dolog ennekem nagi iob
tizteffegemre leşen ⁹ | monda az kirali eoreomeşt io

¹ esset in via. — ² fecit ascendere. — ³ ab illo tempore, quo
fui natus. — ⁴ in gestu. — ⁵ graviter peccastis. — ⁶ ostium —
⁷ ratio. — ⁸ coram populo. — ⁹ hoc esset mihi honor et gloria.

[192] fiam az ſolgalatodert azt teſzem | napot hagia az vitez az efkwuefnek | es mikoron el iwt volna az nap | az vitez fel eolteoztete az kiralne aſont es az likon ki butata es az egi hazhoz menenek es az oltarhoz menwen az kirali kezet foga az aſonnak es az pap eleot megh allanak monda az pap | ki aggia ez aſont ez viteznek | monda az kirali en adom az en vitezemnek feleſegwl | Aſert edes leaniom miert hogi haſonlatos vagi termettel az en feleſegemhez teged kiualt keppen ſzeretlek es adlak teged az papnak eleotte feleſegwl az en ſolgamnak | es viteſemnek. Ezt mondwan az ew aſoni kezet¹ ada az vitez kezebe es az vtan az pap eozwe ſgentele ewket² | es az vtan monda az vitez az kiralnak felleſeges vram kes az en haiom | kerlek iwi el en welem az haioba ot tanicz megh az en feleſe [N193] met hogi engemet mindeneknek felötte³ ſzereffen (Es migh ez fok dolog leot volna addig az toronnak likarol mint az haiora hordotta vala az vitez az azonnak minden draga kenczet)⁴ monda az kiral eoreomest teſzem eztis io fiam ez vtan el keſere az kirali mind az haioig ewket | es nagi fok zantalan nep vala vele | mert az keoz nep igen ſzereti vala az vitezt | es az ew el menefet igen banniak vala mikoron az haiora iutotak volna | monda az kiral az aſonnak | ſzereteo leaniom hald megh az en tanachiomat | es iol leſzen neked dolgod | ihol az te feried | kit tartozol mindennel fellieb ſzeretned | es iften igaffaga ſzerent⁵ igen ſzereffed ewtet | fellied tiztellied | es engedelmes legy neki mindem tizteſſegwel. Ezt mondwan ada ewtet az viteznek | es monda mennietek el immar iften aldomaſawal es iften [194] tarchion minden iowal.⁶ Az vitez az azzon-

¹ *manum eius.* — ² *eos copulauit.* — ³ *pre ceteris.* — ⁴ a zárjeles mondat nincs. — ⁵ *et hoc vult deus, quod stb.* — ⁶ *cum benedictione mea, et deus saluos vos conducat.*

nial feieket haitak | es az haios mester¹ fel emele az vitorlat es kezde nagi lebefleggél menni es euezni nagi meſe | az kiral mind addig neze alla az partõ mig az haiot nem latna | Ennek vtanna fel mene az toromban | es mikoron latta volna hog az aſoni ninchien ſem morhaia ſem ew maga |² meni ver vala beñe vgi teczek wala neki mint hamind megh alut volna benne² kezde kerengeni³ az torniot mind kiwõl mind beleol | es vegre megh talala az likat kit az vitez az ew hazaba vagatot vala ki | es kiral kezde igen ſirni ezt mondwan iai vram iſtenem hogi veſſek im az vitez⁴ kinek (en bolond lewen) teobbet hizek vala chiak zawanakis hogi nem mint az en feiemnek.⁵ Monda az Chaizarne az Chiazarnak vram ertede mit mondanak.⁶ Monda az Chiazar iol ertem | [195] monda az aſoni ihol mint iara az kiral az ew zolgaiawal kinek igen hiſen vala | igaz igien iarz te az het beolchiekkel kik azon chielekednek hogi engem megh rutichianak⁷ | mert tebbet hizez az ew bezedinek hogi nem mint az the ſjemednek | Zemeddel latad hogi ennekē orchamat el zaggata az te lator magzatod | es latod napon kent mint eltetik⁸ az te lator mesterid ewtet | de aſert nem hized. De biſoni felek raita hogi vgi ne iary mint az kiral iart volt az kit Bezellek⁹ | Monda az Chiazar | biſoni inkab hizek az en ſjememnek hogi nem mint ew nekik. Annak okaerth holnap nilwan fel akasztatom.¹⁰

¹ *naucerus*. — ² *commota sunt omnia viscera eius*. — ³ *circuibat*. — ⁴ *miles in quem tantum confidebam*. — ⁵ *oculis*. — ⁶ *dixi*. — ⁷ *confundant*. — ⁸ *defendunt ac favent*. — ⁹ *de quo dixi tibi*. — ¹⁰ *faciam eum suspendi*.

[196] Heted ki vitele az ifiunak az akazto fara, kit az ew heted Mestere Joachim az halaltul megh menteth volth.

AZ ifiat immar hogi vinnek akaszt ani | ime az keoz nep kezde nagi wueolteffel mondani | ime ifmet az Chiazarnak eggietlen egi fiat akasztani vissik es hogy vinnek eleol talalak az Ifiwnak heted mesteret kinek newe Joachimi vala | kit az giermek mikor latot volna feiet haita neki mint ha mondanaia io mesterem kerlek emlekezzel megh en rolam atiam eleot. Az Mester kerí vala az nepet hogi ne fietnenek mert megh akarna az nap halaltul menteni | mond vala az keoffegh ¹ io mester meni hamar kerunk az Chiazarhoz | es mencz megh az te tanitwaniodat halaltul | es im mind vegik [197] megh varunk.² Az mester nagi fietwe be mene az Chiazarhoz es neki nagy tizteffeggel keozeone | kinek monda az Chiazar | Soha iften te neked iot ne aggion | monda az Mester vram mit teottem en te neked hogi igien atkoz ³ | monda az Chiazar mit nem teottel inkab ha fiamat nemawa teottetek | es az en felesegemet ereowel akarta megh niomni. Aşert meg kel neki halni es nektekis mindniaian. Monda az Mester felleges vram Chiazar hol azt mondod hogi nema | feiemre keoteom magamat ⁴ hogi holnap zollani hallod az te fiadat nagi eoreomwel het ora koron | ⁵ ha ewtet addigh megh nem eoleted.⁵ Monda az Chiazar ha azt latnam es hallanam megh elegednem wele | monda az Mester teobbet ne elliek ⁶ ha ewneon nielweuel megh

¹ *populus.* — ² *nos vero expectabimus.* — ³ *quare talia mihi dicitis.* — ⁴ *deponam vitam meam.* — ⁵ *nincs.* — ⁶ *amplius non vivam.*

nem mongia holnap az ew rea valo hazug [198] fogot es az hamis bwnt kit az te felefegeđ hamiffan ew rea mondot | biſon mondom hogy ha az ew bezedere meg eoleted fiadat | felek raita hogy vgy ne legien dolgod | mint az egi viteznek ki megh hal vala az ew felefege nek chiak egy cheop vereiert¹ | Monda az Chiazar kerlek teget io Meſter mond megh nekem azt mi volt | monda az Meſter hiuasd megh hat az Iffiwth Monda az Chiazar eoreomeſt megh hiwatom chiak aſertis | hogi azt mondod hogy holnap neki zolafat² hallanam | megh hozak az Iſiwth es nem tewek az teom leczben³ hanem őrizni hagiak egi zep hazban³ | az meſter penigh el kezde az bezedet.

[199] Heted Meſternek bezedé egi vitezreol, ki egi kifded⁴ vernek lataſa miat melliet az ew felefege latot vala, megh hal vala eretteh.

VAla egi vitez kinek vala egy zep felefege h kit fellieb ſeret vala hogy nem mint illik vala⁵ Annira hogi ſoha nem akar vala megh fogiatkozni az ew latasatul⁶ | történek hogy egyczer lapdat iachananak ketten⁷ | es az vitez tart vala egi kis keſt az ew kezeben kibe törtenet ſerent az felefege bele ewte az kezet | es kis ver kezde ki iwni beleole | mikoron az vitez latta volna az vert | haniat homlok eſek az feoldre⁸ | es az felefege hogi hidegh vizzel eotezne megh elede es monda | hamar papot hozzatok mert im megh halok az en felefegemnek vereiert az [200] vitezek⁹

¹ *propter paruum sanguinem uxoris.* — ² *eum loquentem.* —

³ *sed in custodia positus.* — ⁴ *modicum.* — ⁵ *quam ultra qua credi potest dilexit.* — ⁶ *presentia sua carere non poterat.* —

⁷ *taxillum ludebant.* — ⁸ *ad terram cecidit.* — ⁹ *famuli.*

hogi ezt hallottak volna nagy hamar eggi mas vtan papert futamanak.¹ De migh az pap el iuta addigh nagi banat-tiaban megh hala kinek halalan | mind az egez varos fir wala | az aſſoni penigh felette igen firattia vala | es firtaban ezt mongia vala | iai ennekem iai ennekem mit tegiek im-mar | vgi elek mint egi girliche madar² ferfi nekw | az viteznek teſtet nagy cheremoniawal³ el temetek. Az aſſoni az temetes vtan az koporfora haniat homlok le efek⁴ | es azt fogada hogy ſoha onnat az helireol el nem megien de az ew vra halalaert megh akarna halni kinek mondanak az ewbarati | io aſſoni mit haznal az te vrad lelkenek | hogi it az helien akarz maradni | iob volna ew erette alamoznat⁵ oztanod | hogy nem mint it az helien marad-nod | monda az aſſoni. Oh gonozoknak gonos [201] tana-chia | ne aggia iften hogi en innet halalig el menniek az ew ſjerelmeiert. Ezt hogi latak az ew barati chinalanak nagy hamar az koporfo felet egy kis hazaczkat | kiwel minden zwkfegewel es morhaiawal⁶ be rekeztek es ot hagiak. Vala penigh az kor ot az orzagban oli teorwen hogi ha valakit fel akasztanak vala hat az vice iſpannak ſjemel ſjerent⁷ ot kellene egi eiel az akazto fanal eorizni | ha penigh az akasztot embert el lopnak auagi el vinnek⁸ feien iozagan maradna | es chiak kirali tehetne iol vele irgalmoffagabol⁹ | Teortenek hogy vgian azon napon meli nap az temetes vala | akasztanak egy embert fel | es az vice Iſpan fel fegiverkezek es lowa hatan az akazto fahoz mene | mikoron eiel nagy fokat verrasztana¹⁰ oli igen

¹ hiányzik: *vt corpus christi portaret.* — ² *sicut turtur.* — ³ *solennitate.* — ⁴ csak *cecidit.* — ⁵ *largas elemozinas.* — ⁶ *omnia necessaria.* — ⁷ *vicecomes in propria persona.* — ⁸ csak *aufferretur.* — ⁹ *omnes suas terras perderet et vita sua in gracia regis staret.* — ¹⁰ csak *ibidem esset.*

megh fazek az hidegen | hogy neki vgy techik vala hogy
 [202] megh halna ha zenhez nem iuthatna | Teknite az
 varofra es lata hat az aſony kis kuttia czkaiaban ¹ teczik
 vala egy kis zen egni az vitez nagi giorfan oda zagulda ² |
 es hogy az aitora ment volna | monda az aſoni ki vagi
 illien kelen ³ | Monda az vicze iſpan io aſonom im en
 vagiok de oli nagi hidegfeget zenwedek hogy ha az ſen-
 hez nem bochiatandaz megh kel halnom | monda az aſoni
 biſon felek hogi ha be bochiatandlak valami gonos beze-
 det ⁴ zolaz en eleottem | Monda az Vice iſpan io aſonom
 azt fogadom hogy nem zolok ſemmi gonos bezedet ⁵ | mert
 en iol tudom meli ſent aſoni vagi te es az te vradnak
 ſzerelmeiert nem akarz el menni innen ⁶ | be bochiatta az
 aſoni es mikoron ot az ſemben terpezkedet volna es
 megh fwteozet volna ⁷ | monda edes aſonom kerlek ne
 vegied [203] gonos newõn ⁸ | had zolliak egi nehani beze-
 det ⁹ monda az aſoni | im megh hallom es oztan megh
 felelek | monda az iſpan ¹⁰ Aſonom te igen zep vagi es io
 nemzet ¹¹ vagi dichieretes ¹² | ifiw es gazdagh vagi | iob
 volna neked az te hazadnal laknod | es bw alamifnat az
 te vrad lelkeiert adnod | hogy nem mint it nagi keſerw-
 ſeggel eletedet veztened ¹³ | mōda az aſoni vai vai te
 ember ¹⁴ biſon ha tuttam volna hogi illieneket zoli biſon
 nem iwttel volna ide be en hozzam | im nekedis azt
 mondõ mit egiebeknek mondottam | iol tudod azt hogi
 az en vitez vram chiak egi kewes veremert holt megh
 es nem merneke en it ew erette megh halnom. ¹⁵ Az

¹ casa. — ² equum sum calcaribus tetigit. — ³ tali hora. —

⁴ aliqua inconuenientia. — ⁵ quod vobis displiceat. — ⁶ inten-
 ditis in isto loco mori. — ⁷ csak postquam calefactus fuit. —

⁸ non displiceat. — ⁹ pauca verba. — ¹⁰ miles. — ¹¹ generosa. —

¹² gloriosa. — ¹³ consumere. — ¹⁴ csak o miles. — ¹⁵ et ego . . .
 volo mori.

vitez ezt halwan fel wle lowara es el buchiwzwan az aſon
tul el mene az akazto fahoz es mikoron latta volna hogi
az akasztot embert el loptak volna | igen megh bufula |
es kez [204] de ew magaban ezt mondani | Oh vram iften
hogi vezek im mind feiemet mind iozagomat el veztem
de biſony tudom mit kellien mielnem | egi zent azzoni-
allat vagion az chinteremben¹ kinel meg fwteozem ezen-
nel hozza megiek es tanachiot kerdek twle | el indula
lowan igen hamar | es hogi az azonihoz iwta monda neki
aſoniom en vagiok az Vice ifpan ki eleozõris ide iwttem
vala | nifd megh io aſoniom az aitot | es im egi nagi
titkomat mondom megh neked | kerlek iftenertis bochiafd
be hozzad had kergiek tanachiot twled | hogi be bochiatta
volna monda az vitez io aſoniom zokas ez az orzagban hogi
ha embert akasztanak fel | hat az Vice ifpan tartozik egi
eiel eorizni ha penigh el lopiak az akasztot embert | feiet
iozagat el vezti es kiraltul lehet kegielme | im migh en it
fw [205] teoztem addig az latrot el loptak az akazto farol.
Aſert iftenert kerlek agi io tanachiot | mert eluezteottem
mind magamat mind iozagomat. Monda az aſoni biſyon
enis zanlak² hogi mindenedet el veztetted | es az te ele-
ted chiak királnak kegielmeffegen al de ted az en tana-
chiomat es ſemmit az te iozagodban³ el nem veztez |
ſem halaltul ne feli | Monda az vitez io aſoniom hiſem
vgianis aſert iwttem hogi tanachiot agi | mimodon mene-
kedhetem megh halaltul | Monda az aſoni akari⁴ engem
feleſegwl magadnak venni monda az ifpan ſeot igen
eorwlem⁵ hogi chiak azt newezedis⁵ nagi kõnieorwletef-
ſegh ez twled hogi illien niawaliaft megh nem vtalz ma-
gadnak valasztanod⁶ | monda az Aſony im engedek te

¹ cimiterio. — ² compatiõr. — ³ de bonis tuis — ⁴ numquid
placet tibi. — ⁵ nines. — ⁵ tam pauperem militem . . . vultis . . .
in maritum accipere.

neked ¹de bişon fem lattia fem hallia valaki hogi en
 zotis adnek egieb [206] nek ¹ | monda az vitez im enis
 felfogadom | hogi migh elek ² tőbnek hytemet nem adoem
 naladnal | Monda az aşoni iol tudod hogi az en vram
 chiak tegnap hala megh ³ | vegiwk ki es kőşfwk ⁴ az akazto
 fara az ember heliere | monda az vitez edes aşoniom
 legien bator | az te akaratos şerent | megh nitak azert
 az koporfot es ki voniak belőle az testet | es monda az
 vitez io aşoniom ygen felek hogy megh ne esmernek
 mert az akasztot embernek nem vala eleol ⁵ ket foga |
 mert mikor megh foktak vala ki ewteottek vala neki ket
 fogat eleol | monda az aşoni vegi egy keowet es verd ki
 neki az keet elfeo fogat | Monda az vitez ne iftenert ⁶ io
 aşoniom mert ennekem io barathom vala şegeni mig ele |
 es nagi kegietlenfeğh ⁷ volna en twlem | ha immar holta
 ban ezt tennem raita | monda [207] az aşoni | ha te ezt
 nem tezed | im en az te nagy şerelmedert megh chele-
 keşsem veon egy keowet es ew maga meni foga vala ⁸ eleol
 mind ki ronta es ez vtan monda | vid el immar akazd fel |
 monda az vitez bişony megis igen felek hogi megh ne
 esmernek | mert az latornak azkit fel akasztottak vala
 nagi seb vala az feien hatul nagy hofşan ⁹ es az ket fwle
 el zakadot vala ¹⁰ es ha ezt megh lattiak ezen modon
 ottan megh esmerik hogi nem ez vott az akazto fan |
 monda az aşoni vond ki kardodat es vagd vgy hogy za-
 kadgion el az keet fwle ¹¹ | Monda az vitez io aşonniom
 tudod elteben meli igen şeretem vala tauol legien az en

¹ csak: *et nullum alium accipiam.* — ² *quod vixeritis.* —
³ *fuit sepultus.* — ⁴ *extrahe et suspende.* — ⁵ *in superiore*
parte. — ⁶ *parce mihi.* — ⁷ *dedecus.* — ⁸ *omnes.* — ⁹ csak: *in*
capite. — ¹⁰ *amisit.* — ¹¹ *fortiter eum in caput percute et aures*
eius abscide.

twlem hogi en elewen vitez lewen haltat vagdalnek.¹
 Monda az aſſoni adhaiſſa² nekē az kardot es az te ſerei-
 medert en el vagom³ | veue az aſſoni az kardot | es
 [208] nagi ſebet teon az feien es mind keet fwlet el vagah
 es monda | ved fel immar es vid akasztani | monda az
 vitez megis felek edes aſſoniom hogi megy ne eſmernek |
 mert az latornak az ki az | Akazto fan vala | el mechettek
 volt az ew ſemermes teſteth⁴ | es ha ig talalnak nagi
 vezelwnk indulna.⁵ Monda az aſſoni biſſony illien fele-
 ken⁶ embert ſoha nem lattam | nincz iob ſoha legi bator
 ziwel meg elz⁷ meſd el mind Jaraſt | es akazd fel hamar |
 monda az vitez | de edes aſſoniom kerlek mencz megh
 engem enni munkatul⁸ | mert iol tudod hogi ferfi em-
 ber ſemmire kellő⁹ effele teſt nelkwl | ha en ezektl
 megh foztanam nagi zegien volna ez en twlem | monda
 az aſſoni | agy egy kezti chiak | eztis megh miwelem
 en az te ſjerelmedert | vgi ſjeretlek en tegedet edes
 galambom¹⁰ Ezt hogi monda el mecze [O 209] vranak
 tetet es el hagita hogi megyennek az ebek | es monda
 az vtan |¹¹ ihol immar im eleght rutol banam vele |
 eleght ektelen immar ved fel es akazd fel¹¹ | monda
 az vitez eleght immar el viſſem fel akasztom | el viuek es
 fel akasztak ketten | es az vitez igi zabadula meg az halal-
 tul | hogi ez megh leot volna monda az aſſoni az viteznek
 io vram immar megh mentetelek vezeltul io volna immar
 nekwnk mindenek lattara az egi haznal megh afkwn-
 nwnk | es meniegzeo vtan el halnuk¹² | monda az vitez

¹ *vt miles viuus mortuum vulneret.* — ² *porrige.* — ³ *facciam.* — ⁴ *duobus testiculis.* — ⁵ *sequeretur confusio.* — ⁶ *timidum.* — ⁷ *csak: tamen bonum est esse securum.* — ⁸ *supportetis me in isto.* — ⁹ *modicum valet.* — ¹⁰ *e mondat nines.* — ¹¹ *iam rusticum deturpatum in patibulo suspende.* — ¹² *e mondat nines.*

fogadaft fogadek hogi eletemben egiebbel nem laknam náladnal ¹ | De oh te niawaliafb ² aſſoni minden aſſonyoknal ki venne teged felesegwl hozzaia | Im az te vitez vrad egi kis veredert banattiaba megh holt | es im ezzel fizeted meg nekie hogi fogait ki rontad zaiabol | feiet megh vagad fwleit el [210] meched | Tefeth az ebeknek veted | eordeghe ³ volna az | az ki tegedet illien dologert felesegwl venne maganak de foha felelek te ezt nem miweled ⁴ | ki ranta teorit es feiet el vaga az aſſonnak. Hogy ezt el vegeze az Meſter | Monda az Chiazarnak vram ertede mit mondek | monda az Chiazar iol es biſſon mondom ha aſſonniok keoſul hallottam valami ellyet gonozt hath ez volt mind azoknal gonozb Aſſert edes Meſterem ha az en fiamat hallanam chiak egyezer zolni | ha mindgiaraſt meg halnekis nem gondolnek vele | mōda az meſter haggia meg felfeged hogi holnapra giwlenek be minden fw fw zolgaid ⁵ | mert azt hiſſem hogi megh hallia felfeged minemw vetek vagiō felesegedtwl felfedegednek hazaffagaban | Az meſter iōet wen twle ⁶ es el haza mene. Ot eozwe giwlenek mind az het meſterek es [211] tanackozanak arrol hogi meli oraban kellene zolni az ifiwnak | es kerdik vala az ifiwth ha alkalmatos immar niolchadnapra zolni. Es monda az ifiw ideie immar hogy zolliak es ma megh mentem mint enmagamat mint titeket halaltul | Ezreol penigh nem ſwkwlegh tanackoznotok mit zolliak es mimodom | Az Meſterek fel eoltōztetek | ewtet barfonban es biborba ⁷ kettei az Meſternek eleotte megien

¹ *te viuentē aliam uxorem non ducam.* — ² *miserrima.* —

³ *cacodemon.* — ⁴ *sed talia amodo non committes.* — ⁵ *satrapas, ut eum audiant loquentem, quia, ut spero, veritatē illius adulterij inter imperatricem et vos inueniam.* — ⁶ *vale ei fecit.* —

⁷ *purpura et pallio.*

vala es kettei ket feleol ew mellette es az harma vtannok menek vala. Az trombitafok mind ezek eleot kwleomb kwleomb zeongefekwel zepen trombitálnak vala.¹

Mikoron az Chiazar az trombita ſot² hallotta volna meg kerde mi dolog volna | mondanak felfeges vrunk az te fiad iw hozzad ki ma zolni akar mindē [212] nek hal-lafara monda az Chiazar hala iftennek³ mikoron az ifiw be iwth volna az palotaban | ⁴nagi zep vduart allanak az ew attia eleot | megh alla es⁴ eleozer ezt monda keozeonek neked felfeges atiam⁵ | Es mikor az attia ezt hallotta volna | eoreomebe az feoldre le borula⁶ | es hogi fel emeltek volna az vrak⁷ | Az ifiw ifmegh akarvala zolni de az fok nepnek zergefetwl⁸ nem hallatik vala az ſolas⁹ hogi ezt latta volna az Chiazar hagia hogi az var piachan araniat es ezufteot hintenenenek el | hogi chiak az keoz nep arra giwlne | es az ew fia zabadon zolhatna ew vele mig¹⁰ azt az keoffegh kapdofnaia¹⁰ | Az keoz nep penigh oli igen ſzereti vala hallani az ifiwnak bezedet hogi ſenki az arannak es ezuftnak kapdofafara nem menne¹¹ es kiki az ew heliet el nem haggia meg bufula eſen az Chiazar es megh kial [213] tata hogi valaki chiak eggiet zollana ottan feiet vennek legottan mind halgatni kez-denek es monda az ifiw az Chiazarnak felfeges atiam minek előtte valamit bezelliek kerlek aſzon hiaſd ide az Chiazarne aſont | mind az ew aſzon nepeuel es lea-niokwal¹² | legien it felfeged eleot es orzagod feiedelmi

¹ et tube cum diuersis generibus musicorum ante eum precedebant cum omni melodia et honore. — ² talem melodiam. — ³ optimi rumores sunt. — ⁴ nines. — ⁵ Salve pater mi ac domine reuerende. — ⁶ cecidit. — ⁷ cum vero surrexisset. — ⁸ tumultus. — ⁹ nemo eum audire poterat. — ¹⁰ nines. — ¹¹ aurum... non curabat. — ¹² dominas et domicellas.

eleot paranczola legottan az Chiazar hogi mind haza
 nepewel¹ oda iwne. Az chiazarne zegeni bolond el iwue
 nagi banattal² es az Chiazar fia az ifiw hagia hogi mind
 rendel allananak hogi zabadon nezhetnek mind³ az
 keorul allo nepekis | monda az vtan az ifiw az Chiazar-
 nak. Vram nifd fel⁴ az te ſzemeidet | es nezeld mind
 megh az ſwzeidet⁵ az kik it allanak ielefwl amazt az ki
 zeold zokniaban⁶ vagion es mindeneknel gazdagban
 eolteozeoth | Monda az Chiazar | iol⁷ latom | es annal
 in [214] kab eggiet fem zeret az en felefelegem | es enne-
 kem igen dichieri⁸ hogi io leani⁸ | monda az ifiw. Vram
 atiam paranchiold hogi ezennel vetkeozteffek le⁹ es ezen
 helien nilwan leffen mindeneknek az Chiazarne aſony
 ſenthczege¹⁰ | minemw leant newelt az ew agias haza-
 ban.¹¹ Az Chiazar hogy ezt halla el chiwdalkozek raita
 es monda | Edes fiam minem keues zegien¹² volna ez
 teolunk egy leanzoth enni nep eleoth megh mezteleni-
 teni.¹³ Monda az ifiw | parantczold vram hogy vonniak
 le rola az ruhat¹⁴ | mert maidan enmagam le vetkeozte-
 tem¹⁵ | Az Chiazar legottan hagia hogy ruhaiat le vonnak
 az zwz leaninak | es mikoron le vontak volna ruhaiat |
 latak hat ferfi | kit nagon kezdenek chiwdalni | monda az
 Chiazar fia. Vram atiam ez ifiw nagy fok wdeotwl fogwa¹⁶
 [215] az Chiazarnewal lakoth¹⁷ nem chioda ha ezt inkab
 ſzerette az teobinel | mert teobzeor halt¹⁸ vele hogy nem
 mind veled. Az Chiazar hogy ezt latta volna | mind

¹ *cum omnibus mulieribus camere sue.* — ² *Illa demens ac dolens venit.* — ³ *eas.* — ⁴ *leuate.* — ⁵ *illas virgines.* — ⁶ *in viridi panno.* — ⁷ *clare eam.* — ⁸ *nines.* — ⁹ *spolietur vestimentis.* — ¹⁰ *sanctitas.* — ¹¹ *in eius camera.* — ¹² *parua verecundia.* — ¹³ *mulierem . . . nudare.* — ¹⁴ *ut fiat, quod dixi.* — ¹⁵ *exuam.* — ¹⁶ *toto tempore.* — ¹⁷ *adulterium perpetravit.* — ¹⁸ *concubuit.*

ha megh bolondult volna ¹ | hagia hogy az aſont megh egetnek mind az ew paraznaiaual eozwe.² Mõda az fia vram ne agy addigh ſententiat ew rea | migh az en ram mondot bwnreol legien teorweni ³ | es vagy erie | Legyen ream auagy tagadgia megh hogy nem iol monta.⁴ Monda az Chiazar edes fiam ez iteletben teged hadlak birowa⁵ mert eſmerem hogi iſtē nagiob bõlchiefeget adot te beled hogy nem mint egiebekbe | monda az fia ſem nekem ſem nekev | de chiak az igaffagnak iteletire hagiattatik ha en megh biſonitom nielue vallaſawal⁶ hogy hazudoth. Aſert ſzereteo atiam [216] mikoron en erettem kwltel vala az ewg igazgatafabol⁷ | megh nezek az en Meſterim az eget enis megh neſem | halot nilwan megh latõk hogi ha heted napiglan⁸ awagi neked auagi maſnak⁸ chiak eggiet zolok azonnal megh kel halnom. Es ez volt az oka mert nema voltam ez kedigh mikoron ew azt mongia hogi en ewtet ereowel akartam le niomni abban nem igazath mond | mert az mennire tuda engem mind az bwnre igiekezik vola haitani⁹ es hogi latta volna hogi nem akarok engednem | haragiaban zaggatta el ew maga mind ruhaiat¹⁰ | mind orchaiat | monda az Chiazar hogi ezt hallotta volna nagy harag ſemmel¹¹ az aſonira tekintwen | Oh atkozot telhetetlen¹² | nem elegh volte hogi en twlem es az te paraznattul eſmertettel¹³ hanem megh fiamatis bwnre haitod volt¹⁴ | az [217] aſoni az feldre le

¹ statim demens factus est. — ² cum illo adultero suo. — ³ antequam crimen mihi impositum discutiatur. Innen ⁴-ig nines. — ⁵ iudicium tibi do, quia maior ſapientia viget in te quam in alijs. — ⁶ per confessionem propriam. — ⁷ ad instigationem eius. — ⁸ nines. — ⁹ ad iſtud peccatum ſollicitavit. — ¹⁰ nines: usque ad vmbilicum. — ¹¹ curuo vultu. — ¹² csak: o misera. — ¹³ cognita fuiſti. — ¹⁴ ad inceſtum inducere volebas.

effek | es irlgalmaffagot ker vala az Chiazartul | monda az Chiazar neki oh te atkozot aſſoniallat¹ nem egi halalt erdemlez hanem harmat. Elleot aſſert hogi en alattam paraznafagban leleczettél² maſodoth hogi fiamat bwnre haitod volt | harmadikat hogi ewtet bwntelen el arultad volt³ | es negiedet hogi engem kezeritez vala⁴ megh eoletni fiamat. Mõda az aſſoni kerlek irlgalmaz | Monda az Chiazar az teorweni megh valasztia⁵ minemw az te irlgalmaffagod. Monda az fia vram iol tudod hogy meli bwnt ew ream mondott | melliert eheten minden nap egy-czer egyczer vittek akasztani de iften engem az en Meſterim altal mindennap megh zabaditott | es ez mai napon enis megh zabaditom mind magamat mind ewketh | Eleozer veſſwk ezt eleo⁶ | hogi ha iften[218] nek ez volt volna akarattia hogi eltedben en vralkodnam az birodalomban | megis nem chielekednē en aztoth hogi tegedet megh niomoritanalak⁷ mind az aſſoni hamiffan ezzel akart bwntetni⁸ hanem nagiob niugodalomban es kedwedre tartanalak | es fellieb minden koron en magamnal | az te akaratodat te hetted volna kedwed ſzerent muka nelkwl es te twled tanultam volna mind eiel⁹nappal ez orzagnak birafara.⁹ Ha penigh ez orzagnak birodalmat tellieſeggel nekem bochiattad volnais | megis kedwed ſzerent leot volna minden valamit akartal volna | Mikeppen egi vitez az ki az ew fiat az tengerben vete kit iften megh zadadita es azzal¹⁰ mind attiat anniat megh zabadita hogi az fiok az tengerbe nem halna | es migh elenek mind nagi vigan

¹ o maledicta inter omnes mulieres. — ² adulterium commisisti. — ³ crimen falsum ei imposuisti. — ⁴ incitasti. — ⁵ dicet et dabit, qualis erit. — ⁶ ponāmus. — ⁷ ut te supprimerem. — ⁸ sicut imperatrix falso mihi imponebat. — ⁹ tu me docuisses . . . ad regendum imperium. — ¹⁰ l. a következõ lapot.

es tizteffeggel elenek¹ | monda az Chiazar. [219] Oh en ſjerelmes fiam | aldót legien az ora kiben en tegedet zwltelek volt² | mert ertem hogi beolcz vagy. De mimodon hogi az te meſtredis het napon het bezedet mondanak | Aſſon keppen teis mongi egi bezedet | kibeol vegiwnk valami nilatkozaſt³ Monda az ifiw vram had megh hogi halgaſſanak addigh migh el mondom. Legottan hagia az Chiazar az ew haragia alat⁴ hogi ſenki ne zolna | es az vtan az ifiw el kezde ezen modo⁵ bezelleni.

Az Chiazar fianak Diocletianuſnak bezedé⁶ az attianak.

Vala egi vitez kinek chiak egy fia vala (minth en vagiok fellegednek) kit ygen ſjeret vala. Es mentwl eleozer⁷ ada ewtet egy Mesternek tanitaſra es newelefre. Az gier-[220]mek mind ember eleot mind iſten eleot newekedik vala⁸ beolchiefegben | mikoron immar volna het ezten-deie hogi az Meſternel nagi meſſe feoldõn tanitatnek. Az attia kiuanwan latni az ew fiat nagi hamar lewelet irata neki hogi hamar az lewel latwan⁹ haza iwne (mint felleged en erettem hogi kwldõt vala) Az giermek akar vala mindennen az attianak engedni¹⁰ | el haza iwue az hagiót napra¹¹ az ew attiahoz: es az ew haza ieowetelen az ew attia ania igen eorwendeznek vala aſſert hogi zep vala es

^{10—1} *et patrem et matrem suam, hoc non obstante, quod cum in mare proiecerunt, quamdiu vixerunt cum gaudio et honore tenuit.* — ² *natus fuisti.* — ³ *que aliquod releuamen nobis ministrabit.* — ⁴ *sub pena indignationis sue.* — ⁵ *in ista forma.* — ⁶ *parabola.* — ⁷ *et in principio.* — ⁸ *proficiebat.* — ⁹ *visis literis.* — ¹⁰ *obedire.* — ¹¹ *tempore determinato.*

oli beolcz vala hogi az egez orzagban nem lelik vala maffat beolchiefegre. ¹ Teortenek hogi egi napon | az vitez az aztalnal wl vala felefegewel | es az giermek alwan az aztal elõt zolgal vala nekik. ² Azon keozbe el iwue az ablak ra egi fwlemile zep madar ³ | es kezde nagi zepen enekleni | monda [221] az vitez soha illien hangoffaggal valo zot ⁴ nem hallot az en fwlem | bişon zep dolog volna annak ⁵ az ki ez zep enekleşt megh erteneie | es megh tudna magia-razni. Monda az fia en iol tudom mit mond | de felek raita hogi ha igazat mondok | talam nem kedwelitek ⁶ | monda az vitez mond megh elözör az eneklefnek ew magiarazattiat | es annak vtanna megh efmerem ha illik haragudnom vagy nem | monda az Viteznek fia. Azt mongia az filemile hogy oly gazdag es nemes lezek en hogi nagi sokak ⁷ engem tiztelnek | es az atiam vizet tart mosdanom es aniam kezkeoneot ⁸ | kendenem ha azt akarandod ⁹ monda az attia nem ered te ¹⁰ az napot meli nap en neked zolgalok az te meltosagod feiebe ¹¹ | sem hogi az te aniad kezkeoneot tartana te neked | es im megh bişonitom hogi hazud az fwle-[222] mile teis hazucz | hogi ezt monda veue az fiat es az tengerben hagita be | es monda zalagi madar zolafnak magiarazoia. ¹² Ennek eleotte az giermek tanult vala vşni | es addigh vffa hogy egi partra ziget ¹³ şabafura ¹³ ki vffa holot tized napig leon eledel nekwł haioft ¹⁴ varwan. Tized napon kezde egi haios ¹⁵ aşon ¹⁶ menni | es az giermek kezde az haiofoknak iweolteni hogy iftenert ne hadnak öt ehel

¹ *illo sapientior non inveniebatur.* — ² *eis ministrabat.* — ³ csak *philomena.* — ⁴ *talem dulcem cantum.* — ⁵ *quam bene illi esset.* — ⁶ *vobis minime placere.* — ⁷ *omnes.* — ⁸ *manu tergium.* — ⁹ *si hoc permisero.* — ¹⁰ *vives.* — ¹¹ *causa dignitatis tue.* — ¹² *ecce interpretator auium.* — ¹³ *nincs.* — ¹⁴ *nauem.* — ¹⁵ *nauta.* — ¹⁶ *iuxta ripam.*

megh halni.¹ Az haiofok mikor lattak volna hogy zep volna az giermek | venek ewtet az haioba | es viuek melle feoldre kik mikoron ki zallottanak | volna egy herczegfegben | adak² az giermeket a herczegnek es az herczegh igen ſzereti vala az giermeket | mert nagi io erkwlchiw vala.³ Es valami dolgotew rea biz vala nagi ſzeretettel el vegezi vala történek hogi. Az orzagnak kirallia teot va[223] la egy keozeonfeggel valo Conciliomot⁴ | es megh kialtata hogy mind az egez orzagban vala vrak keſzen be giwllienek az hagiót napra | Az herczeg tuggia vala hogy az giermek ygen bölcz volna | el viue vele az Conciliomban mikoron mind be giwltek volna az kiralihoz. Az kirali egi kerdeſt ada ki⁵ az orzagnak | es monda ſzerelmes atiamfiai chiak aſert hiuattalak be hogi vagi eſem vagy izom vagi egiebet chelekeſem | vagi gialog iarok vagi louon mindenkor három⁶ variak iarnak es vadnak feiem felett kik oli rutczaggal ſiunak riunak⁶ | hogi nagi kin ennekē azt hallanom vagi eoket neznem. Azert ha valaki megh monthatnaia okat miért keowetnek enpem eſzen modon mindenkor | es miért ſiunak riunak | es azt tehetne hogy innen el meñenek | es engem [224] twleok megh mentenenek | hogi ſem hallanám ew ſzauokat ſem ewket nem lathatnam. Egi leaniomat neki adnam es holtom vtan orzagomatis neki hadnam hogi az lenne kiralitok hogi ezt menda az kirali nem ſzola ſenki | mert nem leletek⁷ oli ki ertene madarnak zolafat | Monda az giermek az herczegnek. Vram ha az kirali meg tartana mondafat meg magiaraznam neki az kerdeſt⁸ | monda az

¹ *et amore dei de tali periculo eum liberarent.* — ² *venderunt.* — ³ *quia gratiose se in omnibus tenebat.* — ⁴ *concilium generale.* — ⁵ *proposuit.* — ⁶ *corui nigri sequuntur me clamando tam horribili voce.* — ⁷ *non est inuentus.* — ⁸ *questionem.*

herczeg edes fiam vgian batron mongiam ezt az kiralnak
 hogi tudod | monda az giermek | ¹ Vram az en eletemet
 mondom vezedelemre ha igazan meg nem mondom ¹ Az
 herczeg iarula az kiralihoz es monda | felfeges vram kirali
 tudok oli bôlchiet hogi ha megh telliefited az mit
 zoddal fogadal megh tuggia mind azokat mondani az
 mit az madarak zolnak. Monda az kirali az en or-
 zagom [P225] nak Coronaiara fogadom hogi megh allom ²
 az mit fogattam. Az herczegh ezt halwan az giermeket az
 kiralhoz viue | Es az kirali az giermeket mikoron latta
 volna monda neki | edes fiam megh tucze te az en kerde-
 femre felelni | monda az giermek megh tudok nilwan. ³
 Mert az keres ez leon hizem | hogi az harom variak mire
 keowetnek mind vntalan | illien nagi fiwaffal riwaffal |
 Erre eleozer felelek | Teortenek hogi eczer az him variw
 es az neoften ⁴ harmadik variat zwlenek ew kezetteok es
 az koron wala nagi ehfegh | vgi hogi fok emberek | mada-
 rak es barmok halnak vala megh ehel | az harmadik variw
 az az az fiok ⁵ chiak az fezekben ewldeogel vala | kit az ew
 annia el hagia es el fel kerekedek az egben es oda mene
 az hol eledelt kaphatna ⁶ | Az him variw hogi ezt latta
 volna | nem hagia [226] el az ew fiat ha nem nagi zege-
 czeggel ⁷ taplallia vala az mit napestig lel vala azt ezik vala
 mind ketten | ez mind annira leon mignem farniara bo-
 chiatta ⁸ | mikoron immar az ehfegh el mult volna | es
 minden elegh volna etelre haza iwue az neoften variu es
 eoreomeft akar vala az himmel tarfolkodni | de miért hogy
 nagy zwkfegekbe ewket el hatta vala nem akara az him

¹ *vitam meam in periculo ponam.* — ² *fideliter seruabo.* —

³ *etiam peroptime.* — ⁴ *coruus masculus et femella.* — ⁵ *sc. pullus.* — ⁶ *nec amplius pullum accessit.* — ⁷ *cum magna penuria.* — ⁸ *donec volare potuit.*

variw chak reais tekinteni es megh ielente neki hōgy biſoni ew vele nem eorulne mert zwkflege koran fiat el hatta volna. Az neofteni variw vete ¹ | azt hogy meli nagi kent vallot volna az fiawal az zwlefkoron | es inkab erdemlene aſert fiawal eorwendezni hogi nem mint az attia. Es ez oka az ew wueoltefeknek hogi iteletet kernek te felfegedtwl | ha az attia erdemlie inkab az fiawal valo niaiaskodaſt ² vagi [227] az annia. Aſert felfeges kirali agy igaz iteletet nekik | es aſjonnal el haggiak az vtannad valo kialtaſt | Monda az kirali minek okaert hogi az annia el hatta volt zwkflege koran az ew fiat az okoffagh valasztia azt ³ hogy eorōmetul megh foztaſſek | hol kenigh az fiw variunak annia azt veti hogy nagy kent vallot zwlefleben tudo ⁴ dolōgh ⁴ az ⁴ hogi az meli kent az ſzwlefben valloth eoreomre fordult | mikor latta az ew fiat hogi ez vilagra iwt | de mire hogi minden fele allat keozeot az ſzwlefnek oka az atia | avagi mint az him variw es hogi nagi zwkflegeben taplalta es fel ne welte fiat ezt itelem hogi az fiw variu az attianak | tarſaſagaban maraggion megh es az annia twle megh foztaſſek. ⁵ Az variak hogy ezt hallottak volna nagi wueolteffel el fel kerekedenek | es aſjonnal el mene [228] nek | es ſoha teobbe nem lathatak ewket mind az egez orzagbanis | Monda az vtan az kiral | fiam giermek ki newed monda az giermek nekem Alexander newem | monda az kiral | edes fiam im azt paranchiolom neked hogi manal towab ſenkit egiebet atiadnak ne newez en nalamnal | mert az en leaniomat feleſegwl neked akarom adnom | es holtam vtan orzago-mat rad hagiom zallani es en helettem | Egiptombeli kiral lezez. Az giermek nagi sok ideiglen newekedek ⁶ az kiral-nal es harczolaſban eokleleſben mindenkoron gōzedelmet

¹ allegavit. — ² societatem. — ³ ratio dictat, quod solatio eius c areat. — ⁴ nines. — ⁵ et non cum matre. — ⁶ perseuerabat

nier wala | es nem vala az egez vilagon ¹ hogi ew vele megimert volna vini | sem kegik oli reitek dolgoth nem mont-hatnak vala neki kit megy nem mond vala ² | Az ewdeoben vala egy Cyrus nõw kirak | ki mindenket ³ nemeffegewel es ezeffegewel el gieoz va [229] la ⁴ | meli dologert ez egez vilagon megh hirdettek vala ⁵ | hogy valakik io erkwlchieot akartak volna tanulni | es nagi draga eolteozeteket | es ekeffegeket | araniat ezufteot es draga keoweket latnia hat oda mennenek es megh tanulhatnaiak es lathatnak az kiral vdwaraban. Az giermek Alexander hogi ezt hallotta volna | az kiralihoz mene es monda űereto atiam | Im mind ez vilagh azt kialtia ⁶ az Cyrus kiralirol hogi ew nagi io erkwlchiw es fok iozagos chielekedetw | es hogy vduaraban embernek nagy gieonieorufeges ⁷ volna lakni | Aűert edes atiam ha neked teczik im el hozza megiek hogi ew nala nagi beolchiefeget tanulhaffak | es neki akarok zolgalnom. Monda az kiral bator vgi legien de azt akarom hogi nagi fok araniat es ezufteot vgi el veled | Es ez az en tizteffegē es az te haznod | aűert [230] nekem vgi teczik hgy eleozõr az en leaniomat felesegwl hozzad vegied | monda az ifiw Alexander vram vari chiak egy kewefet migh megh terek es aűonnal az te leaniodat el veűem nagy tizteffeggel | monda az kiral mire hgy ez dologh neked kellemetes legien vgi. Ez Alexander el bochiwzek az kiraltul | es mikoron nagi zep vduarral ment volna az Cyrus kirali vduaraban. Es az kiral aitariare ment volna űergetni kezde es az kapun allo bebochiatta | es terdet haitwan az kiralnak keozene | Az kirali fel kele az ew kirali zekibeol es megh chiokola ewtet | es monda | Edes fiam meli feodreol valo

¹ miles. — ² vertebat in lucem. — ³ omnes reges mundi. — ⁴ excellibat. — ⁵ fama volabat. — ⁶ loquitur. — ⁷ delectabile.

nemzet vag? ¹ es mi okaert iwttel ide en hozzam? Monda az ifiw vram egiptombeli királnak fia es nemzetczege ² vagiok | ide iwttem aſert hagi zolgalliak fellegednek | ha az en zolgala [231] tom kellemetes fellegednek mert mind ez vilagh az te felleged io erkwlc hieröl beſel | es vduarodnak nemes ekes voltarol. Monda neki az kirali az io fiam im ezt teſzem veled hogy minden napon te zerezzed en eleomben az ebedet. ³ Monda az ifiw felleges vram mindenben az teakaratomat akarom tennem | Az vtan az hop meſter hozza hiwa es megh tanita az vduarnak zokafara es az ifiw oli igen io erkwlczben tartia vala magat ⁴ hogy mindenektul ſzerettetik vala. Ennek vtanna chiak hamor iwne az kiralhöz az Sidofagnak kirallianak fia ⁵ hagi io erkwlc hieot tanulna es az királnak zolgalna kinek vala neue Ludouicus. Es az kiral ewtet nagi io kedwel fogada | es megh kerde honnan valo es ki nemzete volna | monda az ifiwn ekem Ludouicus newem Sidofagnak kiral [232] ianak fia felleged zolgaia vagiok | monda az kiral. Alexandernek adam az aztalnak ſagot ⁶ es azt akarom hogy poharnokom te legy ⁷ Monda az ifiw azt teiendeo vagiok az mit felleged akar hagi ez megh leon az hop Meſter eztis fel hiwa es megh tanita az vdwar mogiara. Ez ket ifiw Alexander es Ludouicus oli igen haſonlatofok valanak minden mogiokban | hagi megh abrazattiokban is nem eſmerik vala megh ewket egy maſtul | es ketten igen ſzeretik vala egymaſt. Alexander ereos vala es giors Ludouicus penigh beteges vala es chiak euel kwlombeoznek vala egi maſtul. Az királnak vala chiak egi leania kinek Florentina vala neue kire az

¹ de qua terra es oriundus. — ² heres. — ³ prandium mihi prepares. — ⁴ sic prudenter se habebat. — ⁵ filius regis Israel. — ⁶ ut cibaria mea coram me ponat ac diuidat. — ⁷ ut de cipro et potu mihi ministres tu.

orzagh kiral holta vtan zallondo vala | kit az ew attia chioda ygen şeret vala | es zep vala | Ez lean chiak ew maga lakik vala egi hazban az ew [233] zolgaloival es az ebednek vegiben mindenkor egi gazdag tal etket¹ hoznak vala² es azt iegezi vala³ | hogi minden kiraliokat gazdagfaggal es nemes voltawal es meltofaggal felliwl mulna az kirali | es vala mikor az kiral eot benne | az teobbit Alexandertwl zokta vala kwldeni az leannak | holot Alexandert az lean igen megh şerete aştert hogy igen zep vala es io erkwlchiw | Teortenek hogy egy nap Alexander valami egieb nagi dologban leon foglalatos⁴ | es az ebed koron fenki nem leon egieb ki zolgálna helieben Ludouicufnal de mikoron az kiral az vtolfottaletekben eot volna | Ludouicuftul az etket az leannak kwldé | kit az kiral Alexandernek alit vala⁵ | migh oda iara Ludouicus | addig be iuta Alexander es az poharnak heliebe nagi eoreomeft zolgal vala. Ludouicus az etket be viue [234] az leannak | es hogi terdet haita neki ada⁶ az lean hogi meg latta ewtet meg foga | es azt alita hogi Alexander volna⁷ monda neki edes eoczem ki newed neked? monda az ifiw kegielmes Aşzoniom nekem Ludouicus nevem es fidofagnak kiralianak fia vagiok | es kiral zolgalia vagiok | monda az leani menniel edes eochiem bator es kőzeonnied vramnak az etket | Ludouicus feiet haita es el ki iwue hogy az kiral el vegeze az ebedet | Ludouicus el be mene kamoraiaba es le fekwuek | Merth vgy efek reaia az betegfegh hogy alegh | al vala laban.⁸ Alexander hogy ezt hallotta volna | be mene hozza | es monda neki | Oh edes atiamfia Ludouice mi lele teged? monda Ludouicus | iai edes atiamfia im vgy betegedem el

¹ quoddam ferculum speciale. — ² hiányzik: *imperator*. — ³ in signum. — ⁴ occupatus. — ⁵ quem credebatur esse. — ⁶ ac ei cibaria ex parte imperatoris presentavit. — ⁷ statim apprehendit quod A. non erat. — ⁸ graviter infirmabatur.

hogi ¹ megh kel halmom ha iften nem kõniõrwl raitam ¹ |
 Monda [235] Alexander michioda betegfeged ² vagiõ monda
 az betegh bişon nem tudom mi lele | monda Alexander
 bişon iol tudõ az te betegfegednek okat | mert ma hogy
 az etket vram leanianak vitted volt annak kiwanfagaban
 betegettel megh ³ Monda Ludouicus bişon nincz lam ez
 vilagon oli bõlcz oruos ki inkab meg efmere az en beteg-
 fegemeth mint te efmered. Monda Alexander ne bankoggial
 egi czalatis ⁴ megh latod hogy vgy fegellek megh hogi megh
 nem halz ez betegfegben. Ezt mondwan mene az varosba
 es egy kezkeoneoczket wen fok draga keowekkel rakottat |
 es viue vgian Ludouicus hire nelkwl az kiral leanianak az
 ew zawauual | meli aiandekot az lean mikor latot volna
 monda | Az ⁵ Alexander hol vehetet ew illien draga aian-
 dekot? es mire kwldeotte nekem ha ecczernel teobzer
 [236] nem latot engem? Monda Alexander oh aşoniom
 fidofagnak kiralianak fia ez Ludouicus es nem chiuda
 ha vehette | es azt kerded hogi mire kwlte bişonniál
 higgied hogi az te şerelmedben betegh ew mostan
 es aşert fezik halalra | es ha meg haland bişon senki
 halalanak oka nem leşen hanem ciak felfeged | Aşert
 nem art felfegednek ha egy keweffe ewtet megh vigasztal-
 nad | monda az leani. Alexander bişon az mint en latom
 te azt akarnad hogi ez kewes aiandekert ⁶ el hadnam az en
 zwzefegemet | ne aggia iftent azt hogy en illien gonozban
 elegiednem valaha | es az feiebe aiandekot vennek. Aşert
 meni ki innen es teobbe ne zoli illieneket | Alezander hogi
 ezt hallotta volna feiet haita es el ki mene az aiton | ma-
 fod napon ifmegh az varosban mene | es az ew penzewel

¹ *quod credo vix me posse euadere.* — ² *quod est causa.* —

³ az eredetiben sokkal körülményesebben. — ⁴ *esto confortatus.* —

⁵ *O.* — ⁶ *tali modo.*

oli draga kőwes aian [237] dekot vőn hogi ket annit er vala mint az elfeo | es ezt Ludouicufnak soha nem akaria vala ielenteni ¹ | Veue az draga aiandekot es Ludouicus zauoual ² ada az leannak | hogi az leani latta volna az aiandekot nagio b űerelme kezde Ludouicushoz lenni ³ es monda | chiwdalok raitad mel giakorta lattal engem es soha az te zwkfegedreol ⁴ nem zoltal nekem | Monda Alexander megh ennekem nem tőrtent ollian efetem | mint ew neki de a kinek io tarfa vagion tartozik hogi vgi űereffe mint ew magat | Afűert istenert kerlek ne had ewtet elvezni eretted illien niawaliaful ⁵ | monda az leani eregi tarcz dolgod ⁶ | merth erről most neked nem felelek | Alexander ezt haluan az varosban mene es harom annal dragab aiandekot veon az ew penzen es az leannak be mutata | Ludouicus zawa-val | es mikor az lean [228] latta volna | az harmad Aian-dekot monda | mire hogi ez igi vagion ⁷ nitwa leűen ewneki mindenkoron az en aitom | es eűjennel iwiőn hozzam. Alexander hogi ezt hallotta volna el be mene tarfa hoz nagy eoreommel | es monda neki űerelmes tarsom ne bankoggial am ⁸ megh zőrzőttem az leannial ⁹ hogi valamikor ew hozza akarz menni zabadon be bochiat | es valamikor akarod ewtet kezen ¹⁰ talalod | Ludouicus hogi ezt hallotta volna | mint egy nehez alombol hogi fel ferkent volna tellieffegwel megh giogiwlá | es eftwe fele az leanihoz be mene | es vele hala mind az egez eiel. Es hogi ez dologh megh leon | oli igen megh űeretek egy mast hogi az kőt űerelem eginek teczik vala. ¹¹ Ez Ludouicus oli giakorta lattia vala megh ¹² az kirali leaniat hogi megh az vdwar-

¹ e mondat nincs. — ² *ex parte*. — ³ *tunc fauore maiori eum persequabatur*. — ⁴ *negocium proprium*. — ⁵ *sic misere*. — ⁶ *vade viam tuam*. — ⁷ *ex quo ita est*. — ⁸ *confortare*. — ⁹ *amorem puelle*. — ¹⁰ *paratam*. — ¹¹ *conglutinata est anima eius cum eo, ut vnus amor erat inter eos*. — ¹² *visitabat*.

banis immar hire va [239] la hogy az leanniak el vezet volna zwzelege ¹ Ludouicus miat. Az vduarbeli vitez legeniek megh ſgeorzek ew keozteok hogy eiel az vtat megh allanak ² | es vgian aſon vton Ludouicuft megh eolnek mikor | az leanihoz menne. Alexander hogy ezt megh erte ewis ennihaniad magawal ³ fel fegyuerkezek es mas feleol az ellenfeggel zembe zalla | hogy az ew tarfaert megh halna ⁴ kit mikoron lattanak volna az ellenfegek el menenek es bekewel bochiattak ⁵ mind ki mind be | Az Alexander ⁶ penig nagy fok dologra es ſherenchiekre veti vala magat ⁶ de Ludouicus ingien ſem tuggia vala ſeot az lean ygen iol erti vala. ⁶ Hamar ennek utanna lewelek iutanak hogy az Egiptombeli kirali megh holt volna es iwne hamar haza Alexander es birna az orzagot | Aſonnal az kiral leania-nak es Lu [240] douicufnak megh izene | az ew el mentet ⁷ | kin igen kezdenek bankodni es monda az kiralnak Alexander felfeges vram lewelek iwuenek az en atiamnak halalal-rol | Aſert kerlek bochias bwchiwddal ⁸ el | ne maraggiak el orzagomtul kefedelmes voltomwal ⁹ | Monda az kirali biſoni az te el menefed ennekem igen nehez de nem aka-rom az te ſherenchiedet el veztenem | menniel bator iſten aldomafawal | es ha penz nelkwl zwkeolkeodeol kenchiet adok | monda Alexander iſten maraggion felfegedhez | buchuit weon az ew tarfaitul es ſokan valanak kik az ew el menetelin ſirafnak wala ¹⁰ monda az leani Ludouicuf-nok oh en edefem bator te mindennel inkab ſiraffad az Alexander el menetit mert ew zerze minket eozwe | es ha

¹ *quod puella deflorata esset.* — ² *inter se statuerunt, vt armati de nocte incederent.* — ³ *cum socijs.* — ⁴ *paratus mori.* — ⁵ hiányzik: *Ludouicum.* — ⁶ *in omnibus se pro socio suo posuit et Luodouico parum constabat, sed puelle.* — ⁷ *recessum suum.* — ⁸ *cum voluntate vestra.* — ⁹ *vt possim regnum patris mei accedere.* — ¹⁰ *fleuerunt.*

ew nem leot | volna foha engem te nem esmertel volna¹ |
 mert ew igaz haromzor veot [Q241] az ew keolchiegen ne-
 kem nagi draga apro aiandekokat es mutatta te zoddal²
 ennekem maga te foha nem tuttat | fokzor mentet ew te-
 gedet ez ide iwteledben halaltul³ Aſert biſoni meg ſira-
 tod te ewtet⁴ hogy innen el megien | hogy ezt monda mind
 ketten az feoldre efenek es nagon ſiranak Alexander mind
 az kettot fel emele az feoldreol es monda | ſherelmes tar-
 ſaim ne bankoggiatok ezen hoga en el megiek twletek |
 mert megiek en koronaztatni es orzagh foglalni aſert
 aianlom en ti keozitekben⁵ az ſherelmet es bekefeget | De
 te neked eggiet mondok Ludouice immar vagion negi ez-
 tendeie hoga hiſpaniai kiral fia ſido nembeol valo⁶ | teore-
 kedet hoga ez kiralnak neki zolgalattia lehetne⁷ | Aſert iol
 megh laſſad im az en el mentem vtan ide iw megh ne
 tuggia hoga im az kiral zwz leaniat megh kezdetted⁸ |
 mert alta [242] lan fogwa⁹ teged az kiralnak be arul es
 teged aſonnal megh eolnek | monda Ludouicus oh¹⁰ ſherel-
 mes batiam Alexander es bizodal mam¹⁰ meg latod hoga
 meg i ōrzōm magamat | De migh el megy kerlek ez egi dol-
 gōt enged megh nekem | monda Alexander mond meg edes
 tarſom mit akarz. Monda Ludouicus | egi draga kis giwrwm
 vagion kit az en aniam adot vala kerlek¹¹ vifeld megh az
 emlekezetemre mindē meltofagodban¹¹ | monda Alexander
 Bator edes atiam fia | es iſten maraggion hozza es az te
 zeretōdhōz | fel kele Alexander es mene Egiptombani es
 Ludouicus az kiralhoz mene. Ez vtan chiak hamar el iwue

¹ *amorem meum nunquam habuisses.* — ² *ex parte tui.* —

³ *sepius armatus stetit contra aduersarios tuos, mori pro te paratus.* — ⁴ *causam fletus habes.* — ⁵ *inter vos commendo.* —

⁶ *nomine Sydo.* — ⁷ *laborauit pro ministerio habendo coram imperatore.* — ⁸ *deuſſiginaueris.* — ⁹ *nincs.* — ¹⁰ *dimidium anime mee.* — ¹¹ *csak: vt portes in digito.*

az hispaniai kiral fia | es mikoron zolgalatot kert volna az kiraltul ¹ mert zinte iokort ² iwttel mert zinte mostan bochiattam el Alexandert egiptőba | es nem vala lenki imar ki az etkeket en elemben [243] oly beolchien rakogatna es zolgalna mind ew. Aßert az ew tiztit es heliet neked adom az Sido ezt megh közőne az kiralnak | Es az hop Mester ³ fel fele hiwa es megh tanita az vdwari ßertarfara ³ | Es Ludouicuffal egi kamoraba ad agiat neki | ahol eleozer Alexandernek vala agia | Ludouicus hogy ezt latta volna | az menire lehete ellene al vala | de semmit nem tehete az hop Mester akarattia ellen | Az Sido penig len mind iol hallia vala az morgaft ⁴ es aßonnal megh giwlőle Ludouicuft. Ludouicus nagy fok ideigi nem mer vala be menni az leanihoz | de vegre mint előzer ollian giakorta kezde be iarni igē fel vala azert az zidotul. Sido mikor ezt meg ertette volna meg őrwle raita | es annira vegere mene ez dolognak hogi meg hizonithutnaia hogi el vőtte volna zwzeßeget az leannak. ⁵ Aztis ⁶ [244] meg bißonittia vala hogi Alexander keritette az leant ⁶ | Ludouicufnak nagy fok aiandekok altal. Teortenek egy napon mikor az kiral ewlne az palotaban nagon kezde dicherni Alexandert meli zot hogi fido hallot volna | monda. Vram ne diczierd illien igen | mert arulod volt az te neked | monda az kiral mi modon mond megh monda fido felleges vram im chiak egi leaniod vagion kire ez orzagh zal holtod vtan ezt ez leant Ludouicus fok wdeotwl fogwa eli ⁷ es valamikor akaria zabadon mehet agias hazaban | es ⁸ ewket mind Alexander zörzötte őzwe hogy egi maffal lakianak. ⁸ Az kirali hogi

¹ hiányzik: *Cui imperator: Charissime.* — ² *bene.* — ³ *Senescalculus ei locum Alexandri assignavit.* — ⁴ *murmurationem.* — ⁵ *quod puella . . . erat corrupta.* — ⁶ *et hoc per instigationem et auxilium alexandri.* — ⁷ *per suggestionem alexandri corrupt.* — ⁸ *nines.*

ezt hallotta volna igen megh bwlfula. Es hogi fido el ve-
gezte volna bezedet be iuta¹ | Ludouicus az palotaban | kit
mikor az kirali latot volna hozza² hiua es monda neki mi
dologh az mit feleoled hallok [245] ha bişoni leşen³ megh
kel zeorniw halallal halnod | mōda Ludouicus vram mi
dologh ez | monda az fido megh bişonitom⁴ hogi az en ke-
gielmes vram leaniat megh kezdetted⁵ | es minden koron
valamikor akarod vele halz⁵ es nagiob bişonfagul vala
meli napon akarod megh bişonitom bai viadallal⁶ | hogi
igazat mondok | monda Ludouicus enis kez vagiok azt
read raknom⁷ hogi nem igazat mondas benne es nē iga-
zan mondod mind illien arulo. Az Chiazar az bai viuafnak
napot hagia Ludouicus be mene nagi titkon az leanihoz
es mōda nagi⁸ firwa⁸ edes ziwem im en halalnak vagiok
fia | zinte vgy leon dolgom mint Alexander mendotta vala
nekwnk im be telliefedet | mert az fido am be vadolt en-
gemet hogi regen el veottem volna zwzefegedet meli do-
logert atiad igen haragut fido pe [246] nigh azt mongia |
hogi megis bişonittia es annak felette megh vi welem hogi
igazat mond | kiwel valo bai viuafomat immar megh nem
vonhatom⁹ mert rea feleltem hogy vele megh viuok.⁹ Es
iol tudod edes aşoniom hogi nem vala senki ereobs Alexan-
dernel ki immar el ment | im immar az Sido ereosb it
mindennel meli Alexander immar kirali en penigh bete-
geos vagiok | es feligh megh holt.¹⁰ Monda az leani mire
hogi ez igi wagion | ted azt az mit en mondok es talamtan
nem banod meg mert hogi ketczegbe estel ew felōle¹¹ | Ezen-
nel meni vramhoz atiamhoz es mond azt neki hogi ciak

¹ *intrauit.* — ² *ad se.* — ³ *si verum est.* — ⁴ *depono.* —
⁵ *deflorasti et adhuc in adulterio tenes.* — ⁶ *paratus sum tecum
pugnare.* — ⁷ *in caput tuum redarguere.* — ⁸ *nines.* — ⁹ *dene-
gare non potero, quia ad hoc iam obligatus sum.* — ¹⁰ *debilis
et ideo mortuus.* — ¹¹ *de teipso.*

mostan iutottak atiad lewelei hozzad hogi ¹ halalan volna
 es voniogodnek ¹ | es hogi azon kert | hogi minek eleotte
 megh halna chiak egyczer lathatna | es keried azon hogi
 az bai viuas napiat [247] halasztana towabba egi napra ² |
 migh megh terhetnel atiadtul | es ha el bochiattand meni
 igen hamar Alexander kiralihoz titkon | es keried iftenert ³
 hogi te heliedbe addigh iwne ide | es az mi nagy | şerel-
 mwnkert vina megh kepedbe ⁴ az Sidowal | tw penig oli
 hafonlatofok vattok egi mashoz hogi titeket senki ez or-
 zagban egi mastul megh nem valazthat ha nem chiak en |
 es ha te ezt miweled ⁵ igi megh marad mind az en tiztef-
 segem | mind a tied. Monda az Ludouicus | Jo tanachiot
 acz bişonnial | de nem tudom ha Alexander kirali lewen
 en ertem az ew orzagat el haggia | es en heliemben ide
 iweond | Monda az leani | soha meg tetwled magat
 megh nem vonta ⁶ es hişē hog most sem vonza megh ⁷ |
 miért hogi halálnak vagi fia. Ez vtan nagi hamar az kirali-
 hoz mene es mikoron el kereczet volna ⁸ [248] mōda az
 kirali el bochiatlak ha azt fogadod hogi az bai viuaşra
 haza iwz. Mōda Ludouicus chiak azt kivannam felfegedtwl
 hogi hadnal egi napot towab ⁹ meli napra megh terhet-
 nek | monda az kirali im el hallaztom de megh laşfad hogi
 megh az korra megh teri | mert megh hagiom hogi ha
 megh nem iwz vala hol talalnak ottan megh ōllienek
 monda az ifiw ketczegnelkwl az hagiót napra megh iwueok |
 Ezt mondwan el buchiwzek es ewle egy hamar porozkara ¹⁰ |

¹ quod iacet in articulo mortis. — ² longius. — ³ propter
 deum et amorem nostrum. — ⁴ loco tui. — ⁵ elmaradt: mor-
 tem euadere poteris. — ⁶ nunquam tibi defuit. — ⁷ deerit, eo
 quod in periculo mortis sis positus. — ⁸ et flexis genibus eum
 rogauit, ut patrem suum posset accedere et eum visitare et cito
 redire, quare literae pro eo misse essent. — ⁹ quod prolongere-
 tis diem belli. — ¹⁰ super gradarium agilem.

es nem fokat niwgowek mind eiel mind nappal migh nem Alexander kiralihoz iuta | megh halla az Alexander az ew oda iwuetit igen eorule | es mikoron az porozkan ew eleo iwt volna. Ludouicus le zalla es nagon megh chiokolgatak egi maft: Es monda Ludouicus | oh edes ſereteo vram es tarfom | Im kezedbe vagion mind holtom [249] mind eletem | es mimodon iwuendeot mondal ennekem az hispaniai kirali fiarul immar be telliefedet | mert im be vadolt engemet az kiralnak | hogi az ew leaniawal haltam | es ¹ napot hattunk neki ¹ hogy megh kel vele vinom | es im iol tudod hogi ew ereos vitez en kedigh beteges vagiok | Florentina hogi ez en dolgomat | hallotta volna vgy ada tanachiwl hogi te hozzad iwnek | es ſegetczeget kernek twled | mert ha nilwan tudom hogi ha megh nem ſegelhecz halálnak vagiok fia | Monda Alexander nem tuggia egieb ſenki az te ide iwteodet chiak Florentina? monda ſenki nem mert mikor el kereczem ² az kiraltul azt mondam hogi atiam fekzik halalra | es hogy oda akarok menni vgi iwuek ide | mert Florentina azt mōgia hogi oli hafonlatofok vagiwnk im egi mashoz hogi ſenki egieb ew nala [250] nal megh nem efmerne egi mastul minket | es hogi ezt monda az Alexander labahoz efek es nagi ſiraft kezde tenni | es Alexander fel emele ewtet az feoldról es monda mond megh nekem ſerelmes atiamfia hogy mely nap lenne az Bai viuas napia. Ludouicus megh monda | es monda Alexander | Az hagiót napot az kirali minden napon ſamlallia ³ | es ha chiak honapigh varokis ⁴ az napra oda nem iwtok | es ime ſerete atiamfia mely nagy eſetwnk teortenik ⁵ | honapi napra be hitam mind az egez orzag-

¹ nines. — ² *veniam abeundi accepi.* — ³ *numerat dietas.* —

⁴ *si ultra noctem istam vsque ad horam prime diei crastina expectabo.* — ⁵ *die crastina filiam regis istius regni despon-*

bol az vrakat es nemeffeket meniegzeobe | hogy az kirali leaniawal el halliak | es kirali legiek ⁵ | es ha az meniegzot megh varandom aßonnal neked el kel vezned. De kez vagyok atiamfia inkab te eretted el haginom orzagomat | es felefegemet | hogy ¹ nem mint te el [251] veznel en twlem ¹ | de ted azt az mith mondok | es az Bai viuafra ezennel el megiek eretted. Addigh te ithon tarcz en heliembe magadat vgy mind egy kiral zokta magat tartani | mert chiak eolteozzel az en kirali ruhaimba soha fenki megh nem efmer | mert ollian vagy abrazattal mintth en | es addig legy Alexander kirali es en kepembe ² megh eskuggiel az egy haznal matkamal | es az vendeget ³ tarcz vgy mint kirali | es ⁴ mikoron az zwz leaniel az Agyra mentek el halni kerlek tarcz hwfeget ennekem ⁴ | hogy ezt monda fel ewle porozkaiara | es ⁵ nagi hamar Ludouicus ruhaiaban eoltözwen ⁵ az kiralihoz mene | Ludouicus penigh az meniegzeot nagy kirali modra mind Alexander zolgatata ⁶ | es nagi lakodalmat teon | es ⁷ az leannial [252] megh efkwuek az egi haznal ⁷ es mikorõ estwefele volna Ludouicus el be mene az agias hazba es ⁸ hogi az agiaba le fekwv volna. Az feo urak mint orzagh Nadrispani es vaidak kezen fogak az leant es el be viuek Ludouicus melle fekwuek es hogy immar chiak ketten volnanak ⁸ Ludouicus ki vona az ew eles ⁹ fegyueret es melleie ¹⁰ tewe | vgi hogi egigik teste semerne az mafikat ¹¹ | es azt Az kiral leania chiodallia vala es semmit nem zol vala | es mind addiglan eßen modon halanak

sare debeo per quam ego sum rex, et omnes nobiles erunt mecum in convivio. — ¹ quam te. — ² in persona mea. — ³ convivium. — ⁴ cum vero ad lectum veneris, sis mihi fidelis. — ⁵ loco Ludouici. — ⁶ tanquam Alexander ... uxorem ... desponsavit. — ⁷ nines. — ⁸ csak: et regina iuxta eum collocabatur. — ⁹ nines. — ¹⁰ inter se et reginam. — ¹¹ caro eius carnem regine non tetigit.

migh nem Alexander megh iwue | Immar mikor Alexander az Cyrus kiralihoz ¹ ment volna | monda neki (mint ha Ludouicus volna) felfeges vram bişoni elegnagi betegsegen hagiam az en atiamat de eleget akarek az en hitemnek tennem im az bai viuafra el iwuek | Monda az Cyrus kiral ² immar latom hogi chiak [253] alegg ha igaz nem vagi hogi el iwttel ² | Az leani hogi hallotta volna | hogi az Alexander oda iwtot volna igen meg eorule es titkon hozzaia hiwata | ³ mert ew iol tuggia vala hogi Alexander volna ³ | es mikoron be ment volna hozzaia ⁴ | megh eolele es megh chiokolgata es monda neki | Aldot legien megh az orais kiben zwlettel | de mond megh ennekem hogi ⁵ hagiad Ludouicust Alexander el kezde mind meg bezelle neki hogi ewtet kirallia teotte volna ew helyeben | ⁶ es az meniegezeobe minden tizteffeg ew neki lenne. ⁶ Es az vtan ki iwue es az Ludouicus kamoraiaban mene es nem vala senki ki ewtet nilwan nem hizi vala hogi Ludouicus volna teob Florentinanal | ⁷ mert ew tuggia vala. ⁷ Masod napon migh az Bai viuafrnak oraia el iwue monda Alexander vgian az Sido hallafara ⁸ az kiralnak | fel [254] feges vram hogi az Sido engem hamiffan vadolt es arult be felfegednek megh ma megh bişonitom ⁹ hogi soha az te leaniodat bwnbe nem esmertem ¹⁰ | monda Sido enis megh bişonitom ¹¹ es ma read rakom hogi te vetted el zwzeferget az Vram leanianak.

¹ *ad imperatorem* (alább sines sehol neve). — ² *fideliter fecisti ad honorem tuum.* — ³ nines. — ⁴ *quem cum vidisset.* — ⁵ *ubi.* — ⁶ nines. — ⁷ nines. — ⁸ *in presentia Sidonis.* — ⁹ hiányzik: *per istum librum.* — ¹⁰ *quod nunquam filia tua per me fuit violata et hoc die super corpus suum probabo.* — ¹¹ itt is: *per librum.*

Mimodon Alexander ketczzer¹ geozte megh az Sidot kit harmadzor² megh eole.

EZeket megh mondwan nagy keonnien³ mind ketten lowakra fel ewlenek es⁴ mind eftweig viuanak | Annira hogi vegre⁵ Alexander Sidot le eite es lowarol ew le vgordek es az fidonak feiet veue⁵ es az leannak be mu tata | Az lean ezen igen kezde eorulni es az Sido feiet veue ew maga az királnak viue ezt monda Ihon az gonos [255] ember feie az ki engem be vadolt az kirali mikoron latta volna ez geyzedelmet hozza hiwa Alexandert kit Ludouicufnak alit vala es mōda edes atiamfia douice⁶ | im ma megh mented mind magadat mint | leanimat | es en magam tizteffeget | de megh latod edes fiam hogi ez vtan nagio b | ſzeretettel latlak | hogi nem mint az eleot. Monda Alexander | Vram iften vagion meniorzagban ki az ew benne biſſokat el nem haggia⁷ | de felleges vram eggiet kerek fellegedtvl | Az en atiamat oli be tegen hagam | hogy nagio bban nem lehet im haza megiek | es hamar megh terek | monda az kirali meni el bator | es iwi megh igen hamar⁸ el mene Alexander | es mikoron iutot volna az ew orzagaban | monda neki Ludouicus oh en edes ſherelmes atiamfia | ⁹ el vegezede az en dolgomath vagi nem.⁹ [256] Monda Alexander meniel haza hamar merth enfel fogadam neki hogy hamar haza megie es zolgalod ewtet | mint annak eleotte | mert az te

¹ Duello. — ² tandem. — ³ nincs. — ⁴ elmaradt: *duros ictus adinuicem dederunt.* — ⁵ *in fine rex Alexander caput Sydonis amputauit.* — ⁶ *O Charissime Ludovice.* — ⁷ *qui saluat sperantes in se.* — ⁸ elmaradt: *quia me ad tuam voluntatem inuenies.* — ⁹ *quomodo negocium istud expediui?*

ellenfegednek feiet veom es az leannak adam | Ludo-
uicus kezde nagion keozeonni es mondani | Immar az en
eletemet nem eczer tartottad megh mi modon zolgal
hatom ezt en megh teneked | monda Alexander meniel ¹
bekefeggel | iften vífellien nagi iowal | megh fizeti nekem
az iften ha en valami iot teottem veled | ki mindennek
az ew munkaia ſzerent fizet ¹ | Ludouicus el buchiwzek
twle es el iuta az kiralihoz | es ſenki nem tuda ſem az
Ludouicus el menefet ſem az Alexander megh iwueofet |
mikoron eftwe fele volna Alexander be mene az kiralne
aſſonihoz az agias hazban | es hogi le fekwttenek volna
kezde Alexander chiokolgatni az ew matkaiath ² | es
[257] nagi edes bezedet teorleteni ³ | Azonkeozbe monda
az aſſoni | bizoniara immar ideie volna ha valami ſerelem
ieget mutatnank ⁴ | Monda Alexander mire ⁵ mondod azt?
Monda az aſſoni | Aſſert hogi im mind attul fogwais hoky
veled haltam minden eiel egi eles ⁶ teort teottel mi
keozinkbe vgi hogi ſem az teſted nem erte megh az enimet
ſem az enim az tiedet hogi ezt hallotta volna Alexander
gondola ew ziweben ⁷ hoky immar efmerne az ew tarſanak
hwfeget es monda | Edes ziwem megí ezt kedigh nem
teottem az te haznodert ⁸ mert megh akartalak chiak
tegedet keſertenem ha giarlo aſſoníallat vagi | mert az
aſſoniok igen kewefet twrhetnek ⁸ | hogi ezt hallotta volna
az aſſony ezt monda ew ziweben biſſon mondom hogi te
gonos ⁹ eb ⁹ zegient mondal ennekem de biſſoni eſert
bozzut allok raitad [258] Aſſonnal egi vitezwel kiral zol-

¹ *Vade cum benedictione dei. Est enim deus in celis qui reddit unicuique secundum opera sua.* — ² *nines.* — ³ *verba dulcia regine dedit.* — ⁴ *vt saltem aliquod signum mihi ostenderes dilectionis.* — ⁵ *quare.* — ⁶ *nudum.* — ⁷ *intra se.* — ⁸ *propter malum tuum, sed quia dicitur, quod mulier sit fragilis nature, ideo in hoc te probare volui.* — ⁹ *nines.*

gaiawal kezde paraznalkodni | es el vegezek ketten ű
 keoztek hogy megh eolneiek¹ es titkon eteteot² adanak
 be neki | es³ annira el kezde poklofodni az eteteowel
 hogy halalhoz kezde keozelgetni³ | Es hogi az vrak ezt
 lattak volna mondanak ew keozteok poklos kiralt nem
 illik ezt orzagban tartanunk |⁴ Aſerth laffuk mit miwe-
 lunk.⁴ Vegre Alexandert az orzagbol ki wzek. Aſon keoz-
 ben Cyrus kirali⁵ meg hala es Ludouicus el veue leaniat |
 Sidofagnak kiraliais megh hala | az orzag is marada Ludo-
 uicufra | Immar Ludouicus hogy ket orzagh kirallia vala
 es Alexander ezt hogy megy hallotta volna monda magaba
 immar az en tarfom Ludouicus ket orzagot bir |⁶ Aſert io
 volna nekem az en tarfomhoz mennem | illien nagi zwkfes-
 gemben⁶ fel [259] kele eiel es veon ew kezebe egi both ifta-
 pot | es egi olwafot⁷ es mene Ludouicus kiralhöz es
 mikoron iwt volna az palotanak aitaiaara | az aito elõt
 megh alla | egi felöl a hol az zegeni kwldofoknak vala
 ewlefek mas feleol az poklofoknak | az Alexander wle az
 poklofok keozibe | es mikoron aſon⁸ ment volna altal |
 valt⁹ igen zergeti vala¹⁰ az olwafot | de ſenki ſemmit nē
 ad wala chiak¹¹ egi aztalnal ewle¹¹ Alexander kirali iwue¹²
 az aitora | es az oroz megh kerde hogy mit iarna¹² | mon-
 da edes vram im latod meli igen niawalias poklos vagiok |
 kerlek teged az iftenert hogi mond az kiralnak az mit
 izenek | mōda az oroz mit kiwanz? mōda Alexander kirali

¹ elmaradt: *regem*. — ² *venenum*. — ³ *et intoxicatus est rex, non ad mortem sed leprosus factus est*. — ⁴ *nines*. —
⁵ csak: *imperator*. — ⁶ *ad quem melius pergere possum, quam ad illum, pro quo sepius vitam meam posui in periculo?* —
⁷ *baculum et paruum tintinabulum*. — ⁸ *per eos*. Elmaradt: *imperator*. — ⁹ *ille cum ceteris*. — ¹⁰ *pulsabat*. — ¹¹ *Cum vero adesset tempus comedendi, imperator in mensa sedebat*. — ¹² *ad ianuam pulsabat, venit ianitor, causam pulsationis quesivit*.

az az | az kwldus | chiak erre keried hogi ifteñek zereteti-
 ert | es az ewregi tarfa ¹ Alexander zerelmeiert bochiaffon
 be engē es had egiē ew elöttek ² az földön wlun | hogi ³
 zabadō vezheffek [260] ew rea | monda az oroz chiodalok
 raitad hogi azt kiwanod | az en vramtul im az palota
 rakwa ⁴ vrakwal es nemeffekwel | es ha ⁵ be iwne illien
 poklos bwdeos ember maidan ingien sem ehethenek az
 aztalnal vgy vtalnak megh az etket | ha teged latnanak
 hogi az etekkel ot ondokolkodnal.⁵ Aſert miwel hogi
 iftenert kerel el megiek megh mondom vramnak. Az oroz
 kiralhoz mene es monda fellegetes vram | egi rut poklos
 ember vagion az palota aitaianak eleotte | es iftenert ker
 fellegedet es az Egiptombeli Alexander kirali ſzerelme-
 iert hogi ide be iwne es eleotted az feolden enni adnal
 Ludouicus kiral Alexander newet hogi hallotta volna
 monda bocziafd be es it en eleottem ahol akaria ot agy
 eleget enni | Az oroz be bochiatta az pokloft es hagia
 hogi az földön az kiral elöt wlne.

[261] Az poklos mimodon Ludouicus kirali po-
 harabol ith legien es az giwrwt kit regen Kyraly adot
 volt neki ſzeretetiben,⁶ az poharba vetette volt.

MIkoron az pokloft iol tartottak volna etkekkel ⁷ | hozza
 hiwa eggiet az kiral zolgaiban es monda neki Edes
 etiamfia kerlek teged iftenert | meni az kiralhoz es mond
 ezt neki fellegetes vram | az poklos iftenert ker fellegedet |

¹ *et regis.* — ² *ante eum.* — ³ *e mondat nincs.* — ⁴ *plena.* —

⁵ *si tam despectum hominem et lepra infectum sedentem in terra viderent, cibum abhorrerent sumere.* — ⁶ *dono.* — ⁷ *satis laute ei de cibus ministratum fuisset.*

az Egiptombeli Alexander¹ hogy adnal egiczer innia az tennen magad poharabol | monda az zolga | Jo zegeni mi en ezt megh miwelem de nem tudom ha leſen.² Ez zolga hozza mene az kiralihoz es megh monda az kiralnak azt az mit az poklos iſzent vala³ | Az kirali hagia aſonnal | hogi mentül [262] iob boraban adnanak az ewneon poharabol innia | kit mikoron az pokloſnak vittek volna | az poklos ki veue az giwrwt az kit regen Ludouicus neki adot vala es az poharaba vete | monda edes atiamfia igen keozennied az bort es az giwrut mind poharaſtul aggiad az kiralnak aſonnal | az giwrut mikor Chiazarnak attak volna | Aſonnal megh eſmere hogy az meli gywreot | Alexandernek adot volt ſzereteben⁴ hogy az volna az giwrw | el chiudalkozek⁵ es gondola azt hogi vagi Alexander megh holt volna | auagi az poklos az giwrut lopta volna | hagia az oroſznak hogi az kwlduſt addigh ki ne bochiaſſak mig nem ebed vtan bezellene vele. Az ebedet hogi el vegeztek volna | monda neki io attiamfia mi modon iwtottal az giwruheoz? Monda az poklos nem eſmerede iſtenert az [263] giwrut? Monda Ludouicus iol eſmerem mert en attam vala az en ſzeretõ tarsomnak Alexander kiralnak | monda az kwldus | Biſſoni mondom te neked ſzereteo vram hogi az meli Alexandernek te az giwrwt regen attad volt |⁶ vgian aſon Alexanderwel moſtan zemben vagi kinek zawat hallod⁶ | Ludouicus

¹ *propter deum et regem Alexandrum.* — ² Úgy látszik, a szedésben elrontott mondat: *Charissime, quod dicis adimplebo, tamen non credo id decere, quia si semel de capho domini mei imperatoris biberis, de eadem amplius ipse non bibet.* — ³ Az eredetiben az izenet egyenes beszédben ismételve. Innen a fordító általában lehetőleg összevon és rövidít. — ⁴ *in signum amoris.* — ⁵ *commota sunt omnia viscera eius.* — ⁶ *ille eundem vobis hodie presentavit.* Innen igen szabad a fordítás.

hogi ezt halla niakara efek az kwldufnak es monda nagi firtaban | oh en ſherelmes tarfom atiamfia Alexander | mintth eled ez vilagot es mi dologh iutatot teged ezre. De ifmegh ez ew ziweben gianakodik vala | hogy nem ew volna az | es ifmeglen kerdezni kezde az pokloft hol elmerte volna az Alexandert | meerth lehetetlen dologh az hogi Alexander erre iutot volna ki ennek eleotte regen kirali vala Egiptomban. Es monda az poklos mert te az en hozzam valo [264] nagi ſheretetednek okaert fegyuert teottel volt keozitekben ¹ mind addigh migh nem en ifmet haza mentem | de en hogy haza mentem volt fegyuert miközinkben nem teottem vala | es annak okaert megh kerde en twlem az en hazas tarfom | hogy mi volna annak oka hogy egnehani eiel ennek eleotte fegiwert teottel keozinkbe | es moftan nem teottel | en azt felelem hogy chiak probaltam volna * | megh haragut ebből es neminemw vitezte valasztot maganak kiwel paraznafag keppen | el es ² az vitez el ketten igy chielekedenek en velem az mintth latod ² | es orzagombol vgi ki wzenek. Mikor az Chiazar ezt megh hallotta volna fel kele es ifmet vizontagh megh eolele es megh chiokola monda oh en ſherelmes tarfom Alexander banom az te niomorufagodat ³ | de zenwed bekewel | im en el kwldök [265] minden fele es beolcz oruofokat kereftetek | es ha lehetczeges leſen megh giogittatlak ⁴ az te poklof-fagodbol. De kerlek tegedet ſherelmes tarfom hogi ſenki-nek magadat meg ne ielenched ⁵ kiwalt keppen az en hazas tarfomnak mert ha megh tudangia banattiaban megis betegwl ⁶ es aſzonnal igen zep kamorat zerze neki

¹ *inter vos et reginam uxorem meam.* A következő sorok hiányzanak *-ig. — ² *Ambo me intoxicauerunt et factus sum leprosus.* — ³ elmaradt: *quid faciam, et moriar pro te?* —

⁴ *curabunt.* — ⁵ *manifestes.* — ⁶ *dolorem intolerabilem haberet.*

es kamoraba ammi zwkfege vala Alexandernek megh
zerze | keoweteketis minden fele bochiatta hagi valahol
ieles oruofokat talalnanak minden kesedelem nelkw
hozza fietnenek. Añonnal pedig az mel beolcz Doctoro-
kat talaltak vala | igen hamar az Chiazarhoz fietenek ¹ |
es mikor ewket az Chiazar latta volna | igen megh eorule
monda ew nekik oh en ñerelmes atiamfiai vagion nekem
egy ñerelmes baratom melliet ha megh zabadithatnatok
nagi aiandekot vehet [266] netek twlem | Es mondanak az
bõlchiek vram ha lehetczeges leñen megh giogittiwk es
mikorõ lattak volna az ew vizeletit ² megh efmerek hogy
giogithatatlan volna | hogy ezt megh erte az chiazar ki ³
nem zinnel sem zowal ñereti vala Alexandert ³ nagon
kezde raita bankodni | es nem hagia chiak azomban |
hanem hozza hiwata valahol zegieneket lelhete | es nagi
lok alamifnat ozta | es kerì vala ewket hagi boitõlnenek
es iftõt imadnanak hagi giogitana megh az ew barattiat
az pokloffagbol | es ⁴ mind el hirdete az orzagbeli egi hazi
em bereknek hagi iftent ezert imadnanak ⁴ | ew magais
az Chiazar kezde nagi firafokkal imatczagot tenni iften-
hez es beoiteolefeket hogy az ew barattia meg giogiwlña.
Mikorõ egyczer Alexander kiralis imatczagot tenne az ev
kamoraiaba az egbõl ez zozat ⁵ leon ew hozzaia | [267] Az
királnak eot giermeke vagion mind ferfiak ⁶ | es ha azt az
chiazar ewnõn maga kezewel megh eolne ⁷ es teged azok
verewel megh mofna ⁷ zinte ollian tizta lennel mint az
giermekek teste | Mikor ezt hallotta volna Alexander

¹ egészen más: *Statim infra mensem XXX physici subtiles valde ad imperatorem venerunt.* — ² *vrinam et pulsum.* —

³ nincs. — ⁴ nincs. — ⁵ *vox.* — ⁶ *Imperatrix quinque pueros pulcherrimos imperatori peperit.* — ⁷ Az eredetiben, kétségte-
lenül, sajtóhibából: *occideres és lauares.* L. alább 208. l. 3. jegyz.

kirali | gondollia vala ev magaban hogi nem io volna ez
 bezedet valakinek megh mondani | mert ki volna egiem
 oly irgalmas es kegielmes ember ki chiak egi fiatis illien
 poklos emberert megh eolne | nem meri vala aſert ez
 zozatot fenkinek mondani. Az Chiazaris mint zwntelen
 iftenhez kialt vala | hogy az ew barattiat megh giogita-
 naia | Azzonnal egy koron zozat adatek az kiralihozis
 feleole | mondwan mit zorgalmaztacz engemet | lam vtat
 mutattunk | Alexandernek | ki altal az ew pokloffaga
 meggi giogiwl | hogi ezt hallotta volna Ludouicus be mene
 az kis [268] kamoraban Alexander kiralihoz es monda |
 edes batiam Alexander lam tudod volt mogiat az te be-
 tegfegednek megh giogiwlafanak kit en iftentwl ertek
 megh | biſoniara azt tudom vala hogi en twlem semmit
 el nem tagadnal ¹ | mond megh aſert ennekem mimodon
 giogiwlhatnal megh | monda Alexander biſon nem chiwda
 hogy ezt neked megh nem montam | mert nehez dologh
 volna azt neked megh telliefitened. Az Chiazar soha
 addigh nem hagia migh nem megh monda neki ² Monda
 Alexander iftentwl hallam hogi ha az te eot ferfi gierme-
 kidet megh eolned tenen kezettel ³ es engem azoknak
 verewel megh mofnal hat megy giogiwlnek es oli tizta
 lennek mint az giermekek teſte | es aſert nem montam
 ezt megh hogi nem volna alkolmatos ⁴ hogi az te fiaidat
 en erettem meg olned [269] Monda az Chiazar oh zegen
 atiamfia Alexander igen kewefet bizol volt lam en bennē |
 hogi az te egeſfegedert megy nem mernem eolni az eot
 fiamat. De ha megh eot volna | es megh eot megh eol-
 nem mind az en kezemmel egeſfegedert. Vgy ⁵ esmer ⁵
 engemet. ⁵ Az Chiazar hogi ezt halla ezebe tartia vala |

¹ *quod nihil a me celares.* — ² rövidítve. — ³ V. ö. fent 207.
 lap 7. jegyz. — ⁴ *decens.* — ⁵ *nincs.*

es mikoron menne az ew felefege az leaniokkal es Dai-
kakkal az missere¹ | be mene az agias hazban az hol az
giermekek mind eoten megh az agiban aluznak vala reg-
gel ki vonia dakofat es mind zerrel² megh eole ewketh
es egi kadba³ veue az vereket es hagia Alexandernak
hogi magat megí mofna mindenestwl fogwa az verbe | es
mikoron megh feredet volna | megh tiztula es ollyatan
len mint az giermek teste | meg esmere aßonnal Ludoui-
cus hogi bißon Alexander volna | megh chiokola es
[270] monda en ßerelmes tarfom atiamfia immar iol
esmerlek hogi te wagi az en regi tarfom | Aldot legien
megh az oraas kiben az en giermekimet te eretted megh
eolem | Es mikoron lata az Chiazar hogy tellieffeggel meg
giogiült volna es zep tizta volna | Mond edes Alexande-
rem kerlek meni ki ket meli feoldiglen⁴ | es⁵ en nepet
adok titkon veled⁵ | es iwi en hozzam izend meg előzer
mint ha⁶ Egiptombol az te orzagodbol iwnel⁶ | engemet
latnod | es en elődbe megiek | ide hozlak | es mind addigh
it tartlak mig nem az iften az te dolgodrwlis gödot vífel |
Monda Alexander⁷ igazlom en az te tanachiodat en ße-
rető atiamfia es ha elek megis zolgalom.⁷ Ez vtan nagi
vduarral titkon fel kele es ki mene | es harmad napra
kőwetet kwlde Chiazarhoz Ludouicushoz hogi Egiptom-
beli kirali ew hozzaia menne az A [271] lexander. Az Chia-
zarne aßoni hogy ezt hallotta volna igen eorule raita es
monda az kiralnak edes vram kerlek hogi menniwnk
vgian zep zerrel⁸ ew elei ben tudode meli io atiankfia az
mi nekwnk | es el vizem en velem az leaniokatis mind
az azzoniokkal | főth penig nē tud vala femmit az gier-

¹ *ad ecclesiam.* — ² *pugione extracto per ordinem.* — ³ *vas.* —

⁴ *ad viginti miliaria.* — ⁵ *nines.* — ⁶ *nines.* — ⁷ *csak: bonum est consilium tuum.* — ⁸ *cum honesta comitiua.*

mekek halalaba az aſſoni | Az ¹ Chiazar nagi fereggel es trombita fokkal ſipofokkal nagi hatalmaſon mene az aſſonniál egietemben kezét fogak es ewtet megh chiokolgatak | Es ez vtan megh lora wlenek es Alexandert Chiazar es Chiazarne közbe veuen az palotaba es varosban viuek | es mikoron az ebednek ideie volna Alexandert wltetek közből kirali es kiralne aſſoni | az aſſoni nagi vigafagot | valamit tud vala miuelni mint azt miweli vala őrómebē | es az etketis mint ű rakia vala taniterara.² Az kirali hogi [272] ezt latta volna megh eorule es monda edes felefegem Florentina biſſoniara igen ſzeretem es eorwlek raita hogi ezt miweled | es Alexandernek illien io kedwet mutacz | Monda Florentina. Vram biſſon inkab kellene nekedis mindennel az ew ide ieowetelin eorwendened³ | mert ew altala vagi te az feiedelemſegben | Monda az Chiazar. De kerlek edes Florentinam halgaſd megh az en bezedemet. Latade az pokloſt ki mi eleottwnk ewek minapon⁴ az feoldeon | ez az en poharambol iwek | monda az aſſoni latam es ſoha rutabbat | nem emlekezem hogi lattam volna | annal. Monda az kiral | Alexander kirali vala az | Monda az aſſoni hogi⁵ lehet iftenert hogi az volt legien Alexander kirali⁵ | monda az kirali biſſoni ez vala az ki keozöttwnk moſt ewl | es ſoha egieb modon megh nem [S273] giogithatam⁶ hanem mind az en eot fiaimat megh eolem | es annak az vereuel moſtam megh es igy giogiwlá megh. Aſſert kerdlek teged | hogy miért illien igen ſzereted az en atiamfiat Alexandert engednede⁷ megh eolneom

¹ Innen ismét szabadabb a fordítás, de lényeges eltérés nélkül. — ² csak: ei. — ³ *plus de aduentu suo debetis gaudere quam de aliquo alio.* — ⁴ *altera die.* — ⁵ *absit ut illa fuisset persona regis alexandri.* — ⁶ *curari poterat.* — ⁷ *si de hoc consentire quod occiderem etc.*

zabad akaratom szerint az te fiadat az ew egeffegiért vagy nem.⁷ Monda az aßony mire zolz illieneket vram ha megh eot fiam volna es ahoz megy eot leaniom¹ es mind megh hadnam eolneod | hogy nem Alexandert ollian deogeofen es poklofon² latnam | mafodezor³ megy ennen kezemmelis megh mechenem torkat.⁴ Oka penig ez ygen alkalmas⁵ hogi ha Alexandernek halta teortennek fo ha wtet nem lathatnam ez vilagon⁶ | De mire hogy megh elegi ifiw vagiok hizem en iftent hogy az gyermekek heliebe ifmegh fi [274] ami leznek. Monda az kirali vgian bißonnial mondom hogy az meli poklos minap it az aztal eleot ezik vala Alexander kiral kit fo ha femmi oruos megh nem tuda giogitani migh nem az gyermekek⁷ vereben megh kelle fereztenem ewtet | es im latod az mi kiraliunkat Alexandert hogy zepen megh tiztult | hogy az Daikak⁸ nagy fiwaffal az agias hazban mentek volna latak hat az gyermekek nagy eoreommel tancholnak⁹ | kik mikoron ezt lattak volna nagy eoreommel el be futamanak es nagy zaial megh mondak ezt az chiudat az kiralnak hogy nagy wygaßagal tancholnanak fel vgordanak mindniaian az aztaltul es be menenek ez chiwda latni es ezt latwan halat adanak az iftennek ki illien chiwdat teot volna. Ennek vtanna kiral [275] fereget giwte es be viue ew¹⁰ keolchege¹⁰ Alexandert orzagaban | egiptomban es az Alexander felefeget ki addigh mind egy vitezwel paraznalkodot vala megh fogata es hagia hogy megh egeffek mind az vitezwel | meli dolog megh lewen egy huga vala es azt azonnal Alexandernek ada felesegwl

¹ *et iterum quinque pueros.* — ² csak: *ita lepra infectum.* — ³ nines. — ⁴ csak: *occidere.* — ⁵ *Et hec est ratio.* — ⁶ *irrecuperabile foret.* — ⁷ *filiorum tuorum.* — ⁸ *nutrices cum hoc audissent, cum eiulatu magno et clamore.* — ⁹ *corisare ac cantare: Ave Maria gratia plena, dominus tecum.* — ¹⁰ nines.

es mikoron birodalmaba ifmet eppen | be iktatta volna ¹ az kirali ifmet orzagaba tere. Alexander kiral ifmet nagy hatalmaffaggal kezde orzagat birni | es valahol ellenfegi valanak kiknek ² chiazardczagatul felt volna ² | mind megh eole | ki mikoron immar niugodalmas vrafagaban ³ volna | izene az ew attianak es annianak kik ewtet az tengerben vetettek volt hogy ⁴ kirali ew hozzaiok mene | es velek akarna ebelleni | Az keowet mindgiaraft az kirali [276] attiahoz mene | nem tudwan hogi az volna az kirali attia es monda neki | Nemes ⁵ vam az en felfeges vramtul iwttem hozzatok | mind aſoniomal felesegeddel egietemben ⁵ | ki azt izene hogy ezez napra ide variatok ebedre mert veletek akar enni | monda az vitez az Alexander attia edes atiamfia ezen ⁶ en halat adok az iftennek hogy egy kirali lewen | az mi zegeni hazunkat gondolta megh latogatni (Nem tuggia vala penigh sem az attia sem az annia | hogy az ew fiok az kit az tengerbe vetettek volna hogy megis elne es kirali volna) monda az aſonis megh mondhatot io atiamfia az mi felfeges vrunknak kiralnak hogy nem tehet nagio eoreomet mi nekwnk mint hogy ⁷ illien ala valo zolgait megh latogatni nem vtal | megh tere az keo [277] wet az kiralihoz es megh monda hogy nagy io kedwel varnak fel kele az kirali es nagi vduarral attiahoz mene es az vitez eliebe mene nagi ⁸ feoldre ⁸ | es mikoron eleo iwt volna az kirali | le zeokeollek ⁹ az vitez lowarol es nagy terdeket haitwan az kiralnak keozene es kezet fogah | De nem tuggia vala hogy ew fia volna az

¹ et cum totum regnum in pace obtinuisset. — ² nines. — ³ in tota gloria ac potentia. — ⁴ quod certo die rex ad eos veniret. — ⁵ csak: Charissimi. — ⁶ benedicatur hora in qua dominus meus rex nobiscum cogitavit comedere. — ⁷ quam nobiscum prandere, cum simus simplices et serui eius. — ⁸ nines. — ⁹ descendit.

kirali. Ez vtan hagia az kiral hogy ifmet fel wle lowara es mind az vitez hazaig egy mas mellet menenek | es az anniais ki iwue eleibe. Es mikoron le efeot volna terdre eleotte fel emele es megh eolele ewtet az kiral | es monda az annia felfeges vram bişoni ez mi nekwnk zegenieknek feletteb valo tisztesszegh hogy egy kirali felfegh miwelunk akar ebelleni | Az vitez hogy latta volna hogy az etkek kezen volna [278] nak monda felfeges vram kez az etek ha el hozzak ¹ Az kirali kezde magat az aztalhoz şerezni ² | es ezt latwan mierth hogy mind kin marattak vala az zolgak * az vitez ragada az vizet | es az annia kezde az kezkeoneot tartani mutatwan ³ zolgalattiokat az kiralnak mindenben ³ | hogy ezth lata az kirali gondola az fwle-mile zawath ziweben es el fakada mewetwe ⁴ | es az zolgaknak | monda vegietek ki az gazda kezebeol az vizet es az aşony kezebeol az kez keoneot es zolgalliatok ti ennekem. Monda az vitez felfeges vram ez ⁵ keweffel had erdemliwnk zolgalni ⁵ | es chiak ezis nagy tiztesszegh leşen mi nekwnk | Monda az kirali de vllietek le immar mert ven emberek vattok ⁶ | es mikoron az kirali le wlt volna | az anniat iob kez feleol [279] ewltete | es az attiat bal kez feleol es az mint tuggiak vala ketten igen kenalliak vala az kiralt ⁷ hogy az ebedet el vegeztek volna | Az kiral kezen foga mind attiat mind anniat es egy hazban be viue | es ⁸ hagia hogy şenki hiuatatlan be ne iwne ⁸ | Monda az kirali | şerelmes atiamfiai kerlek az mire kerdlek mōgiatok meg igazan vagione magzatotok? ⁹ mōdanal felfeges vrunk bişon sem fiwnk sem leaniwnk

¹ *tempus prandendi esse.* — ² *ad mensam se preparavit.*
A további *-ig nincs. — ³ nincs. — ⁴ *subrisit.* — ⁵ *digni non sumus vobis ministrare, sinite ut possimus istud adimplere.* —
⁶ elmaradt: *et senectuti vestre parco.* — ⁷ *solatium fecerunt regi.* — ⁸ *hostium claudi precepit et omnes exierunt.* — ⁹ *proles.*

ninchien | monda az kirali | mi olta fogwa egi maft efme-
ritek ¹ volte vagy fiatok vagy leaniotok | monda az vitez
vala megh eleozer ² egy fiwnk | de bezzeg haz regen megh
hala | monda az kirali mi halallal holt volt megh | mon-
danak természet fjerenth valowal: ³ monda az kiral | ha
ebben valamith igaffagnal egiebet ertendek bişon megh
bwtetlek. ⁴ [280] Monda az vitez Vram mire kereded illien
nagy zorgalmatofon ⁵ | monda az kirali oka vagion mire
kerdem | es ha megy nem mongiatok mi halallal holt volt
megh el kel veznetek ⁶ | hogy ezt hallottak volna | mint
ketten le effenek az feoldre | es kezdenek kegielmet ⁷ kerni |
es hogi az kiral ezt ⁸ latta volna | foga az kezeket es fel
emele monda | mongiatok megh mi modom volt az ti
fiatok halala. Tudom iol hogy meg eoltetek | monda
az vitez felfeges vram ⁹ egy filemile madarnak zawat
mikor megh kerdettem volna az mi fiunktul mit ie-
giezne | azt monda hogy az madar azt mongia hogy
megy ew oli nemes es kazdag leşen | hogy en vizet tar-
tok ew neki moşdani es az ew annia kezkeoneoş ha ew
akaria ¹⁰ Ezt hogy hallottam volna meg fuualkodam
[281] haragomban ¹¹ | ragadam | es az tengerben be vetem
ewtet | es megh hala | monda az kirali vallion mi gonos
lõst volna abban ha neki az kewesben zolgaltatok volna |
nitalamtam az tinektek tizteffegtekre leot volna | bişoni
ebben nagiot vitkeztetek hogy ¹² az istennek akarattianak
ellene chielekettetek. ¹² Ennek vtanna egy ¹³ keueset halgat-

¹ *ab illo tempore quo adinuicem venistis.* — ² *nincs.* — ³ *morte naturali* — ⁴ *si resciero cum alia morte mortuum esse, de mendacio penam luetis.* — ⁵ *quare de filio nostro tantum queritis.* — ⁶ *peribitis.* — ⁷ *miser ricordiam.* — ⁸ *eos iacere.* — ⁹ *elmaradt: vnicum filium habuimus.* — ¹⁰ *si nos permetteret.* — ¹¹ *ego ex hoc motus inuidia.* — ¹² *sed et stultum erat contra voluntatem diuinam laborare.* — ¹³ *nincs.*

wan es mint ha gondolkodwan ¹³ monda ifmet az kiral. Jo vram io aſſoniom en vagiok az ti fiatok az kit az tengerbe vettetek vala im iften az ew irgalmas voltabol engemet onnan ki zabadita es ¹ im lattiatok mi fele rendbe zerzet engemet | kik mikoron ezt hallottak volna feltekben az feoldre buralanak kegielmet kerwen. Es monda az kiral ne fellietek mert azert nem teortenik nektek semmi gonostok ² es megh chiokol [282] gata mind attiat mind anniat | es mikoron az annia eorömeben firua monda az kirali ne ³ feli ³ edes aniam es ne firy ⁴ es valamit az en orzagomban birok azzal twes mind birtok migh elendetek. Ez vtan fel viue ewket nagi tizteffeggel es viwe ⁵ nagi meltoſaggal az ew orzagaban es migh elenek nagi bekeſeggel ⁶ lakanak. Az Chiazar fia Diocletianus ⁷ hogy ez bezedet el vegeze möda. Vram ertede mit mondek | Monda az Chiazar Poncianus ⁷ iol ertem | Monda az Chiazar fia | Jol lehet bator iften nagiob beolchieſeget es tudomant adot ennekem hogi nem minth egiebnek ⁸ | De mind az altal es teged en ſzeretö atiam birodalmattul meg nem foztottalak volna | es nem keuesb tizteffeggel ³ tartottalak volna | mint az kiral tartotta az ew zwleit kiktwl ew az [283] tengerbe vettetet volt | es ez vtan az ew fiokkal nagi bekewel lakoztanak mind holtik. Monda az Chiazar edes fiam im elegh zep bezedet mondal ennekem. Es mierzth hogy immar en ven vagiok | im ez mai napon kezedbe adom ¹⁰ | mind az en birodalmamat es migh elek veled akarok maradnom es laknom.

Monda az Chiazar fia vegezzwk el immar az teorwent

¹ *et ad istum statum deduxit.* — ² *nullum malum.* —

³ *nincs.* — ⁴ *elmaradt: sed confortamini.* — ⁵ *nincs.* — ⁶ *csak: cum eo.* — ⁷ *a nevek nincsenek.* — ⁸ *quam alteri.* — ⁹ *in minori honore ac reuerentia.* — ¹⁰ *amodo tibi imperium resigno.*

az Chiazarnerol¹ | Paranchiola az Chiazar hogi az birak
 es az fogot iteleo vrak² ki mondanak az sententiat | kik
 mondanak | felfeges vram mi zwkfegh erre iteletet tenni |
 mikoron³ ewneon maga bişonfagot eleo hozza hogy
 aşoni ruhaban ferfiat talalunk³ Aşoñal kôteke az Chia-
 zarneret egi lo farkara es vontatak az akazto fara es fel
 fugeftek es hogy fel [284] akasztottak volna leueuek es
 megh egetek. Es az ew paraznaiat azonkeppen fok fele
 kinok vtan megy egetek.⁴ Es migh az Jambor | Diocletia-
 nus | ifiw ele | az ew attiat nagy niugodalomban tartia es
 taplallia vala | mint vtolfo oraiglan. Ez ennek atiamfiai
 az beşjednek es Historianak derek | fumaria ez es ertelme.

¹ *procedamus ad iudicium contra imperatricem.* — ² csak :
iudices. — ³ *confessio namque propria eam damnat et proba-*
tio illius amatoris in habitu mulieris inuenti. — ⁴ *amator*
autem eius in habitu virginis membratim concisus est. A követ-
 kező magyar szöveg helyett az eredetiben ez van: *vnde omnes*
deum laudabant et approbabant huiusmodi sententiam contra
reginam latam. Post hoc cito moriebatur imperator. Et Diocle-
tianus regnavit loco eius, et magistros suos omni tempore secum
tenebat, et sic imperium regebat quod omnes miro modo sapien-
tiam eius audabant quam acquisierat et eum dilexerunt in
tantum quod se morti pro eo exposuerunt. Tandem in pace
vitam suam finiuit.

Finis Argentine. Anno. xij.

T. O.

[285]

Matth. 10.

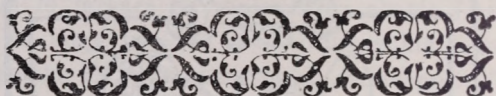

☞ Legyetek okosok minth az kígyó
és egigicok miképen az galambok.

Az 1573-iki kiadás utolsó előtti lapja, Éber Balázs
nyomdajegye eredeti nagyságban.

[286]

BECHBEN

EBERVS BALAS

altal eo feolszege ha-
talmabol nyom-
tattatot.

M D LXXIII.

Az 1573-iki kiadás kolophonja eredeti nagyságban.

FÜGGELÉK.

I.

A szöveg jellemzéséhez.

A «Poncianus» első magyar kiadása nyomdai szempontból igen gyarló termék: rengeteg a sajtóhiba, ügyetlen az anyag elintézése, sok a hézag, igen kezdetleges és értelmetlen a pontozás, mely a szöveg helyes megértését sohasem segíti elő. Corrector alig olvasta a szedést, helyesírásról csak cum grano salis szólhatni.

A szedő semmi esetre sem tudhatott magyarul, különben sor végén nem választotta volna el a szókat ily módon: *ho-gi* (hogy), *na-gi* (nagy), *me-ly* (mely), *te-omleocz* (tömlöcz), *te-orwent* (törvényt), *tuggi-ak* (tudják), *azzo-ni* (asszony), *kira-li* (király), *igassa-gert* (igazságért) stb. stb. De a szedő igen ügyetlen is volt, mert számos esetben nem tudta a sőrokat helyesen kitölteni, és ekkor vagy eldarabolta a szókat, hogy spácziumokat nyerjen, vagy együvé szedett két, sőt három szót is, hogy elférjen az illető sorban. E naiv eljárásra minden oldalon találunk példát. Az értelmet e gyarlóságok, melyek se nem jellemzők, se nem tanulságosak, ritkán zavarják; a hol mégis megeshetnék, minden külön megjegyzés nélkül összevontam, illetőleg ketté választottam az illető szótagokat és szókat.

Sajtóhiba, mint már említettem, rengeteg van, főleg egyszerű betűcsere (*n* és *u*, *l* és *t*, *b* és *h*) stb., vagy pl. 166, 24 *valamnit* (valamint), 171, 8 *Joachmi* (Joachim), 174, 2 *Teknite* (Tekinte) stb. Igen gyakori a *meg* vagy *megh* (meg, még) és a *megi* (megy, mégy) fölcserélése; hasonlóképen a *gy* jelölése

igen sokszor hibás, pl. 70, 21 *legi ottan* (legottan), 84, 4 *jg* (így), 95, 6 *ig* (így), 136, 25 *negh* (négy), 189, 1 *vag* (vagy), 195, 13 *ideigi* (ideig), 247, 16 *hog* (hogy), 206, 14 *egnehan* (egynehány), 211, 9 *elegi* (elég) stb.* Ezeket az olvasó az összefüggésből rögtön fölismerheti, azért minden egyes esetnek felsorolása és kiigazítása hiábavaló pedanteria volna.

A betücsere mellett igen gyakori eset, hogy egy-egy betű hiányzik, vagy több van egy-egy betűvel, pl. a következő cím-feliratokban, melyeket a tartalomjegyzékben (fönt 3. lap) kijavítottam: 69, 2 *hasonlatosazgokwal* (hasonlatosságokkal), 82, 2 *fogeu* (fogva), 122 10 *Maschiorak* (Malchiorak) és *menre* (mente), 141 9 *halatul* (haláltul), 153 16 *Ifinak* (ifjúnak) és *Akazofara* (akasztófára) stb.

Minthogy e kiadás az 1573-iki, egyetlen példányban fennmaradt kiadást a szakférfiaknak hozzáférhetővé akarja tenni, a legnagyobb pontossággal adtam a szöveget és nem javítottam ki a sajtóhibákat, a mi a szerző bizonytalan helyesírása alapján bajos is volna; csupán az egyes szónak sokszor nevetséges eldarabolását vagy két szónak együvé ragasztását igazítottam helyre, a hol a szedőnek e megindító ügyetlensége az értelmet kétséssé teheti, bár ily helyeken is rendszerint helyreigazít a lapok alján közölt eredeti szöveg.

A főbb sajtóhibák — nem tekintve az egészen jelentéktelen betücsereket és a fönt már jellemzett vagy említett tévedéseket — a következők:

73, 14 *wyssengywk* (visszük), 19 *tanichiot* (tanácsot), 21 *ifiugnak* (ifjúnak).

74, 1 *keonybe* (könyvbe), 24 *harmicz* (harmincz).

76, 11 *Azonnai* (azonnal).

77, 4 *megh vinneiec* (meg nem vinnék).

79, 13 *chiodalkdzc* (csodálkozék), 23 *szól* (szól).

80, 10 *letkemet* (lelkemet), 84, 15 *hat* (lát).

85, 17 *faes* (fa is), — az *es* így enclitice sokszor.

86, 2 *menekedni* (nevekedni), 3 *igait* (ágait).

* Az első szám a lapot, a második a sort fölülről jelenti.

- 87, 13 *vita* (juta), 18 *tantiasra* (tanításra).
 90, 20 *migh oclneie* (megölné), 91, 17 *aon* (azon).
 92, 15 *mondatisz* (mondatik).
 94, 2 *erszaga* (ország), 18 *kirallial* (királylyá).
 97, 13 *kiuansagag* (kivánságaig).
 98, 10 *smire* (mire), 12 *twue* (jöve).
 99, 21 *bechyata* (bocsátá). — 101, 7 *vgymonden* (*en* = *eu*, úgy mond ő).
 102, 10 *imtattiatok* (im látjátok).
 104, 9 *besselimi* (beszélleni).
 105, 26 *nam . . . eorzeonek* (nem . . . őrzőnek?).
 107, 11 *nefwl* (nélkül). — 108, 9 *mi* (mint).
 109, 24 *abol* (a hol, sed cum). — 110, 3 *tudnak* (tudnék).
 111, 10 *te hisze* (te hiszel). — 112, 1 *szeretem* (szeretőm).
 113, 7 *alege* (alig), 23 *im* (mi).
 114, 21 *kepost* (képest). — 115, 20 *fogadag* (fogadád).
 118, 14 *giogchiatok* (gyógyítsátok). — 119, 23 *newnem* (nevem).
 121, 3 *latosod* (látásod), 5 *az teszem* (azt teszem) sokszor, 9 *birlak* (birnak).
 123, 9 *mink* (mint), 10 *agi* (agg) többször, 17 *szerzethen* (szerzetben), 22 *gonozt* (gonosz).
 124, 1 *egizen telt* (egy szentelt).
 125, 10 *tiztartiat* (tisztartóját), 17 *meuetne* (nevetne).
 127, 14 *meniuel* (menj el). — 130, 4 *ewtek* (ültek).
 132, 8 *fekütek* (feküdek, fekvék).
 133, 16 *mind* (mint), 180, 26; 195, 5; 196, 12; 199, 17 is; megfordítva 214, 10 *mint* (mind); — 133, 25 *es mongia* (nem mondja).
 135, 5 *kezepbe* (kezébe), 17 *haz rangozason* (harangozáson), 25 *allasi* (állást).
 137, 19 *egiat* (ágyat).
 138, 21 *Chiaz* (császár), 29 *dolgot* (dolgát).
 141, 17 *seggel* (segél), 19 *zella* (szálla).
 143, 14 *varosi* (orvosi), 23 *megb* (meg).
 146, 9 *tenned* (tennék), 12 *as* (az).

- 148, 15 *kepert* (képét). — 149, 27 *azt* (az).
 150, 5 *bockiasd* (bocsásd). — 151, 26 *tollalt* (tollait).
 152, 10 *ez* (ezt), 21 *felesegenek* (a 159. l. végén) és a 160. elején: *segenek*.
 153, 3 *maggis* . . . *öleted* (maga is . . . megöletett).
 154, 10 *wela* (vele). — 156, 5 *velnem* (vele nem).
 157, 4 *korram* (korra), 9 *tudangiank* (tudandják).
 158 19 *voros* (város).
 160, 26 *egi* (adj), 27 *zomiuhczo* (szomjuhozom).
 164, 5 *ay* (az). — 165, 1 *Es* (Ez), sokszor; 23 *merk* (mer).
 167, 14 *es* (ez), 12 *ninczi* (nincs-e).
 169 a 192. l. utolsó szava: *felese-* (felesége-),
 170, 13 *mondanak* (mondék). — 172, 23 *cotezne* (öntözn).
 176, 3 *adoem* (adom).
 177, 3 *szereimedert* (szerelmedért), 26 *askwnnwuk* (esküünk), 27 *halnuk* (hálnunk).
 182, 20 *muka* (munka). — 183, 9 *modo* (módon).
 185, 24 *menda* (monda). — 188, 4 *kirak* (király). — 19 25 *istent* (isten).
 193, 24 *buchuit* (bucsút), 25 *sirasnak* (sirának), 26 *-nok* (-nal).
 194, 26 *Egiptombani* (Egyiptomba). — 195, 17 *bizonhutnaia* (bizonyíthatná).
 198, 17 *kereczem* (kéredzém), 18 *im* (mi). — 199, 24 *egig* (egyik).
 201, 12 *-douice* (Ludovice). — 202, 15 *mutatnank* (mutatná).
 203, 6 *ezt* (ez). — 204, 4 *vezhessek* (nézhessek). — 208, 9 *es* (én).
 209, 12 *as* (is). — 210, 9 *taniterara* (tányérára).
 211, 10 274 első szava: *ami* (fi-aim). — 212, 10 *vam* (uran).
 212, 19 *megmondhatot* (megmondhatod), 24 *eliebe* (eleib).
 213, 14 *mevetve* (nevetve).
 213, 28 *mondanal* (mondának). — 214, 7 *bwtetlek* (büntetlek).
 215, 6 *buralanak* (burulának).
 215, 11 *tues* (ti is), 19 *altal es* (által is).
 215, 23 *holtik* (holtig), 216, 2 *fogot* (jogot), 5 *köteke* (kötél).
 216, 12 *sumaria* (summája).

II.

A fordítás jellemzéséhez.

A fordító általában híven, de nem betű szerint, ültette át az eredeti szöveget, sokszor zamatos magyarságra törekedve, nem irtózva a népies izű vastagabb kifejezésektől sem. Erre nézve a szöveg alatt adott idézeteknek összevetése kellő fölvilágosítást nyújt. A hol lehet, rövidít és egyszerűsít; ritkán terjedelmesebb, mint az eredeti. A munka vége felé, mintha belefáradt volna, erősebben vonja össze a szöveget. Hogy mondatai helyenként értelmetlenek, azt sok esetben a szedő ügyefogyottságának vagyok hajlandó betudni; de akadnak oly hibák és félreértések is, melyek kétségtelenül a fordító rovására esnek. Itt-ott eltérései tudatosak, esetleg célzatosak, és van egynehány (130, 26; 148, 13; 173, 1), melyből talán azt szabad következtetnünk, hogy protestáns ember volt, a mi egyébiránt már azért is valószínű, mert lelkes protestánsoknak ajánlotta művét.

A fordításnak részletes tárgyalása nem lehet e függelék föladata; azért a következőkben csak néhány jellemző helyet állítok össze, melyek vagy a szedő hibájából értelmetlenek, vagy kétségtelenül a fordító tévedésén alapulnak, vagy végre a fordító célzatos eltéréseinek tekinthetők. Egyébiránt a szöveg alatt közlött helyek az eredetiből bő anyagot szolgáltatnak a fordító eljárásának jellemzéséhez. A könyv befejező elbeszéléséből nem közlök itt példákat, mert e részben a fordító nagyobb szabadsággal jár el.

a) *A szedő hibájából többé-kevésbbé értelmetlen helyek:*

83, 20 mire kesereg úgy a
te átkozott fiad mint szaggatá
el az én orczámat.

ob quam rem affligitur sic
anima tua? Ait illa: Nonne
vobis notum est, quod filius
vester maledictus me dilace-
ravit.

94, 8 legottan kezdte az pásztor az gyümölcsöt az kannak hinteni.

119, 1 és aranyat szokástok szerint.

146, 8 monda az ő tanítványainak, hogy az mely füvet stb.

156, 23 az császárnak.

195, 1 mert szinte jókort jöttél.

sed quia arbor erat fructuum plena, pastor fructus et ad aprum proiecit.

et aurum pro more vestro vobis dabo.

dixit discipulis suis: unum dolium plenum aqua adportabitis, et hoc factum est. Cum vero dolium ante eum positum fuisset, præcepit discipulis, ut unam herbam stb.

de curia imperatoris.

Cui imperator: Charissime, bene veneris.

b) A fordító félreértésén alapuló eltérések.

84, 8 Vala Rómában egy ember, ki Burgh nevű városból jött vala oda lakni.

84, 12 köszvényestül megváltván.

85, 6 egy burg nevű ember.

89, 17 mert valamennyiszer ő vele madarászni mégyen vala, az ő urat madárral mindenestül fogva megterheli vala, annyit fog vala és mikoron elvetette az ura, soha el nem lábbott.

101, 9 de mit használ nekem, hogy szégyenedet szembe hányom.

107, 6 és veté az fejet a likba.

Erat quidam Burgensis in civitate romana.

excepto leproso.

burgensis.

et quotiens ad campum aucupii gratia equitasset, avis hæc captura sua dominum onerabat. Et cum volavit, non defecit.

quid fuit necesse mihi obprobrium imponere.

caput accepit et in quadam foveam proiecit.

108, 11 hogy nem az ő fia megfogyatkoznék az jószágtól.

115, 8 ha ezt tehented, bizonyára végre szereted és istennek ajánlak mindenkoron.

118, 7 meggyógyulsz, ha ez mivelened engedés nélkül.

135, 9 valamennyiszer valamely tartomány megtolatik vala hatalommal és viszon-tag megterrinek az rómaiaknak.

146, 11 egy likat (15 helyesen: száz likak).

194, 13 zsidó nemből való.

155, 6 az császárnak mentul aggabb legénye.

201, 1 Mimodon Alexander kétszer győzte meg az Sidót, kit harmadszor megöle.

202, 22 nem tettem az te hasznodért.

ne filius in obprobrium hominum caderet.

omne si sic feceritis, prudenter ageritis. Sed habeo vobis gratias, ut filio vestro propter me pepercistis; deo vos recomendo.

visum vestrum obtinebitis.

quotienscunque aliqua provincia volebat a romanis deficere ac se eis opponere et rebellare.

centum foramina.

nomine Sydo.

primus miles ac senior de curia imperatoris.

Quomodo Alexander Duello vicerit Sydonem, quem tandem interemit.

non feci propter malum tuum.

c) *Tudatos módosítások (nem tekintve a trágár kifejezések enyhítését, mire a fordító sok helyen törekedett), a szabadabb fordítás néhány példájával.*

92, 15 mezit lábbal az földre, ki mondatik szent földnek, ki-mene.

93, 2, hogy az ifiu mégis élne.

93, 21 Az császár ezt nehe-

et nudis pedibus ad terram sanctam perrexit.

quod puer nondum mortem passus esset.

Imperator de hoc multum

zen tartván, megkiáltata, hogy valaki . . .

95, 8 kezdé az város üvölteni: o bizony nem jó dolog ez, ime, az császár fiát kivisszik akasztani.

96, 22 és soha meg nem bánod jövődőre.

98, 21 mely nagy szégyenleszen még az maradéknak is.

98, 26 ki az keresztfán megfeszült mi érettünk.

99, 21 az követ el bebocsátá, először Jézust kiáltván.

104, 5 attyának, a ki őtet nemcsak szülte, de még érte meg is holt.

114, 24 és az földre meneklani, az kit szent földnek mondanak magyarul, deákul pedig terra sancta.

115, 22 örömet akarnám két kezemmel tennem.

123, 6 nem kell hinni és nagyobb bizonyság még errőlleszen jövődőre.

124, 21 de szent asszony úgy segítjen.

125, 10 az mi várunknak tisztartóját.

130, 26 prédikációra menek és egy prédikációt halla.

contristatus, per preconem iubebat proclamari in toto regno et imperio suo, siquis...

clamor populi totius civitatis factus est dicentis: Heu ecce unicus filius imperatoris ad mortem ducitur.

et si placebunt, quæ dixerō, sive bonum sive malum de filio vestro: fiat voluntas vestra.

erit mihi et tibi et parentibus tuis ac meis magnum obprobrium.

qui in cruce pro nobis nudus pependit.

accepit lapidem cum duabus manibus et eum in fontem proiecit.

parenti.

et ad terram sanctam pergens. (V. ö. fönt 92, 15).

libenter vellem tibi placere.

verba ista non sunt fide digna, indigent autem maiori probatione.

ideo.

presbyterum huius ecclesiae.

ecclesiam intravit, missam audivit.

134, 23 az nigromanciában,
azaz ördögi tudományban.

148, 1 mely félnek tennék
igazat, — 5 kinek általa ha-
marabb igazat cselekedhes-
sem, — 7 halgasd meg.

148, 13 erővel el akarja
hozni Rómából az Ciceronak
márvány kőből faragott ké-
pét . . . 21 az te nagy akara-
todat.

152, 8 az Rómabelieknek . . .
17 egy vén ember miatt.

159, 16 mert ugyan vérem
indula, úgy emelék . . . 22 ha
ismét feltámad az kurta lélek
halottja . . . 27 mert hiszem,
hogy fel nem támad immár,
mert egy nagy követ köték az
nyakára.

173, 1 papért futamának.

190, 20 és hogy az ágyába
lefeküdt volna, az fő urak
mint ország nádorispány és
vajdák kezen fogák az leányt
és el bevivék Ludovicus mellé
fekvők, és hogy immár csak
ketten valának.

200, 22 megbizonyítom.

in arte magica.

. . . in qua parte veritas la-
teat . . . per quod citius eum
occidere valeam . . . ut cor-
tuum verbis meis accomodes.

. . . intendebat corpora san-
ctorum Petri et Pauli de Roma
violenter auferri . . . defectum
vestrum et vos esse infla-
tum.

. . . Christianorum . . . per
cautelam senis.

quod ab onere isto liberati
estis . . . si iterato resurgat . . .
quia sine dubio es liberata.

pro sacerdote, ut corpus
Christi portaret.

Ludovicus lectum intravit
et regina iuxta eum colloca-
batur.

affirmo per istum librum.

III.

Magyar vonatkozások.

«Poncianus historiája» hazánkban is már korán került a ponyvára, melynek egyik legelterjedtebb, legkedveltebb, számos változatban sokat olvasott darabja lett.* Ez úton jutott tartalma, illetőleg a benne foglalt tizenhét novella a nép birtokába, mely azután ízlése és eszejárása szerint bánt el ez idegen termékkel is. Bár nem helyeselhetem, hogy a nép embereitől följegyzett ily irodalmi eredetű történeteket «népmesék»-nek neveznek, a mi végre is a fogalmaknak sajátyszerű zavarára kell hogy vezessen, — azt készséggel elismerem, hogy az ily «irodalmi népmesék» is érdekesek és tanulságosak a folklóre szempontjából. Sajnos, a «Poncianus» köréből eddig-élé igen szegényes az aratás, sokkal szegényesebb, mint a halhatatlan munka rendkívüli elterjedése mellett várnunk kellene. Részemről ezúttal csupán a következő csekély számú adatokat említhetem föl:

1. A keret tartalma — a mostoha aljas csábítása — megvan «A bölcс királyfi» cz. elbeszélésben, melyet Erdélyi János adott ki (*Magyar népmesék*, Pest, 1855, 114—127. l.) s melyet fönt 54—64. l. teljes szövegben közöltem. De az elbeszélés csak addig van, hogy a mostoha csábítgatja és bevádolja a fiút, a mi két novella elmondására ad alkalmat, — a cselekvény befejezése azonban, a rossz asszony büntetése, elmaradt, a mi nem vall az elbeszélésnek népies jellegére, esetleg helyes följegyzésére.

* Legújabb (1898): *A hét bölcс mester története. Elbeszélés, írta Döme Pál.* Méhner Vilmos könyvkiadó hivatala Budapest. 64 lap, sok képpel.

2. A IV. novella (Puteus, A kizárt férj) ugyanezen «népmese» egyik részlete; v. ö. fönt 56. l.

3. A X. novellában (Medicus) szereplő magyar királynak és kétes jellemű nejének (145. l. «meretrix est») nincsen semmi jelentősége.

4. A XII. novella (Amantes, A három kérő) nagyon érdekes változatban van meg nálunk, mire Katona Lajos t. barátom szíves volt figyelmeztetni. A «M. Nyelvőr» közölt 1874-ben (III., 369—72. l.) egy ugocsamegyei (gödényháza) népmesét: «A hamis menyecske» (beküldte Székely Sándor), mely főleg azzal válik igen mulatságossá, hogy a három törbe csalt szerelmes három különböző felekezet papja (pápista, orosz és «magyar», azaz református), a ravasz házaspárnak a kihordásnál segédkező czimborája pedig egy huszár, és a negyedik áldozat a «fű pap», a ki lóháton jön a huszár elébe, mikor ez már a harmadik «kisértetet» is kihordta. (E novella változatait legjobban állítja össze J. Bédier, *Les Fabliaux*, 2. kiad., Paris 1895, 236—50. l., a ki természetesen a magyar elbeszélést nem ismeri. Hasonló helyzetbe jut Csepregi «Piros bugyelláris»-ában a Török Zsófi huszár szeretője, a ki a furfangos biróné két udvarlójának kiczipelésével kénytelen elvesztegetni a remélt szerelmi légyottnak drága idejét. Az irodalmakban e motivum általában nem ritka.)

5. A XIV. novella (Vidua, Az özvegy vigasza) magyar földolgozásaira utal fönt a 22. lap első jegyzete.

6. Legnépszerűbb lett nálunk is a XV. b. novella (Amici, Két jó barát), mely a «Poncianus historiájá»-tól független, önálló életet is él az európai irodalmakban mint «Amicus és Amelius» története, mely főleg Franciaországban volt igen népszerű, hol már a X. századból latin prózában és a XII. század legelejéről Radulfus Tortarius francia szerzetesnek (+ 1122 körül) latin distichonjaiban maradt reánk. Megvan ó-francia, közép-felnémet, ó-angol, kelta, dán, izlandi, olasz földolgozásokban is. Hazánkban e történet kétségtelenül nem az «Amicus és Amelius» valamely változatából, hanem a

«Poncianus historiájá»-ból származik. Eddigelé három magyar változatát ismerem: *a)* A Gaál György népmese-gyűjteményének a 24. lapon említett első darabját (I. köt., 3—23. l.), melynek czíme «Világbiró Nagy Mátyás», mely a XV. novellának mindkét darabját, az elsőt (XV. *a.* Vaticanum, Igazolt Jóslás) is, összefüggő kerek elbeszélésben tartalmazza. De Toldy Ferencz téved, midőn azt állítja, hogy ez elbeszélés megvan Gaál György német gyűjteményében is (Märchen der Magyaren, Wien 1822). Ugyancsak Toldy (a Gaal magyar gyűjteményének I. kötetéhez írt előszóban, V. lap) nagyon nem találóan mondja, hogy ez elbeszélés az Erdélyi Jánosnak (már említett) gyűjteményében is «megjelent», mert az Erdélyi közölte történet lényegesen más, bár a cselekvény motivumai és döntő részletei ugyanazok. — *b)* Erdélyi Jánosnak már 1. alatt említett gyűjteményében: «A böles királyfi», mely szintén a XV. novellának mindkét részletét («Vaticinium» és «Amici») tartalmazza s már a szereplők neveivel elárulja, hogy a «Poncianus historiájá»-ból származik. — Ezeknél jóval becsesebb *c)* a XV. *b.* novellának egy verses magyar földolgozása: «Igaz barátságnak és szíves szeretetnek tüköre . . . melyet régi irások fragmentumából öszve szedegetett Z. Sz. J.», melynek nyolcz kiadását ismerem: Pozsony 1762 és 1763, Buda 1765, 1777, 1785, 1808, 1848 («a mennyire a dolog engedte megjobbított kiadás») és Pest, é. n., a mi eléggé mutatja, hogy e munka mily népszerű volt. Minthogy e «Régi Magyar Könyvtár» egyik legközelebbi füzetében teljesen ki fogom adni e szép költeményt, ezúttal csak kettőt jegyzek meg: először, hogy e költemény csak a XV. *b.* (Amici, Két jó barát) novellát dolgozza föl és még ennek is csak első felét: csupán az egyik barátnak önfeláldozó tettét, a ki barátja helyett életét párviadalban kockárára teszi. A viszontszolgálatra van ugyan czélzás (566. vsz.), de a történet maga elmaradt; — és másodszor: Petrik Géza, Szinnyi József és Nagy Iván e munkát Gyöngyösi Istvánnak tulajdonítják, — nézetem szerint, csak részben helyesen, mert én úgy vagyok meggyőződve, hogy e költeménynek csupán első fele származ-

hatik (bizonyára módosított szöveggel) Gyöngyösitől, — a ki valószínűen befejezetlenül hagyta hátra e művét, — míg a másik felét Gyöngyösinek egy ismeretlen, a Z. Sz. J. betük mögött lappangó, nem tehetségtelen tanítványa írta. (V. ö. az Egyet. Philolog. Közlöny májusi füzetét is, a «Vegyesek» rovatában.)

Magyar Tudományos Akadémia
Könyvtára 2292 195. 24.

RÉGI-MAGYAR KÖNYVTÁR.

SZERKESZTI
HEINRICH GUSZTÁV.

I.
A SZEKELYEK
ERDÉLYBEN

IRTA
ARANYOS-RÁKOSI SZÉKELY SÁNDOR.

1822.

Ára 60 kr.

RÉGI MAGYAR KÖNYVTÁR

SZERKESZTI HEINRICH GÜSZTÁV.

Ez új vállalat célja, nemzeti irodalmunknak régi, ritka vagy eddig nyomtatásban meg nem jelent termékeit hű szövegekben, a szükséges tájékoztató bevezetésekkel és jegyzetekkel a tudományos kutatás és tanulmány számára hozzáférhetővé tenni.

Eddig a következő füzetek jelentek meg:

- I. **ARANYOS-RÁKOSI SZÉKELY SÁNDOR, A székelyek Erdélyben.** Hősi költemény, 1822. Kiadta HEINRICH GÜSZTÁV, 123 lap, ára 60 kr.
- II. **Pálos iskola-drámák a XVIII. évszázadból.** A M. T. Akadémia kéziratából kiadta BAYER JÓZSEF, 80 lap, ára 40 kr.
- III. **Csiksomlyói nagypénteki misztériumok.** A XVIII. századi kéziratból kiadta FÜLÖP ÁRPÁD, 244 lap, ára 1 frt.
- IV. **Heltai Gáspár esopusi meséi,** Colosyarot, 1566. Kiadta IMRE LAJOS, 304 lap, ára 1 frt 20 kr.

Legközelebb meg fognak jelenni:

Comœdia Balassi Menyhért árultatásáról, 1569.
Comico-Tragœdia, 1683.
Poncianus historiája, 1573.
Magyellona historiája, 1676.
Ágis tragédiája (Bessenyei György) 1772.
Bessenyei György, Lais, vígjáték (kézirat).
Dugonics András, Az arany pereczek, 1790.
Fazekas Mihály, Ludas Matyi, 1815.
Balog István, Ludas Matyi, énekes bohózat (kézirat).
Ferenczy János naplója (kézirat).

RÉGI-MAGYAR KÖNYVTÁR.

SZERKESZTI
HEINRICH GUSZTÁV.

II.

PÁLOS ISKOLA-DRÁMÁK

A XVIII. ÉVSZÁZBÓL.]

KIADTA

BAYER JÓZSEF.

Ára 40 kr.

RÉGI MAGYAR KÖNYVTÁR

SZERKESZTI HEINRICH GUSZTÁV.

Ez új vállalat czélja, nemzeti irodalmunknak régi, ritka vagy eddig nyomtatásban meg nem jelent termékeit hű szövegekben, a szükséges tájékoztató bevezetésekkel és jegyzetekkel a tudományos kutatás és tanulmány számára hozzáférhetővé tenni.

Eddig a következő füzetek jelentek meg:

- I. **ARANYOS-RÁKOSI SZÉKELY SÁNDOR, A székelyek Erdélyben.** Hősi költemény, 1822. Kiadta HEINRICH GUSZTÁV, 123 lap, ára 60 kr.
- II. **Pálos iskola-drámák a XVIII. évszázdból.** A M. T. Akadémia kéziratából kiadta BAYER JÓZSEF, 80 lap, ára 40 kr.
- III. **Csiksomlyói nagypénteki misztériumok.** A XVIII. századi kéziratból kiadta FÜLÖP ÁRPÁD, 244 lap, ára 1 frt.
- IV. **Heltai Gáspár esopusi meséi,** Colosvarot, 1566. Kiadta IMRE LAJOS, 304 lap, ára 1 frt 20 kr.

Legközelebb meg fognak jelenni:

Comœdia Balassi Menyhért árultatásáról, 1569.
Comico-Tragœdia, 1683.

Poncianus historiája, 1573.

Magyellona historiája, 1676.

Ágis tragédiája (Bessenyei György) 1772.

Bessenyei György, Lais, vígjáték (kézirat).

Dugonics András, Az arany perczek, 1790.

Fazekas Mihály, Ludas Matyi, 1815.

Balog István, Ludas Matyi, énekes bohózat (kézirat).

Ferenczy János naplója (kézirat).

RÉGI-MAGYAR KÖNYVTÁR.

SZERKESZTI
HEINRICH GUSZTÁV.

III.

CSIKSOMLYÓI
NAGYPÉNTÉKI MISZTÉRIUMOK.

KIADTA

FÜLÖP ÁRPÁD.

Ára 1 frt.

RÉGI MAGYAR KÖNYVTÁR

SZERKESZTI HEINRICH GUSZTÁV.

Ez új vállalat célja, nemzeti irodalmunknak régi, ritka vagy eddig nyomtatásban meg nem jelent termékeit hű szövegekben, a szükséges tájékoztató bevezetésekkel és jegyzetekkel a tudományos kutatás és tanulmány számára hozzáférhetővé tenni.

Eddig a következő füzetek jelentek meg:

- I. ARANYOS-RÁKOSI SZÉKELY SÁNDOR, **A székelyek Erdélyben.** Hősi költemény, 1822. Kiadta HEINRICH GUSZTÁV, 123 lap, ára 60 kr.
- II. **Pálos iskola-drámák a XVIII. évszázadból.** A M. T. Akadémia kéziratából kiadta BAYER JÓZSEF, 80 lap, ára 40 kr.
- III. **Csiksomlyói nagypénteki misztériumok.** A XVIII. századi kéziratból kiadta FÜLÖP ÁRPÁD, 244 lap, ára 1 frt.
- IV. **Heltai Gáspár esopusi meséi,** Colosvarot, 1566. Kiadta IMRE LAJOS, 304 lap, ára 1 frt 20 kr.

Legközelebb meg fognak jelenni:

Comoedia Balassi Menyhért árultatásáról, 1569.
Comico-Tragœdia, 1683.
Poncianus historiája, 1573.
Magyellona historiája, 1676.
Ágis tragédiája (Bessenyei György) 1772.
Bessenyei György, *Lais, vígjáték* (kézirat).
Dugonics András, *Az arany percek,* 1790.
Fazekas Mihály, *Ludas Matyi,* 1815.
Balog István, *Ludas Matyi, énekes bohózat* (kézirat).
Ferenczy János *naplója* (kézirat).

RÉGI-MAGYAR KÖNYVTÁR.

SZERKESZTI
HEINRICH GUSZTÁV.

IV.

HELTAI GÁSPÁR
ESOPUSI MESÉI.

KIADTA

IMRE LAJOS.

Ára 1 frt 20 kr.

RÉGI MAGYAR KÖNYVTÁR

SZERKESZTI HEINRICH GUSZTÁV.

Ez új vállalat célja, nemzeti irodalmunknak régi, ritka vagy eddig nyomtatásban meg nem jelent termékeit hű szövegekben, a szükséges tájékoztató bevezetésekkel és jegyzetekkel a tudományos kutatás és tanulmány számára hozzáférhetővé tenni.

Eddig a következő füzetek jelentek meg:

- I. **ARANYOS-RÁKOSI SZÉKELY SÁNDOR, A székelyek Erdélyben.** Hősi költemény, 1822. Kiadta HEINRICH GUSZTÁV, 123 lap, ára 60 kr.
- II. **Pálos iskola-drámák a XVIII. évszázadból.** A M. T. Akadémia kéziratából kiadta BAYER JÓZSEF, 80 lap, ára 40 kr.
- III. **Csiksomlyói nagypénteki misztériumok.** A XVIII. századi kéziratból kiadta FÜLÖP ÁRPÁD, 244 lap, ára 1 frt.
- IV. **Heltai Gáspár esopusi meséi,** Colosvarot, 1566. Kiadta IMRE LAJOS, 304 lap, ára 1 frt 20 kr.

Legközelebb meg fognak jelenni:

Comœdia Balassi Menyhért árultatásáról, 1569.
Comico-Tragœdia, 1683.
Poncianus historiája, 1573.
Magyellona historiája, 1676.
Ágis tragédiája (Bessenyei György) 1772.
Bessenyei György, Lais, vígjáték (kézirat).
Dugonics András, Az arany perezcek, 1790.
Fazekas Mihály, Ludas Matyi, 1815.
Balog István, Ludas Matyi, énekes bohózat (kézirat).
Ferenczy János naplója (kézirat).

RÉGI-MAGYAR KÖNYVTÁR.

SZERKESZTI
HEINRICH GUSZTÁV.

V.

PONCIANUS HISTORIÁJA

BÉCS 1573.

KIADTA

HEINRICH GUSZTÁV.

Ára 1 frt.

RÉGI MAGYAR KÖNYVTÁR

SZERKESZTI HEINRICH GUSZTÁV.

MAGY. AKADEMIA
KÖNYVTÁRA

Ez új vállalat célja, nemzeti irodalmunknak régi, ritka vagy eddig nyomtatásban meg nem jelent termékeit hű szövegekben, a szükséges tájékoztató bevezetésekkel és jegyzetekkel a tudományos kutatás és tanulmány számára hozzáférhetővé tenni.

Eddig a következő füzetek jelentek meg :

1. SZÉKELY SÁNDOR ARANYOS-RÁKOSI, **A székelyek Erdélyben.** Hősi költemény, 1822. Kiadta HEINRICH GUSZTÁV, 123 lap, ára 60 kr.
2. **Pálos iskola-drámák a XVIII. évszázdból.** A M. T. Akadémia kéziratából kiadta BAYER JÓZSEF, 80 lap, ára 40 kr.
3. **Csiksomlyói nagypénteki misztériumok.** A XVIII. századi kéziratból kiadta FÜLÖP ÁRPÁD, 244 lap, ára 1 frt.
4. **Heltai Gáspár esopusi meséi,** Colosvarot, 1566. Kiadta IMRE LAJOS, 304 lap, ára 1 frt 20 kr.
5. **Poncianus históriája.** Bécs 1573. Kiadta HEINRICH GUSZTÁV. Ára 1 frt.
6. **Gyöngyösi István. A csalárd Cupidonak kegyetlenségét megismerő és annak mérges nyilait kerülő tiszta életnek geniusa.** A költő sajátkezű kéziratából kiadta dr. RUPP KORNÉL, 194 lap, ára 1 frt.
7. **Bessenyei György. A természet világa v. a józan okosság.** A költő kéziratából első ízben kiadta BOKOR JÁNOS. 407 lap ára 1 frt 30 kr.
8. **Dugonics András. Az arany pereczek.** III. kiad. Magyarázatokkal és szótárral kiadta BELLAAGH ALADÁR. 368 lap, ára 70 kr.
9. **Balogh István. Ludas Matyi.** Bohózat 3 felvonásban. Kiadta BAYER JÓZSEF. 96 lap, ára 50 kr.